ŠVIETIMO MINISTERIJOS LEIDINYS NR. 466

JABLONSKIO RAŠTAI

TOMAS V

KALBOS DALYKAI

REDAGAVO J. BALČIKONIS

KAUNAS, 1936
SPAUDĖ AKCINĖ „RYTO“ BENDROVĖ KLAIPĖDOJE

Jablonskis Palangoje 1929 metų vasaros pabaigoje. (Paskutinė nuotrauka).

ŠVIETIMO·MINISTERIJOS·KNYGU·LEIDIMO·KOMISIJA
1936

ŠVIETIMO MINISTERIJOS LEIDINYS NR. 466

JABLONSKIO RAŠTAI

TOMAS V

KALBOS DALYKAI

REDAGAVO J. BALČIKONIS

KAUNAS, 1936

SPAUDĖ AKCINĖ „RYTO“ BENDROVĖ KLAIPĖDOJE

UŽSKLANDOS
PROF. M. DOBUŽINSKIO

Prakalba

Ketvirtojo tomo prakalboj pasakyta, kurios rūšies straipsniai dedami čia penktajame tome ir kurią reikšmę jie turi skaitytojui: kaip ir IV tomą, jį sudaro įvairūs kalbos netaisyklingumų aiškinimai. Dalis tų straipsnių Jablonskio paties buvo norėta skyrium išleisti, jau buvo pradėta redaguoti, bet nebaigta. Kurie straipsniai buvo jo kiek redaguoti, pasakyta I tomo prakalboj (pusl. X).

Prie šio tomo pridedami „Papildymai" (psl. 231—243) — keletas vėliau susiradusių straipsnelių, redakcijos nepastebėtų spausdinant I ir II tomą.

I tomo 149 puslapyje yra įdėtas straipsnis „Rinkime žinias apie baudžiavą", po juo padėtas Jablonskio slapyvardis K. Obelaitis, bet sprendžiant iš kalbos reikia manyti, kad jis rašytas ne jo.

Su šiuo tomu baigiami leisti Jablonskio raštai — jo atskiri straipsniai, spausdinti įvairiuose mūsų laikraščiuose pradedant nuo „Aušros" laikų. Į tuos penkius tomus sudėta dar ne viskas, kas jo parašyta ir kas kiekvienam norinčiam būtų lengvai pasiekiama. Iš tų sunkiau pasiekiamų dalykų svarbiausi būtų šie: 1. jo laiškai, kuriuose jis rašė ir apie kalbos dalykus, ir 2. vertimai iš kitų kalbų, daugiausia beletristika. Kaip žinoma, didumas beletristikos suėjo į mokyklai ar kalbos mokslui skiriamus raštus, chrestomatijas ar atskirus leidinius, bet dalis tebėra dar išmėtyta po laikraščius. Jų išleidimas visuomenei turėtų praversti, nes viskas, kas Jablonskio parašyta, yra savo rūšies šaltinis kalbos mokslui.

Šio paskutinio tomo pabaigoj yra pridėti Jablonskio raštuose minimų vardų ir jo taisomų kalbos klaidų sąrašai. Rymiškas skaitmuo rodo tomą, arabiškas — puslapį. Tas pats vardas ar ta pati klaida gali atsitikti puslapyje keletą kartų, bet jų skaičius atskirai čia nežymimas. Vadinas, jei skaitytojui būtų ypatingai svarbu kas išsiaiškinti, turėtų nurodytą sąraše puslapį perskaityti visą. Jei tas pats vardas ar ta pati klaida pasitaiko *iš eilės* keliuose puslapiuose, tai sąraše duodamas tik pirmas ar paskutinis puslapis su brūkšniu tarp jų. Sakysim, vardų sąraše prie *Būgos* yra pažymėta 207—210, tai reiškia, kad Būga minimas 207, 208, 209 ir 210 puslapiuose bent po kartą (bet gali būti paminėtas kiekvienam iš tų puslapių po kelius kartus). Tokiuo pat būdu registruojamos ir kalbos klaidos.

Vardų sąraše suregistruoti visi Jablonskio raštuose minimi vardai, išskyrus tuos, kurie pasitaiko jo taisomuose sakiniuose ir kurie neturi mums jokios svarbos.

Į kalbos klaidų sąrašą įeina tos klaidos, kurias Jablonskis kokiuo nors būdu taiso. Jo paties čia pat ar toliau netaisomos, o tik pažymėtos ar iškeltos klaidos — neregistruojamos. Iš jo taisomų klaidų registruojamos tik žodyno ir sintaksės klaidos; rašybos klaidos paprastai neregistruojamos, bet tos, kurios nuolat pasitaiko (pav., *dėmėsys, gręsia*...), kartais dedamos į sąrašą.

Žodyno klaidos skaitytojui bus lengva rasti iš sąrašo — sąraše padėtas tiesiai tas pats netaisyklingas žodis, kuris yra tekste. Kas kita su sintaksės klaidomis: jas paprastai sudaro ne vienas žodis, o visas sakinys, vadinas, keli žodžiai. Kelius žodžius, ištisus sakinius, į sąrašą traukti nepatogu, todėl sintaksės klaidas reikėjo kitaip registruoti: rašyti ne *pačius žodžius*, bet netaisyklingai pavartotas žodžių *formas*. Jei, sakysim, kur netaisyklingai buvo pavartotas vardininko ar naudininko linksnis, padalyvis ar prieveiksmis, tai sąraše pažymėta: **vardininkas, naudininkas, padalyvis, prieveiksmis,** ir tt. (Dėl lengvumo atskirti sintaksės klaidos surinktos riebiu šriftu). Bet vardininką, padalyvį ar kitą žodžio formą galima netaisyklingai pavartoti įvairiuose sakiniuose, todėl iš vieno tokio pažymėjimo sąraše sunku ką spręsti apie pačią klaidą. Kad ji būtų aiškesnė jau iš paties sąrašo, buvo rūpintasi kaikur ir sintaksės klaidas, kiek galima, atskirais žodžiais žymėti — taip sudarytas sąrašas gal palengvins skaitytojui greičiau susirasti rūpimo klaidingo pasakymo atitaisymą.

Baigdamas turiu dar kartą pasakyti, kad šie Jablonskio raštai, jo kalbos taisymai, turi būti skaitomi kiekvieno, kas nori savo kalboj ar rašte nedaryti klaidų. Kas juos atsidėjęs skaitys, skaitys ne vieną kartą, tas tikrai neturės priekaištų dėl savo kalbos klaidingumo. Po šių raštų pasirodymo, reikia laukti, mūsų rašomoji kalba ims taisytis. Tuo bus geriausiai parodyta, kad Jablonskio gyvenimas ir darbas mums nepaliko be naudos.

Šioje vietoje jaučiuosi kaltas išreikšti padėką P. Būtėnui, P. Geruliui ir B. Liesiui — davusiems po keletą laikraščių iškarpų su Jablonskio straipsniais ir tuo patrumpinusiems redagavimo darbą, ir I. Kisinui, nurodžiusiam šio tomo 231—239 puslapiuose sudėtus straipsnius, mano nepastebėtus spausdinant I ir II tomą.

J. Balčikonis.

Kaunas,
1935 m. liepos 12 d.

TURINYS

Kalbos
dalykai

1926

Kalba ir literatūra.

III.

Svetur iš literatūros kūrinių žmonės geriausiai išmoksta kalbos. Ir mes rusiškai ar kaip kitaip esam išmokę ne tiek iš gramatikų, kiek iš įžymių literatūros raštų, gera taisyklinga kalba parašytų.

Šiaip ar taip, literatūros dalykai skaitytoją ir kalbos moko. Mano rusų kalbos mokytojas gimnazijoj, kai pastebėdavo kurį mokinį negerai ir negera kalba rašinius rašant, tuoj patardavo pastebėtajam mokiniui literatūros raštus skaityti. Ir skaitėm, ir mokėmės...

Kad mūsų literatūros kūriniai moko visi mus ir kalbos — to, deja, negalim sakyti: mūsų rašytojai daug kas, prieš rašydami savaip, kalbos yra mokęsi tiktai iš svetimų raštų, parašytų nelietuviškai. Iš svetimųjų mokyklų jie yra gavę daug svetimų kalbos taisyklių, kuriomis jie dabar, ir lietuviškai ką rašydami mūsų žmonėms, dažnai ir Lietuvoje naudojasi. Šituo atžvilgiu jie yra ir kiek svetimi mums: jų raštuose yra nemaža ir tokių kalbos dalykų, kurie visai nesutinka su mūsų krašto žmonių ir su mūsų tautosakos kalba.

Šito dalyko mūsų rašytojai, deja, daug kas patys nesupranta — jie nesijaučia esą šituo atžvilgiu kiek nuodėmingi ir nesirūpina mokytis dabar tų savos kalbos taisyklių, kuriomis jie turi savo kūrinius kurti.

Prieš save turiu „Barą“, literatūros ir meno žurnalą (1925 m., IX—X). Čia to literatūros dalyko kalbą kiek paieškosiu — pažiūrėsiu, kiek ji yra visa kilusi iš mūsų žmonių, iš mūsų tautosakos taisyklių, kiek ji sutinka su tais kalbos dėsniais, kuriais rašytojai, rodosi, naudotis turėtų ir savo literatūros reikalui.

I. Mūsų raštuose lengviausias dalykas yra, rodosi, rašyba: ją daug kas mėgina ir šiaip ir taip savaip rikiuoti, neilgai sau sukę del ojs galvą. Patiko rašybos darbas ir „Barui“. Jo be kokių paaiški-

nimų imta tarti ir rašyti taip: in saulę, in šieną, in mišką, in ežerą, instaiga, invairus, invykis, innagis, inrankis, inspūdis, insakymas, instatymas, invežti, innešė, inmano, inniršo, inpylė, innirtimas (125), innirtusiai (61)... Jo rašoma ir uogauna, studentauna, viešpatauna, viešpataunname (ir meluona, rikiuona?). Mūsų (kalbos ir mokyklų vadovėliuose) paprastai tariama rašoma: į saulę, į šieną, į mišką, į ežerą, įstaiga, įvairus, įvykis, įnagis, įrankis, įspūdis, įsakymas, įstatymas, įarti, įvežti, įnešė, įmano, įniršo, įpylė, įnirtimas, įnirtusiai... uogauja, studentauja, viešpatauja, viešpataujame, meluoja, rikiuoja...

„Bariškai" rašo mūsų literatai tiktai „Bare"; jei „Baro" rašytojai ima kur kitur rašyti (laikraščiuose ar šiaip leidiniuose), tad jie (S. Čiurlionienė, Vaižgantas, V. Krėvė...), bent daugumas, vadovėlinės laikosi rašybos.

„Baro" rašyboje ir kitų yra savotiškumų. Jo autoriai, ar tik redakcija, taria rašo, kiek esu pastebėjęs, ir šiaip: sąvaitė (30), išgastis (32), gręsianti (145), užgesta (59), toliai ji nebus (128), Genrietta (140), bugalterija (18), gerojingas, garmonizuoti (152), agranomas (142, 143)... „Baro" rašoma ir heroiškas (27), hypnotizuoja (27). Čia gali būti kiek kalta ir žurnalo korektūra arba neapsižiūrėjusi redakcija. Redakcija, šiaip ar taip, jei kiek reformuoja mūsų rašybą, turėjo ir pasiaiškinti: negi gali, kaip dabar yra, vienas žmogus rašyti „Bare" vienaip, o kur kitur kitaip. „Baras" geriau padarytų visai nesikišdamas į mūsų rašybos dalyką: rašytojams (literatams) labiau pritiktų pačiu savo kūrinių dalyku rūpintis, ne jų rašybos menkniekiu. Bendrąjį rašybos dalyką rašytojai galėtų palikti „rašybininkams", mokytojams ir šiaip visokiems, anot vieno rašytojo betariant, „utinėtojams"; „Baro" redakcijai reikėtų čia įprastinių rašybos (kalbos) vadovėlių laikytis. Naujai kvaršinti sau šituo reikalu galva jiems lyg nepritiktų.

II. Kalbos taisyklės, jos gerumai ir negerumai, išeina aikštėn daugiausia kalbos žodyne ir šiaip sudėtyje. Čia pradedu nuo žodyno. „Bare" rašoma:

a). Su juo angštai susijusi yra instaigos istorija (109). Teatro pradai yra ankštai sujungti su tragedija (137). Tik ankštūs ryšiai su masėmis laiduoja dvasios nemirtingumą (132). Man asmeniškai jau ramu ir šviesu (117). Vieną kartą man buvo duota laimės asmeniškai susipažinti su dvasiomis (33). Atydžiai klausau svečio apysakos (34). Jis klausėsi atydžiai (50). Atydžiai abu in dangų žiūri (51). Visuomenė Čiurlionies atminties visai nepagerbė (152).

O palaidojęs atsigrįžau in rytus (120). Ministerija meno reikalus beapeliaciniai sprendžia (150)... ir kitos rūšies dirbtini „misticizmai" (33). Žmonės jų esimą menkai tepastebėjo (50). Scenos menas neturi tos galimybės (135). Tame teatro sąryšy su gyvenimu slepiasi ir visiškai išimtina teatro intaka žmonijai (135).

= glaudžiai... glaudžiai susiję (sujungti, susijungę)... glaudūs sąryšiai... Man pačiam (mano asmenybei)... pačiam (savo asmenim)... Atsidėjęs (su atidžia, atidžiai)... atsidėjęs (atidžiai). Atsidėjusių (atsidėję, atidžiai) abu... atminimo... atsigręžiau... be apeliacijos, beapeliaciškai (neapeliuojamai, neapeliuotinai)... dirbtiniai... buvimą... to galėjimo neturi, negali būti taip atvaizduojamas... slypi (slepiasi) ir visiškai išskirtinė (išimtinė)...*).

b). Susidarius Petrapilio Labdaringajai**) Draugijai, Zubrickas čia sekretoriauna (111). Čia vieta tiems, kurie myli labiau tvartą, negu Šventovę (115). Kas myli muziką, tas širdies balsą supranta (116). Jis miriop pasmerktas (118). „Vilkolakis" Kaune nebeveiks (153). Žmonės in teatro spektaklius stačiai laužės, nežiūrint reklamos nesimo (153). Jie išsipagirioję priesaikauna, kad jie tikri lietuviai (121). Literatūros leidinių reikalas priklauso nuo šitokių aplinkybių (148). Visa tai... tai sanveiksmas žmogaus su gamtos poezija (130). Savažudžiai! Nusidėjėliai (39)!.. Reikia patiems mažiau skundotis kitais (149). Stalius išėjo pro duris (47), stalienė paleido visą gerklę (48). Šeimynos in stubas susispietusios vakarieniauna (45), stubose vakarieniauna (45). Jų sostus perkūnais suskaldink (38)! (Numirėliai) nutarė vienbalsiai kūdikėlį nukryžiuoti (37). (Senelį duobkasį) laikiau viršžmogiu (23). Nicšės viršžmogus nežino užuojautos (131). Dabarties žmonės yra tik koptai, tik perėjimas prie viršžmogaus (131). To viršžmogaus idealas neaiškus (131). Tragedija turi baigtis katastrofa, nors kovotų su ja viršžmogysta (137). (Vyrai) insidėję ratuosna lėtu žingsniu nukeliavo (55).

= Labdarių... mėgsta (brangina)... mėgsta muziką... mirti (nužudyti). „Vilkolakio" Kaune nebebus, „V-kis"

---

*) Duodu čia tik vieną kitą pataisų pavyzdį. Griežtai čia ko nesprendžiu. Žodžiai *dirbtinis, -nė, išimtinis, -nė, išskirtinis,-nė,* šiaip ar taip, reikia griežtai skirti nuo dalyvių *dirbtinas, -na, išimtinas, -na, išskirtinas, -na;* prieveiksmių *begėdiniai, beprotiniai, beapeliaciniai...* lietuvių kalboje tikrai nėra.

**) Taip, anuo laiku šitoji draugija taip tikrai dažnai vadindavosi.

Kaune nebevaidins, savo darbo nebedirbs... laužės, kad ir nebuvo reklamos... prisiekia, siekte siekia esą (, kad jie esą) t. l... pareina... — yra susidraugavimas (bendras darbas, draugės darbas...)... Nusižudėliai (savižudos)... skųstis (skundinėtis)... stãliuvienė (plg. račius ir račiuvienė, puodžius ir puodžiuvienė...)... į trobas (į pirkias)... trobose, pirkiose... suskaldyk... vienu balsu... antžmogiu (pranašyžmogiu)... antžmogis... tik antžmogio pereiga (pérėjimas). To antžmogio... antžmogysta (antžmogis)... žinginėle, pėstelėms nukeliavo...

III. Žodyno klaidos „Bare" kartais glaudžiai susijusios su etimologijos ir šiaip klaidomis. Tokiomis klaidomis laikau, pavyzdžiui, šiuos sakymus:

a). Šis vaidinimas būtų invykęs prieš penkis metus (141). Rolė kitaip suvaidinta, kaip prieš kelius metus (135). Du metu aš gulėjau lovoj (21). Per tuos du metu aš persapnavau 33 amžių visą istoriją (21). Po dviejų metų aš pabudau (21).

b). (Paneigia) jojo meniniai kūrybinius uždavinius (138). Nors Džeromo ir Moljerio veikalai esminiai panašūs viens kitam, bet grynai teatralinės (komediniai konstruktyvinės) veikalų ypatybės daro juos griežtai skirtingais (139).

c). Kas negali gerojingai gyventi, tas negali gerojingai mirti (117). Juk tos mano gerojingos mirties jau senai išsižioję žmonės laukia (117). Iš „pliuškių" daugelis moterų Moljerio laikais pamažu ėmė virsti enciklopedininkėmis, būdamos kaip seniau romantingoj nuotaikoj (139). Kingserų šeimyniški nesutikimai pasibaigia tuo, kad... (138). Tuodu teatru kūrybiškai merdi, negalėdamu išsivaduoti iš gyvenimiškai optimistingo trafareto, pažabojusio kūrybos ekstazę gyvenimiškai sceniškojo etiketo tradicijomis (138).

= a) penkerius metus... kelerius metus. Dvejus metus. Per tuos dvejus metus... Po dvejų metų... b)... meno... iš esmės panašūs į vienas antrą (kitą)... komediškai... skirtingus. c) Kas negali herojiškai gyventi, tas negali herojiškai mirti... herojiškosios (herojiškos)... enciklopedistėmis, būdamos, kaip seniau, romantiškai nusiteikusios. Kingserų šeimos nesutikimai (n... šeimoje)... Kūrybai tuodu teatru merdi, negalėdamu (Tų teatrų kūryba merdi, negalėdama) išsivaduoti iš optimistiškojo trafareto, pažabojusio kūrybos ekstazę gyvenimiško scenos etiketo tradicijomis(?)...

IV. „Baro" rašytojų ir linksniai vartojami ne visada taip, kaip liepia mums juos vartoti žmonių kalba, mūsų tautosaka ir kalbos vadovėliai. Čia toliau duodu kelis taisytinus jų linksnių pavyzdžius (a — f):

a). Kas tai reiškia (119)? Jame visai nėra neigiamų tipų. Yra (tik) žmonės su didesnėmis ar mažesnėmis ydomis (139). O kur ir kada galima apie tai kalbėti, jeigu ne karčiamoj pasigėręs (123). Jiems galva neskauda (147). Suskaudo rudžiui širdis (55). Geriau būti paskendusiu varpu, negu šakalų gauja, staugiančioji ant kapų (117).

= Ką... žmonių... pasigėrus... galvõs... širdį... staugiančia...

b). Šis „Fondas" yra insteigęs daugiau 900 knygynėlių (146). Visuomenė turi teisės piktintis ir prieiti (tos) išvados (148). Jis aukščiau viso vertina savo „aš" (131). Tokia yra padėtis, atsižiūrint knygų storumo ir skaičiaus (145).

= ... per 900 (daugiau kaip 900)... (tą) išvadą ... visų aukščiausiai... Toks yra mūsų padėjimas (tokios yra mūsų tokelės, taip eina mūsų dalykai, tokia yra mūsų būtis) knygų storumo ir skaičiaus atžvilgiu...

c). Dėka jo aukai kapinynas taps išganytas (137). Dėka patyrimams, iš vaikų galvos išgaravo ir tie principai (53). (Jie) atvyko pas mus ilgesniam laikui atsilsėti (24). Gulk jos vieton 3 valandoms (27). Neaiškumams nesistebėk (27). Greitai kalba, mintis seka minčiai (133). O kai kurios „tiesos" tame veikale veik žodis žodin atatinka Genriettos „moterų išsivadavimui iš vyrų verguvės" obalsiams (139).

= Del jo aukos, jo aukos dėka... bus... Del patyrimų, po kelių prityrimų... ilgesnį laiką (ilgiau)... tris valandas... Neaiškumais nesistebėk... mintis mintį veja (seka)... pažodžiui atitinka Henriettos „moterų iš-mo iš v. v." obalsius (pošūkius)... sutinka su H... obalsiais (pošūkiais)...

d). Jie jau 3-čią dieną geria (121). Dvasios atvyko pasveikinti mūsų senelį Vyskupą (33). Teatre aš rasdavau nusiraminimą ir linksmumą (32). Vaiką nusikratyti jau sunku (49). Vienas atstovauna meilę, o kitas kerštą (128).

= trečia diena... senelio Vyskupo... nusiraminimo ir linksmumo. Vaiku... Vienas meilės, antras keršto atvaizdas (vaizdas, atšvaitas, atstovas), vienas meilei, antras kerštui atstovauja (vienas meilę, antras kerštą atstoja)...

e). Mūsų kredito sąlygos knygų leidimo reikalą daro visai negalimu, privatiniems leidėjams nepakeliamu (145). Aš ne šventas ir tave šventu nenoriu daryti (124). Veikalų ypatybės daro juos griežtai skirtingais (139). Abu autoriu charakterių neigiamuosius bruožus pažymi esant ne pripuolamais, bet esminiais ir pastoviais (139). Rudis, matydamas save kaltininku, tylėjo visą naktį (47). Jis turėjo nelaimės kuprotu gimti (49). Ją žinojo visas kaimas sunkios rankos boba esant (8). Mes valdysim pasauliu (125). Ilgiau negalėjau savim valdyti (38). Jau savimi negalėjau valdyti (38). Sylfas pasirodė mums dangišku šokėju (pas jus „baletmeisteriu") ir išmokė mus naujų šokių (34). Aš pabudau siela subrendęs (21). Aš visas drebu širdimi, — kūno jau nevaldau (27). Spektakliai ėjo didžiausiu pasisekimu (152). Nakties dvasios, savo nakties šokį bešokdamos, daro tai lyg viesulo greitumu (133). Jiems beliekti vien ilsėtis ir gėrėtis saugumu berimtim (60).

= daro negalimą, nepakeliamą paskiriems (privatiems, privatiniams) leidėjams... ir tavęs švento... skirtingus... ne atsitiktinius, bet esminius ir pastovius. Rudis, matydamasis pats kaltas (matydamasis esąs pats kaltas), tylėjo... kuprotas gimti... bobą esant... pasaulį... nebegalėjau valdytis, savęs valdyti, nebesusivaldžiau... Jau savęs nebegalėjau valdyti, nebegalėjau valdytis, nebesusivaldžiau... dangiškas (esąs dangiškas) šokėjas (jūsiškai „baletmeisteris")... sielą subrendęs (plg. „rankas sušilęs, sprandą nutrūkęs, pilvą sušlapęs")... širdį drebu (plg. „visi skaitydavom kinkas drebėdami"), man (mano) širdis dreba, kūno nebevaldau... sėkmingiausiai, ko (kuo) sėkmingiausiai... viesulu sukasi, sukasi greitai kaip viesulas... gėrėtis bepavojišku ramumu (?), bepavojiška rimtim(?)...

f). Patsai veikalas pasidarė apysaka asmenyse (140). (Tie žmonės) jų atsiradime visai nekalti (46). Greta manęs sėdi moteriškė — balta, baltuose rūbuose (43).

= asmenų apysaka... del jo atsiradimo... balta, baltais apdarais (b. drabužiais apsivilkusi...).

V. Ir prielinksniai „Baro" autorių ne visai taisyklingai vartojami. Čia tris jo prielinksnius teturiu pasižymėjęs:

Kitos firmos tesugeba išleisti in metus vos vieną kitą knygelę (145). Naujiems paveikslams ingyti in metus skyriama 1000

litų (150). Tavo akys taip in mane veikia (124). Daug numirėlių in jį insimylėjo (34). Be Darvino in Hauptmaną didelės intakos turėjo dar Marksas (131). Mane kankindavo ilgesys in aną „aukštesnį pasaulį" (31). Mūsų mokyklos miršta iš dvasios bado (148). Pas Česną obuolių daug (52). Pas autorių nėra minties stiprybės (142). Pas mus nėra religinio gyvenimo (122). Visas pasaulis susirūpinęs religijos problema..., o pas mus dvasia pūva ir smirda iš tolo (122)! Jo sielos garsus skleidžia jie virš kaimų ir laukų (130).

= per metus... per metus (metams) skiriama... mane veikia... jį įsimylėjo... Hauptmanui... ano „aukštesnio pasaulio" ilgesys (pasiilgimas, išsiilgimas), išsiilgimas (ilgėjimasis) ano „aukštesnio pasaulio"... dvasios badu miršta... Čėsnos yra (Čėsna turi) daug obuolių. Autoriaus kalboj nėra (autoriaus nėra, autorius neturi) minties stiprumo (stiprybės)... religija mes negyvename, religijos gyvenimo mes neturime, gyvi mes esame ne religija, ji mūsų gyvenime be reikšmės tėra... o mūsų dvasia pūva ir iš tolo smirdi... skleidžia jie per kaimus ir laukus, kaimais ir laukais*)...

VI. Toliau eina čia eilė įvairių, smulkių ir stambesnių, teksto klaidų:

a). Labiausia mane kankindavo ilgesys (31). In šį reikalą turėtų kuoveikiausia insikišti valstybė (146). Šiai firmai gyvuoti sudaryta ypatingai palankios sąlygos (145). Nusibodo ta jūsų vadinama meilė (124).

= Labiausiai... kuo (ko) veikiausiai... sudarytos... vadinamoji...

b). Laikrašty yra paduota, pasigiriančiu tonu parašyta, Komisijos darbų apyskaita (147). Cypiančiu balsu jis pareiškė (147). Jisai spraudžia veikiamiems asmenims ilgiausius pamokinančius monologus (139).

= pasigiriamu tonu (pasigiriamai)... Cypiamu balsu... veikėjams duoda sakyti savo ilgiausius pamokomuosius monologus...

---

*) Prielinksniui *virš* žmonių kalba jokio pagrindo neduoda, jis mūsų rašytojų iš kieno pirštų tėr ištrauktas. Antra vertus, mūsų žmonių ir šiaip dainuojama: kalnais (įnag.) lakiojau (strazdas), dauboj lizdelį kroviau...

c). Viešpatie, atleisk jiems, nes jie nežino, ką daro (138)˙ Jis pareiškė, kad turi tų pat teisių (147). (Jie) atsiliepė, kad „ieško kodekso" (126). Tegul bus leista ir man (129).

= nesižino ką darą... turįs (pasisakė turįs)... „iešką kodekso"... Tesie (tegu būva) leista, tesie leidžiama...

d). Melodrama tas dramos savybes išplėčia iki maximum, pataikaunant viešajai opinijai ir auditorijos nuotaikai, bet paneigiant teatro ingimtį, jojo meniniai kūrybinius uždavinius (138). Mokiau (m. numirėlius) prisirengti keliauti ten, kur garbingai mirusieji — mums juos lydint — jau iškeliavo (136). (Buvo vaidinama) pasaka-drama „Paskendusis Varpas" K. Glinskiui režisuojant, K. Džerono komedija „Miss Gobbs", Dauguviečiui režisuojant ir J. Tarvydo drama „Per audrą", Dauguviečiui rež. (153). Nekaltos panelės laukdavo tos žvaigždelės nukrintant, kad ją nukritusią paėmus suastratintų savo skaisčia meile (36). Ir prieš ją galandami dantys, kad ją nuvedus tais pačiais keliais, kuriais nuėjo kitos firmos (146).

= išplečia..., pataikaudama..., bet paneigdama..., teatro įgimtį (prigimtį), jojo kūrybinius meno uždavinius..., mirusieji mūsų lydimi..., K. Glinskio režisuojama, Dauguviečio režisuojama, Dauguviečio rež-ma... paėmusios suastratintų... kad ją nuvestų (kad ir ją galėtų nuvesti, kad ir ji nueitų)....

e). Visur priimta vaizduoti, kad nakties dvasios, kas jos bebūtų, daro tai (133)... žodžio kūrinys, kaip materialinis fenomenas nėra sukurta ant visados (134). Genriettos grožis (kaip pasirodo) bebuvęs reikalingas tik tam, kad indrąsintų Volfą eiti lažybų (140).

= nakties dvasios, šiokios ar tokios (kad ir kažin kokios jos būtų, visokeriopų rūšių)... žodžio (= vaidybos) kūrinys, jo mat. fen., nesukuriamas visam laikui, amžinai, kūrinio garsų fenomenas vaidyboje nesukuriamas tolesnėms kartoms amžinai(?). Henriettos grožio būta reikalingo tik Volfui įdrąsinti lažybų eiti (tam bebūta reikalingo, kad..., tik tam, kad Volfas išdrįstų pagaliau lažybų eiti).

VII. Ne visi mūsų rašytojai visai vienoda tarme rašo. Kitaip, žinoma, nė būti negali. Bet kartais vieno rašytojo kalba išeina „Bare" perdaug marga. Taip antai, žemaitis M. Vaitkus „Bare" rašo:

1). Insiutusių srovių ritinami bedugnėsna, jie kopia iš lėto vis aukštyn ir aukštyn (60). 2). Jinai (žemė) griūva gelmėsna (63).

3). Nehlio vanduo nebeplaukia pietuosen (61). 4). Dienos vidum pradėjo grūstis neapsemtojon dar miesto dalin būriai pabėgusiųjų iš anapus kalnų (62). 5). Jased inbėgo kažkokian urvan (60). 6). Iš visų pusių visa apylinkė dar lieja jan miešinas vandens bangas (61). 7). Ir tylomis ėmė kopti kalnan (50). 8). Nuo skardžių puola inšėlę kriokliai, viską tremdami bedugnėsna (59). 9). Uždusę atbėgo šie atkalnėsna (59). 10). Ir leidos bėgti namon (59). 11). Inpylė kiekvienam in gražiai naugėmis padabintą ragą (61). 12). Ir davė jis insakymą dirbti didelius plaustus, krauti in juos maisto (64). 13). Šią naktį miegas aplenkė sostinę, lėkdamas in vakarus (16)...

Vienoje rašytojo tarmėje visos šitų įvairių tarmių lytys sutikti negali. Rašytojui nereikia nutolti per daug nuo savos kalbos pagrindo ir taisyklių. Tas pats rašytojas (*M. V.*) kažin kodel mėgsta nebuvėlius žodžius gaudėsys, ūžėsys (61), siutėsys (62)...: jų nėra nei žemaičių nei kitose mūsų tarmėse (= gaudesys, ūžesys, siutesys, gailesys, pašnekesys...).

VIII. „Baro" raštų pažymėtina dar viena ýda. Kartais jų skirtukai ir naujosios eilutės (naujarašai) lyg kitaip reikėtų suskirstyti. Tam iškelti aikštėn, turiu čia pasižymėjęs kelias (3) jų teksto daleles:

a). Jei (Zubrickas) mini Vilnių, o Vilnių jis mini dažnai, nes kas gi dabar artimesnis begali būti už Vilnių, kuo labiausiai (= kuo labiau) susisieloję esame, jei ne Vilniumi? tai apie jį kalba, kaipo apie —

Kadaise tėvų mūsų prarastą rojų. — Mylėdamas tėvynę, jis myli kiekvieną jos sūnų, nes jau (= juo?) pati tėvynė dalimi pasireiškia. Apie Pr. Mašiotą jis sako:

Šiandien didžiuojas Tavim suvalkiečiai:

Garbę ir vardą Tu jų palaikai! O apie aušrininkus kalba net lig pavydėdamas jiems tos laimės, kad jiems teko būti aušrininkais —

Palaiminti jūs, kurie „Auszrą" išvydot (114).

b). Dramoje kaip ir, apskritai, mene svarbu ne kas duota, bet kaip duota (141).

c). Dar Lessingas prikiša jaunam dramaturgui maždaug taip, girdi, nors tu ir genijus būk, bet pradedant tave vis yra už ką barti, nes visų pirma reikalinga daug dramų suplėšyti, suaugti su scena, susigyventi su savo dramos asmenų charakteriais (141).

Tris tuos teksto gabalėlius cituoju čia (pirmąjį iš doc. J. Tumo, antrąjį ir trečiąjį iš Fausto Kiršos) iš straipsnių — iš raštų, išspausdintų mano kalbamajame „Bare“. Kalbos mokytojas gimnazijoje turi kiek kitaip išdėstyti čia skirtukus (skiriamuosius ženklus, brūkšnius) ir kitaip suskirstyti tekstą eilutėmis: mokyklų vadovėliai kiek kitokios skyrybos reikalauja iš rašomų mokyklose tekstų. Čia iškenčiu nedavęs savų pataisų literatams: „Bare“ čia turime darbo, gali būt, ir su korektūros klaidomis.

Visi kalbos pavyzdžiai, kurie čia mano cituoti ir kiek taisyti, nėr geriausi: mūsų gramatikų vadovėliai jų neims, tur būt, kalbos mokslo pavyzdžiams, jie nesutinka su tuo, ką duoda mums žmonių kalba ir mūsų tautosakos kalba. Apie kitų kraštų rašytojų kalbą, apie nusistojusių rašytojų kalbą, to pasakyti lyg negalima būtų. Mūsų rašytojai turėtų ir kalbos atžvilgiu, man aišku, sužmonėti — išsimokyti tos kalbos, nuo kurios jie yra, šiaip ar taip, daug kas nutolę, kuria jie dabar savo tautai rašo. „Barui“, literatūros žurnalui, turėtų ir kalba parūpti: jos nieku versti tam žurnalui nebereikėtų. Iš jo rašytojų darbų skaitytojai turėtų galėti ir kalbos kiek pasimokyti. Kad jau dabar iš jo raštų skaitytojas gali ir kalbos mokytis, aš šiuo tarpu neįžiūriu.

Rygiškių Jonas.

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 1].

Del sudurtinių mūsų kalbos žodžių.

„Švietimo Darbe“ (p. 1189 — 1200, Nr. 11) šitam kalbos dalykui P. Butėnas ilgoką savo straipsnį paskiria. Tas jo straipsnis yra vardu „Sudurtinžodžių sudėtindalės“. Straipsnio autorius turi ten galvoje tokius žodžius, kaip antai: a) atsiminti, bedirbti, nebedirbti, tebedirbti, beprotis, bežadis, dvigubai, nuolat, pamotė, posėdis... ir b) baltarãgis, žálgiris, ilgasnãpis, saulėlydis, saulėtekis, šešpirštis, vienarankis...

„Sudurtinžodžių sudėtindalių“ autorius jaučiasi čia, matyti, svarboką mūsų kalbos dalyką sukeliąs skaitytojui.

Čia P. B-nas tam tikrais atskirų žodžių pavyzdžiais parodo, kuri kalbos dalis sudaro pirmąją sudurtinio žodžio dalį, kai antrojoje jo dalyje yra „daiktavardis, būdvardis, veiksmažodis, prieveiksmis...“ Taip antai, straipsnio pradžioje geroku skaičium žodžių autoriaus pažymėta, jog ten, kur antrojoje sudurtinio žo-

džio dalyje turime daiktavardį (1190), pirmąją žodžio dalį galinčios sudaryti šios „sudėtindalės": daiktavardis, būdvardis, skaitvardis, įvardis, veiksmažodis, prieveiksmis, prielinksnis, jaustukas-ištiktukas. Žodžių **mėšlavežtis (mėšlavežis)**, **saulėlydis, saulėtekis** (1190) ir kitų tokių antrojoje dalyje autorius įmato daiktavardžius, tik neparodo, su kuriais čia tų „sudurtinžodžių" daiktavardžiais turime darbo (žodžių gale). Žodžio **glaustašakis** pirmojoje dalyje (1191) P. B-nas mato būdvardį, bet pirmojoje žodžių **vogtaduonis, drožtaliežuvis, rauktasnukis** dalyje (1192) tas pats autorius, kažin kodel, mato jau veiksmažodžius. Iš kur tas skirtumas? — Žodžiuose **pamotė, pamyna** (1192), **apydailis, apygeris** (1194), **pridėti, atsistoti, nusilenkti, pasigūžti, praeiti, bedirbti, tebedirbti, bejoti, tebejoti** (1196), pirmajame dėmenyje, straipsnio autorius mato prielinksnius, nors jie, tie prielinksniai, mokiniams ir šiaip žmonėms labai sunku bus, man rodos, įžiūrėti...

„Su kalbos dalimis", kalbant apie sudurtinių žodžių dėmenis, yra gana daug painiavos visame šitame P. Butėno straipsnyje. Žodžių **dvigubai, trigubai** (1196) antrojoje (galinėje) dalyje autorius mato prieveiksmį; bet kad žodžių **dvigubas, trigubas, trilinkas** antrojoje dalyje turime darbo su tam tikrais būdvardžiais, iš paties kalbamojo straipsnio lyg nematyti. Antrajame žodžio **nuolat** dėmenyje **(-lat)** P. B-nas kažin kaip įmato prieveiksmį (1197). Pirmosiose žodžių **niekur, beveik** dalyse (1197) autorius mato prieveiksmius **(nie-, be-)** ar jų liekanas...

Autorių aš, tur būt, ir ne visai gerai suprantu. Jei turėtume reikalo su žodžiais **juokdariškai, veidmainiškai, begėdiškai, išgamiškai, beprotiškai, betaktiškai, neprotingai, netaktingai**, klausiu autorių: kurias čia „kalbos dalis" jis matytų antrojoje tų žodžių dalyje? Juk šitie prieveiksmiai yra susidarę iš būdvardžių **juokdariškas, veidmainiškas... neprotingas, netaktingas**, o šie būdvardžiai — iš einančių jau daiktavardžiais žodžių **juokdarys, veidmainys (veidmainis), begėdis, išgama, beprotis, betaktis, neprotas, netaktas.**

Pačiame straipsnyje gana daug yra ir korektūros klaidų. Tos klaidos vietomis gana žymios. Vienoj straipsnio vietoje (1196) pasakyta: „Jei pirmoje (= antrojoje) sudurtinžodžio dalyje yra prieveiksmis, tai pirmoje dalyje gali būti: daiktavardis, būdvardis, prieveiksmis" ir t. t. Man, sprendžiant šitą dalyką, tuoj, rodos, ateitų į galvą žodžiai **pernai — užpernai, vakar — užvakar, ryt — po-**

ryt, užporyt; protingai — neprotingai..., bet autoriui ten, matyti, kas kita rūpėjo, ir jis ką kitaip galvojo (žr. 1196 ir 1197).

Baigdamas šitą savo pikčiurnišką straipsnelį, neiškenčiu nepažymėjęs dar kelių mažmožių (a — d).

a). Kalbėdamas apie sudurtinius žodžius ir jų sudėtį (atskirus jų dėmenis), autorius nusikala jiems ir tokių terminų, kokių neleidžia jam, man rodos, daryti gyvieji tos rūšies žodžių pavyzdžiai, iškelti jo paties straipsnyje skaitytojui. Tų kaltinių terminų ypačiai pilnas paskutinis kalbamojo straipsnio puslapis (1200). Ten jo pasakyta:

„Reikia dėsnių suvaikyti ir **sudurtinžodžių sudurtindalėms** aiškinti... **Sudurtinžodžių** klausimas **sudėtindalėmis** ir jų aiškinimu nesibaigia. Tuo tarpu aš teliečiu tik **sudurtindalių** dalyką..."

Autorius čia bus kiek ir pats, man rodos, susipainiojęs. Jei kalboje būtų **pasiūtinšvarkis, nukaltindaikčiai, pasiūtindaikčiai, numegztintinklis** (plg. kaltas, nukaltas, kaltinis, nukaltinis) ir (**kaltindaiktis, nukaltindaiktis, pasiūtindaikčio nukaltindalė**!?), — jei kalboje būtų kiek ir kitų tos rūšies įmantrių žodžių, jei tie žodžiai būtų gana įprastas mūsų žmonėms dalykas, — tad autorius galėtų ir apie „sudurtinžodžių, sudėtindalių, sudurtindalių" dalyką čia kalbėti (tik ne taip tankiai, žinoma, juos minėdamas). Man, senam žmogui, šitos straipsnio naujienos yra tuo tarpu gana keistos; jos, man rodos, ilgiausiai nepatvers mūsų kalboje.

b). Autorius savo straipsnio pavyzdžius suskirsto, žinoma, rūšimis, būriais. Vienoje kurioje vietoje jo kalbama apie vienos rūšies pavyzdžius. Vietomis viename būryje tų pavyzdžių yra duota dvidešimt ir daugiau eilučių, kiekvienoje eilutėje po 5—6 pavyzdžius, ir visi tie žodžių pavyzdžiai autoriaus duodami be kokios aiškios skaitytojui tvarkos, ne paraidžiui, tik taip, kaip jie pačiam autoriui, besukant del jų galvą, buvo iškilę aikštėn. Autorius, duodamas ir tuos pavyzdžius, turėjo laikytis kokios tvarkos ar eilės: tuo jis būtų skaitytojui ir darbą sumažinęs ar palengvinęs.

c). „Sudurtinžodžių" pavyzdžiams autorius ima ir žodžių kaltinių arba nei šiaip nei taip atsiradusių mūsų kalboje, dabar tik vieno kito nemokėlio raštuose tevartojamų: **sauvalia, svavalia** (1191), **lygsvara** (1192), **žingeidus** (1193)... Jie pramanytas tėra kalbos dalykas; jais operuoti savo straipsnyje, rašant apie mūsų žmonių kalbos sudurtinių žodžių dalyką, autoriui lyg nereikėjo... Autoriaus abejojimai vietomis del jų („?") skaitytojui dalyko neišaiškina.

d). Autoriaus statistika gana menka. Pirmajame savo straipsnio puslapyje (1189) jis, kaip ir pasibardamas su gramatikos vadovėlių autoriais, sako, kad mes ne tiktai dvišaknių, bet ir trišaknių žodžių turį: „**sudurtinžodžiais**“ autorius laiko ir žodžius **ateiti, bekalbėti, nebekalbėti** ir t. t. Priešdėlius ir įvairias kalbos dalelytes paprastai skiriame nuo tų žodžių, kurie kalbos dalimis laikomi; gramatika, kalbėdama apie „dvišaknius (sudurtinius) žodžius“, neturi savo akivaizdoje priešdėlių ir kalbos dalelyčių. Jei, kalbant apie „sudurtinžodžius“, autoriui reikėjo turėti galvoje ir tie kalbos mažmožiai, tad vis delto, neilgai galvojus, galima būtų mūsų kalboje ne tiktai „trišaknių“, kaip autorius sako, žodžių rasti: plg. **nesusiprato, nebesusiprato, tebeveidmainiavo, nebeatsipalaidavo...**

Autoriui ir „Šv. Darbui“ patariu toliau atsargiau elgtis: kalbos dalykų straipsnius patariu tik tuos spausdinti, iš kurių matyti, jog iš jų gali būti naudos mokytojams ir šiaip skaitytojams. „Sudurtinžodžių“ dalykas autoriui tebėr pačiam, matyti, ne visai aiškus...

J. Jablonskis.

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 1].

Literatūros dalykų kalba.

Šiam straipsniui maisto turi duoti literatūros dalykas, paskirtas „prancūzų romantizmo tėvui“. Pilna jo antraštė yra — V. Dubas, Lietuvos Universiteto docentas. Chateaubriand'as. **Kursas, skaitytas L. Universitete per 1924 m. rudens semestrą** (p. 1—319). „Dirvos“ b-vės leidinys. 1925 m.

Savo veikale autorius aprašo Chateaubriand'o gyvenimą, giliau pažymi to romantiko reikšmę literatūros istorijoje, įvertina atskirus jo darbus... Viso rašto gale (312), prisikalbėjęs apie tą didįjį prancūzų rašytoją, doc. V. Dubas tiesiog pasako: „**Chateaubriand'as** paliko savo žymių ne tik dailingai literatūrai, ne tik istorijai ir kritikai — jis paliko jų visai XIX amž. prancūzų raštijai, visokių rūšių poezijai ir prozai. Su jo įtaka gali lygintis tik XVIII amž. literatūros dievaitis — **Rousseau.**“ Ten pat autoriaus pabraukta ir žymi vieno didžio kritiko nuomonė apie šitą rašytoją: „Kas yra, sako **Giraud,** Dante italams, Shakespeare'as anglams, Cervantes ispanams, Goethe vokie-

čiams, Mickevičius lenkams, Gogolis rusams, ...Chateaubriand'as tuo buvo ir ilgai dar bus prancūzams"...

Turime prieš save, vadinas, raštą apie labai įžymų literatūros žmogų. Čia pat pridėsiu, jog visas tas raštas parašytas moksliškai, įdomiai ir gyvai. Bet čia pat, neįsileisdamas į patį literatūros dalyką, kalbėsiu, savo papratimu, tiktai apie jo kalbą.

Doc. V. Dubo, šio veikalo autoriaus, stilius — lengvas, beveik visur trumpasakis, kalba — įmanoma ir gana sklandi, beveik visur taisyklinga. Autoriaus šiuo tarpu apie literatūros dalyką kalbėta literatiškai. Pats aš, skaitydamas šį raštą, ir jo kalba, kas man retai atsitinka, gėrėjausi: mūsų literatūros raštai, bent kai kurie mano skaitytieji, yra įpratinę mane turėti darbo gana dažnai su daug prastesne ir ydingesne kalba.

Kadangi kalbos klaidos mūsų literatūros raštuose yra beveik paprastas, bendras visiems rašytojams dalykas, tad ir šio rašto autorius negalėjo visiškai išvengti tų kalbos klaidų — ir čia vietomis išlenda iš maišo senieji ar bendrieji mūsų literatų kalbos negerumai. Bet tų kalbos negerumų čia yra, palyginti, nedaug. Iš paties rašto matyti, kad tie negerumai, ėmę labai žymiai mažėti autoriaus kalboje, netrukus ir visai išnyks.

Padėdamas šituo straipsniu autoriui, pabrėšiu čia tik savo pastebėtas jo rašte kalbos klaidas. Keliais mano pažymėjimais autorius, tikiuosi, pasinaudos tolesniam savo reikalui.

Čia, kaip ir kitur, turėsiu galvoje atskiras klaidų rūšis, mano pastebėtas autoriaus kalbos **žodyne** (I) ir **linksnių** (II), **prielinksnių** (III), **dalyvių** (IV) vartojime... Mažmožį kalbėsiu, žinoma, neiškentęs ir apie kitus savo pastebėtuosius kalbos dalykus.

I. Kalbamajame veikale netaisyklingai ar ne visai taisyklingai, kiek turiu pastebėjęs, vartojami vietomis šie žodžiai: a) **antspalvis, apgyvendinti, apvesdinti, asmenis, -nė, atmintis, atsivežti; betarpis, betvarkis; dailingas, dienynas; esminis (neesminis)**; b) **galimumas, indijonas, indijoniškas, judėjimas; keli, kritimas**; c) **nemarumas, nemirštamumas, nemylėti; prievolė, pusnaturalistas, pusrealistas, pusromantikas**; d) **ryšys (užmegsti ryšius), svetingas; užsiimdinėti, užsiimti; žinija, žinovas.**

Šit keli sakiniai ir posakiai su pažymėtaisiais žodžiais:

a). Turi uždėti kitą **antspalvį** praeities atsiminimams (10). Autorius, **apgyvendinęs** Missisipi krantus papūgomis, niekuomet nėra matęs Missisipi (41). Giminės jį **apvesdino** (52). (Revoliucija) buvo

vieton ų statyt ą

1. A 22. 3. 03

„Varpas" 1903 m. 3 Nr.

Iš atsiminimų vieno iš daugelio

Augau kaip ir kiti tėvo-močiutės sūneliai. ~~Augau~~, mokiausi, beaugdamas besimokydamas pažinau ne tik rykštės, bet ir lazdos naudingumą (buvo toks laikas). Gimnazijoje išbuvau devynerius metus. Tėvams, giminėms ir globėjams ypač rūpėjo, kad išmokčiau kaip reikiant lenkiškai ir lotyniškai. Lenkiškai išmokau gerokai mieste begyvendamas, nors „kaip bus lenkiškai rezginių pantis" vis tik nežinojau; gimnazijoje besimokindamas išmokau ir lotyniškai, nors „recepto" perskaityti ir suprasti vis tik negalėjau. Iš to vienam dėdei buvo nemaža juokų, ~~galėdavo pasityčioti~~. Gimnazijoje pažinojau ir galvotąjį, gražųjį, visų vargelių mylimąjį, mūsų amžino atminimo Vincą Kudirką. Kada jį pažinau, jis buvo metęs seminariją ir stojęs vėl į savo gimnaziją. [Paskutinėse kliasose buvau jau tikras lenkas, kaip ir visi kiti mano draugės lietuviai, draugai-lietuviai su manim ir aš su jais kalbėjomės tiktai lenkiškai, svajojome tiktai apie lenkų literatūros didybę; kad mokame lenkiškai kalbėti ir taip kalbamės tarp savęs ~~lenkiškai~~, tėvai ir globėjai tik pasidžiaugdavo. Draugai kartais ~~kalbėdavome~~ pasišnekėdavome ir apie lietuvių „pasiutėlius", kurie jau ir tuokart imdavo savotiškai, ne lenkiškai kalbėti. Tokiais „pasiutėliais" būdavo vienas-kitas Petropilės ar Maskvos studentas, kartais koks užklydęs į mūsų padangę Dvasiškosios akademijos klierikas. Apie juos daugiau girdėdavome, negu juos pažindavome, jie patys mūsų beveik nepažino. Girdėdavome apie juos iš lenkų lūpų ir spręsdavome apie juos lenkų žodžiais. Tų „litvomanų", — tokiais vardais jau ir tuokart jie buvo pažymėti, — tų „litvomanų" geismai ir drąsumas, ar šeip ar teip, vis tik budino ir mus, bent, šį kalbėjus tą kalbėjus, ir imdavome apie juos galvoti, samprotauti... Jie mūsų nepažino, mes jų nesupratome.... [Pameluočiau, vie-

Pats šitų atsiminimų rašytojas yra gimęs lietuviu, buvo pavirtęs lenku, paskui atvirto lietuviu ir tapo (daugelio lūpose) litvomanu. Sykį paklausiau ~~klausiau~~ vieno filologo, ką reiškia dažnai man pridedamas ~~paskubinis~~ tas ~~litvomanas~~" epitetas. Filologas (jo žinota mano gyvenimas) ~~taip~~ atsakė, kad tas žodis turįs daug reikšmių: ~~prasmių, reikšmių~~ a) baisus bedievis, pavojingas nedorėlis, didelis lenkėdra, griovėjas viešpatystės pamatų, ~~a~~ b) atknigėjėlis, sulenkėjėlis, puskunigis, puslenkis, lietuvis svajotojas, idealistas, lietuvis vėjapūta —, moriturus...,
~~Filologas~~ Kot filologas nemokėjo paaiškinti, kodėl tas ~~Kirvelis~~ keistas žodis yra įgijęs tokią daugybę reikšmių].

Kirvelis Nusmuko.

Išbrėžta autoriui prašant.

Jablonskio rankos rašto pavyzdys. Straipsnis rašytas 1903 m. „Varpui“; pabaiga išmesta su d-ro P. Avižonio pastaba: „Išbrėžta autoriui prašant“.

priežastis daugybės jo **asmenių** nelaimių (59). Motinos **atminčiai** (3). Chateaubriand'as tikrai **atsiveže** iš Amerikos savo užrašus (69). **Betarpis** jo širdies reikalavimų padaras (73). Rankraštis buvo margas **betvarkis** mišinys kelionės įspūdžių, visokios „**dailingos** medžiagos", **dienyno** užrašų (70). Chateaubriand'as paliko savo žymių **dailingai** literatūrai (312). Tasai kritiko nuolaidumas labai **neesminis** (46).

= **atspalvį** (**atšešėlį**)... **apgyvendęs**, **apgyveninęs** (**krantus privaisydinęs papūgų**?) krantuose papūgas... jį **vedino** (bet „**ją vesdino**")... jo **paties** (jo **asmens**)... **atminimui**... **parsivežė** (plg. „sąsiuvinį iš miesto parsinešiau")... **betarpiškas** padaras... **betvarkiškas** mišinys (plg. „jis **betvarkis**, **ji betvarkė**, jo darbas **betvarkiškas**, šita krūva **betvarkiškai** sukrauta, **betvarkiška**; jis **bedievis**, **bedieviška** ir jo kalba...")... **dailinės** (**meno**) medžiagos, visokių **meno dalykų**, v. **dailybių** (**dailienų**)...**dienoraščio** (**dienraščio**)... **gražiajai** literatūrai*)... labai **neesmingas** (mažos tėra reikšmės)...

b). Išgauti pinigus iš skolininkų tais laikais buvo lygiai toks pat **galimumas**, kaip ir mūsų laikais (52). Čia jam teko susidurti su **indijonais** (37). Iš **indijonų** karininkas nusiperka lokio kailį, **indijonišką** diržą, ragą (37)... Monografijų, skirtų prancūzų romantizmo **judėjimui**, yra nemaža (301). Literatūros reiškiniai **yra nuolatiniam judėjime** (302). Taip praėjo **keli metai** (191). Jis bevelijo klausyti **lietaus kritimo** ant medžių lapų (191).

= buvo tiek pat **galima** (**sunku**), b. tiek pat **galėjimo**... su **indėnais**... Iš **indėnų** nusiperka lokeną (lokio kailį), **indėninį** diržą (plg. „**švediniai dobilai**, **prūsinės prekės**...")...**ūgiui** (**sąjūdžiui**), **dalykui**... Literatūros reiškiniai nuolat **auga**, **mainosi kitėja**... **keleri**... **lietaus lijimo**, lietaus **lašų kritimo**...

c). Sainte-Beuve'as atvirai neigęs sielos **nemarumą** (72). Kartą pradėjo kalbėti apie sielos **nemirštamumą** (73). Pirmą kartą sielos **nemirštamumas** aiškiai iškilo prieš mano akis (192). (To reikalo) jis visiškai **nemylėjo** (52). Jis tvirtina, kad tai jam liepusi padaryti **prievolė** karaliaus atžvilgiu (39). Bet toji **prievolė** nebuvusi jam tiek svarbi (39). (Flaubert'as) buvo **pusnaturalistas pusromantikas** (309). (Jis yra) **pusromantikas pusrealistas** (308).

---

*) Dailus, dailingas gali būt tik tas meno (tapybos, plastikos...) kūrinys, kurs „akį veria" ir yra kiek apčiuopiamas. Literatūros, kaip ir muzikos, dalykas gražus (ne dailus) tegali būti. J. J.

= neigęs sielos **nemirtingumą**... apie sielos **nemirtingumą**... sielos **nemirtingumas***)... **nemėgo, nekentė**... jo pareiga karaliui, jo karaliaus **pareiga** (plg. „bent **jam** turėk kiek meilės, **Dievo** ir **artimo meilė** kiekvienam žmogui įsakyta; tam **begėdžiui Dievo** baimės (meilės) neįkvėpsi"), **pareiga**... **pusnatūralistis, pusrealistis, pusromantikis** (plg. „**kepalas ir puskepalis, bernas ir pusbernis, kunigas** ir **puskunigis**...)...

d). (Jis) galėjo dabar **užmegzti ryšius** su keliais emigrantais (60). Rene pradėjo galvoti del žmonių **artimiausių ryšių nepastovumo** (193). Dvylika dienų išbūna pas **svetingus indijonus** (37). Jis atliekamu laiku **užsiimdinėdavo**... grafologija (64). Jis pasiryžo **užsiimti** bent tyrinėjimu miškų (37). Sena patarlė ypačiai pritaikintina literatūros istorijos **žinijai** (7). (Tą) yra davęs prof. Brunot, žymiausias mūsų laiku prancūzų kalbos istorijos **žinovas** (303).

= **imti santykiuoti, žinotis, galėjo turėti santykių... santykių** nepastovumo... pas **vaišingus (vaišinguosius, vaišiuosius) indėnus (vaišinguosiuose, vaišiuose indėnuose, tarp vaiš. indėnų)... manydavos** grafologija... **imti** bent girias tyrinėti (tirti), **manytis** bent girių tyrimu... istorijos **mokslui (tyrimui)...** kalbos istorijos **mokėtojas (tyrėjas)...**

Doc. V. Dubo veikale šitos rūšies (žodyno) klaidų yra, kiek turiu pastebėjęs, tiktai kur-ne-kur: autorius dar ne visiškai yra įpratęs kalbėti literatūriškai, jo tekste vietomis pasitaiko ir šiek tiek kalbos klaidų. Su šitomis klaidomis jo tekste rasi dažnai ir visai taisyklingų tos pat rūšies posakių: šalia „**kelių** metų" autoriaus kalboje dažnai randi ir „**dvejus, devynerius, kelerius** metus"...

II. Kalbamajame rašinyje vietomis pasitaiko ir netaisyklingai vartojamų **linksnių**. Tos rūšies klaidų yra labai nedaug. Savo reikalui turiu pasižymėjęs šias tos rūšies klaidas:

Bédier priėjo **išvados**, kad autorius naudojosi (kitų) kūriniais (44). Chateaubriand'as tikrai tebuvęs tik kiek **toliau Niagaros** (46). — Chat-as atvyksta **kuriam laikui** į tėvų pilį (20). Ch-as **kuriam laikui** tapo komivojažierium (30). Keleiviai apsistoja **trumpam laikui** prie salelės (38). — **Vaike,** bebūnant **jam** kolegijoj,

---

*) Plg. „peilis — m a r u s daiktas (juo tuoj galą kam gali padaryti), katė — n e m a r u s gyvulys (ji neveikiai galą kur gauna); Dievas n e m i r t i n g a s, žmogus m i r t i n g a s; jo liga n e m i r š t a m a, išgis; m i r š t a m o j i nuodėmė"... „P r i e v o l ė" tėra, rodos, r e i k m e n ė, vok. Bedürfnis (plg. „jis p r i v a l o duonos gauti"). J. J.

pasireiškia laikina religinė egzaltacija (19). Jis net **skolon** sugrįžo į tėviškę: motina turėjo sumokėti jo kelionės išlaidas (52). Jis **parodo** puikiai nusimanąs visose kojinių **ypatybėse** (30).

Kam reikalingas spausdinimas **lietuvių kalba** kūrinio (5)? Kam rašyti originali monografija, jei yra **prancūzų kalba** geresnių veikalų (5)?

= priėjo (tą) **išvadą,** kad autoriaus naudotasi... tolėliau (kiek toliau) **už Niagaros, nuo Niagaros...** atvyksta **kurį laiką... kurį laiką (kiek laiko)** buvo tapęs... apsistoja **kiek laiko (kurį laiką)... Vaikas,** bebūdamas kolegijoj, **buvo** religinės egzaltacijos **pagautas; vaiką, esant kolegijoj** (kai buvo kolegijoj), kiek laiko religinė (religijos) **egzaltacija buvo suėmusi(?)... net skolintais** (skolytais) pinigais sugrįžo... Jis pasirodo nusimanąs **apie visas k-ų ypatybes (apie visus k-ių ypatumus, apie jų gerumus ir negerumus)...** Spausdinimas **lietuviško kūrinio (liet-ko kūrinio sp-mas)...** jei yra prancūziškų geresnių veikalų, jei yra geresnių veikalų, **prancūziškai (prancūzų kalba) parašytų.**

III. Autoriaus kartais ir keli prielinksniai vartojami ne visai gerai. Šit kelios tų **prielinksnių** „klaidelės“:

Jis **padaręs tą kelią į 76 (į 63) dienas** (41). Keliauninkas **darė į dieną** po 50 kilometrų (42). Tektų **daryti į dieną** per 150 kilometrų (45). (Skyrė) tam darbui nuo 12—14 valandų **į parą** (59).— Ch-o įtaka ypačiai aiški pas **Loti,** egzotiškų romanų autorių (309). **Pas Cha-ą** galima rasti ne tik **russoistinio** romantizmo (313). — **Reikia prie progos** pažymėti (65). Atsiminkim **prie progos** Chat-do biografiją, seserį Lucilę (192).

= Tą kelią sukeliavęs per 76 (63) dienas, sukeliavęs 76 (63)-mis dienomis (plg. **„viena diena, trimis dienomis...** to nepadarysi“). Keleivis ėjo **kasdien, per vieną dieną...** keliauti (eiti) viena diena (kasdien, per dieną)... per dieną... — **aiški Loti'o,** egz. rom. autoriaus, raštuose... Ch-o raštuose galima rasti ne tik **rūssoistiško** romantizmo... **ta pat proga** (ta proga)... ta pat proga (šia proga, ta proga)...

IV. Tarp kitų mažmožių pažymėsiu čia ir kelias autoriaus **dalyvių ir padalyvių klaideles:**

Apie šį šatobrianistą bus tuojau **kalbėta** (44). **Nesigilinant į** kitus klausimus, pažymėsime, kad... (44). Jis nutarė pasistatyti kur nors trobelę ir gyventi joj **stebint gamtą** (195). Jis pagilino, praplėtė „aš“, **palyginus su** Rousseau (312).

= **bus kalbama (kalbėsiu)... Nesigilindami...** nutarė gyventi joj, **stebėdamas gamtą...** dar **labiau už Rousseau ėmė aiškinti** apsakyme atskiro žmogaus reikšmę, jo „aš“, visuomenės gyvenime(?), **labiau už Rousseau praplėtė** žmogaus „aš“ gyvenime (?).

V. a). Veikale tik retkarčiais pasitaiko vietų ne visai suprantamų, sunkokai išreikštų. Labai neaiškus bus skaitytojui, man rodos, šis kalbamojo teksto turinys: „Jo (Chateaubriand'o) rolės nušvietimo romantikos judėjime, prancūzų romantiškoj mokykloj reikia ieškoti, tuo būdu, pas kritikus, kurie paskyrė ištisus savo darbus prancūzų romantizmui, to romantizmo istorijai“ (301).

Šitos rūšies sintaksės pilnačių kalbamajame veikale esu tik šitą beskaitydamas užėjęs: kitų tokių sakinių neįžiūrėjau, sunkūs sakiniai, apskritai imant, čia yra labai retas dalykas. Pažymėtąją sintaksės pilnatį esu linkęs tuo tarpu šiaip savotiškai išreikšti:

Atsakymo į klausimą, ką jis yra davęs romantikai (jos istorijai), prancūzų romantinėj mokykloj tereikia ieškoti raštuose tų kritikų, kurie ištisus savo darbus yra paskyrę prancūzų romantizmui, to romantizmo istorijai (?).

b). Ką versdamas į lietuvių kalbą iš kitų kalbų, autorius kartais per dažnai, man rodos, be kokio reikalo vartoja veiksmažodžio asmenų lytis su asmeniniais įvardžiais: plg. „**Aš** pasiskubinau... **Aš** pamačiau... **Aš** įėjau“ (38)... Tie mūsų asmens žodžiai kalbamajame tekste autoriui reikėjo, man rodos, kiek rečiau vartoti: juos savo kalboj ir veiksmažodžių galūnėmis atstojame.

VI. Klaidų atitaisymų veikalo gale nėra. Tų klaidų, kad ir nedaug, vis delto yra: pav. **apsrįtai** (11), **pasaūlymas** (57), **įrodime** (185), **pastabėjo** (195), jausmų **monotiškumą** (196)... (= **apskritai, pasiūlymas, įrodyme, pastebėjo,** jausmų **monotoniškumą**).

Šios rūšies veikalų gale autoriui patariu duoti toliau ir klaidų atitaisymus.

Rašybos klaidų šitame veikale beveik nėra. Savo reikalui turiu pastebėjęs jame tik vieną jo rašybos „polonizmą“ — **nevisuomet** (49) eina (= ne visuomet, ne visumet, ne visada eina).

VII. Prieš dvejus metus buvo pasirodęs šio pat autoriaus „**Įvadas į bendrąją literatūrą**“. To „Įvado“ kalba, atsimenu, buvo daug klaidingesnė už mūsų kalbėtojo veikalo kalbą: autoriaus jau didelis žingsnis padarytas kalbos atžvilgiu. Reikia tikėtis, kad tolesnieji autoriaus šito ir kitų raštų leidimai bus ir kalbos atžvilgiu visai geri: auto-

rius supranta, tur būt, jog apie literatūros dalyką reikia ne kitaip, kaip tik literatūriškai kalbėti ir rašyti.

Šitas raštas turinio ir kalbos atžvilgiu turėtų tikti, man rodos, ir aukštesniajai mūsų mokyklai, ne tiktai studentams ir šiaip mokytinei visuomenei. Mokyklai dar didesnės turės jis reikšmės, kai bus išspausdintas vieno kito žymesnio Chateaubriand'o apsakymėlio vertimas į mūsų kalbą. Apie tai jau pradedama, rodos, ir galvoti. [1]

J. Jablonskis.

[1926 m. „Lietuva" N 26].

Del šio *K. Sąmajausko straipsnio.* [2] Kitados, kai dažniau sueidavau su savo krašto žmonėmis, tekdavo išgirsti ir šiaip kalbant:

1) Kada tu, Jonai, parašysi mūsų kalbos gramatiką? 2) Jis nė savo kalbos nebrangina. 3) Rašomoji (raštų) kalba tuo tarpu daug kuo skiriasi nuo žmonių kalbos. 4) Vienam žmogui kažin kaip teko ir gyvulių kalbos išmokti. 5) Veliuoniškių kalba, rodos, nedaug kuo tesiskiria nuo zanavykų kalbos. 6) Kapsų kalba zanavykams ne visai tinka. 7) Prūsų kalba ar kuo skiriasi nuo mūsų kalbos? 8) Mūsų sūriai ir jiems patinka...

Jei šituose sakiniuose, pabrauktųjų kilmininkų vietoje, pavartotumėm būdvardžius arba būdvardiškai tariamus žodžius — *mūsiškos (1), saviškos (2), raštiška (3), žmoniš., gyvuliš. (4), veliuoniška (5), zanavykiškos, kapsiška (6), prūsiška (7), mūsiškos, mūsiški (8)*, tad gautumėm aštuonis visai „sąmajauskiškus", ne visai tinkančius mūsų kalbai sakinius. Kai tie sakiniai bus mūsų sakomi taip, kaip juos norėtų girdėti žmonių kalboje p. K. Sąmajauskas, tada ir aš imsiu rašyti prireikus „mūsiškos kalbos vadovėlį". K. Sąmajauskas girdėjęs, kad aš žadąs ir pats atitaisyti šitą savo „apsirikimą". Jis čia klysta: apie tokį savo žadėjimą ar ketinimą pats aš niekam nesu dar nieko sakęs, taip padaryti neketinu...

Man yra žinoma, jog S. Daukantas jau buvo rašęs ir kalbėjęs apie žemaičių (lietuvių) kalbos gramatiką. Taigi mano „Lietuvių kalbos gramatika" jau ir del to nėr visiška naujiena rašomajai mūsų kalbai. Kai devynioliktojo amžiaus gale nuvažiavau pirmą kartą į Kupiškį (į jo apylinkes) ir pasisakiau žmonėms ko norįs, tad vienas senis kupiškėnas man klausiamai pastebėjo: „Vadinas, tamsta nori kupiškėnų kalbos mokytis?" Tas pastebėjimas mane, rašantį ir dabar „lietuvių kalbos gramatiką", rodos, kiek pateisina.

P. Kriaušaitis, teisybė, 1901 m. išspausdino Tilžėje *„Lietuviškos* kalbos gramatiką", bet jo sūnus Rygiškių Jonas, kai reikėjo tos gra-

matikos pataisytasis leidimas leisti, pavadino jau „Lietuvių kalbos gramatika". Sūnus čia buvo, man rodos, jau gudresnis už tėvą.

Kodel mes kitados, sakydami „*mūsų* kalba, *žmonių* kalba, *žmonių* dainos, *kupiškėnų* kalba ir t. t.," buvom įpratę sakyti įvairiems galams „*lietuviška* kalba", apie tai dienraščio skiltyse šiuo tarpu nekalbėsiu: apie šitą kalbos mažmožį reiktų kur kitur pasispyriuoti kalbininkams ir šiaip rašytojams ar publicistams.

Žodžių „lietuvi*škas*, žmoni*škas*, lenki*škas*, prūsi*škas*, latvi*škas*" aš nevengiu, tik juos vartoju ne visur ten, kur p. K. Sąmajauskas juos kiša mūsų rašomajai kalbai. *J. Jablonskis.*

[1926 m. „Lietuva" N 26].

Literatūros dalyko kalba.

II.

Vyskupo M. Valančiausko laikais mūsų žmonėse labai plačiai buvo žinomas „Šiaulėniškis Senelis", kun. Juozapo-Silvestro Dovydaičio pasakojimai apie blaivybės ir šiaip doro gyvenimo dalykus. To „Senelio" buvo tam tikrais laikais išėjusios **keturios** dalys. Tų pasakojimų autoriaus būta labai žymaus žmogaus. Kalbėdamas tam tikroje vietoje apie „pavyzdingą dvasiškąją literatūrą", doc. J. Tumas jį ir žymiu mūsų **literatūros talentu** laiko.

Kun. J. S. Dovydaičiui per Lenkmetį teko daug ir nukentėti — šešiolika metų būti ištremtam į Sibirą. Jis, ir toli nuo Lietuvos būdamas, dirbo apaštalavo mūsų tremtiniams ir šiaip žmonėms. **Doc. J. Tumas** tam tikroje vietoje šiaip apibrėžia šitą nepaprastąjį mūsų anų laikų (1825—1882 m.) žmogų: „Jei tai būtų atsitikę kur kitur, seniai būtų buvęs pakeltas klausimas apie **beatifikaciją** tos rinktinės vėlės — kunigo Juozapo-Silvestro Dovydaičio" (žr. Doc. J. Tumo **Paskaita.** Kun. Juozapas-Silvestras Dovydaitis — **Šiaulėniškis Senelis.** „Dirvos" leidinys, 1924 m., p. 43).

Kun. **J. S. Dovydaitis,** iš savo kelionės į Sibirą ir paskum ilgą laiką gyvendamas Sibire, daug laiškų siuntinėdavo savo pažįstamiems į Lietuvą. Iš tų laiškų aiškiai matyti visa to mūsų tremtinio asmenybė ir ta aplinkuma, kurioj teko tam mūsų žmogui gyventi, vargti ir dirbti svetur. Laiškai buvo rašomi kiek laiko lenkiškai, paskum jų autorius, norėdamas, kad jie veikiau pasiektų be kokių kliūčių adresatus, — tie

laiškai per **cenzūrą** ėjo, — ėmė tuos laiškus rašinėti rusiškai. Doc. J. Tumas, to „Senelio" (1925 m.) dabartinis redaktorius, pridėjo dar vieną (**penktąją**) to rašto dalį, skirdamas ją pačiam ištremtajam J. S. Dovydaičiui, to mūsų žmogaus charakteristikai. Tą dalį sudaro redaktorius iš kun. J. S. Dovydaičio laiškų, laisvai paties redaktoriaus verstų dabar į lietuvių kalbą („lietuviškai atpasakotų"). Vietomis prie tų laiškų duota ir paties redaktoriaus paaiškinimų.

Taigi **penktoji** „Šiauleniškio Senelio" dalis yra tam tikras **literatūros dalyko vertimas** į mūsų kalbą. Pačių tikraraščių ar pirmaraščių (originalų) matyti man, žinoma, netenka. Sprendžiant iš pačių vertimų, kun. J. S. Dovydaičio būta didelio krikščionies, evangeliškai mylėta savo artimas ir juo tikrai krikščioniškai rūpintasi. Bet čia toliau, savo papratimu, kalbėsiu tiktai apie vieną tų vertimų dalyką — tiktai apie pačią **vertėjo kalbą**: paskutinį laiką man ypačiai parūpusi yra **mūsų rašytojų ir mokslo žmonių kalba**...

I. Vertėjas, kiek turiu pastebėjęs, šiuo tarpu ne visai taisyklingai operuoja šitame rašte keliais kalbos žodžiais: a) **akylumas, atmintis, begėdybė, daugingas, dirbtinas, esybė**; b) **įdominti, susiįdominti; manyti, mirtinas, nemirtinas, nelaisvis, nepadorėti, neturtis**; c) **padėjimas, padėtis, palaidoti, pamatingas, priderėti, puolęs; ratainė, romansas, savabaudis, savimeilė, stebėtinas, stiprus, tatai; ūpas, užsiimti; viršgamtinis, viršprigimtinis...**

Šit keli vertėjo sakiniai ir posakiai su tais žodžiais, kuriuos mėginu kiek taisyti vertime:

a) (Žmonės) pavyzdingu **akylumu***) klausė Kristaus gyvenimo istorijos (192). **Atminčiai** to susirinkimo savo vardą įrašiau (189). **Begėdybės** didvyris nebeprasižiojo (183). (Prisidėjo) ir **nedauginga** partija iš Kauno (191). Kalbėjo **gyvu** tikėjimu ir **nedirbtinu** supykimu (211). (Vaikui) labai lengva tą (motinos) meilę perkelti ant **Esybės**, kuri esanti kuo verčiausia meilės (201). (Reikia) apsiginti nuo **esybių**, kurias iš mandagumo tepavadinsiu vienu skiemeniu „wesz" (213).

= paveikslingai **atsidėję**, paveikslingai **dėmėdamiesi** klausė... **Atminti** tam susirinkimui **(to susirinkimo atminimui)... Nešlovės (negarbės, begėdis)... negausinga... su** gyvu tikėjimu

---

*) Akylumo su klausymu (su ausylumu) čia nereikėjo sakinyje sudėti: **ausylumui akylumas** nė kiek nepadeda. J. J.

ir **nedirbtiniu** supykimu, taip **gyvai tikėdamas** ir **aiškiai supykęs**... ant **Būtybės**... nuo **būtybių***).

b) Mane gyvai **įdomino** visa draugė (184). Tverė **įdomina** daugybe savo bokštų ir cerkvių (192). Jei koks **susiįdominęs** keliauninkas užsigeis pasiekti šią apylinkę (214)... Jis buvo išvirtęs iš savo tikėjimo, **manydamas** taip išsigelbėsiąs nuo ištrėmimo (182). (Gaudo paukščius) **mirtinajam** kūnui maitinti (205). (Žmogus) turi gaivinti **nemirtinąją** vėlę amžinajam gyvenimui (205). Vežė **nelaisvius** (204). Net nedrįstu sakyti, **buk** kitas **nepadorėjęs** žegnotis (187). Malda jungs šeimyną su **neturčiu** žmonių akyse, bet turtingu pas Dievą (185). **Neturčius** tik **neturčiai labiausia** užjaučia (194). Prieš **tai gi** jis, žmogus **neturtis**, tarnavo (216).

= **domino** (plg. **domėtis, juoktis** ir **dominti, juokinti**)... **domina... (akį į save kreipia)... susidomėjęs pakeleivis (keleivis)** įsigeis... **tardamasis (dingodamasis, nes tarėsi****) **...mirtingajam (mirtingas)... nemirtingąją** savo sielą... **belaisvius... kad** (būk) kitam **nepadoru buvę,** kad kitas **nepanorėjęs(?) ... šeima(?) su beturčiu (neturtėliu)... Beturčius** tik **beturčiai (neturtėlius** tik **neturtėliai) labiausiai...** O prieš tai jis, **būdamas beturtis,** tarnavo...

c) Bet kokiam **pamaldumo padėjimui** atatinka įvairios pamaldos (190). Čia žmonės apverktinoje **padėtyje** (206) Tokia **padėtis** iš to pasidaro, kai iš pat pradžių auklėjimo vaikas nieko daugiau negirdi... (201). Lyg kitos dienos **palaidoja** liežuvį **niekus** taukšti (183). Berniukas buvo **pamatingai** dievotas (191). (Nuo Dievo) visa betarpiškai **pridera** (200). **Puolusios** žmonijos reginys (209). (Kunigai) kalėjimuose ir **ratainėse** aukoja Dievui tyriausią auką (207). Klauso apie įvykusius atsitikimus, skaito **romansus** (188). Gyvenau aristokratų kameroje, kur žmonės **savabaudžiai*****) (187). Rodžiau gerą dozę atkaklybės, **savimeilės** ir egoizmo (193). Džiaugsmas ir linksmybė turi **stebėtinos** harmonijos (190). Senis rimtas, **stipraus** tikėjimo, didelės rezignacijos (201). Kiti stiprūs, net laimingi, nors **stipriau** nuteisti (188). Jau turėdami galvijų, gavome parūpinti jiems ir šieno; **tatai** pagalvoti apie pievas (216). Nenustodami **ūpo**

---

*) Čia, kaip ir kitur, dalį teduodu pataisymų, reikalingų kalbamajam vertimui. J. J.

**) Čia ypačiai sangrąžos veiksmažodis tinka; plg. „jis jautėsi gyvas išliksiąs, sakėsi grįšiąs". J. J.

***) Šito žodžio reikšmė ir kilmė čia man ne visai aiški. J. J.

dainavome linksmas ir nelinksmas Ukrainos dainas (204). Taip rūpestingai buvau **užsiėmęs šienavimu** (217). Kaip liūdna matyti žmones ta viena žeme **teužsiėmusius**! Žemėje neranda laimės, nes jos čia nėra, o apie dangų negalvoja (201). Visi dėjosi **viršgamtinėmis** priežastimis (182). Garbinau tą (jį), kurs į **viršprigimtinę** šviesą savo sielos akim aiškiai žiūri ir mato (192). Paskatina į tai **viršprigimtinės** priežastys (194).

= **Visokio (įvairaus) pamaldumo žmonėms, maldingiems ir nemaldingiems, naudingos yra (dera)** įvairios pamaldos (n-gas įvairus šventimas). Čia žmonės **verksmingai gyvena**, čia **verksmingas** žmonių **gyvenimas**. Toks žmogaus **indiferentumas (indiferentizmas)** toks **betikybiškas gyvenimas, visiškas** jo **atšalimas tikėjime** iš to tesusidaro, kad vaikas... **atpalaiduoja** liežuvį **niekams** taukšti **(atpalaiduoja** liežuvį **tam,** kad žmogus juo **niekus** galėtų taukšti... buvo **reikiamai** (visai, visiškai, labai) maldingas, religingas... **pareina... Nusigyvenusios (nusigyvenėlės, nuslydėlės, nusmukėlės...)** žmonijos reginys... **kareivinėse** (?)... **romanus... stamantresni, nenulaidūs** (?)... gerą daugį atkaklumo, **savimylos... nuostabios (įstabios)... tvirto (gilaus)** tikėjimo... **smarkiau, skaudžiau (didžiau)** nuteisti... **tad (todel) teko** pagalvoti... Nenustodami **nuotaikos** (būdami vis **nusiteikę**), **dainavome...** Taip rūpestingai **šienavau (šieną pioviau)... žemės dalykais (šio pasaulio gyvenimu) tesusirūpinusius...** Visi taip darė lyg **antgamtiškai** (?)... **į antgamtinę** šviesą... **antgamtinės** priežastys...

Tarp mano **taisytųjų** šios vietos (I) pavyzdžių yra, žinoma, ir tokių, kurie kalbamajam vertimui ir kiek kitaip yra taisytini; bet jie, šiaip ar taip, tikrai reik taisyti. Čia, išrašytuosiuose pavyzdžiuose, turėjom reikalo ne tiktai su **žodyno**, vienų žodžių, dalyku. Šitas mano taisymų dalykas skaitytojui, tikiuos, visai paaiškės tiktai **iš viso** šito straipsnio.

II. Vertėjui lyg ne visai būtų aišku, kam kurios pagrindinės mūsų žodžių **priesagos** vartojamos kalboje. Darydamas savo vertimui naujus žodžius, jis šituo atžvilgiu kiek nusideda, man rodos, žmonių kalbai. Čia randame parašyta:

Skaičiau **dvasiškių** laikrašty straipsnį (206)*). Teko apmislijimai daryti su **pasauliečiais** (200). Mūsų broliai Lietuvoje tuo

---

*) Šitos sąvokos reikalui autorius vartoja vienoj savo spausdintinėje paskaitoje tris žodžius: **dvasionis, dvasininkas, dvasiškis.** J. J.

žvilgsniu neapsileidžia **koronininkais** (220). — Kaip gaila, kad neturiu nė krislelio **poetinio** gabumo (217). Čia tai galima įvertinti, koks **geradaringas** esti **religinis** išauklėjimas (202). **Religinis** išauklėjimas visai nekliudys žemiškajai laimei (220). Iš to **poetingojo** koncepto nemanykite, jog pasiilgimas pradeda imti viršų (200). Jo sūnus atšalo tikėjime ir **paleistuvingai** gyveno (219).

= **Dvasininkų** (plg. **mokslininkas, ūkininkas...**)... mąstymai (apmąstymai) daryti su **pasaulininkais** (= su žmonėmis, kuriems daugiau šio pasaulio dalykai rūpi)... **Koronos žmonėmis (koroniečiais, koronėnais)**... gabumo **poezijai, poetiškojo, poetiško** gabumo... koks **vaisingas (geradariškas, doras) esti** (yra) **religiškas (tikybiškas)** išauklėjimas... **Religiškas** išauklėjimas visai nekenks žemiškajai žmogaus laimei... **poetiškojo koncepto*)... paleistuviškai** gyveno...

III. Vertėjas dažnai **dvejoja, taria** rašo ką vieną kartą vienaip, kitą kartą kitaip. Jo tekste čia randame: **dėkojau** gubernatoriui (182), **dėkavau** Dievui (183, 185), užmiršau **padėkoti** (186), **dėkoti** Išganytojui (195), pakartoju **padėkavimą** (186); **pavasarojant** (200, 202), **pavasaroti** (202), **pavasaravimas** (200), **pavasaravimo** (200)... Kuriuos čia veiksmažodžius taria jis skaitytojui, „**dėkoti, padėkoti, pavasaroti**" ar „**dėkuoti, padėkuoti, pavasaruoti (pavasarauti)**"? Su žodžiais „dėkoti, padėkoti, pavasaroti" juk visai nesutinka ar bus visai keisti skaitytojui daiktavardžiai „dėk**avimas**, padėk**avimas**, pavasar**avimas**" ir veiksmažodžių lytys „dėk**avau**, padėk**avau**, pavasar**avau**"... Kam čia, rodos, reikalingas buvo šiam literatūros dalyko vertimui tas kelių šitų žodžių tarimo ir rašymo įvairumas, **viename vieno autoriaus rašinyje**?!

Savo vertimo kalbą autorius ir kitaip **įvairina** — sukiša kartais į vieną maišą po kelis katinus, sumaišo viename autoriaus rašinyje skirtingus tarmių tarimus. Čia, parašytame rašomąja tarme rašinyje, randame ir tokių lyčių: **atenčio** šeštadienio (186), **išbirėjo** (198), **pasukė** (198), **nėkados** (193), **aimanoti** (206), visai **neatmina** (219), **kai kurius** (202)...

Ir gražiojoje literatūroje reikia šiokios tokios tvarkos laikytis rašytojams ir vertėjams; čia turiu galvoj, žinoma, pirmiausia kalbos dalyką.

---

*) Bet yra sakoma: **poetingas** kraštas, jei **nemaža** jame **yra poetų, žuvingas** ežeras, **protingas** žmogus, **išmintingas** vyras. J. J.

Kalbos **mišinio**, ne visai suprantamo skaitytojui, yra čia ir teksto **sintaksėje** (linksnių vartojime). Vienoje kalbamojo rašto vietoje (203) vertėjo pasakyta: „Tiesa, (tas miestas) turi **turtingų gyventojų, didelius kapitalus, puikių arklių gašavotis**“. Kodel čia vertėjas vartoja **du** kartu kilmininką **(turtingų gyventojų, puikių arklių)** ir **vieną** kartą tam pat, rodos, reikalui galininką **(didelius kapitalus)** — man labai sunku būtų išaiškinti mokykloje mokiniams. Tokį pat mišinėlį turime, man rodos, ir šitame vertėjo sakinyje: „Pranešta, kad aš atvykau, **p. K. A.**, kurį **apveizda** pastatė, pakeliui toliau į Sibiriją, kad būtų **patarėju, globėju**, ir **jungė** tarp tremtinių, ypač nesugebančių apsirūpinti (206). Čia lyg reikėjo būti: a) p-nui K. A., **apvaizda** ir b) **patarėju, globėju** ir **junge (jungikliu, junginiu, jungu)...**

IV. Mūsų kalboje dažnai vartojamos veiksmažodžio lytys, gramatikų vadinamos **dalyviais, pusdalyviais** ir **padalyviais.** Ir šituo atžvilgiu vertėjas nėr be nuodėmės. Jo rašoma ir šiaip:

a) Rodžiaus lyg generolas priekyje armijos, pasiruošusios mūšin ir **tikros nugalėsianti** (182). Taip karšta malda jungs šeimyną, **esamą** už tūkstančio varstų, su **neturčiu** žmonių akyse (185). Pirmą vakarą, ligi tik čia **atvykus***), mačiau jį nusiminimo **blaškantį** (188). Rastas yra pasikalbėjimas su **neesamais** (203). Godi jos širdis ryja šv. Rašte **esamas tiesas** (215).

= Atrodžiau kaip generolas, vedąs armiją, kuri pasiryžus yra kovoti ir **jaučiasi** tikrai savo priešą **nugalėsianti...**, jungs **šeimą, esančią** kur už tūkstančio varstų, su **beturčiu...** mačiau jį nusiminimo **blaškomą...** pasikalbėjimas su **nesančiais (su kitur esančiais) ...esančias** Šv. Rašte tiesas...

b) **Ieškodami** kąsnio duonos, atsirado ten apie 100 katalikų (221). — Rytą, **pasilsėjus** lovoje, pasiskubinau į bažnyčią Mišių **palaikyti** (207). Esu tikras **ponią** V. tai man **atleisiant** (185)... o **gyvenant** savo ūkyje, visi šeši galėsime išmisti (216). (Tasai žmogus), piktajai dvasiai **padedant,** nusižudytų, kad jo... (188). Kunigas **pavelijo** (= palinkėjo), kad jie laimingai sugrįžtų, **lydint** Dievui ir jo Angelui Sargui (189). Ar jis žino, kaip **gaudant** žuvis ir **paukštis mirtinajam** kūnui maitinti, turi gaivinti **nemirtinąją** vėlę amžinajam gyvenimui? (205).

---

*) Čia tinka ir **atvykus** ir **atvykęs,** nelygu prasmė: a) plg. „**važiavom** visi; **bevažiuojant** mums (mums **išvažiavus**), kiškį pamačiau“ ir b) „**važiavau, važiuodamas** (**išvažiavęs**) kiškį pamačiau“.

= **Ieškančių** kąsnio duonos... **pasilsėjęs** lovoje... mišių **laikyti (atlaikyti).** Esu tikras (tikrai žinau), kad ponia V. man atleis, **tikrai žinau ponią** V. man **atleisiant.** (Tasai žmogus), piktosios dvasios **padedamas** (gundomas)... sugrįžtų, Dievo ir Jo Angelo Sargo **lydimi...** kaip žmogus, kurs **mirtingąjį** savo kūną žuvimis ir paukščiais maitina, turi nemirtingąją savo sielą (vėlę) gaivinti amžinajam gyv-mui; kaip **žmogus, gaudydamas** (kuris gaudo) žuvis ir paukščius **mirtingajam** kūnui maitinti, **turi...**

Vertėjo, man rodos, ne visai gerai skiriamos šitos trys veiksmažodžio lytys, bent jas vartodamas jis kartais ir suklysta, pavartoja ne taip, kaip mūsų žmonės jas vartoja.

V. Čia ir mūsų kalbos **linksniai** ne visada reikiamai vartojami, nors šios rūšies klaidų kalbamajame vertime yra, palyginti, mažoka. Tų klaidų pavyzdžiui turiu tuo tarpu šiuos sakinius pasižymėjęs:

a) Jau ir **miškai egliniai, kedriniai** ir **beržiniai** pasitaiko (213). **Skepticizmas** iš to atsirado, kad nebe vienas... dvejus metus prasėdėjo... (221).

= Jau ir **eglynų, kedrynų** ir **beržynų** pasitaiko (?). **Skepticizmo (skeptiškumo)...** metus išsėdėjo (?).

b) Kelionėje... ne tik **girdėjimo muzikos,** bet ir **giedojimo** reikėjo atsisakyti (207). Lengva atspėti, jog **tokio ūpo** negali būti nė kalbos **apie ėjimo** išpažinties ir **prie** šventų Sakramentų (220).

= ne tik **nuo muzikos klausymo,** bet ir **nuo giesmių giedojimo** reikėjo atsisakyti, ne tik muzikos reikėjo nebeklausyti (nebegirdėti), bet ir giesmių nebegiedoti (dainų nebedainuoti)... **taip žiūrint** į Dievo ir tikybos dalykus, negali būti nė kalbos apie išpažinties **ėjimą** ir Šventų Sakramentų **priėmimą...**

c) Ir jei Dievo malonė nors **valandėlei** atsitrauktų, mano paties menkumai mane sutraiškytų (199). Vilniuje norėjo mane sulaikyti **dviem savaitėm** (181). **Tokios privilegijos — vienam** sėdėti nedaug kas teturėjo (186).

= nors **valandėlę** atsitrauktų... sulaikyti **dvi savaiti (dvi savaites). Tokią privilegiją — vienas** sėdėti... (plg. „jis turėjo **valią vienas sėdėti**“)...

d) Esame trys kunigai ir visi vienas už kitą karštesni **ginti tiesą** (187). Juo spaudžia **jį** nelaimės, juo jie suktesni yra reikšti savo **dievotumą** (204). Jų sūnelis **atstovavo geriausią** mūsų jaunimo **sluoksnį** (215). Taigi jo **tikima** Dievo **teismą,** pamaniau (204).

= ir visi vienas už kitą **karščiau ginam tiesą,** karštesni **tiesai ginti...** spaudžia **juos** nelaimės, juo jie **sukčiau reiškia** savo **maldin-**

gumą (juo jie suktesni yra savo **maldingumui, dievotumui reikšti)...** atstovavo **geriausiam** m. j. **sluoksniui...** jo Dievo **teismas tikima** (plg. „bene **ką** jie tiki? Tikiu **Dievą Tėvą.** Žiūrėk, jau jo **stogas dengiama**“).

e) (Ji) **dalimi** atlygino man tai, ko buvau nustojęs (215). (Prieš gailestingumą) nors **dalimi** griuvo visos kliūtys (193). **Mielu noru klausė** (207). **Mielu noru** būčiau su jais keliavęs (89). **Didžiausiu malonumu** klausiau jos pasakojimų apie sielvartus (215). **Kokiuo akylumu** klausė istorijos (192). Lieja; tik **tuo skirtumu,** kad šv. Monika apverkdavo... (219). Dvejus metus prasėdėjo, žinoma, **dideliais nuostoliais bet kuriuo žvilgsniu** (221). **Siela** nebegyvi sugrįšime (209). Visi buvo tvirti **dvasia** (189). Atsisveikinau su jais **suspausta širdimi** (189). Silpnas tikėjimas arba **ir joks tikėjimas** daro jį **aplėpusiu** (184). Jausmai kyla į Dievą, pripildydami širdį **saldybe** (207). — Pirmą turime dieną šiltą **pilnoje prasmėje** (213)...

= **iš dalies** davė (atidavė, atlygino)... nors **iš dalies** griuvo visos kliūtys... **Mielai** klausė. **Mielai (noromis)** būčiau... **Maloniausiai (didžiausiai gėrėdamasis, labai mielai)...** klausiau... **Kaip atsidėjęs (kaip įdėmiai...)** ...tik **tiek** yra **skirtumo,** tik **su tuo skirtumu...** išsėdėjo, žinoma, **su dideliais visokiais nuostoliais... Nebegyvi, nebegyvos sielos** būsim, sugrįžę... buvo **tvirtos dvasios ...širdį suspaustas, sopamas...** arba **netikėjimas (visiškas netikėjimas)** daro jį **aplėpusį... saldybės...** šiltą **pilna (tiesiogine) prasme...**

Vertėjas be reikalo čia vengia tam tikruose pavyzdžiuose prielinksnio **su:** įnagininkas **su tuo prielinksniu** vietomis būtinai reikalingas jo tekste...

VI. Ir keli mūsų **prielinksniai** šitame vertime vartojami, man rodos, ne visai taip, kaip jie žmonių kalboje ir šiaip raštuose yra vartojami: vertėjas kažin kodel ir čia ne visai sutinka su tuo, kas kalbos vadovėliuose patariama mokiniui ir rašytojui. Čia randame ir tokių posakių:

a) Džiaugėmės geru darbu ir tikėjimu **į skaistyklą** (198). Sunkiausia buvo paveikti **į kriminalistus** (211). Matote, kaip čia tuščia, ir tie patys miškai **iš eglių, pušų, beržų,** ne kaip jūsų miškai (205). (Barža yra) trobesys 30 sieksnių ilgio **su atatinkamu platumu** (213). Suskaičiau **sulig to,** ką pats esu gavęs, į vagoną paduota apie 150 bandelių (194). Visi už **nekrikščioniškųjų** savo **straipsnių** badu numirtų (195). Pasirodė, nabagėlių **dviem dienom** pristigta

valgyti, ne jie **virš termino** pralaikyta kalėjime, o būta išvarytų į darbus (185). Gerbė mane **virš visų** mano **nuopelnų** (186)...

= ir **skaistyklos** (skaistynės) tikėjimu (**tikėjimu skaistyklos**). **Sunkiausiai galėjau paveikti kriminalistus** (sunkiausia man buvo kriminalistai paveikti)... ir **tos pačios girios** tėra **eglynai, pušynai, beržynai,** ne toki kaip jūsų girios, arba **žalgiriai**(?)... 30 sieksnių **ilgio** ir **reikiamo (atitinkamo) pločio**(?)... **pagal tai (sprendžiant iš to),** ką pats... **už nekrikščioniškuosius savo straipsnius (del n-jų s. str-ų)...** Vargšų **dvi dienos (dvi dieni)** pristigta valgyti, ne kalėjime jie **laikyta po rako**(?) ir **porakiu** (ilgiau **nekaip turėjo jie būti),** bet **jų būta** į darbus išvarytų... Gerbė mane **daugiau kaip buvau nusipelnęs (daugiau kaip mano nuopelnai galėjo reikalauti ar leido)**...*).

VII. Lieka dar pažymėti kelios lyg **gramatinės smulkmenos:**

...o **labiausia** įnirtę pavelija sau (187). Neapsakomai **menkai rodos** šie piliečiai (210). Mano draugė buvo **kiek kiek** (= šiek tiek, kiek tiek) pavargusi ir aš **nemažiau blogai rodžiaus** (197). Sugrįžimas į tėvynę **tegul bus** paskutinėje vietoje (209). **Tegul bus** Dievo valia (221).

= **labiausiai (didžiausiai)... menki rodos (menki yra, rodos), menkai atrodo**(?)... **ne geriau** atrodžiau... **tesie (tebūnie)... Tesie (tebūnie)...**

Pačioje „Šiauléniškio senelio" pradžioje, kur kun. Dovydaičio buvo rašoma: **„tegul bus** pagarbintas Jezus Kristus", šio leidimo redaktorius tą „tegul bus" ištaiso, bet čia jį pats panašiam reikalui vartoja. Kodel taip čia yra daroma, man gana sunku suprasti.

VIII. Kalbamajame vertime yra gana daug posakių, kurie tik parodo, jog vertėjas nepratęs **į mūsų visuomenę taisyklingais** mūsų kalbos posakiais ar tiesiog **taisyklinga** mūsų kalba kalbėti. Todel jo kalba man dažnai rodos lyg koks neaiškus, negirtinas, ne mūsų posakių mišinys. Šit dar keli tos rūšies kalbos pavyzdžiai:

Jie **nupuolusios dvasios** (184). Jis žymiai **augo dvasia,** atminė visus poterius, suprato **pačias reikalingiausias** tiesas ir ėmė mokytis skaityti (184). Bloga, filosofų nuomone, **netikra yra niekai** ir priešingybė geram (196). Ponas... **palengvindavo patarnauti** mano parapijonams (204). O kas žino, ar mums neteks čia prabūti dveji

---

*) Gramatikos nieko nežino apie prielinksnį **virš**; jos nieko nenusimano nė apie vartojamą raštuose su **kilmininku** prielinksnį **sulig.** J. J.

ar **daugiau metai** (216). Ji (žmonija) tiek yra žemesnė už gyvulius, kad **perdeda protu ir kalba** (209). Visi pasijuto **išganingai** sugraudinti; **tikėjimas ašaromis apsipylė**, prisipažino kaltas ir ryžosi darbais **įrodyti savo tikėjimą** (211). Taip rūpestingai buvau **užsiėmęs šienavimu**, taip širdingai **sielojaus**, kad pasisektų, kaip kitados **sielojaus**, kad gera būtų seminarija, atiduota mano globai (217)*).

Vertėjas, brangindamas savo skaitytoją, šitą savo darbą turėjo kiek rūpestingiau nudirbti. Tie laikai, kada lietuviams turėjo „mačyti" viskas, ką duodavo jiems mūsų „tiligentai", jau senai yra praėję. Dabar, ką rašydami skaitytojui, turim ir tuo skaitytoju rūpintis, savo darbu jam ir paveikslą iš savęs turim duoti. Vertėjo kalba lyg sakyte sako, kad čia jo **skubos darbas** dirbta. Šitame rašte, šiaip ar taip, jo nesilaikoma tų kalbos taisyklių, apie kurias kalba rašytojams mūsų tautosakos rinkiniai ir vienas kitas mūsų kalbininkas.

Literatūros dalyko dėstytojai ir aiškintojai, kaip ir literatai, savo žmonių kalbos ir tautosakos taisykles, rodosi, tiktai Lietuvoje nieku verčia...

IX. Visur rašytojai laikosi šiokios tokios vienodos **rašybos**. Pats jų rašybos vienodumas palengvina mokiniams ir šiaip žmonėms ir rašybos mokslą: mokiniai nejučiomis ir iš to, ką mato nuolat prieš save skaitymuose, įpranta taisyklingai tarti ir rašyti skaitomosios kalbos žodžius. Kalbamasis vertėjas šiuo atžvilgiu nepadeda mokyklai: savo vertime jis nesilaiko vienos kurios rašybos — rašo daug ką ir šiaip ir taip, ne visada vienaip, dažnai visai nepaprastai, skirdamasis tuo nuo rašybos vadovėlių: „Bare" jis rašo vienaip, čia — kitaip...

Tarp jo rašybos nepaprastumų, mano pastebėtų kalbamajame leidinyje, turiu čia šį tą ir skyrium pažymėti. Čia rašoma:

ar gi tokią dieną (199), **argi** pastiprinus (199); **bet-kuris** kalinys (194), kad **bet kuris** (184); **bet gi** „storasta" (210), **beto** (216); **delto** dažniausiai krinta (213), tik **delto** (184); **iškur** ėjo (189); **jogi** pati (215), turiu **ką ne ką** (213); **kasgi** (204), **kuogi** (183), **kažinką** (183), **kasžin kaip** (188), **kažinkokio** (199), **kaikurius** (202); **nelabai** sielojosi (202), **nemažiau** blogai (197), atsikvėpti **nebelaikas** (198), **nes gi** (220), **netik** maldos (209), **netaip** (221), **nevisai** patenkintas (196), **nevisi** linksmi (189), **nėvieno** nebesunkino (189); **permaža** (211), jau **pervėlu** (198), prieš **tai gi** jis (216), **šian ten**

---

*) Veiksmažodžius **sielotis** ir **rūpintis** vertėjas turėjo skirti: juodu ne vienos yra reikšmės. J. J.

(217); **tuotarpu** (209), **turbūt** (204); **tai gi** (194); dėkavau ir **užtai** (183)...

Pabrauktųjų žodžių rašyme kokios tvarkos ir sistemos pats aš neįžiūriu. Tos sistemos ir kokios nors tvarkos nematau čia nė daugelio kitų žodžių rašyme: **pergązdino** (182), **nuotikių** (187), **nuotikiai** (191), **užsivilimas** (221), **visokiariopus** (188), **gailėstingumą** (188), **pašnekėsį** (205), **gėluonimis** (213), (to) **neatmina** (219), **kvepuoti** (193), **vienuodumą** (191), **aimanoti** (206), **atsidunsta** (188)...

Vertėjo ir rašyboje ir kalboje, šiaip ar taip, maža yra reikalingos skaitytojui tvarkos. Vertėjas, skubotai ir apgraibomis versdamas šitą kun. J. S. Dovydaičio dalyką į mūsų kalbą, pats, man rodosi, tuo būdu ne visai krikščioniškai pasielgia su tuo žmogum: vertėjas sako, kad kun. J. S. Dovydaičio laiškai, iš kurių vertėjo padaryta šita penktoji „Šiaulėniškio Senelio" dalis, esanti labai gražiai parašyta lenkiškai ar rusiškai; apie doc. J. Tumo vertimą, apie to vertimo kalbą ir rašybą, deja, to pasakyti negalima, jo kaip ir ne visai gražiai pasielgta su branginamuoju žmogum. Toliau vertėjas, reikia tikėtis, bus atsargesnis — savo vertimais ar šiaip rašiniais nebeduos negero pavyzdžio tiems savo klausytojams, kurie iš savo mokytojo rašytojo raštų turi juk ir savos kalbos mokytis. Iš kalbėtojo rašto kalbos pasimokyti ir gauti iš jo geresnių įpratimų literatūros kalbai ir rašybai jie šiuo tarpu, man rodos, nedaug ką galės!*).

X. Savo spausdintinėje paskaitoje, paskirtoje kun. J. S. Dovydaičio gyvenimui ir raštams, doc. J. Tumas gailisi, kad Dantės „Pragare" nėr tam tikros vietos **negeriems** ar **netikusiems** rašytojams. Taip, ir man rodos, kad nerūpestingieji rašytojai, kurie savo darbą dirba skubotai ir apgraibomis arba skelbia savo raštais netikusius žmonėms dalykus, yra baustini: iš tų talento ir mokslo žmonių, kuriems daugiau yra duota, turi daugiau ir reikalauti visuomenė.

Jei kada bus „Pragare" ar kur kitur baudžiami negerieji rašytojai, tad, man rodos, ir Lietuvos **kalbininkai su rašybininkais** ir **kalbos mokytojais bus teisėjų** išklausyti. Kalbininkai su savo bendradarbiais, girdėti, ketina net į akis lįsti tiems teisėjams ir prašyti, kad jie bent pagąsdintų tuos mūsų rašytojus, kurie savos kalbos dėsniams nusideda. Labai būtų gaila, kad teisėjų akivaizdoje tarp kaltinamųjų rašytojų tektų ir doc. J. Tumui pasirodyti!

---

*) Vertėjas šios rūšies darbo gale turėtų toliau ir **klaidų atitaisymus** duoti: šitame vertime jų nėra. J.

Stovi: Jonas Jablonskis, kun. Juozas Tumas, d-ras Vincas Kudirka;
Sėdi: Motiejus Lozoraitis, Motiejus Čepas, Gabrielis Landsbergis. (1894 m.).

Šiuo savo straipsniu kalbėtąjį docentą prašau del viso ko būti akylą, budėti, nepasiduoti šio pasaulio pagundoms ir dažniau minėti, jog iš mokslo žmonių, daug ką reiškiančių visuomenėje, daugiau turi būt visuomenės ir reikalaujama. Tie žmonės, šiaip ar taip, negali duoti savo darbais negero pavyzdžio savo klausytojams ir skaitytojams.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Lietuva" NN 44, 45].

Džekas Londonas. **Pagonis** (ir kitos apysakaitės). Vertė K. Puida (p. 1-96). „Krivulės" leidinys. Kaunas. 1925 m.

Šito leidinio neturėjau kantrybės viso perskaityti, ir dabar recenzuoju jį kalbos atžvilgiu, tik vieną jo dalelę (apie pustrečio puslapio) paskaitęs.

Kito tokio netikusio mūsų vertimo dar nesu matęs. Savo kalbos recenzijoje pabrėšiu šiuo tarpu tiktai kelias žymesnes vertimo klaidas, mano pastebėtas skaitytuose (5, 6, 96) jo puslapiuose (pačioj pradžioj ir pačiame gale). Čia parašyta:

1. Be kamandos ir šešerių kajutų keleivių, ja („Mažąja Žana") plaukė dar aštuonesdešimt keleivių (5). 2. Visi šešeri keleiviai buvo žemčiugo supirkinėtojai (5). 3. „Mažoji Žana" buvo be jokio saiko perpildyta: teisingai elgiantis, ji neprivalėjo imti daugiau dešimtosios dalies tų krovinių, kuriuos dabar vežė (5). 4. Visa jos apačia buvo kimšte prikimšta kriauklais ir javais (5). 5. Dieną jie susisiekdavo užtvaromis (5). 6. Mes ją (kelionę) būtumėm padarę į dvi-tris dienas (6). 7. Bet pakeleivingasis mums rytys nutilo pirmąją kelionės dieną (6). 8. Kaitrūs saulės spinduliai spindėjo taip jakinančiai, kad nuo vieno noro praverti akis imdavo galva skaudėti (6). 9. Mes negalėjome nė susirgusius atskirti, nė juos slauginti (6). 10. Naktį ketveri narduoliai pabėgo didelioje banginiams gaudyti valtyje (6). 11. Įdomu buvo sekti, kaip įvairiai atsinešė į tai įvairūs žmonės (6). 12. Kapitonas Udozas, francūzas kilimu, pasidarė labai nervingas (6). 13. Pas jį prasidėjo nervingi tampymai (6). 14. Ir ėmėm gerti lig pasigeriant, tikėdamiesi, kad pavietrė žus alkoholiu permirkusiame kūne (6). 15. Tam, kad pamatytum dalykus tokiais, kokiais jie yra, reikia bent kiek pabadauti (96). 16. Kaip ten nebūtų, aš mačiau tokių dalykų, kokių nesitikėjau esant (96). 17. Aš dargi nė sapne nemaniau, kad

tokie dalykai galėtų būti (96). 18. Šorti... įspėja rengiamą Smoko samojų (96).

Mano išrašytiesiems teksto sakiniams taisyti patariu šių apysakaičių vertėjui ir skaitytojui turėti galvoje, be paprastųjų mūsų kalbos taisyklių, dar šiuos gana paprastus, man rodos, taisyklingus kalbos sakinius ir posakius:

1. Be komandos ir šešių kajutinių keleivių, ja plaukė dar aštuoniasdešimt (aštuonios dešimtys) kitų žmonių. 2. Visi šeši keleiviai... buvo žemčiūgo (žemčiūgų, perlų) pirkinėtojai (supirkinėtojai). 3. „M. Ž." buvo be galo prigrūsta visokių krovinių (daiktų): ji, iš tikrųjų sakant, neturėjo imti daugiau kaip dešimtąją dalį tų krovinių. 4. Buvo prikimšta kriauklių (kriauklų) ir javų. 5. Jie susisiekdavo (susižinodavo...) per užtvaras (pro užtvaras?). 6. Kelią būtumėm nukeliavę (sukeliavę, atlikę) dviem arba trimis dienomis (per dvi tris dienas). 7. Bet rytys, pūtęs visą laiką mums iš užpakalio, nustojo pagaliau varęs mus tolyn (nutilko, nurimo, nustojo mus pūtęs). 8. Saulės spinduliai taip apakinamai švietė, jog mums imdavo nuo jų galvą skaudėti. 9. Negalėjom nei susirgusių (susirgusiųjų) atskirti nei jų slaugyti. 10. Keturi narai pabėgo (nuplaukė) didele banginių gaudomąja valtimi (dideliu bangìnkautu). 11. Įvairiai žiūrėjo į tai žmonės. 12. Kapitonas, kilimo prancūzas. 13. Jį ėmė (suėmė) mėšlungis traukyti (tampyti), jis ėmė nervingai tampytis. 14. Ėmėm gerti ligi pasigerdami, tikėdamiesi galą padarysią jūros ligai alkoholio primirkusiame kūne. 15. Norint pamatyti, kaip čia kas tikrai yra, nuo ko čia kas pareina... (tam, kad pamatytum dalykus tokius, koki jie yra?), reikia pabadauti. 16. Šiaip ar taip, mačiau ir tokių dalykų, kokių niekad pirmiau nesitikėjau matysiąs. 17. Aš nė sapnuoti nesapnavau, kad tokių dalykų gali būti pasaulyje. 18. Šorti... įspėja Smoko sumótą (sugalvotą) sąmojį (?)...

Originalo pats aš, deja, neturiu: šio vertimo negaliu sulyginti su juo ar su kitu kuriuo jo vertimu. Viena aišku: šitokios kalbos vertimai mums netinka, ir skaitytojui negali iš jų naudos būti. Rašytojai, šiuo tarpu vertėjai, kurie, ką versdami į lietuvių kalbą, nepasirūpina išmokti įprastinių jos dalykų, net kalbos vadovėlio, elgiasi, mano supratimu, labai nerimtai, nekultūringai... Kur kitur yra pasaulyje taip daroma?! *J. J.*

[1926 m. „Švietimo Darbas" N 2].

Laikraščio kalbos dalykai.

Mūsų laikraščiai daug kas kalbos liga serga: kas jų rašoma, labai dažnai nesutinka su mūsų žmonių kalba, su tautosakos kalba, su tomis kalbos taisyklėmis, apie kurias rašo mums vienas kitas kalbos vadovėlis, kalbininkai... Tautininkui kalbos dalykai turėtų, rodos, ypačiai rūpėti: kalba yra didžiausias tautos pažymys... Bet ir tautininkų raštai nėr šiuo tarpu be nuodėmės: ir „Lietuvis" savo straipsniuose daro šiek tiek kalbos klaidų.

Prieš save turiu „Lietuvio" Nr. 23. Čia randam ir šiaip parašyta:

1. Prancūzijoje vedamos derybos ir su Amerikos anglies kasyklų savininkais. Jo nuomone, anglies pramonei subsidijos ir ateity turi būti skiriamos Kiekviena šeimyna gali pirktis tam tikrą nustatytą anglies savaitinę normą. Šalyje anglio vartojimas griežčiausiai kontroliuojamas. 2. Mes pakol kas daugume švarūs. Tas jau vien rodo (= jau vienas tas dalykas rodo), kad daugumo daugumos (?) neturi jokios finansinės programos veikimo, išskyrus kelis dalykus, kuriuos galima įgyvendinti per kelias dienas. 3. Į provokacijas Tautininkai nekreipia domės. Imdama domėn, kad Apygardos komisija neišpildė Rinkimų įstatymo reikalavimų..., frakcija siūlo... 4. Kiekvienas turi atsižvelgti, ar galės jis įvykdinti duotus pažadus ar ne. 5. Štai dvi Tautininkų frakcijos rezoliucijos, kurių pirmoji buvo perskaityta subkomisijoj. 6. Darbininkų išteklius matomai visiškai išsisekęs. 7. 1926 metams persisiųsdinkite tiesos žodžio skelbėją „Lietuvį". 8. Tai ir prisieina II vicepirmininką balsuoti du kartu. 9. Tėmyjant iš šalies nepadarė (kalbėtojai) gero įspūdžio nė savo kolegų tarpe. — 10. Liaudininkai kitais rinkimais, sekdami krikščionis demokratus, gali daugiau pralaimėti, nei krikščionys. 11. Ne iš to ką uždirbami, bet iš to ką sutaupomi liksime turtingais. 12. Taupumas padaro žmogų turtingu. Lotyniškos kanonų citatos jo kalbą darė labai nuobodžia. 13. Frakcija nutaria pasiūlyti Teis. Ministeriui imtis priemonių pašaukti tieson Vyriausios Rinkimų komisijos narius. 14. Tautininkams pirmon eilėn turi rūpėti šalies ekonomiški ir kultūriški klausimai. 15. Toks palaikymas artimų santykių su savo rinkikais būtų abiems pusėms naudingas. 16. Darbininkai sutiks dirbti 8 valandas į dieną. 17. Daug paveikė į rinkikus p. Smetonos susidėjimas su liaudininkais. — 18. Jie sako, kad plačiausiai klausimą nušviesti reikalinga nepartinė spauda. 19. Redakcijai rūpi koor-

dinavimas jų veikimo, kad tokiu būdu sukultūrinti kraštą. 20. Gerbiamas p. Redaktoriau! Neatsisakykite padėti Tamstos vedamajame laikrašty štai ką:...

Paprastai, rodos, yra sakoma ir kalbos vadovėliuos iš žmonių kalbos patariama sakyti rašyti: 1) Amerikos anglių kasyklų savininkai; anglių pramonei subsidijos ir toliau turi būti skiriamos; šeimyna gali pirktis tam tikrą nustatytą anglių normą; anglių vartojimas... 2) Mes daugumas esam tuo tarpu švarūs... Atskiri daugumos dalyviai, atskiros sudarančios ją frakcijos (?) savo darbui neturi jokios programos, išskyrus kelis dalykus, kurie keliomis dienomis (per kelias dienas) įvykdomi. 3) nekreipia dėmesio (akies). Turėdama galvoj (akivaizdoj), kad... 4) Kiekvienas turi žiūrėti, ar galės įvykdyti... 5) dvi rezoliucijos, katrų pirmoji... 6) Darbininkų lėšos (išteklius) yra, matyti, visiškai išsekusios (išsekęs). 7) parsisiųsdinkite „Lietuvį". 8) Tai (tad) ir tenka II vicepirmininkas balsuoti du kartu. 9) Žiūrint (stebintis) iš šalies.... 10) Liaud-kai kituose rinkimuose (per kitus rinkimus), sekdami krikščionims demokratais, gali daugiau pralaimėti, nekaip kad šiuo kartu krikščionys pralaimėjo (prakišo). 11) Ne iš to, ką uždirbame (pelnome), bet iš to, ką sutaupome, liksime turtingi (plg. „likit sveiki"). 12) padaro žmogų turtingą... jo kalbą darė labai nuobodžią. 13) nutaria pasiūlyti Min-ui imtis priemonių komisijos nariams pašaukti tieson (prašyti Min-rį, kad pašaukdintų vyriausios komisijos narius tieson). 14) Tautininkams pirmiausia (daugiausia) turi rūpėti šalies reikalai. 15) abiem pusėm naudingas. — 16) dirbti 8 valandas dienoje (per dieną). 17) priveikė (paveikė) rinkikus... 18) reikalui (visuomenės dalykui) nušviesti reikalinga nepartinė spauda. 19) Redakcijai, norint kultūrinti kraštas (kad sukultūrėtų kraštas), rūpi jų veiklos (darbo) koordinavimas; redakcija, kraštui sukultūrinti (kultūrindama kraštą), rūpinasi jų veiklą koordinuoti (suderinti)... 20) Gerbiamasis Redaktoriau! Neatsisakyk, meldžiamasis, įdėti (išspausdinti) Tamstos vedamajame (redaguojamajame) laikrašty... Neatsisakykite įdėti Jūsų laikrašty...

Tūlas pažymėtąsias ir mano taisytąsias klaidas galėtų, žinoma, ir kaip kitaip taisyti, — savo taisymais ir šiaip mažmožiais tik pabrėžiu, kad jos yra tikrai taisytinos, — savo taisymais nieku būdu nesistengiau parodyti skaitytojui, jog tos manaip tėr taisytinos. Daug kas, mokydami Lietuvą savo raštais, patys nemokame jos kalbos.

Ir tautininkų laikraščio kalba nėr, man rodos, be ydų, nors jiems ypačiai, rodos, pritiktų tautos kalba gerokai mokėti. Šiuo straipsneliu, davęs kiek „Lietuvio“ kalbos pataisymų, pasisakiau tik norįs, kad tautininkai ir kalbos atžvilgiu visai tautiškai žiūrėtų savo raštuose į mūsų tautos dalykus.

N. B. Pamiršau pasakyti savo straipsnely, jog laikraščio redakcijai reikėtų daugiau rūpintis ir savo korektūra. Čia išspausdinta: grąžūs pageidavimai (3); atstovai turi dėti savo jėgas, kad šaly būtų gražintos paneigtos konstitucijos teisės (6); prieš duosnumą nukreipta (14); grąsinimas, grąsinant (16)...

II.

Autorius, kurs nori skaitytojo suprantamas, savo rašinį rašydamas turi žinotis ir kam jį rašąs. Mažo mokslo žmonėms jis turi rašyti įmanomai; didesnio mokslo žmogui rašydamas, jis gali ir painesniais, įmantresniais posakiais operuoti; lietuviškai rašydamas Lietuvos žmogui, jis turi naudotis daugiausia tais kalbos posakiais, kuriais yra įpratę lietuviai savo mintis reikšti.

Taip kalbu čia pabrėždamas del to, kad mes dažnai be kokio reikalo, apie ką kalbėdami rašte savo žmonėms ar su savo žmonėmis, tik lietuviškus žodžius vartojame surazgytuose sumazgytuose kitų kalbų sakiniuose. Vertėjui ir rašytojui, kalbėdamas apie šitos rūšies dalyką, esu dažnai sakęs: rašyk tamsta taip, kad tamstą kaip reikiant suprastų, neilgai sukę sau galvą, tie skaitytojai, kuriuos turi ką rašydamas savo akivaizdoje; dažniausiai rūpinkis, kad tave platesnė mūsų visuomenė lengvai suprastų, ta visuomenė, kuri nėr pratusi atitrauktai galvoti rusiškai, vokiškai ar kaip kitaip. Bet del tokių dalykų tenka dažniausiai su atskirais žmonėmis tekalbėti: čia mūsų rašytojų ir vertėjų liga yra labai įvairi, su kiekvienu rašytoju ar vertėju mokytojui ar patarėjui tenka skyrium kalbėti...

Šiuo tarpu „Lietuvio“ (Nr. 26) du straipsniu man yra tekę išžiūrėti kalbos atžvilgiu (3—9). Mano nuomone, ten yra ir ne visai įmanomų „Lietuvio“ skaitytojui dalykų. Pažymėsiu čia kelias tų dviejų straipsnių žymesnes klaidas, pažymėjęs jas pasakysiu ir savo nuomonę del jų: pažymėsiu trumpai, kaip jos čia, mano supratimu, reikėtų pataisyti, kad tų dviejų straipsnių kalba būtų taisyklingesnė, tautiškesnė ir skaitytojams suprantamesnė. Imsiu tik apčiuopiamesnius kalbos dalykus, visai nesileisdamas į jos gilumas. Čia, kaip pa-

prastai, galvoje turėsiu tik kelis mūsų žodyno ir sintaksės dalykus, mano pastebėtus šiuo tarpu dviejų žmonių straipsniuose. Ką pats taisydamas, tik vieną kitą pataisos projektą duosiu.

I. Kalbamuosiuose „Lietuvio" straipsniuose ne visai tinkamai vartojami rašomi šie žodžiai: atydžiai, dviprasmė, gerbūvis, gi, išrišti, įgyvendinti, kas tai, koks, koks tai, lygiagrečiai, patėmyti, priklausyti, sauvalė, sauvalis, savitarpis, siekti, tampriai, trumparegis...

Čia rašoma: 1) reikia atydžiai atrinkti (8)... Čia turėtų būti pasakyta be jokių dviprasmių, be jokių abejojimų (7)... kas rodo tautos gerbūvio augimą (8). 2) Lietuva gi reikalauja, kad čia būtų daugiau vienybės. Taigi biudžeto atžvilgiu valstybės tarnautojų etatų sutrumpinimas yra būtinai, gi bendros šaliai naudos atžvilgiu šis sutrumpinimas išskirsto tautos jėgas atatinkamomis vietomis (8)... galima buvo tą klausimą išrišti savitarpiu susitarimu (4). Todel valdžia turėtų pasiskubinti, kad jo byla būtų išrišta (5)... Šioms teisėms įgyvendinti reikalingas tam tikras įstatymas. 3) Juk rusų inteligentai tikėjosi, kad kas tai ateis ir išvarys bolševikus (4). Aš jų neimu už gerklės ir neklausiu: Kas esi, kokios tautybės? Tuo norėta buvo pasakyti koks tai baisus daiktas (4). 4) Lygiagrečiai statybos planui ir ilgalaikio kredito organizacijoj turi eiti griežta visuose valstybės biudžeto išlaidų straipsniuose ekonomija (7). 5) Tautos likimas priklausys nuo tokios baisios koalicijos (4)!... kuriuos (turtus) ir aklas gali patėmyti (9). (Senatas) dažnai užkirsdavo kelią administracijos sauvalei (9). Mokėtojai nurodo į sauvalius dep-to sprendimus (9)... Savitarpis susitarimas (4). 6) (Valdininko) galvojimo būdas dar caro laikų siekia (9). 7) Valstybės tarnautojų personalo sutrumpinimas yra tampriai susietas su pagerinimo jo darbingumo ir gamingumo lygiu (8). 8) Be abejo, lenkai bus pasmerkti del jų trumparegės politikos (5).

= 1) reikia atsidėjus (atidžiai) atrinkti... be jokių (be kokių) dviprasmybių... rodo tautos gerovės augimą, tautos turtėjimą... 2) Juk Lietuva reikalauja, o Lietuva (Liet-va juk) reikalauja... etatų susiaurinimas (sumažinimas) yra būtinai reikalingas, o visai šaliai šis sumažinimas skaido tautos jėgas be reikalo (?). Tas dalykas galima buvo išspręsti savitarpy susitarus (savitarpio susitarimu)... kad jo byla būtų išspręsta... šioms teisėms suteikti (duoti)... 3) inteligentai tikėjo kažin ką ateisiant ir išvarysiant bolševikus (tikėjo, kad kažin kas ateis ir bolševikus išvarys)...

koks (kažin koks) baisus daiktas... kurios esi tautybės?... 4) Lygiai (drauge) su statybos planu, su st. pl. lygia greta (lygiagretiškai) turi ir kredito organizacijoj eiti griežta ekonomija visuose... straipsniuose. 5) pareis nuo tokios... gali pastebėti (paboti, įžiūrėti)... administracijos savivalei (savivališkumui, savavališkumui)... į dep-to savivalės sprendimus, į savavališkus dep-to sprendimus... Savitarpio susitarimas, susitarimas savitarpy. 6) galvojimas iš caro laikų tėr išėjęs, (valdininkas) ką galvodamas gyvena dar caro laikų atsiminimais... 7) personalo susiaurinimas, sumažinimas yra glaudžiai susietas (susijęs, sujungtas) su jo darbingumo padidėjimu ir darbo našumo pagerėjimu (?)... 8) del jų žemažiūrės (žemažiūriškos) politikos.

II. Ligi šiol (I) kalbėjau del tokių teksto klaidų, kur straipsnių rašytojams prikišu daugiausia atskirų žodžių netikusį vartojimą. Bet kalbamuosiuose straipsniuose yra kiek ir tokių kalbos dalykų, kuriuos išskyrę galėtume ir sintaksės klaidomis arba tiesiog didesnėmis kalbos svetimybėmis laikyti. Šiam savo reikalui turiu irgi kelis straipsnio sakinius ir posakius įžiūrėjęs:

1) gavo žymiai daugiau 100% balsų (3); gali praeiti daugiau šimto metų (5); suma visumet yra mažesnė tos, kurią mokėtojas siūlo savu noru (9); 2) kanceliarinis delsimas viršininkų, registratorių ir jiems panašių valdininkų dėka (8); jų nuomonė pilnai atitinka mūsiškei (6); atsiprašau, kad jam čia nėsant drįstų jį taip vadinti (3). 3) Juk jis kaltinamas tame, kad drįso pavadinti save žydų ministeriu (5). Bet kas tame kaltas (7)? 4) Aš manau, čia mane niekas neįtars tame, kad aš šitą blogą ginu (4)... 5) departamentas, vyriausiųjų jo valdininkų asmenyje, palaiko savo formales teises (9). Ir tiktai mokesčių departamentas, jo dabartinių vadovų asmenyje, galėjo sudaryti tokią nesąmoningą padėtį (9). 6) (jie) tiki atnaujinsią mūsų krašto išvaizdą (3). 7) Aš mėginau kalbėti su čia esamais Klaipėdos atstovais (6). 8) Pirklys mokėti nemėgsta, tat jį reikia priversti, o mokėt jis visuomet gali, ir jei ne pelno, tai kapitalo sąskaiton (9)... taigi jis galima išsiųsti pas Lenkus (5)...

= 1) gavo daug daugiau kaip (nekaip, nei) 100%; per šimtą (daugiau nei šimtas, daugiau kaip šimtas) metų... mažesnė už tą (nekaip ta)... 2) kancelerijos (kanceleriškas, raštinės) delsimas (atidėliojimas...) del viršininkų, registratorių ir tolygių (panašių į juos) valdininkų nerangumo... visai (visiškai) sutinka su mūsiške, mūsiškę atitinka... kad jį čia

nėsantį (nėsant) drįstu taip vadinti... 3) kaltinamas tuo... Tuo kaltas... 4) neįtars tuo, kad aš šitą piktybę (blogybę) ginąs... 5) departamento vyriausieji valdininkai gina (palaiko), visi didieji departamento valdininkai... dabartiniai mokesčių departamento vadovai galėjo sudaryti jo padėjimą tokį nesąmoningą (tokią nesąmoningą jo būklę)... 6) tikis (tikisi) atnaujinsią mūsų krašto pavidalą... 7) su esančiais čia Klaipėdos atstovais... 8) tad jį (jis) reikia priversti... jei ne iš pelno, tai iš savo kapitalo (?)... išsiųsti į Lenkus (plg. „išsiuntė į Prūsus, į Žemaičius, į Kudirkus")...

„Lietuvis", man rodos, daug pelnytų pasirūpinęs, kad tie jo bendradarbiai, kurie dar nemoka suprantamai reikšti savo minčių lietuviškai, imtų pagaliau aiškiai, suprantamai ir visai žmoniškai kalbėti su jo skaitytojais. Kalbos taisyklingumas, įmanomumas ir žmoniškumas reikalingas ir pačiam laikraščiui, savo skiltis skiriančiam daugiausia tautininkams. Savo mintį kiek paaiškindams, ir čia pasakysiu neiškentęs, jog kalba yra, man rodos, didžiausias tautybės požymys: tas dalykas ypačiai tautininkams reikėtų turėti galvoje, einant su savo raštais į žmones...

Rygiškių Jonas.

[1926 m. „Lietuvis" NN 26, 29].

Įžengiamojo straipsnio vietoje. [3]

Mūsų raštų kalba, bent tuo tarpu, nesutinka su tais kalbos dalykais, kurių tiek daug duoda bendrajam kalbos mokslui mūsų žmonių šnekamoji kalba. Būrelis žmonių, dar ne visai aiškus, susisieloję šituo mūsų reikalu, nori toliau kelti aikštėn vienus kitus mūsų kalbos dalykus ir tuo bent kiek rūpintis „Šv. Darbe", kad šių dienų rašomoji kalba imtų pagaliau eiti mūsų žmonių ir tautosakos keliaĩs: tarp „tų dviejų" kalbų negi gali toliau tiek skirtumo būti, kiek jo dabar pastebi vieni kiti „kalbininkai", kurie ir su žmonėmis sueina ir šių dienų raštus skaito. „Kalbos dalykų" skyrelis, imamas spausdinti „Šv. Darbe", kaip tik bus skiriamas toliau šitam mūsų dienų reikalui. To skyrelio bendradarbiai, jį rašydami, turės galvoje, žinoma, daugiausia tuos mūsų mokytojus, kuriems ir šis „Švietimo Darbas" skiriamas.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Švietimo Darbas" N 4].

Literatūros dalykų kalba.

IV.

Prieš save turiu šiuo tarpu doc. *J. Tumo* **Paskaitą** (1924 m., 1—44 psl.). Joje smulkiai aprašomas ir charakterizuojamas kun. J. S. Dovydaitis, žinomojo „Šiauléniškio Senelio" autorius (1825—1882 m.).

Man čia, žinoma, rūpės minėtosios spausdintinės paskaitos kalba. Čia kalbėsiu tiktai del tų kalbamojo rašinio dalykų, kuriuose doc. J. Tumas, deja, kiek nusideda žmonių kalbos dėsniams ir kelioms mūsų gramatikos taisyklėms.

Rašydamas čia savo kalbos pastebėjimus, turėsiu galvoje daugiausia docento žodyną, jo kalbos etimologiją, sintaksę ir rašybą. Pažymėdamas, kur paskaitos kalba nesutinka su įprastomis man ir kitiems kalbininkams mūsų kalbos taisyklėmis, tuo pat prašysiu, pasisakau, jos autorių toliau atsargesnį ir rūpestingesnį būti. Taigi šiuo tarpu, kaip ir paprastai, rodos, turėsiu prieš save tam tikrą mūsų šių dienų reikalėlį. Kodel kas yra čia, mano nuomone, taisytina, visų tų išgalių šitame savo straipsnyje, žinoma, nedėstysiu: reikėtų apie tai labai daug kalbėti...

I. Pirmiausia pažymėsiu tuos šio rašto dalykus, kurie tenka lyg žodyno ir iš dalies etimologijos klaidomis laikyti. „Paskaitos" autoriaus vartojami ne visai kaip reikiant, man rodos, šie žodžiai: aršus, atmintis, atnašauti, bekraštis, destis, didžiuma, dirbtinas, galimybė, ganytojauti, ganytojavimas, gi, koks, regimai, sugyventi, suokalbis, žinojimas... Šit keli tų žodžių (sakinių ir posakių su tais žodžiais) pavyzdžiai:

a). 1. Paskui ir šis Justinas Dovydaitis virto „Dawidowicz" ir per visą jau amžių buvo net aršus „Dawidowicz" (p. 5). 2. Čia liūdnos atminties prelatas Nemekša įprašė gubernatorių... (21). 3. (Jis ir aš, mes) atnašavome Dievui auką (30). 4. Matė bekraštį savo vedėjo atsidėjimą (12). 5. (Tenka) ieškoti pirma Dievo karalystės ir Jo teisybės, destis, gaivinti prisirišimą prie šv. Bažnyčios, taisyti žmonių papročius... (12). 6. Gaila, kad nemoka žemaitiškai, o didžiuma čia — Žemaičiai (26). Jų buvo didžiuma (39)*). 7. Dirb-

---

*) Minėtina, jog šalia būdvardžių *bergždžias, didis, tuščias, stačias, žalias* vartojami daiktavardžiams žodžiai *bergždumas, didumas, tuštumas, statumas, žalumas* (be minkštųjų priebalsių prieš *u*). *J. J.*

tinas sodietiškumas tikrąjį sodietį užgauna (41). 8. Tiesiog nebėra galimybės suskaityti (39). 9. Pašaukei mane, Viešpatie, ganytojauti, — ganytojavau, ne juokavau (34). Ganytojaudamas, jis tarės nutiesiąs kelią (8). Rimtai ruošės kunigauti, visa siela atsidėjęs ganytojavimui (8). 10. Jis gi kriptonimu M. paskelbė dalį Šiauleniškio Senelio korespondencijos (5). Taip buvo užsigrūdijęs per rekolekcijas, kurias vedė jo gi buvusis mokinys (21).

= 1. Net tikras „Dawidowicz", smarkus „Dawidowicz"; 2. Nelemto (liūdno) atminimo; 3. Dievui auką aukojome; 4. be galo (nepaprastai, baisiai) didelį atsidėjimą; 5. teisybės — gaivinti, būtent, gaivinti (?); 6. daugumas (dauguma)... daugiausia; 7. Dirbtinis; 8. nebegalima, nebėr galėjimo; 9. piemenauti (ganytoju būti) — piemenavau (buvau ganytoju), savo avis ganiau... Ganytojo darbą dirbdamas (piemenaudamas, savo avis ganydamas)... piemenauti, ganytojo darbui dirbti; 10. Jis pats... jo paties buvusis, buvusis jo paties...

b). 11. Liutostanskis buvo suspenduotas, tik neaišku, kokiam laikui (19). 12. Pranašavimas regimai įvyko (6). Valančius jį regimai ruošė savo įpėdiniu (21). 13. Buvo ištvirkęs, sugyveno su žyde (19). Kiti atvirai sugyveno be jokių ryšių (25). 14. Nuolat priminėjo klierikams, kad nesikištų į pasaulio dalykus; destis, nedalyvautų paslaptiniuose suokalbiuose (12). Jis visados dirbo priešrevoliucinius suokalbius (20). 15. Mokslo objektas jam tačiau nebuvo — žinojimas; mokslas jam tebuvo priemonė pasiekti kitam tikslui (7)...

= 11. kuriam laikui, ar ilgam (kaip ilgam), kurį laiką, ar ilgai (kaip ilgai), kiek laiko... 12. Pranašavimas, matyti, įvyko... jį, matyti, ruošė (jį aiškiai ruošė?)... 13. gyveno susidėjęs*)... gyveno susidėję laisvai, nesusituokę (be jungtuvių, nesusivesdinę)... 14. primindavo klierikams (graudendavo klierikus)... dalykus — nedalyvautų (būtent, nedalyvautų?) sąmoksluose (susimokymuose)... sąmokslus (susimokymus) **). 15. pats mokymasis (mokslo įgijimas, naujų dalykų patyrimas); mokykloj jam rūpėjo ne tiek naujų dalykų išmokti, ne daug kas patirti...

---

*) Plg. „Ar juodu sugyvena (sutaria)? Juodu čia nesugyvena — vis barasi, reikės, tur būt, skirtis."

**) „Sankalbos" vietoje rytuose sakomas kame-ne-kame ir „suokalbis".

Savo šios vietos taisymams pateisinti, primenu čia skaitytojui tik du mažmožiu: 1) šalia žodžių *kiaušiniautojas, uogautojas, šienautojas, tardytojas, kirpėjas* nėr kalboje veiksmažodžių „kiaušiniautojauti, uogautojauti, šienautojauti, tardytojauti, kirpėjauti“ su daiktavardžiais „kiaušiniautojavimas, uogautojavimas, šienautojavimas, tardytojavimas, kirpėjavimas“, ir 2) šalia *bedievio, begėdžio, bežemio, bemokslio* (žmogaus) turim žmonių kalboje „bedieviškų raštų, bedievišką pasielgimą, begėdišką padarymą“... Del šitos priežasties negaliu pateisinti kalbamojo rašto naujadarų „ganytojauti, ganytojavimas, bekraštis atsidėjimas“.

II. „Paskaitos“ autorius kartais be reikalo dvejoja ir net trejoja — vieną dalyką vadina ir šiaip ir taip, šalia vartojamo kalboje žodžio sudaro kartais, rodos, ir negalimą žodį arba duoda skaitytojui negalimą jo lytį. Čia rašoma ir šiaip:

(Jam rūpėjo) patapti tuo, kuo jautėsi esąs pašauktas būti; būtent, dvasioniu (7)... geriausias būdas žmonėms ir net patiems dvasionims dorinti (9). Susišaukė visų dvasininkų atstovus (20). Buvo tikrų dvasininkų (34). Lietuvai buvo davę gudrių ir prašmatnių dvasiškių (34).*) — Tarė balsiai, kad ir kiti kunigai ir pasaulininkai išgirstų (31). Paskui ėmė ir pasauliečiai rinktis taip melstis (23). — (Liutostanskis) gyręs maskolius ir žemai dėkavęs jiems (19). Padėkite, mielieji, man dėkoti (29); padėkite man džiaugtis ir atsidėkoti (29). — Atgailodamas, apsiėmiau nebegerti svaigiųjų gėrimų (23). Daug atgailavimo (26). — Buvo galima visiems draugams nupirkti (29), papranašavęs tėvam Dovydaičiam (6), ne vieniem tėvam (6). Sumanė taip apsiversti, kad tų rūbų pakaktų visiem (29).

Nesvyrinėjant čia reikėtų, man rodos, sakyti: kuo jautėsi pašauktas, būtent — dvãsininku (kunigu)... Šitų sakinių reikalui patarčiau autoriui tuo tarpu tvirtai laikytis šių žodžių: dvãsininkas, pasaulininkas**), dėkoti, atsidėkoti, dėkojo, atgailauti, atgailavimas (plg. poteriauti, maldauti ir poteriavimas, maldavimas), visiems draugams, ne vieniems tėvams (plg. vieni tėvai, Dovydaičiai, Mašiotai...), visiems...

---

*) Kokio aiškaus skirtumo tarp trijų tų žodžių „Paskaitos“ autorius lyg nepažymi savo tekstu.

**) Plg. ūkininkas, arkliniñkas, mókslininkas, kalbiniñkas, tautiniñkas = žmonės, kurie verčiasi ūkio, arklių, mokslo... dalykais, kuriems ypačiai ūkio, mokslo... dalykai rūpi.

III. Autorius savo paskaitoje ir kelias žodžių priesagas kiek kitaip turėtų, man rodos, vartoti. Čia rašoma:

Pažinau inteligentingą valstietį (5). Išėjo didžiulis šaltas inteligentingas jaunikaitis ir tarė (14). Klierikai net savo vyresnybę skundė ji esanti nepatriotinga (13). (Jie) nesilaikė tradicinio Katalikų Bažnyčios autonomingumo (8). Kun. Juozapo auksinė širdis nežinojo ribų labdaringumui (32). (Jis) pasakojo tai, garbindamas kun. Juozapo labdaringumą (24). — Iš to veido trykšte tryško nėkados nenykstąs sangvininis aukštaičio linksmumas (35). Jos auklėjo lietuvius religiniai (39)...

= mókytinį (inteligentą, inteligentišką) valstietį... mókykytinis (inteligentas) jaunikaitis... skundė esant nepatriotišką (skundė, kad ji elgiantis nepatriotiškai)... autonomiškumo. Kun. Juozapo aukso širdis lãbdaroje jokių ribų nežinojo, jo labdariškumas buvo be galo didelis... Garbindamas kun. Juozapo labdariškumą. — tryško nenykstamas, niekados nenykstąs sangviniškas linksmumas... religiškai.

IV. Autorius ir būdvardį, bevardę jo giminę, prieveiksmį vartoja kartais ne taip, kaip liepia juos vartoti sakinyje kalbos vadovėliai su mokinių chrestomatijomis. Čia randame:

1. Pavedė Juozapui labiausia apleistą savo parapijos dalį (8). 2. Kiekvienam skyriui duota trumpas jo turinys (37). 3. Panašiau į tiesą buvo rektoriaus įtarimas (20). 4. Dorybė geriau už gėrybę (43).

= labiausiai... duotas... Panašesnis į tiesą... geresnė...

V. Linksnių dalykas. Autoriaus šios rūšies nusidėjimų mūsų kalbai matau, pavyzdžiui, jo teksto sakiniuose:

a). Kun. Justinas buvo Petrapilio Kunigų Akademijos profesorius ir ekonomas, o paskui — Žemaičių Kunigų Seminarijos inspektorius, galop, jos rektorius (5). Juozapas tapo kitų, net aukštesniųjų klasių „Diadiuška", prižiūrėtojas ir vyresnysis (7). Visi šitie rinktiniai jo auklėtiniai paskui tapo vyskupai (7). Varnių seminarijos rektorius tuo laiku buvo Motiejus Valančius (7). Ir tapo jis katalikų šeimynų židinys (30).

= profesorium ir ekonomu... kunigų seminarijos inspektorium, pagaliau jos rektorium... prižiūrėtoju ir vyresniuoju... rektorium... tapo vyskupais... šeimų židiniu...

b). Mes tepradedame jo darbų ir asmens domėtis (36). Maža kas to besidomėjo (39). Tada religija pasieks laukiamojo tikslo (40).

= jo darbais ir asmenim domėtis... tuo besidomėjo... laukiamąjį tikslą...

c). Sustojo ilgesniam laikui (29). Tik jo bailinimai nepanašūs anoms viduramžių baisenybėms (41). Lyg, tarytumei, religija būtų panaši aritmetikai, kurią išdėstyti bet kas gali, kas jos nusimano (40).

= ilgesnį laiką, ilgiau (plg. „Važiuodamas į Lietuvą, sustosiu tris dienas Berlyne“)... nepanašūs į anas (į tas) baisybes... panaši į aritmetiką... kas apie ją nusimano...

d). (Jis) turėjo progos arčiau pažinti kandidatus kunigais (11). Jis kandidatas vyskupu (41). (Jis) ligotu neapsimesiąs (22). Buvo kūnu ligotas (33). Reikėjo tam kartui apsimesti negalojančiu (22). (Jis) ir čia pasirodė man tėvu (32). Tas nedideliu vargu galės rasti pirmuosius leidinius (37). Dievybė pripildo savim gerųjų širdis (42). Sudariau iš J. Dovydaičio laiškų iš ištrėmimo, dalimi paskelbtų M... (38). (Jis) mokė ir mokės neregėtu darbštumu ir įstabiu gabumu (7). (Jis) gražiai, dideliu tikėjimu, net tiesiog įkvėpimu dėstė Šv. Raštą (12). Šitie kun. Dovydaičio laiškai buvo plačiai žinomi Žemaičių vyskupijoje ir didele nauda skaitomi (23). (Jis) jau galėjo paprastu savo uolumu sakyti pamokslėlius ir susikalbėti (30). (Reikia rūpintis), kad sodiečiai neištvirkautų gėrimu (41). Aš paprastu man drąsumu pakeičiau tuos žodžius (37).

= kunigų kandidatus... vyskupo kandidatas (plg. „vaito kandidatas“)... neapsimesiąs ligotas (plg. „jis apsimetė negyvas, sergąs“). Buvo ligotas, nesveikas... apsimesti negaluojančiam (plg. „tu apsimetei negyvas, sergąs — tau reikėjo apsimesti negyvam, sergančiam“)... pasirodė man tėvas (plg. Žt. „jis pasirodė man didvyris, teisingas“)... be didelio vargo... pripildo savęs (plg. „šaukštu pripildė visą kibirą pieno, alaus“)... iš laiškų, rašytų iš ištrėmimo(?), iš dalies paskelbtų (jau skelbdintų, spausdintų) M... buvo neregėtai darbštus ir nepaprastai gabus mokytis ir mokyti, buvo jis neregėtai darbštus ir nepaprastai gabus, tiek mokinys, tiek mokytojas... (plg. „jis rugius sėja neregėtu darbštumu“...?!)... Pilnas didelio tikėjimo, tiesiog įkvėpimo pagautas (?) dėstė... su didele náuda... būdamas ir čia, kaip paprastai, uolus, galėjo sakyti(?)... kad sodiečiai girtuokliaudami neištvirkautų, kad negirtautų ir begirtaudami visiškai neištvirktų(?)... su paprastu man drąsumu... (aš drąsiai, kaip paprastai, kaip papratęs) pakeičiau...

e). Ji bus išdėstyta tiktai ant popieriaus, o ne žmonių širdyse, kurias pirmon galvon turi užkliudyti (40).

= Tiktai popieriuje, popieryje, popieroje (?)... kurias pirmiausia, pirmių pirmiausia (ypačiai, ypatingai)...

VI. Trys šio teksto prielinksniai gana klaidingai autoriaus vartojami keliuose sakiniuose:

Lietuvių literatūra į visuomenę plačiau ima veikti vos XIX šimtmetyje (39). Vengdami „nuśusinti", nuo pr. Būgos betariant, kalbą, mes kai kurias svetimybes tyčia palikome (38). Lenkiškai jo mokėta tesiog tobūlai sulig anų lakų (38).

= visuomenę ima veikti... anot (not) prof. Būgos betariant... kaip anais laikais, pagal anuos laikus...

VII. Kalbamajame tekste vietomis ir padalyviai vartojami netaisyklingai:

Varnių klierikai..., numetus ilgas sutanas, matėme, paliko (14). Išklausius išpažinties ir aprūpinus kuo galima, kunigas paklausęs senelio, už ką jam Dievas teikia tokios malonės? (33). Paskaičius vieną kurią dalį „Šiaulėniškio Senelio", negauni nė trečios dalies to, ką gauni, visa paskaitęs (37). Nieko daugiau netrokštu, tik, kiek įmanant, įkalbėti žmonėms, kad degtinės negertų ir pasakoti apie stebuklingus atsitikimus girtuokliams (43). — Kauno gubernatorius, vyskupui prašant, išleido kun. Dovydaitį iš kalėjimo (21). Galų gale, Dievui padedant, visi pasidavė kunigo įtakai (15)...

= nusimetę (?)... Išklaũsęs išpažinties ir kuo galėdamas aprūpinęs, kunigas pakláusęs senelį... Paskaitęs... visą (?) paskaitęs (perskaitęs)... kiek įmanydamas, įkalbėti... ir pasakoti... vyskupo prašomas... Galiausiai (pagaliau...), Dievo padedami, visi pasidavė...

VIII. Čia yra ir tokių kalbos savotiškumų, kurie į vieną kurią klaidų rūšį sunku nuskirti. Čia rašoma ir šiaip:

Jis (= Juozapas) jau žinojo, jam buvo aiškus gyvenimo tikslas, į kurį jis tiesiai žengė, niekur šalin nebesidairydamas, neminint, kodel Juozapas visus gimnazijos mokytojus tesiog nustebino savo rimtumu (7). Iš artimiausių giminių Montviliškyje begyvena Felicija, anojo Jurgio sūnaus Justino — viršilos duktė, mirusio Alukštoje (5). Dauguma buvo pametę kunigystę ir ėmęsis (= ėmęsi?) paprasto darbo visuose amatuose (35).

Paskutinėje sintaksės pilnatyje turim čia, gali būt, tiktai neatitaisytą leidinio gale korektūros klaidą; pirmosios dvi pilnatys — taip išreikštos, kaip mokiniui neleidžiama savo mintys reikšti aukštesniųjų klasių rašinyje... Žodžiu sakant, ir čia autorius turėjo kiek literatiškiau rašyti savo skaitytojams.

IX. a). Autoriaus rašybai iškelti aikštėn, paimu irgi kiek pavyzdžių: lotiniška kalba (3), tik delto, kad čia (8), delko jūs manim nepasitikite (13), populerus tarp sukilėlių ir šiaip jau dvarininkų (15), angštose celėse (16), zvembia kulipkos (16), paduota tuotarpu jam atsigerti (18), ištolo matės (18), kad jie, palaikę (= atlaikę) Mišias, sėstūsi giedoti (23), nėkados (29), niekados (31), niekur (14), nelabai palankų (30), nevisiškai į Žemaičius (33), perlabai „nususinti" (38)...

Čia yra, man rodos, kiek nutolimo nuo vadovėlinės rašybos. Šita autoriaus rašyba ne visai ir nuosekli.

b). Yra šiek tiek ir aiškių, neatitaisytų rašto gale, korektūros klaidų:

metai padarė kun. Juozui daugybė palankių žmonių (9), nebuvo kas dara (16), atsakyti už naikinimą (17), medinuose namuose (18), vieni tegiedijo (23), o ne tikros (41)... = daugybę, darą, atsakysi, mediniuose, tegiedojo, ne tam tikros...

Rašte yra ir tokių klaidingai parašytų sakinių, kurie pačiam skaitytojui sunku bus ir atsitaisyti, pavyzdžiui:

Tremtinys apibarė globėjas, tardamas, jokiu atžvilgiu jis nepameluosiąs ir sveikas būdamas, ligotu neapsimesiąs (22). = Ištremiamasis apibarė globėjas (geradares), sakydamasis nieku būdu nepameluosiąs trėmėjams ir, sveikas būdamas, sergąs neapsimesiąs (?).

X. Viską suėmus, reik pasakyti, jog doc. J. Tumo būta šiuo tarpu ne visai rūpestingo arba šis darbas dirbta jo skubotai, be reikiamo atsargumo. Literatūros dalyko dėstytojui reikėtų mažiau nusižengti ir tiems kalbos dalykams, kurie būtinai raikalingi, kaip sako stilistikos mokslas, kiekvienam literatūros raštui. Doc. J. Tumas turėtų, man rodos, ir kalbos atžvilgiu geresnį pavyzdį duoti savo klausytojams, būsimiems kalbos ir literatūros dalyko mokytojams.

Jei šitą „pamokslėlį" rašau literatūros ir mokslo žmogui visai be reikalo, kitus prašau mane tėviškai sudrausti spaudoje — parodyti, kuo aš čia niekus kliedu, kišdamasis į literatūros dalyko kalbą.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Švietimo Darbas" N 4].

V.

Tomo iš Kempių. **Apie Jėzaus Kristaus Sekimą** keturios knygos, Žemaičių Vyskupo Motiejaus Kazimiero Valančiaus išverstos, 1852 metais Vilniuje pirmą kartą išleistos, 1925 metais Šv. Kazimiero Draugijos Kaune antrą kartą atspausdintos (p. 1—480). Kaunas 1925.

Šv. Kazimiero draugija šitą raštą išleido vyskupo M. Valančiaus sukaktuvėms paminėti. Dabar jį redagavo, naujino ir kur-ne-kur taisė kun. M. Vaitkus, kurs leidinio pradžioje, „Leidėjo Žodyje", apie šitą savo darbą sako: „Laikiaus dėsnio: kiek galima, nieko Valančiaus vertime neperdirbinėti, pataisant vien tik neabejojamai taisytinuosius dalykus."

Del pirmojo vertimo (1852 m.) antraštės lape pasakyta, jog keturios to **Kristaus Sekimo** dalys „iszgulditos par Jomilestą Kunigą Wiskupą Žemajcziu Motieją-Kazimierą Wołonczewski". M. Valančius, kaip anais laikais, mūsų kalbą mokėjo, žinoma, gerai, bet jo seno rašto „iszguldimas" ir tada daug kuo skyrėsi nuo jo paties raštų, parašytų (ne „guldyte išguldytų") žemaitiškai — taip, kad būtų jie, tie raštai, suprantami to laiko žmonėms (žemaičiams ir aukštaičiams): tame „išguldime" M. Valančiaus rūpintasi, bent vietomis, ne tiek atskirų originalo vietų prasmė išdėstyti aiškiai žemaičiams ir aukštaičiams, kiek atskiri originalo žodžiai ir posakiai išversti į to laiko bažnytinę mūsų kalbą. Taigi šito „išguldymo" kalba jau ir Valančiaus laikais negalėjo būti geriausia: kalbamasis vertimas turi ir tokių kalbos ýdų, kokių kituose vyskupo M. Valančiaus raštuose, žmonėms jo paties parašytuose, nė su žiburiu nerasi. Kun. M. Vaitkaus darbas negalėjo būti del visų šitų priežasčių lengvas: jam teko turėti reikalo su labai nepaprastu kalbos taisymu...

Toliau kalbu tiktai del pačių kun. M. Vaitkaus taisymų. Kalbėdamas apie juos, lyginsiu šitą Kristaus Sekimo leidimą su senuoju (1852 m.) leidimu ir, jei reikės, su lotyniškuoju jo XV amžiaus tekstu.

I. M. Valančius buvo žemaitis, rašė žemaitiškai, jau nusileisdamas kiek ir aukštaičiams. Kun. M. Vaitkus, šio rašto redaktorius, yra taip pat žemaitis, bet išranda, matyti, jog Valančiaus lytys „jokiu, kokiu, tokiu, visokiu ir jokius, kokius, tokius, visokius" yra dabar taisytinos: šitame leidime rašoma beveik išimtinai tiktai „jokiuo, kokiuo, tokiuo, visokiuo ir jokiuos, kokiuos, tokiuos, visokiuos"... Redaktorius labai pamėgęs, matyti, ir nevartojamus Žemaičiuose posakius su vardininku, — bent jo reda-

Sėdi: Dr. J. Šlapelis, J. Jablonskis; stovi: K. Būga, J. Balčikonis. (Seinuose 1909 m. vasarą).

guotajame darbe randame: leidžiama darbas pertraukti (51); geriau yra savo siela pasirūpinti, nekaip stebuklai daryti (72); gražu regėti broliai (102), biauru yra matyti neprideramai gyveną ir neatliektą savo darbų (103); geriau yra visas pasaulis prešingas turėti (133); Jėzus ypačiai tereik mylėti (133); reik tau viskas apleisti; žinok mirštąs tau reikiant gyventi gyvenimas (161) = tikrai žinok mirdamas, jog tau... (tikrai žinok, jog mirštant tau) reikia toliau gyvenimas gyventi; reikia kūnas niekti (205); reikia Jis garbinti (264); nieko nėra panašu (241)... Nei M. Valančiaus kalboje, nei jo raštuose, nei kun. M. Vaitkaus kalboje nėra tos rūšies posakių, jų nėra nė Žemaitės „Raštuose" — tad kam gi jie žemaičio redaktoriaus brukami dabar garbingojo atminimo Žemaičių vyskupui M. Valančiui?! Taisytajame leidime palikta daug žemaitiškumų, su jais galėjo išlikti gyvi ir tie Valančiaus posakiai, kurie minėtuosius šios vietos taisytinius sakinius atstoja. Čia redaktoriaus, man rodos, neatsargaus ir neakylo būta: del šito dalyko reikėjo pasikalbėti su vienu kitu kalbos ir literatūros mokytoju, turėjusiu daugiau reikalo su tos rūšies taisymais mokyklai ir mūsų leidiniams.

II. Redaktoriaus rašyba kiek skiriasi nuo to, į ką esame labiau įpratę iš gramatikos vadovėlių. Jo rašoma ir šiaip: lig šioliai (10), pakoliai (34); geriau, nekaip (45); dėlei to (189); nevisuomet (286); nevienaip krutina (351)... Kokios ypatingos rašybos kun. M. Vaitkus nesilaiko, jis tik netvirtai, matyti, moka šių dienų vadovėlinę rašybą. Mūsų rašoma paprastai: lig šiolei, kolei, tolei, pakolei, patolei; geriau nekaip; dėliai to; ne visuomet (ne visumet), ne vienaip.

III. Kun. M. Vaitkaus ir linksniai ne visada vartojami kaip reikiant. Kalbamajame leidinyje randame:

a) tuo tarpu nėra dar nė pėda tikros šventenybės (84). Išsižadėti patsai savęs yra tai tapti tikrai doru (296).

= nėra nė pėdos... paties savęs*), pačiam savęs yra tikrai doram tapti...

b) Kas mane seka, nevaikščioja tamsybėse (14)... tegu ima savo kryžių ir teseka mane (162)... atsidėjęs sekąs Jo dorybes neieško palinksminimų (137)... pratinas sekti Tavo gyvenimą (367). Tau rodos žmones pasauliečius maž ką tekenčiant (206).

---

*) Taip pat buvo ir M. Valančiaus parašyta. *J. J.*

= manim seka... teseka manim... dorybėmis... sekti Tavo gyvenimu... Tau rodos pasaulininkai maž tekenčią (tau rodos, jog pasaulininkai maža tekenčia).

c) žodžiai nedaro (žmogaus) šventu ir teisiu, bet doras elgimos (žmogų) daro Dievui maloniu (15). Silpnas dvasia nespėriai tegali atsitraukti (29)... pavargėlis ir dvasia nuogas galės būti (150). Neturtingi buvo žemiškais daiktais, bet didžiai turtingi malone ir dorybe (59). Ten didžiuliai visokiu sugėdinimu bus pripildyti, o gobšai baisiausiais neturtais bus pripildyti (94). Tu patsai gali mane pripildyti savo dvasia (166)... pripildyk mano širdį savo malone (173)... nauju džiaugsmu prisipildysiu (195). Nori būti pripildytas aukščiausiomis gerybėmis (332). Tavo tarno siela prisipildys linksma giesme (337). Ateik, nuo pat ryto pripildyk mane savo paguoda (363). (Tas) veikiai bus išmintingas ir taps nelygiai dvasia karštesnis (306). (Malonė) elgetą dvasia apveizi dorybės turtais (363). Reikia, kad vienuolis toks būtų širdyj, kokiuo rodos žmonėms iš viršaus (61). Didę viltį duoda noras geresniu tapti (87). (Mokslus išdėstau) skatindamas juos doresniais tapti (172). (Tas) išmoko būti mulkiu ir paniekintu del Kristaus (95). Dievas labiau veizi, kokiuo noru ir meile kas daro, ne kaip ką daro (51). Mielu noru priimu tą malonę (144). (Jie) mielu noru klauso (151). Viešpatie, mielu noru Tau viską pavedu (295). (Tas vyras) visu proto įtempimu smeigias prie to geidžiamo (279). Aš pažįstu pirmąjį ir paskutinįjį šventąjį ir visus apkabinu nepasakoma malone (375).

= švento ir teisaus... malonų. Silpnadvasis (silpnos dvasios žmogus)... galėsi ir bedvasis būti. Žemės (žemiškų) daiktų maža teturėjo, bet didžia (daug) malonės ir dorybės turėjo (didžiai buvo maloningi ir dorybingi). Ten išdidėliai visaip bus žeminami (visokios gėdos turės pritirti), o gobšai baisiausiai del neturto kentės, baisiausių neturtų tebus pilni(?)... pripildyti savo dvasios... savo malonės... naujo džiaugsmo pilnas būsiu (prisipildysiu)... būti pripildytas (pilnas) didžiausių (aukščiausių) gerybių (gėrybių)... siela visa nudžiugusi linksmą giesmę giedos (?)... savo paguodos, visai mane nuramink (paguosk)... ir taps daug karštesnės dvasios. (Malonė) dvasios elgetą (mažaprotį, mažadvasį, bedvasį) aprūpina (apveizdi)... koks rodos... noras geresniam tapti, pagerėti... juos doresnius tapti, kad jie doresni taptų (padorėtų)... būti mulkį (kvailį, kvailą) ir paniekintą... su kokiu noru ir meile, nekaip kas ką

daro(?)... Mielai, nóromis, su noru*) priimu... mielai, nóromis klauso... mielai, nóromis Tau pavedu... visai atsidėjęs, įtempęs (įsirężęs?) visą savo protą... ir visus apkabinu su neapsakoma (neišsakoma) malone**)...

Ne visur linksnių klaidos nuosekliai daromos: taisytajame tekste yra nemaža sakinių, kuriuose linksniai vartojami kaip reikiant. Šit keli tos rūšies posakiai: seki kūnu (93). Juo tesekei (103), turim sekti Kristum (365); norėk doresnis tapti, neleidžia mums geresniems tapti (64); parodo jį tokį (55), daro žmogų išmintingą (27); yra reikalingi mūsų gyvenimui geresniam padaryti (64)...

IV. Tenka šis tas prikišti ir del teksto prielinksnių. M. Valančius šitame rašte vartoja ne visai aiškų prielinksnį „kampig, kumpig", tas žodelis ir čia paliktas keliuose sakiniuose: kampig (= be) manęs nieko negeisti (307), kumpig to viskas yra tuštybė (98)... Prielinksnis „pagal" kažin kodel vartojamas čia su kilmininku ir galininku: a) pagal savo išmonės eiti (191); ateina ir praeina pagal savo tikslo (139); negali vartoti pagal savo noro (143); b) nori elgtis pagal savo mintis (34); lengvas tejaučia pagundas pagal išmintingą ir teisų Dievo surėdymą (47); viskas klojas pagal jų norą ir išmanymą (49); kitus galėsi turėti pagal savo tikslą (53)...

Ir keli kiti prielinksniai ne visai gerai vartojami šitame tekste:

a) ir daugel kas skundės ant manęs (225); tu dręsi ant artimo skųstis (112); to gi del kiekvienas gali džiaugtis (244). Bet del to atėjo ant manęs ta valanda, kad tavo gerumas prašvistų (265); arti esmi... del to, kad visas dovanas atnaujinčiau (267). Argi ne del to (apleidai pasaulį), kad Dievui gyventumei (99)? Veizėk, kad neprisiartintumei, o tai del to, kad netaptumei jo kaliniu (111)...

= skundės manim... artimu skųstis; tuo, ir del to, ir todel (?)... tam užėjo man ta valanda (?)... tam, kad ... Argi ne tam, kad galėtumei D. gyventi (kad D. gyventumei)... nes prisiartinęs galėtum jo kaliniu tapti (?)...

b) Į ką jie tikėjo, ir aš tikiu (440). Nešdamas per nenorą, patsai sau padaugini sunkumą (155)... laime sau laiko būti po pojūčių valdžia (234)... (jie) Dievui gyventi po šventa drausme papranta

---

*) Lotyniškąjį žodį libenter pats M. Valančius verčia paprastai mūsų posakiu „su noru".

**) Redaktorius prie tam tikro įnagininko pats beveik visur vengia prielinksnio „su", nors M. Valančius jį tais atsitikimais mielai vartoja. *J. J.*

(234)... Tu po mažo dalykėlio — duonos ir vyno — paveikslu visas esi (401). Nes tikrai turiu Tave čia pat, nors ir pasislėpusį po duonos ir vyno pavidalais (438). (Jie) visu metu dūksauja prie amžinų daiktų (177)...

= Ką jie tikėjo... nenoromis... būti pojūčių valdžioje... gyventi šventoje drausmėje papranta. Tu mažo dalykėlio paveiksle (pavidale) visas esi... pasislėpusį duonos ir vyno pavidaluose... dūksauja amžinų daiktų (plg. „dejuoja kaip karvelis vaikų“)...

c) Oi, kad taip su tavim atsitiktų... (277). (Pridera ir tau) su įtempimu melsti Dievo pagalbos (294)... (galiu) atlyginti kiekvienam sulig jo darbais (289). Jog mylinčiam visuose daiktuose juoba už viską tinka Dievas (281). Jėzus patsai vienas už viską nori būti mylimas (128). Apie Jėzaus mylėjimą už viską labiau (128). (Dievas) neleis jūsų gundyti virš jūsų jėgų (47).

= tau atsitiktų... melste, atsidėjus melsti, maldaute maldauti (plg. „jis prašyte prašė, jautis įsirężęs traukė“)... kiekvienam pagal jo darbus (Žt. „pagal jo darbų“)... visur (visada, visuose dalykuose) labiausiai, didžiausiai, gerių (gerų) geriausiai, visų (Žt. visu) geriausiai tinka... nori būti labiausiai (labių labiausiai), labiau už visus kitus daiktus mylimas. Jėzų turim labiausiai mylėti, labiau už visus kitus gyvus ir negyvus daiktus mylėti... gundyti daugiau nekaip jūs gundomi galit būti*)...

V. Kalbamajame tekste yra kiek labai abejojamų žodelių ir posakių (su tais žodeliais), kurie labai sunkins šio teksto skaitymą. Turiu čia galvoje daugiausia šiuos teksto žodžius: nebe, negi, neigi, juoba... Čia pasakyta:

1. Iš tiesų neklaus mūsų, ką skaitėm, bet ką darėm; nebe kaip gerai bylojom, bet ar dievobaimingai gyvenom (24). 2. Lygia dalim pridera ne kiekvienu žmonių žodžiu tetikėti nebe girdėta arba patikėta kitiems tuojau pasakoti (26). 3. Nėra taip šventos vienuolijos nebe taip paslėptos vietos, kurioj nebūtų pagundų ir prispaudimų (44). 4. Pakoliai tą silpną..., negalim būti be nuodėmės nebe gyventi be ilgėjimos ir kentėjimo (83)... nebūtų tiek blogo ir papiktinimų tarp žmonių negi tiek išdykimo vienuolynuose (24). 5. Turįs meilę

---

*) M. Valančiaus tekste, kaip ir mūsų gramatikose, prielinksnio „virš“ nėra. M. Val-aus tekste čia pasakyta: „gundinti daugiaus neg galite.“ Redaktorius čia pats klaidą padaro betaisydamas tekstą. *J. J.*

niekam nepavydi, nes niekokio šiaipjau džiaugsmo nemyli negi patsai savimi nori džiaugtis (52). 6. Be dvasios karštumo maž teapgins vieta, negi ilgam pateks išviršinė rimtis, jei ji neturi tavo širdyj pamato (260)... nepyk negi nusimink (270). 7. Nes apie nuopelnus ne pagal to reikia spręsti, kaip daugel kas patiria apreiškimų ir paguodų, negi pagal to, kiek kas mokytas yra š. raštuose, nei kaip aukštą kas turi vietą (193). 8. Nenorėk tęstis su savo aplankymu negi atimti nuo manęs savo paguodą (173). 9. Nedidžiuokis, negi be reikalo pūskis (137). 10. Neįsiduok į svetimus dalykus negi kiškis į vyresniųjų reikalus (76). 11. (Mes) nesutriname savo širdies negi išviršinių menkų džiaugsmų visiškai atmetame (77). 12. (Reik), kad tuo kartu nešaltumei maldose neigi apleistumei kitų paprastų darbų (190). 13. Jėzau, leisk man Taviep atsilsėti juoba, negu kad visokiuose kūriniuose (235). 14. Jog Dievuje juoba pridera ilsėti, negu visokiose gerybėse ir dovanose (235). 15. Juoba kas saviep pasižemins ir Dievui atsiduos, juo visuose daiktuose bus išmintingesnis ir romesnis (27). 16. O juo kas didžiau žemiškų daiktų išsižada ir per savęs paniekinimą juoba pats sau numiršta, juo veikiau ateina malonė (457). 17. Tuokart juoba linksminsis gryna ir gera sąžinė už mokytą filosofiją (96). 18. Tuokart juoba bus vertas turtų paniekinimas už visų žemės gyventojų iždą (96). 19. Tuomet juoba patiks aštrus gyvenimas už visas žemiškas prabangas (97)...

Šių dienų paprastajam skaitytojui lengvesni būtų suprasti kiti posakiai, pavyzdžiui:

1) neklaus nė to, kaip... 2) pridera ne kiekvienu žodžiu tikėti ir nepasakoti kitiems visa (visko), kas mūsų girdėta... 3) nei taip paslėptos vietos... 4) ir gyventi... ir (nei) tiek išdykimo... 5) Turįs meilės niekam nepavydi... džiaugsmo neieško (nemėgsta) nei p. s. nori džiaugtis (nenori nė pats savimi džiaugtis). 6) ...vieta, ir neilgam tepateks... nei pyk nei nusimink (nepyk ir nenusimink). 7) ir ne pagal (iš) to, kiek kas moka šv. Raštą arba kaip aukštą kas turi vietą. 8) ir savo paguodą iš manęs atsiimti. 9) Nesididžiuok ir nesipūsk be reikalo, nei didžiuokis, nei pūskis. 10) Nesikišk nei į kitų žmonių, nei į savo vyresniųjų reikalus. 11) Nenuliūstam (nesusigraudinam) ir laukuojų džiaugsmų neatmetam visiškai (nei mes patys nuliūstam, nei kitų džiaugsmų neatmetam)... 12) ir neapleistumei... 13) atsilsėti labiau (geriau) nekaip visokiuose Tavo padaruose. 14) Dieviep labiau pridera... 15) Juo kas labiau (didžiau) nusižemins ir atsiduos Dievui—juo bus išmintingesnis ir romesnis visuose daiktuose. 16) ir save paniekinęs pats sau nusimiršta

— juo veikiau ateina malonė. 17) Tuokart daugiau (labiau) linksminsis... 18) Tuokart vertesnis bus (daugiau bus vertas)... 19) Tuomet labiau (didžiau) patiks a. g. už visas... (nekaip visos žemiškosios prabangos)...

VI. Šitame tekste yra ir kitų sunkybių. Iš tų sunkybių ir teksto netikslybių čia tik kelias pažymėsiu:

Ieškoti turim rašte labiau nuopelno, nekaip kalbos dailumo (27). Ir taip reikia skaityti knygos dvasiškos ir menkos, kaip ir gilios ir buklios (27). Būdamas geras, tikėk kitus dar geresnius esant, kad nepakleistumei pasižeminimo (32)...

Šiam reikalui labiau tiktų, jei neklystu, šie posakiai:

Šv. Rašte turim daugiau naudingų sau pamokymų ieškoti, nekaip įmantrių (nepaprastų, naujų, gražių) kalbos posakių. Dvasiškas (dvasios ir maldos dalykų) ir paprastas (ir šiaip) knygas turim taip pat mielai skaityti, kaip skaitom aukšto ir gilaus mokslo raštus. Būdamas geras,... esant ir tuo išlik žemesnis už kitus (taip tikėdamas, būk, kaip paprastai, nusižeminęs)...

VII. Atskiras raštas ir jo puslapiai sudėti esti paprastai iš daugelio naujãrašų, atskirų teksto pastráipų, kuriomis aiškinamos atskiros ir žymesnės teksto mintys. Jei rašinys rašomas planingai, tos teksto pastráipos yra ir jo planui žymėti reikalingos. Viena teksto pastráipa turi atskirą, aiškią teksto mintį reikšti; tolesnis naujarašas, einąs po jos, jau kiek naujesnę mintį išreiškia skaitytojui. Šito teksto sintaksės pilnatys ir atskiros teksto pastráipos dažnai labai maža ką reiškia; jos dažnai prasideda ir netinkančiais naujarašams žodeliais „nes" arba „nes gi"... Tų atskirų teksto pastraipų pavyzdžiui duodu čia toliau kelis jo naujarašus (1—11):

1. Visuomet jautriausiai dabok savęs, save visų pirma įspėjinėk, ne kaip kitą, noris mylimiausį (76).

2. Žmogus karštas ir atsidėjusiai doras ant viso ko ryžas (107).

3. Nes, jei draug mirėme, draug būsime ir gyvi (153).

4. Nes ar kūne sopulį jausi, ar sielos suspaudimų kentėsi (153).

5. Ar gi tad bus maži ar dideli tavo kentėjimai, stenkis kantriai pakelti (228).

6. Bet, kada vien, kiek vien ir iš kokio vien sutvėrimo teks jam ko priešingo patirti, vis tai iš Dievo rankos dailiai priima ir didžiu sau uždarbiu laiko (229).

7. Juoba, nekaip visokiose dovanose ir malonėse, kurias Tu gali suteikti ir įpilti, nekaip visokiame džiūgavime ir linksmybėj, kokį tik protas mano gali suprasti ir jausti (236).

8. Nes gi, tau esant, viskas tinka, o be Tavęs niekas netinka (281).

9. Kurie, pakilę aukščiau už nepatenkančiuosius daiktus, daboja amžinuosius (293).

10. Trokštu džiaugsmo, rimties: glaboju ramybės Tavo sūnų, kuriuos pripildai savo palinksminimo šviesa (337). = Trokštu santaikos (ramybės), džiaugsmo, tos santaikos melste meldžiu Tavo sūnus, kurie santaikos šviesoje yra Tavo auklėjami arba ganomi (?).

11. Kristus. Sūnau, nes vis tai skaitai ir žinai, pagirtas būsi, jei to ir laikysies (367)...

Originale, lotyniškajame šito vertimo tekste, tokių mažučių, mažaprasmiškų teksto pastráipų nėra.

VIII. Del atskirų šio teksto žodyno dalykų čia netenka kalbėti. Užteks pažymėjus šiam reikalui, kad kokios aiškios tvarkos ir šituo atžvilgiu redaktorius nesilaiko kalbamajame rašinyje.

Šio rašto redaktorius, prieš redaguodamas kitus mūsų literatūros raštus, turėtų dar pats gerokai pasimokyti kalbos ir stilistikos dalykų ir, taisydamas kokį literatūros dalyką, daug atsargesnis toliau būti. Reikia tikėtis, kad kiti M. Valančiaus raštai bus geriau išleisti mūsų mokyklai ir jos reikalui. *R. J.*

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 4].

M. Gustaitis. **P. Kriaučiūnas.** Monografija (1—159). „Dirvos“ b-vės leidinys. 1926 m. Mariampolė.

Mūsų rašytojas ir mokytojas M. Gustaitis čia aprašo Petro Kriaučiūno, žymaus mūsų mokytojo, kėlusio nesenai taip smarkiai jaunąją Lietuvą iš miego, gyvenimą, augimą, brendimą ir darbavimąsi (1—49), duoda jo raštus, vertimus, tautosakos rinkinį (50—145) ir aštuonis dokumentus iš įžymesniųjų jo gyvenimo faktų (146—155). Monografiją puošia paaiškina kelios fotografijos: P. Kriaučiūno, S. Kriaučiūnienės (P. Kriaučiūno žmonos), kelių P. Kriaučiūno giminės žmonių, Kaz. Jauniaus, P. Armino, Jurgio Čėsnos, V. Staniškio, Mariampolės gimnazijos...

Visiems, kam rūpi netolimoji mūsų sunkaus darbo senovė ir įžymiųjų jos darbo žmonių istorija, šis dalykas tikrai patartinas skai-

tyti; visi jie čia ras daug reikalingų mūsų istorijai žinių apie tą didįjį ir energingąjį mūsų mokytoją, budintoją ir žadintoją, apie tą laiką, kuriame taip nepaprastai ir taip energingai dirbo daugelio šių dienų veikėjų apaštalas Petras Kriaučiūnas. Netenka del kalbamosios monografijos daug nė kalbėti: daug kas, ypač šių dienų įvairūs veikėjai, jaunieji ir senieji, tikiuosi, ir patys netrukus arčiau susipažins su visa šita, brangiam ir įžymiam jų žmogui paskirta, monografija. Aukštesniajai mokyklai ji, žinoma, reikia turėti. Jos kaina, deja, nepažymėta.

Kaip gaila, kad ir šitame leidinyje yra šiek tiek kalbos klaidų. Čia iškelsiu aikštėn tas kalbos klaidas, kurios man ypačiai į akį krito.

I. a) Autorius savo paties rašinyje (1—49) vartoja netaisyklingai šiuos žodžius: apystovija, apsivesti, didžiuma, domė, entuziastingas; b) gėrėti (pagėrėti), gi, grąsinti; įtekmingas; koks tai, kvarkdinti; mokytojauti, manyti, mylėti; prievolė, prisiekdinti, privalėti, vaidintuvė... Jo paties tekste pasakyta:

a) tai tokia lietuvybei nepalanki **apystovija** buvo įsigalėjusi anuomet visoj Lietuvoj (21). Botyrius **apsiveda su** ruse (26). Kriaučiūnas 1889 m. **apsiveda su** buvusia mokytoja (30)... **didžiuma** mokytojų... dar tebebuvo lenkai (7, 16)... jo raštų **didžiuma** priklauso šiam laikotarpiui (40)... (Suvalkų gubernija duoda) įstaigai **didžiumą** lietuvių mokinių. Tuo atkreipęs (Kriaučiūnas) visų **domę** (11). **Entuziastingi,** kelią **ūpą,** vaizdai! (34)...

= tokia nepalanki **aplinkuma** buvo įsigalėjusi (tokios nepalankios **aplinkybės** buvo įsigalėjusios)... Botyrius **veda rusę... veda buvusią mokytoją... daugumas (didumas, dauguma)** mokytojų tebebuvo lenkai... **daugumas** jo raštų... duoda įstaigai **daugumą (didumą) lietuvių...** Tuo atkreipęs į save visų akis (dėmesį). **Entuziastiški, (gerai)** nuteikią žmogų vaizdai...

b) Žinoma... **pagėrės** mokytojų personalas (24). Paprastai priesaika esti baigiama Dievo teismo priminimu, **lietuvis gi mokytojas** pavedamas bausmių kodeksui (15)... **užkeikė** vakmistras, kumsčia **grąsindamas** teismui, — **tesužinos,** kaip šiam pasauly gyventi! (32). Dabar P. K., pasiekęs **įtekmingiausią** lietuvybei platinti vietą, planingai užsibrėžia tikslą (17). **Kokia tai** gili kaip jūra... **kokia tai,** rodos, nežemiška paslaptis glūdėjo po jo aukšta ir plačia kakta! (47). Dausas **kvarkdin** (varnos), iš miego **kirkdina** (48).

= **pagerės** m. p., l. m... priesaikos gale **sukeikė** vakmistras, k. **grasydamas (grasindamas)** teismui (?), — **tesužinai (tesužino,**

tegu sužino)... įtakingiausią... Kažin kokia gili (**kokia** gili)... **kažkokia** (kokia, kažin kokia), rodos... **Dausas kvarkina** (dausas **garbina kvarksėdamos, dausų kvarksi)**, iš miego **kirkina...**

c) imdamos **mokytojauti** gimnazijoje, prisižadi (15)... Jurgis Čėsna, ilgus metus garbingai **mokytojavęs** Mariampolės gimnazijoje, dabar (26)... Tegu Kriaučiūnas būtų prašęsis kur kitur **mokytojauti** (27). Botyrius **mano** galėsiąs laisvai veikti (26). Yra žmonių, kurie ypatingai **myli** knygas (21). Už nusižengimą visoms šitoms **prievolėms** pasiduodu smarkiai atsakomybei (15). Pirmiausia iškvos tave: ar neturi svetimų dievų? — **prisiekdins** žodžiu bei raštu, jog „nori... ištikimai ir **neveidmainingai** tarnauti" (14, 15). Kriaučiūnas... išėjęs mokslą **privalėjo** tarnauti kunigu toje (Mogilevo) dicezijoje (11). (Kriaučiūnas) paleis **vaidintuvės** vadžias (38).

= imdamas **mokytojo** darbą **dirbti** gimnazijoje, **tarnauti** (būti) gimnazijos **mokytoju**, prisižadi... garbingai dirbęs **mokytojo darbą...** būtų prašęsis kur kitur **paskiriamas mokytoju**, kur kitur **mokytojo** vietos... Botyrius tariasi **(jaučiasi)...** kurie ypatingai yra **pamėgę (mėgsta, brangina)** knygas... šitoms savo **pareigoms** pasiduodu smarkiam atsakymui, apsiimu smarkiai atsakyti (?)... **prisaikins** (tave) žodžiu ir raštu... **neveidmainiškai** tarnauti. Kriaučiūnas... išėjęs mokslą **turėjo (privalė?)** tarnauti, Kriaučiūnui, išėjus mokslą (mokslus), **reikėjo (privalėjo?)** tarnauti... paleis **vaizduotės** vadžias (vadeles, apivarus)...

Žodžių mokytojauti, tardytojauti, šienautojauti ir kitų tokių, man rodos, nėr mūsų žmonių kalboje, todel žodį **mokytojauti** ir čia taisau. Antra vertus, čia mano šis tas, gali būti, ir be reikalo mėginta taisyti, **vietomis** šį tą taisiau, gali būt, ir ne visiškai supratęs autoriaus norėtą išreikšti smulkmeną. Taigi ir čia, kaip ir kitur, nesikalbėjęs del atskirų teksto vietų su savo „taisytuoju" autorium, nenoriu būti perdaug griežtas kalbininkas.

Tikrai yra taisytinas čia dar vienas autoriaus **žodyno** mažmožis, apie kurį šioje straipsnio dalyje neteko kalbėti: autorius savo monografijoj visur rašo **mokytojas, mokyti** ir **mokina, mokino.** Kas taria rašo, kaip autorius ir mūsų gramatikų autoriai, **garbintojas, maitintojas, ragintojas,** tam reikia tarti rašyti ir **garbina, garbino, maitina, maitino, ragina, ragino. Autorius,** rašydamas **mokina, maitina, garbina, maitintojas, garbintojas,** turėjo rašyti, kaip rašydavo P. Kriaučiūnas, ir **mokintojas.** Kas taria rašo, kaip autorius, **mokytojas,** tas turi vartoti savo rašte ir veiksmažodį **mókyti,-ko,**

-kė. Šito dalyko M. Gustaitis nėr, rodos, pabojęs: jis turėtų eiti čia P. Kriaučiūno pėdomis arba imti tarti rašyti tą veiksmažodį taip, kaip jį taria rašo su K. Jaunium ir mūsų gramatikų autoriais žemaičiai ir daugumas rytų aukštaičių — **mókyti, móko, mókė, mókys, mókytas, mókytojas...**

Kad autorius nėr šituo atžvilgiu kaip reikiant save išdisciplinavęs, matyti ir iš to, jog šalia būdvardžio **įtekmingas** jis vartoja daiktavardžiui, rodos, tiktai žodį **įtaka**: plg. „jo **įtaka** susidarė būrelis" (21).

II. Autoriaus kalboje turiu pastebėjęs ir kelias **gramatikos** klaidas. Čia pažymėsiu tik šias tos rūšies jo teksto ydas:

a) Kriaučiūnas... pabaigė visą **keturių metų** kursą (12). Kriaučiūnas... dar anksčiau, **kuomet** jaunoji Lietuva vos tepradėjo busti, plačiai skelbė atgimimo idėją (13). Pergalėjo... **pačiais sunkiausiais** atgimimo ir persekiojimo laikais (21).

= **ketverių metų** kursą... **kai** j. L.... busti **(vos tepradėjus, lig tik pradėjus, ėmus jaunajai Lietuvai busti)... sunkiausiais, pačiais sunkiaisiais** atg. ir persek. laikais...

b) prisižadi... **mokinant** vartoti tiktai patvirtintas, vyriausybės nurodytas knygas, **dabodamas** tos pat taisyklės **dalinant** mokiniams knygas skaityti (15). 1918 m. man minėjo d-ras J. Basanavičius, kuriam patsai Kriaučiūnas, laikinai, prieš **važiuosiant** į Rusiją, buvo pasakojęs, kad jisai (Kriaučiūnas) žodyno medžiagą sudėjęs į skrynutę ir paslėpęs (40). Žinoma, žmogus pirkdavais kokių **gaunamas** raštų (20). Kad Kriaučiūnas buvo teisingas ir kyšių **neimdavęs,** matyt kad ir iš padavimų (33).

= **mókydamas (bemókydamas)** vartoti... **laikydamasis** tos pat taisyklės **dalydamas (dalindamas)** mokiniams knygas... Kriaučiūnas, prieš **važiuodamas** į Rusiją, buvo pasakojęs... kokių **gaudamas** (kokių kur **gaudamas)... ** ir kyšių **neimdavo,** ir iš šių matyti padavimų....

c) Kas iš mažens Tamstai giliau įstrigo atmintin, kas vaizduotę labiau sudomino? — kartą paklausiu **Kriaučiūno** (5). Šiuo žvilgsniu jis **panašus didžiausiems** pasaulio **mokytojams** (21). Jeigu pasirodytų **mane** pirmiau prie kokios slaptos draugijos **buvus prisidėjusį, o dabar paslėpiau,** tai pasiduodu smarkiausiai valstybės nusikaltėlių bausmei (16). Būtinai reikia, kad Vilniaus mokslo apygardoje veiktų egzaminų komitetas, arba prie esamojo komiteto tam tikra sekcija egzaminuoti **kandidatus** lietuvių kalbos **mokytojais** vidu-

rinei mokyklai ir mokytojų seminarijai (41). Turėdamas **du diplomu** — gimnazijos ir akademijos, Kriaučiūnas ryžos **jų pagalba** įsigyti aukštąjį pasaulinio mokslo cenzą, reikalingą gimnazijos katedrai (14). Jose mokinys jautėsi kas esąs, jautėsi **atgimęs** protėvių **dvasia, siekiąs** laisvės (18). Ir visi grįžta sustiprėję tautos **dvasia** (30). Jis **vaikščiojo** tuomet dar kunigo **drabužiuose** (11).

= kartą **klausiu, paklausiau Kriaučiūną.** Šiuo atžvilgiu jis **panašus į didžiuosius (į didžiausius)** pasaulio **mókytojus.** Jei (jeigu) **pasirodyčiau** pirmiau prie kokios slaptos draugijos **buvęs prisidėjęs** ir tik dabar tą dalyką **paslėpęs** (jei pasirodytų, jog **mano** pirmiau **būta** prie kokios slaptos draugijos prisidėta ir dabar tas dalykas **mano slepiama)...** savo darbą dirbtų egzaminų komitetas arba prie dabartinio komiteto tam tikra sekcija **tiems** lietuvių kalbos **mokytojų kandidatams** egzaminuoti, kurie **ketina dėstyti lietuvių kalbą** vidurinėse Apygardos mokyklose ir mokytojų seminarijose(?). Turėdamas **gimnazijos atestatą** ir **dvasinės akademijos diplomą,** Kriaučiūnas ryžos **su jų pagalba (su jais)** įsigyti... protėvių **dvasią atgimęs** (plg. „nušalęs **rankas,** pavargęs **kojas, galvą** nuvargęs, **veidą** nušvitęs“), **privaląs (ieškąs)** laisvės... sustiprėję tautos **dvasią...** dar kunigo **drabužiais (dar su k. dr-ais)...**

d) per jį **veikia** į kilnesnius pradžios mokytojus (22). Apuchtinas šaukia (jį) **su tikslu perkelti kokios ten** progimnazijos vedėju į Kališą (27). P. Kriaučiūnas pakeltas teologijos kandidatu ir **sulig prašymu,** del stokos pašaukimo, atleistas iš akademijos ir apskritai iš dvasinio luomo (12). (Botyrius) **sulig to** laiko **tvarka** šventadieniais atlydėdavo mokinius į bažnyčią (26). J. Jasiulaitis iškeltas į Vloclavką, ir jau **sulig gyva galva nesidarbuoti jam** Lietuvoje (28).

= **veikia kilnesnius** pradžios **mokytojus.** Apuchtinas šaukia į Varšuvą, **būdamas pasiryžęs (norėdamas)** perkelti (iškelti) jį **vienos (kažin kurios)** progimnazijos vedėju į Kališą ir **iš prašymo (pagal prašymą)** atleistas... (Botyrius) to laiko **įprastine tvarka,** to laiko **tvarka** (plg. „to laiko **įpratimu, įsakymais**“) šventadieniais atlydėdavo... ir jau **ligi gyvos (kol gyvas, ligi gyvos galvos) nebesidarbuos (nebegalės darbuotis)** Lietuvoje...

e) Buvo **užduota** 3-is linksniavimas (17). Jie **priimama** ištiestu delnu, maloniai **išklausoma,** dar maloniau **vykinama** (25). (Botyrius), matydamas, kaip **suvaržyta** jo (lietuvio) veikimas, priima pra-

voslaviją (26). 1905 metais **surengta** viešas vakaras „Amerika pirtyje", sutraukęs apie tūkstantį dalyvių (34)*).

= **užduotas... priimami su** ištiesta delna, su ištiestu delnu (plg. „išlydėjo **su varpais, su visais** vietos **varpais,** su triukšmu")... **išklausomi... vykinami (vykdomi)... suvaržytas** jo veikimas... buvo **sudarytas (sutaisytas)** viešasis vakaras, kuriame „Ameriką pirtyje" vaidino; tas vakaras apie tūkstantį dalyvių į save sutraukė...

III. Autoriaus **rašyba** nedaug kuo tesiskiria nuo vadovėlinės rašybos. Jo rašoma: **Netik palaikydavo, bet...** (20). **Delto** ir viešbuty gyvenęs (21)... pamokų skaičius lietuvių kalbai būtų **nemažesnis,** kaip lenkų kalbai (44). Mes paprastai rašome čia, rodos, kiek kitaip. **Ne tik... Del to... ne mažesnis kaip...** Pirmoji dalis korektūros klaidų leidinio gale atitaisyta. Yra ten kiek ir neatitaisytų klaidų: **įsigys** (24), bus jam **dešinėji** (25), **kelyja** (46), **Močytėlės** (127) = **Mošytėles...** Bet tat mažmožiai tėra.

IV. Beskaitydamas kalbamąjį leidinį pastebėjau ir du visai nauju jo dalykėliu: 1) M. Gustaičio tekste (26) pasakyta, kad kun. J. Česna, matydamasis negausiąs leidimo dėstyti mokiniams tikybą **gimtąja** mokinių **kalba,** pats metęs mokęs gimnazijoje, ir 2) kitoje vietoje (29) pažymėta, kad Plokščių esanti rami **rami** vietelė ir kad del to **ramumo** rusai ją praminę „Blagoslavenstvo". Plokščius, kaip ir Naumiestį **(Blogoslavenstvo, Vladislavov),** taip yra praminę, kaip matyti iš pačių tų vietų vardų, **patys lenkai,** prieš įsigalint mūsų krašte rusų valdžiai. Rusai, duodami mūsų vietoms naujus vardus, būtų jas **savais** vardais ėmę vadinti. Kun. J. Česna iš Mariampolės gimnazijos del visai kitos priežasties bus pasitraukęs, — bent taip leidžia man manyti tie Mariampolės gimnazijos mokytojai (lietuviai), su kuriais man ligi jaunam tekdavo susidurti. Kun. J. Česnos, puikaus tikybos mokytojo, del to „atsistatydinimo" jie negindavo. Šitas dalykas reikėtų kur kitur išspręsti. [4]

Baigdamas šitą kalbamosios monografijos paminėjimą, dar kartą pabrėžiu: ji skaitytina ir įsidėmėtina ne tiktai įvairiems mūsų mókytiniams, bet ir aukštesniųjų mūsų mokyklų mokiniams. Iš jos skaitymo nemaža naudos ras sau, man rodos, ir kurie-ne-kurie vidurinės

---

*) Neveikiamųjų dalyvių bevardę giminę autorius, kaip ir keli šių dienų rašytojai, labai dažnai vartoja ir ten, kur ji visai nereikalinga; plg. Ryg. Jono **Lietuvių kalbos sintaksė** — § 27, a ir b.

mokyklos (aukštesniųjų klasių) mokiniai. P. Kriaučiūno gyvenimas daug kam mums gali būti labai pamokomas... Kalbos klaidų čia nedaug tėra, ir autoriui antrajame monografijos leidime jos lengva bus pataisyti. Tiek tuo tarpu.

Rygiškių Jonas.

[1926 m. „Lietuva“ N 113].

„Blusininko“ atsakymas neblusininkui.

Vincas Krėvė „Praduos ir Žygiuos“ (Nr. 1.) bara mane ir visus kitus „blusininkus“, kurie, „išblusinėję“ mūsų rašytojų kalbos klaidas, sprendžia, ar jie tinką ar netinką mūsų *skaitymams*; kai randą, kad autorius ar vertėjas nemokąs lietuvių kalbos, griežtai pasaką, kad jo raštas netinkąs mokyklos skaitymams. Pirmiau mūsų visuomenė laukte laukdavusi naujų lietuvių kalbos kūrinių, jais džiaugdavusis, mielai juos skaitydavusi. Dabar esą prasčiau: paskutiniais laikais atsiradusi visa eilė *kritikų blusininkų* (10), visa galybė „jablonskininkų, būgininkų, dabušininkų, didelių ir mažų jablonskių, būgų, dabušių, vireliūnų, mokytojų ir mokinių“ (10, 11), kurie tik *blusinėja*, tik *blusinėja* literatūros dalykus ir varą „negeros“ kalbos raštus iš skaitytojų rankų. Bet reikalaudami iš rašytojų savotiško kalbos mokėjimo, jie, tie mūsų rašytojų smerkėjai, nė patys negalį kalbos mokėjimu pasigirti, nes šiandien jie statą visiems vienus reikalavimus, o rytoj jau vėl kitus, ir niekas negalįs žinoti, ką jie poryt pasakysią. Tie biaurybės *blusininkai* esą baisiai galingi — jie išvarę iš mokyklos visokius mūsų literatūros skaitymus. V. Krėvė savo straipsnio gale (12) tiesiai pažymi: „Smerkdami kiekvieną knygą, guidami ją iš mokyklos, *blusininkai* ilgam laikui užmušė lietuviškąją knygą. Jei šiandien nesiranda knygai leidėjų, jei nesiranda vertėjų ir mūsų jaunimas, kuris daugumoje nemoka svetimų kalbų, liko be kultūrinio peno, tai tame ponų *kalbininkų* didžiausias kultūrinis laimėjimas, kurį būsimieji laikai atatinkamai invertins.“

Ką gi, smulkiau sakant, daro mūsų raštuose ir kitur tie galingieji „kritikai blusininkai“? Pačiame V. Krėvės straipsnyje randame ir kiek atsakymų į tą klausimą (I—V).

I. V. Krėvė sako, kad tie „blusininkai“ einą kiekvienas savais keliais ir vieni kitus smerkią. Kai Dabušis, beblusinėdamas Vaiž-

ganto „Pragiedrulius", surašęs „Šviet. Darbe" aštuonis puslapius kalbos klaidų, prof. K. Būga paskum penkiais puslapiais baręs Dabušio tos recenzijos klaidas (11).

Kai tuodu „blusininku" taip barėsi, „Šviet. Darbo" redaktorium buvo, rodos, V. Krėvė. Kodėl jis pats priėmė tą ilgąją Dabušio recenziją į „Šviet. Darbo" skiltis, kodėl autoriaus nesudraudė? Kaip čia galima lyginti du nesulyginamu daiktu — kalbos mokslo pradžią tegavęs jaunuolis Dabušis ir kalbos mokslo tyrėjas žymus lituanistas *Kaz. Būga?* Argi juodu galėjo *vienaip* apie žymųjį kalbos dalyką nukalbėti?

II. Į pastatytąjį klausimą atsakykim ir paties V. Krėvės žodžiais (11): „Jei insižiūrėsime invairiuosna klaidų blusinėjimuosna, tai pastebėsime, kad kalbininkai kritikai *dažniausiai* linkę klaidomis laikyti *stiliaus niuansus. Patys neturėdami apie stilių mažiausio supratimo, nieko nenuvokdami, jie laiko klaida visa, kas prasilenkia su tautosakiniais posakiais.* Jiems visai neįmanoma, kad dramoj ar apysakoj atvaizduoti asmenys privalo turėti kiekvienas skirtingą nuovoką, ūpą, nuotaiką, ir tai nuotaikai pareikšti būtinas atatinkamas stilius. Jų išmanymu, matyti, kiekvienas sakinys, neatsižvelgiant in asmens psichologiją, vienodai turi būti kuriamas."

Tokio *blusininko* pats aš nė vieno nepažįstu: dramos didvyris ir apysakos filosofas, dėstąs mokslo dalyką humanitarams arba kitų rūšių mūsų studentams, negali, žinoma, taip pat kalbėti dramoj ar apysakoj, kaip jose kalba skeryčiojąs su šluota kieme sargas arba paprastas darbininkas. Tokių „blusininkų" (kalbininkų) pats aš vėl visai nepažįstu Lietuvoje: Jei nė jis tokių „blusininkų" nėr pastebėjęs raštuose ir gyvenime, tad jis bus čia tą priekaištą... tik iš piršto išlaužęs visokiems mūsų „jablonskininkams, būgininkams ir dabušininkams" barti. Apie stilių „blusininkai" *mažiausia rašo savo „kalbos* dalykuose". Pats aš apie *lietuvių kalbos stilių* straipsnyje, skiriamame mūsų rašytojų kalbai, ne daugiau galėčiau pasakyti už patį V. Krėvę. Tautosakoj kalbininkai ne stilių, bet šiaip kalbos dalykus „blusinėja". Kad visų asmenų būtų vienodas stilius dramoj arba apysakoj, to nė vienas kalbos mokytojas, man rodos, niekur negali reikalauti.

III. V. Krėvė sako tuos „blusininkus" dar reikalaujant, kad mūsų rašytojai *rašytų* viską taip, kaip yra rašę Daukša, Daukantas, Valančius, Duonelaitis (11, 12). Nesutikdamas su tuo „blusininkų *reikalavimu*"(?), V. Krėvė ten pat atrėžia jiems (12): „Nerašo ir nerašys, kaip kad nerašo šių dienų rusų rašytojai, kaip rašė Kantemiras, Tredjakovskis, Lomonosovas ir kiti aštuoniolikto amžiaus rašytojai."

Tokio veiklaus, tokio neišmanėlio kalbininko aš vėl, kad ir jau senas esu, nė vieno nepažįstu; visi mano pažįstamieji kalbininkai nė vienas, kiek žinau, niekur nėr tokios nuomonės ar noro išreiškę nei man pačiam nei mano skaitytuose laikraščiuose ar šiaip raštuose. Kalbininkai, apie kuriuos turiu kiek supratimo, kovoja dažniausiai su mūsų rašytojų parsivežtomis iš Rusijos svetimybėmis, panašiomis į šiuos kelis mūsų dienų raštų posakius:

Norėjo *daugiau šimto (virš šimto)* litų gauti. Dėkojam *Dievą*. Vyrai *pasauliu* valdo. Tu, kur *nenueini*, visur niekų pridirbi. Kur tu rasi geresnį *manęs?* Jis žiūri akis į mane *įpėręs*. Tylėk, nes tu *nė prie ko*. Štai faktas *ant veido!* Tą klausimą jam dabar *šonkauliu* pastatyk...

Ar kovoti su šitos rūšies kalbos svetimybėmis, su tuo, kas rašomojoj kalboj nesutinka su *mūsų* tautosakos ir gramatikos taisyklėmis, yra norėjimas grįžti į septynioliktąjį ar aštuonioliktąjį amžių? Apie *stilių* aš nė čia nekalbu: kalbininkai, rašytojų kalbą „blusinėdami", tuo mažiausia tėr susirūpinę. Dėl šito V. Krėvės kaltinimo, paleisto savo straipsnyje „blusininkų" adresu, aš ypačiai nerimauju: kaltintojo pasielgta su savo kaltinamaisiais ne visai sąžiningai.

IV. Apie šių dienų kalbos mokytojus ir literatūros mokslo vadovus, turinčius savo žinioje mūsų mokyklą, V. Krėvė sako (12); „*Naujesni* rašytojai gujami iš mokyklos, o mokinių skonis lavinamas XVII —XVIII amžiaus rašytojų veikalais. Ar galima peikti jaunimas, kad jis, išėjęs lietuviškąją mokyklą, neturi nei skonio nei pasaulėžiūros. Negi pasisems jis skonio ir pažiūrų iš rašytojų, senai savo reikšmę atgyvenusių." *Kuriuos* čia mūsų senovės (tų dviejų amžių) rašytojus, tebevarginančius savo veikalais mūsų mokyklą, turi V. Krėvė galvoje?

Pažymėtuosius V. Krėvės žodžius perskaitęs, vieną žmogų, išėjusį aukštesniąją šių dienų mokyklą, paprašiau, kad man iš miesto knygynų parneštų kelis XVII ir XVIII amžių mūsų rašytojų veikalus, skiriamus šių dienų mokyklai ar skaitomus nagrinėjamus joje per kalbos pamokas. Parėjęs iš miesto, tas žmogus man pasakė, kad iš senesniųjų autorių vieną Duonelaitį teradęs, bet jo neėmęs, nes aš kitų raštų, tur būt, norėjęs. Tas mano žmogus (studentas padėjėjas) ir apie XVII—XVIII amžių rašytojų kalbą nedaug teturėjo supratimo — man kažin kodėl tvirtino, kad jo kalbos mokytojas (aukštesniojoj mokykloj) dėl tų raštų irgi nespaudęs mokinių, kad iš senesniųjų mūsų rašytojų jis apie Duonelaitį teturįs didesnio supratimo, kad kitų XVII—XVIII amžių rašytojų jis negavęs mokykloj progos skaityti... Patį V. Krėvę galiu čia ir kuo kitu nuraminti: visi mano

pažįstamieji „blusininkai“, o jų yra nemaža, šventai prižada nei jo, nei kitų rašytojų nebarti, kai jie rašys ne XVII—XVIII amžių stilium ar kalba. Tie „blusininkai“ žada rašytojus tik už ką kita barti; visada reikalausią, kad mūsų rašytojai ir kalbos vadovėlius mokėtų, kad jie mūsų tautosakos kalba nesibaidytų, kad savos kalbos mokėjimu jie kiek panašūs būtų į tuos literatūros žmones, apie kuriuos bus čia tolėliau kiek kalbama.

V. V. Krėvė tvirtina, kad ir A. Puškinui, ir A. Mickevičiui, ir V. Hugo (10), kaip ir kitiems žymiems kitų tautų rašytojams, buvę gerokai tekę tam tikru laiku nuo puolusių juos „kalbininkų“, bet jie, kaip pridera rimtiems talento žmonėms, to neboję, savaip ir toliau rašę, nesukdami dėl tokių niekų sau galvos. Jie naująsias raštų kalbas darę ir sudarę be kalbininkų...

Mano gimnazinės žinios kalbamajam reikalui man ką kita pasako: Puškiną ir kitus tokius rašytojus bardavo daugiausia įvairūs kalbos senybininkai, kurie anais laikais reikalavo, kad tie rašytojai, savo darbą dirbdami, eitų daugiau *senųjų* savo draugų (savo pirmatakų) pėdomis, kad jie būtų tolėliau nuo įprastinės šnekamosios žmonių kalbos, nuo žmonių tautosakinės kalbos. Tie rašytojai patys darė, man rodos, tą, ko dabar reikalauja iš kelių mūsų rašytojų keli *kalbininkai*... Tie rašytojai anais laikais juk prastino gražino savo rašomąją kalbą, ją žmoniškesnę darydami, jie *paprastesne*, *žmoniškesne* kalba ėmė tam tikru laiku savo kūrinius rašyti... Ir kalbininkas, žinoma, nelygu kalbininkui, kaip literatas nelygu literatui, kaip daktaras — „daktarui“. Argi V. Krėvės anų laikų „kalbininkai“ (tie kalbos senybininkai) buvo panašūs į šių dienų „blusininkus“?

V. Krėvė savo „kritikui blusininkui“, subarusiam „Šviet. Darbe“ jo „Skirgailos“ kalbą, turėjo, man rodos, ne iš piršto išlaužtais priekaištais atsakyti: jis turėjo pacituoti žymesnius to „blusininko“ priekaištus ir juos tinkamai, kaip pridera rašytojui ir mokslo žmogui, atremti „Praduos ir Žygiuos“ ar kur kitur, parodydamas, kad tas „blusininkas“ darąs savo priekaištuos tik tą, ką darydavo kalbėtieji kalbos senybininkai tam tikru laiku su Puškino ir kitų tos rūšies rašytojų didžiaisiais literatūros darbais. V. Krėvė savo straipsniu to, deja, nepadarė: jis smarkiai bara šių dienų „blusininkus“ (kalbininkus) ir tuo teisina nesimokančius kaip reikiant savos kalbos kelis šių dienų rašytojus...

VI. V. Krėvė kalbamajame savo straipsnyje šių dienų kalbininkams iškelia aikštėn dar kelis mažmožius, dėl kurių noriu čia kiek skyrium pasikalbėti (a—f).

Sėdi (iš kairės į dešinę): K. Būga, d-ras J. Šlapelis, J. Jablonskis, d-ras K. Jokantas, kun. J. Laukaitis; stovi: kun. A. Sivickas, J. Balčikonis, kun. J. Vailokaitis, mokytojas Jakūbauskas, A. Rucevičius, J. Grabauskas (Seinai 1909 m.).

a) Kalbininkai ir, kitaip (Krėviškai) sakant, „blusininkai“ šiandie *visiems rašytojams* statą vienus reikalavimus, rytoj — kitus, poryt vėl naujus: vėl kitus priekaištus darą (11). Tas kaltinimas autoriui reikėjo bent keliais pavyzdžiais iliustruoti. Be įrodymų jis man visai tuščias rodosi.

b) Tam tikroje kalbamojo straipsnio vietoje (11) pasakyta, kad Haufo pasakų vertėjas (kalbininkas) savo vertime operuojąs labai sunkiais sakiniais, visai netinkančiais literatūros dalykui. Kad mūsų *rašytojai* (nekalbininkai) geriau išverčia į mūsų kalbą kitų tautų literatūros dalykus, kad mūsų kalbininkui, vertusiam vokiečių literatūros dalyką į mūsų kalbą, reikėjo beverčiant nusižiūrėt į verčiančius ką iš kitų kalbų mūsų rašytojus ir labiau jais sekti, — to V. Krėvė savo straipsnyje nepasako, apie tai nutyli. Reikėjo autoriui ir čia, man rodos, šnekesniam būti: jis turėjo parodyti kalbininkui, kuris mūsų *rašytojas geriau* verčia kitų literatūros dalykus į mūsų kalbą.

c) V. Krėvė kalbamajame straipsnyje, gindamas visokių blusininkų skriaudžiamus rašytojus, sako, kad kalbą visada kurdavę *ne kalbininkai*, bet *rašytojai* (10); tik pamiršta ten kažin kodėl pridėti, kad tie *rašytojai* (Puškinas, Mickevičius, Kraševskis...) patys daugiausia savo žmonėse gyveno, kad jie tikrai gerai mokėjo savo *tautosakos*, savo žmonių šnekamąją kalbą — tą kalbą, kurią taip brangina mūsų kalbos vadovėliai. Jei mūsų rašytojai nori mums *didžiuosius* kitų tautų rašytojus atstoti, tad jie turi ir savo krašto žmonių kalbą su tautosakos ir kalbos vadovėlių taisyklėmis kaip reikiant išmokti, tautosakinės kalbos jie negali niekinti... Patys gerokai atpratę mokyklose ir kur kitur nuo savo žmonių kalbos taisyklių, neįpratę paskum savo darbu į jos taisykles, jie mums tų didžiųjų rašytojų neatstos. Būti „*rašomosios* kalbos *kūrėjais*“, kalbininkai, man rodos, neturi nė pretensijos. Nemokant gerai savo žmonių kalbos, savo tautosakos kalbos ir jos taisyklių, *rašytojams* betgi vieniems sunku bus, rodos, sukurti rašomoji kalba: šiaip inteligentai, įvairūs raštų skaitytojai, rašomosios kalbos išmoksta, žinoma, ne tiek iš kalbos vadovėlių, kiek iš tų rašytojų turiningų raštų, kuriuose yra išėję aikštėn didieji žmonių kalbos pažymiai... Bet kaip yra ten, kur patys rašytojai mėgsta įprastomis svetimybėmis savo raštuose naudotis, užuot mokęsi kalbos, prieš imdami ką kurti, iš tos tautos, kuriai jie savo kūrinius kuria?

d) V. Krėvė savo straipsnyje gerokai pabara ir mokyklų chrestomatijų autorius (12), kurie taip ištaisą dedamų į savo chrestomatijas rašytojų stilių, jog šie nieku būdu negalį paskum pažinti savo kūrinio.

V. Krėvė griežtai prieš tai protestuoja (12): „Netinkamų jūsų mokyklai veikalų nedėkite chrestomatijosna, bet ir negadinkite autorių stiliaus savo pataisomis. Neprašyti stiliaus taisytojai šių dienų rašytojams ir poetams visai nereikalingi."

Ligi šiol, kol dirbom išsisklaidę, kol nebuvo išėję pačių rašytojų redaguotieji raštai, chrestomatijų autoriai galėjo čia ir kiek „negerumų" pridirbti *rašytojams*. Pats aš, ką imdamas toliau iš gyvųjų rašytojų į kalbos chrestomatiją, kur esu šiuo atžvilgiu nusikaltęs, rūpinsiuos atsargesnis būti. Patariu ir kitiems chrestomatininkams turėti galvoje šį V. Krėvės protestą. Bet kaip bus su tais Lietuvos rašytojais, kurių raštus yra ne tiek autoriai, kiek patys kalbininkai redagavę, arba kurių raštų nėra nei patys autoriai nei kalbininkai redagavę? Kas čia turės sprendžiamos reikšmės chrestomatininkams?

e) Kalbininkai, V. Krėvė sako, nori, kad rašytojai jų klausytų ir rašytų taip, kaip kalbininkai reikalauja; kai rašytojai neseka kalbininkais, šie veją juos iš mokyklų (11). Čia yra, man rodos, kiek kitaip: kalbininkai, naudodamiesi piliečių teisėmis, dažnai ir savo nuomonę reiškia mūsų laikraščiuos dėl mūsų raštų kalbos, kalbininkai kartais ir pabara rašytojus ten, kur šie nusideda, kalbininkų nuomone, mūsų žmonių kalbos taisyklėms. Ar rašytojų raštai leistini į mokyklą ar ne, apie tai sprendžia Kaune tam tikra Knygų Tikrinamoji Komisija, kurioje, kiek žinau, nėra nė vieno nei kalbininko nei „blusininko". Knygų Tikrinamoji Komisija kartais kreipiasi į vieną kitą rašytoją, mokytoją, kalbininką, kad jai savo nuomonę apie tūlą raštą išreikštų. Tai Komisijai ir aš esu reiškęs savo nuomonę ne vieną sykį apie vieno kito mūsų rašto kalbą; tą nuomonę esu reiškęs gyvenime ir kur kitur („Šviet. Darbe", „Lietuvoje"...). Kas gi čia yra nedora? V. Krėvė, matyti, išranda, kad toks kalbininko elgimasis esąs labai pragaištingas mūsų kraštui ir kad jį tikrai pasmerksianti kada nors istorija (12). Pats aš, deja, to istorijos sprendimo nenumatau ir kaltas tuo tarpu nesijaučiu: tas sprendimas laukia, gali būti, ir kitų kalbininkų, bet kalbininkai jo, man rodos, dar nenumato: jį nujaučia, gali būt, tik... mūsų *rašytojai*.

Apie raštų kalbos dalyką vienur kitur rašau tik naudodamasis piliečio teisėmis ir sekdamas savo proto liekanomis ir sąžinės patarimais. Rašau apie vieną kitą raštų kalbos dalyką, kreipdamasis į skaitytojus; jei skaitančioji visuomenė ar Ministerija su Tikrinamąja Komisija nesutinka kur su mano ar kitų pašaliečių nuomone, ji apie tą kalbos dalyką gali ir kitaip kaip nuspręsti; ji atsakys ir ateities kultūros istorijoje. Mes, kalbininkai, ne vieni čia būsim, tur būt,

kaltinami: prieš istorijos teisėjus teks teisintis ar meluotis, man rodos, ir šių dienų rašytojams su kitais visuomenės darbo žmonėmis, tai gal... apsiginsime ar bent išsimeluosime?

f) Kalbininkai šitame *rašytojo* straipsnyje labai dažnai ir „blusininkais" vadinami. Kiek anksčiau tiems patiems kalbininkams „blusinėtojų" ar „utinėtojų" vardas buvo kito žymaus *rašytojo* pramanytas; tuo būdu „blusininkas" bus antrasis kalbininkų vardas, einąs iš *rašytojų* pusės. Šituo prasimanymu patariu *rašytojams* toliau nebesinaudoti, kai jie nori apie „būgininkus, jablonskininkus, dabušininkus" įžeidžiamai kalbėti, nes žodžio „*blusininkas*" kiek kita turėtų būti reikšmė: plg. *arklininkas*, *medininkas*, *menininkas*, *mokslininkas*, *raštininkas*, *ūkininkas*, *vištininkas*... Rašytojai šitą kalbininkų vardą ar pravardę turėtų kuo greičiausiai išbraukti iš tos *rašomosios ar rašytojų kalbos*, kurią jie jaučiasi turį mūsų raštams sukurti. Jei to patys *rašytojai* nepadarys, kalbininkai ims netrukus ir dėl „blusininko" su jais bartis. *J. Jablonskis.*

[1926 m. „Lietuva" N 173].

Dėl keliolikos tariamųjų ar abejojamųjų „kalbos klaidų".

„Lietuvoje" (Nr. 113) man teko pažymėti M. Gustaičio **„Petro Kriaučiūno"** monografija. Su keliais mano recenzijos pastebėjimais monografijos autorius nesutinka (Nr. 162) ir tvirtina nesutikdamas kelis tokius dalykus, kurie man yra visai neįtikimi. Čia žymėsiu kiek tą savo nesutikimą, bet, neturėdamas prieš save pirmojo savo straipsnio (Nr. 113) ir pačios Petro Kriaučiūno monografijos, čia keliais „abejojamaisiais ar tariamaisiais" kalbos mažmožiais tepasitenkinsiu (1—16).

1). „Apystovijos" patariu nevartoti tuo tarpu rašytojams be reikalo: šalia žodžių *apygarda*, *apylanka*, *apysaka*, *apyskaita*... mes juk nevartojam savo kalboj žodžių „apygardija, apylankija, apysakija, apyskaitija..."

2). Žodis „apsivesti" (lenk. ożenić się) tėra nei šioks nei toks naujadaras, gimęs dabar raštinėse ar laikraščiuose iš „apsiženyti". Kol buvau žmonėse, kol skaičiau savo krašto tautosaką, kol galėjau bažnyčios pamokslų klausyti, apie vyro „apsivedimą" su mergaite

ar mergaitės „apsivedimą“ su našliu arba jaunikaičiu niekad netekdavo išgirsti. Galėdavau ką tiktai „aplink krūmus, aplink daržus apsivesti(?)“. Botyrius galėjo tą rusę tik „vesti“ arba „parvesti“; sakoma ir „juodu susivedė“. Autorius „susivedimo“ čia nenori, nes tas žodis būtų to Botyriaus sakinyje, girdi, kakofonija, tik jis, deja, pamiršta, kad žmogaus „apsivedimas su ruse“ arba kumelės „apsivedimas su eržilu“ yra tik paskutinį laiką kieno iš piršto išlaužti, vien toki dalykai, kurie rimto lietuvio lūpose ar kalboje neturi nė vietos rasti. Autoriui patariu dėl šito žodžio skyrium pasikalbėti su kitais kalbininkais arba kalbos mokytojais.

3). Šalia būdvardžių *bergždžias, šlapias, tuščias, žalias*... nesakome daiktavardžių „bergždžiumas, šlapiuma, šlapiumas, tuščiuma, tuščiumas, žaliuma, žaliumas“, tad nesakysime nė „didžiumas, didžiuma“. Tenkinkimės žodžiais „daugumas, didumas, dauguma, diduma“. Čia, kaip ir kitur, stengiuos eiti žmonių kalbos keliais.

4). Kad „domė“ ir „dėmesys“ yra vienos reikšmės žodžiai, to nebuvau iš žmonių girdėjęs, nors ligi šiol skiriu *bėginti* ir *boginti*, *įdomus ir įdėmus, domėtis* ir *dėmėtis*. Pats aš ir toliau „akį ar dėmesį tekreipsiu į ką“. Daiktavardžio „*domė*“, jei kur jis yra gyvas, visai nemoku vartoti.

5). Šalia daiktavardžių *entuziastas, kunigas, poetas, žmonės (žmogus)* tam tikram reikalui mokėčiau vartoti tiktai būdvardžius *entuziastiškas, kunigiškas, poetiškas, žmoniškas*: *kunigiškas* pasakymas, *kunigiškas* straipsnis, *entuziastiškas* vaizdas, *poetiškas* posakis, *poetiškas* kraštas, *žmoniška* kalba... Gali, žinoma, tūlas kalbėti ir apie „poetingą kraštą“, — kuriame yra daug „poetų“, — apie „kunigingą laikraštį“, kuriame darbą dirba daugybė kunigų, apie „žuvingą ežerą“, kuriame daug žuvų yra... Pats aš galvoju kartais tiktai apie poetišką kraštą, apie žmonišką kalbą ir pasielgimą, apie entuziastišką vaizdą, apie kunigišką ar nekunigišką straipsnį arba pasakymą... Autorius nori „entuziastingo vaizdo“, — to vaizdo, kuriame nemaža entuziastų yra (?), bet jo įsivaizduoti pats aš nemoku.

6). Sakydamas tam tikram reikalui *mažėti, retėti, senėti*... sakau su žmonėmis ir *gerėti, pagerėti* („ar gerėja ligonis, ar eina geryn?“), skirdamas tą veiksmažodį nuo „gėrėtis“. Iš tų dienų, kada gyvenau tarp žmonių, nėr išlikę mano galvoje posakiai „ligonis jau gėrėja, ligonis jau pagėrėjo...“. Jei žmonės ir „gėrėja“, — man tas dalykas yra svetimas, — tai dėl to „gėrėjimo“ čia nesispyriuosiu. Abejoju.

7). Pavartojus viename puslapyje žodį *įtaka* — niekam nepatarsiu vartoti kitam puslapy tam pačiam reikalui žodį *įtekmė*. Žodžių „įtekmė, pasekmė", jau senai išėjusių iš mano galvos, vartoti nebemoku ir autoriui patariu neoperuoti rašte žodžiu „įtekmė". Žodžių *užkeikti*, *užklausti*, *užrikti* ir *sukeikti*, *paklausti*, *surikti* niekam nepatarčiau laikyti vienos reikšmės žodžiais. Be teksto čia negaliu spyriuotis, gal ir kiek klystu; jei klystu, savo žodžius atsiimu.

8) (11). Iš daiktavardžių *ganytojas*, *mokytojas*, *paišytojas*, *rašytojas*, *varytojas*, *šienautojas*, *skambintojas*, *žuvautojas*, *audėja*, *vežėjas*... mūsų kalba nepadaro veiksmažodžių „ganytojauti, mokytojauti, paišytojauti, rašytojauti, varytojauti... vežėjauti". Autoriui patariu ir šitą dalyką įsidėmėti. Jam pasakymai „mokytojo *darbą dirba*" yra „per gramozdiškas", bet pasakymas „mokytojauja, mokytojavo, mokytojavimas" yra ne tiktai ne „gramozdiški": tos rūšies žodžių neleidžia kalbos įstatymai darytis nei mums, nei lenkams, nei vokiečiams. Šalia žodžio „mokytojauti" autorius vartoja (Nr. 162) ir veiksmažodį *mokyti*, skirdamas jį nuo veiksmažodžio *mokinti*, nors kalbamojoj monografijoj jis visiems galams vartojo, rodos, tik veiksmažodį „mokyti, mokina, mokino"; veiksmažodį „mokytojauti" jis vartojo tada tik ten, kur aš savo recenzijoj „perdaug gramozdišką" posakį paprastai vartoju.

9) (12). M. G-tis mokytojo profesijai žymėti vartoja žodį *mokyti*, *-ko*, *-kė*, o atskiram tos profesijos ir šiaip gyvenimo darbui dirbti linkęs vartoti veiksmažodį *mokinti*, *-kina*, *-kino*: „jis moko Kaune (= tarnauja mokytoju, eina mokytojo pareigas...), jis dabar vaiką mokina". Vadinas, jo „mokyti" yra „mokytojauti" (mokytojo darbas dirbti gyvenime ar tarnyboje), „mokinti" — daryte daryti tai, ką gali padirbti mokąs tam tikrą atskirą darbą žmogus (atskirais atsitikimais). Kur taip yra skiriamu tuodu veiksmažodžiu mūsų kalboje? Čia reikėtų, man rodos, tarti rašyti tiktai jauniškai (mokytojas moko) arba kriaučiūniškai (mokintojas mokina): taip darydami, nenusidėsim bent savo kalbos dėsniams. Skirti tuodu žodžiu taip, kaip autorius pataria, pats kitiems nepatarčiau. M. G-tis tų žodžių rašymą rašomajai kalbai bus susidaręs daugiausia iš tos tarmės, kur tariama: „maityti, mokyti, mokytojas, mokysiu" ir „maitina, mokina, mokino, mokinimas". Pats aš sakau rašau įvairiems „mokinimo ir mokymo" galams, mokyklos ir rašomosios kalbos reikalui, tiktai „maitinti, maitintojas, mokyti, mokytojas, moko, mokė"... Čia sutinku, rodos, ir su kitais kalbininkais.

10) (13). Rašomąja kalba ką kalbėdamas, ir toliau sakysiu: *ketverių* metų kursas, jis jau *ketverių* metų, jis čia *dvejus* metus tegyveno, jo sūnus tada jau *penkerių* metų buvo. Mano paties tarmėje šitam reikalui (rok, Jahr, god) vartojamas ir žodis *metas*, todėl joje yra atsakoma kartais ir „*du metu* išbuvo, buvo jau *dviejų* metų, *keturis* metus gyveno". M. G-tis be reikalo, man rodos, nori, kad gramatikai čia kiek atlaidesni būtų; jis ir toliau norėtų, rodos, sakyti „*keturių* metų kursas..." Su tuo autoriaus noru, sakyčiau, kalbos vadovėlių autoriams nereikėtų sutikti.

11) (14). Vartoti „stiliaus dėliai" padalyvį pusdalyvio vietoje ten, kur tų pusdalyvių yra lyg daugoka, pats aš ligi šiol nemoku, ir todėl visada, tur būt, sakysiu: prisiekiu *mokydamas* vartoti patvirtintas, vyriausybės nurodytas knygas, *laikydamasis* tos pat taisyklės ir *dalydamas* mokiniams knygas skaityti. Pasakyti čia *mokant*, *laikantis*, *dalijant* būtų duoti toms sakinio dalims ir pačiam tam sakiniui kiek kitos reikšmės; visur čia savo pusdalyviais pažymiu ir tai, jog aš pats ir „mokysiu prisiekęs, laikysiuos prisiekęs ir knygas dalysiu prisiekęs". Čia kiek ir klystu, gali būt: tolokai gyvenu nuo žmonių kalbos.

12) (15). Veiksmažodį „prisiekdinti", žinoma, negali atstoti sakinyje žodis „prisitaikinti": ten bus autoriaus ar mano tekste kokia klaida įsibrovusi. Iš žmonių kalbos, iš mano ir kitų tarmių man yra žinomi šie posakiai: jį *prisaikino*, jis žirgelį *ėdino*, juos *sutaikino*, jį *sodina*, *pabėgink* ją... *Saikina*, *prisaikina*, *taikina*, *sutaikina*, *sodina*, *ėdina* yra „padaro, kad kas kitas prisiektų; daro, kad žirgelis ėstų; padarė, kad jie sutiktų (kad santaikoj, dermėj gyventų); daro, kad jis sėstų; padaryk, kad ji pabėgėtų (pabėgtų)".

Aiškindamas ar stengdamasis pateisinti veiksmažodį „prisiekdinti", autorius be reikalo sako: „Juk tai žmonių kalbos žodis, analogiškas daugeliui kitų, pirmos asmenuotės veiksmažodžių, pv. tariu — *tardinti*, spaudžiu — *spau(s)dinti*, vedu — *ve(s)dinti*, ariu — *ardinti*". Čia autorių bus kas suklaidinęs: žodžius *tardinu* (darau, kad kas būtų ištarta), *spausdinu* (darau, kad kas būtų išspausta), *vesdinu* (darau, kad kas vestas, išvestas, nuvestas būtų; darau, kad kiti ką vestų), *ardinu*... mes savo raštuose, kaip ir tarmėse, griežtai skiriame nuo žodžių *tardau* (plg. „tirti, spirti, tverti — tardau, spardau, tvardau), *kalbinu* (darau, kad kas kalbėtų), *vedinu* (darau, kad kas vestų)... Juk ir gramatikoje yra kiek kalbama apie šios rūšies veiksmažodžių reikšmės skirtumus.

13) (16). Jei mano mokinys vienoj savo rašinio vietoje pavartotų tam tikram reikalui žodį *vaizduotė*, o kitoj jo vietoj tam pačiam reikalui vartotų jau žodį *vaidintuvė*, aš jam tą dalyką, tur būt, klaida laikyčiau, — tad klaida laikau jį ir kitiems... Nemokėdamas niekuo dabar pateisinti žodį „vaidintuvė", kad ir „išgyvenusį mūsų raštuose kelis dešimtmečius, buvusį ligtol vartojamą visos inteligentų kartos", nemokėčiau jo nė savo raštuose mišrai vartoti drauge su „vaizduote"; nė savo mokiniams nepatarčiau vartoti „vaidintuvę" dėl įvairumo „vaizduotės" vietoje. Lietuvių kalbos mokytojams patariu čia griežtesniems būti. K. Būgai tam tikru laiku „vaizduotė" netiko, bet ir „vaidintuvės" jos vietoje K. Būga lyg nevartojo savo raštuose.

14) (17). Pasakymo „tarnausiu ištikimai ir *neveidmainai*" niekaip negaliu pateisinti, nenorėdamas iškrypti iš žinomų man žmonių kalbos pavyzdžių. Ar pabrauktajam prieveiksmiui sudaryti šitame sakinyje autorius turi bent kiek paramos ir pavyzdžių žmonių kalboje? Pasakymai „jis tarnauja *kuniginai*, *vaginai*, *priešinai*, *ministerinai*" man būtų tuo tarpu labai abejojami.

15) (18). Iš žmonių kalbos ir iš Žemaitės raštų tam tikram kalbos reikalui po veiksmažodžio *veikti* man galininkas tėra žinomas („mane veikia"), kur M. G-tis lyg norėtų prieš tą galininką dar prielinksnio *į* („į mane *veikia*"). Tas prielinksnis šitam reikalui iš žmonių kalbos man yra visai nežinomas.

16) (19). Dėl žodžių *mėgti* ir *mylėti* čia turiu nutilti. Antrąjį veiksmažodį vartoju paprastai ten, kur lenkiškai kalbėdami pasakom „*kochać, czestować*" (Dievą mylime, svečią mylime). Man ne visai aiški ir autoriaus mintis, išreikšta žodžiais: čia knyga sudaro kaip ir metonimiją, mokslo vardokaitą, remiančiąsi sąvokų tarpusavio sąryšiu. Antra vertus, aiškiau čia kas ginti dienraščio skiltyse būtų ir sunkoka. Autorius čia, gali būt, tiesą sako.

17). Savo recenzijoj (Nr. 113), ką taisydamas kalbamojoj monografijoj, pasisakiau taisąs kelis jos kalbos dalykus tik tam, kad autorius galėtų juos antrajame monografijos leidime pataisyti, ir aiškiai pažymėjau, kad ir pirmasis jos leidimas visai tinkąs tiek mūsų visuomenės, tiek mokyklos (aukštesniosios ir, gali būt, vidurinės) reikalui. Kad Knygų Leidimo Komisija, spręsdama savo leidimo ar neleidimo dalyką, šiuo žygiu būtų tik mano recenzija pasinaudojusi, tad ji būtų turėjusi tą monografiją ir į mūsų mokyklas leistis. M. G-čio ta recenzija betgi nepatenkino: jo daugiau norėta iš recenzento.

M. G-tis, man atsakydamas „Lietuvoje" (Nr. 162), pažymi: „Tokios (kaip J-kio) recenzijos turi ir neigiamos reikšmės ne tiek

sašytojui, kiek visuomenei, ypač leidėjams, nes pakerta skaitytoją ir rtabdo knygos eigą.“ Daugumas nemėgstą patys protauti, tikį recenzento žodžiais ir neskaitę rašto imą niekinamai žiūrėti į taip recenzuotą, recenzento nepagirtą dalyką... Ko gi iš manęs nori monografijos autorius? Argi savo recenzijos žodžiais aš kiek atkračiau visuomenę ir mokyklą nuo kalbamosios monografijos?!

Savo atsakymą man monografijos autorius baigia šiais žodžiais: „Aš norėčiau, kad recenzijos žiūrėtų daugiau turinio ir stiliaus, kad daugiau pareikštų individualios laisvės, žinoma, ribose objektyvių kalbų dėsnių.“ Man mano recenzijose, žinoma, rūpi dažniausiai recenzuojamojo dalyko kalba, ir čia būsiu, tur būt, ir toliau nepataisomas recenzentas. Kištis į rašytojo stilių aš, apskritai kalbant, nemėgstu, — stiliaus dalyką linkęs esu patiems rašytojams palikti, — man dažniausiai pati stiliaus kalba terūpi.

Kad ir jaučiuos esąs čia nepagydomas ligonis, vis dėlto stengčiaus ir šiuo atžvilgiu kiek taisytis, jei pats laikraštis, į kurį ką rašau, mane sudraustų — atmestų mano straipsnelį ir pasisakytų laukiąs ko kito iš manęs; man čia reikšmės turėtų ir kelių (dviejų, trijų) kalbos mokytojų sudraudimas, tų mokytojų, kurių nesu nagan ėmęs dėl vieno kito rašto dalyko, — tik ir tas sudraudimas turėtų viešas būti.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Lietuva“ N 194].

Tėvų jėzuitų leidinys. **Dievo buvimas** (keli teizmo pasauliožiūros pagrindai). Parašė kun. B. *Andruška* S. J. (psl. 1—208). Kaunas 1926 m. Kaina nepažymėta.

Šitame rašte didoko mokslo žmogui, išėjusiam maždaug aukštesniąją mokyklą, mokančiam gerokai ir lotyniškąją kalbą, aiškinama, jog Dievas tikrai yra, jog iš Dievo viskas pradžią turi pasaulyje, jog viskas Jo valdoma ir rikiuojama mūsų gyvenime. Čia turim ne popularizaciją, labai daug kam įmanomą skaitymą, bet tam tikrą teosofijos argumentavimą, skiriamą antraštės dalykui (Dievo buvimui) įrodyti... Jog čia turime ne popularizaciją, skaitytojas supras tuoj iš teksto žodžių *egzistuoti*, *koegzistuoti*, *suponuoti*, *virtualiai*... ir iš tokių sakinių, kaip antai: Moralinės obligacijos faktas yra universalus (132)...

I. a). Šito rašto gale (207) atitaisyta daug teksto klaidų, bet rašto tekste bus dar daugiau klaidų išlikusių visai sveikų, nė paties autoriaus nepastebėtų. Šio rašto pradžioj mano pastebėtos dar

šios klaidos:*) 1) Toj klaidų, tamsybių, iškrypimų; net piktos valios versmėj, tarytum, Dievo idėja turėtų negrąžinamai (4); 2) išprendus tą dalyką (4); 3) būtų visiškai sugedui (6); 4) Neigti tiesos pažinimas, reiškia neigti pažanga (7); 5) Reikia proto, kors galėtų pažinti (7); 6) kas egzistuoti gali tokia idėja apima (8); 7) kas ne tik neegzistuoja bet neturi nė vidaus galėjimo egzistuoti (8); 8) kuri neturi nei**) vidaus galėjimo egzistuoti (8); 9) negali būti iškarto ratas (8)...

Visoms šios rūšies klaidoms kaip reikiant atitaisyti autorius būtų turėjęs rašinio gale bent keliolika puslapių suvartoti.

b). Autoriaus laikomasi pagrindinės mūsų vadovėlių rašybos. Bet jo rašte randame ir tokių parašymų: daryk gerą, vengk pikto, o antrą vertus (172), vengk pikto (176); Virš minėti (14) principai (= Minėtieji principai); taip yra delto, kad (15); delto kad (20); del ko (185)?... žodeliai *iš to*, *iš ko*, *nuo ko*, vis delto, rašomi ir čia skyrium. Rašybos visiško nuoseklumo nėra, nors dėl šito dalyko mažiausia čia tenka, kaip matysim, dejuoti.

II. Autoriaus ne visai vykusiai vartojami tekste keli naujadarai ir šiaip terminai. Jo vartojamas ir žiupsnelis sunkiai pateisinamų žodžių: akivyzdumas, begalumas, gailiaširdumas, savimylus, visagalumas, jautulinis, įpareigavimas, įpareiguoti, supareiguoti, poveikis, pranokininkas, viršpajautinis... Šit keli sakiniai su tais ir keliais kitais tos rūšies žodžiais:

1. Tą tikrinimą jis remia ne objektyviu akivyzdumu (13). 2. Kalbame apie Dievo begalumą (180). 3. Kiti jos (Dievo valios) savumai: gerumas, dosnumas, maloningumas, gailiaširdumas, teisingumas (197). 4. (Jų) yra daromas priekaištas: Dievas yra savimylus, nes pirmiausia myli save (196). 5. Dievo visagalumas tokių chimerų negali liesti (198). 6. Jie (ateistai, panteistai) Dievui nenori pripažinti galybės kurti iš nieko (12). 7. Pajautų pažinimui ir geidimui gyvuliams reikia objekto, kurs tam tikru būdu pajudintų gyvulio pajautų galias (24). 8. Žmogaus intelektualis pažinimas ir norėjimas netiesioginai pareina nuo poveikio, kurį jautuliniai objektai daro jo pajautimams (24). Taip pat ir tai, ko nėra, negali pats, be kieno nors kito poveikio, pradėti būti

---

*) Kalbėdamas apie neatitaisytas korektūros klaidas, aš čia turiu galvoj, žinoma, ir žymiąsias teksto skyrybos (skirtukų) klaidas.

**) Žodeliai *nė* ir *nei* autoriaus vartojami mišrai, be kokio matomo skirtumo.

(11). (Galiu pasirinkti) jautulinę gėrybę vietoj moralinės gėrybės (131). 9. (Žmogaus) sąžinė pastebi įpareigavimą, arba obligaciją, pasirinkti gera, o vengti pikto (131). Tas autoritetas supareiguoja ne tik mane, bet ir visus žmones (138). Aš jaučiuos supareiguotas tai daryti (131). (Kitas) pasakys: supareigavimas ir sąžinė yra evoliucijos padaras (133). Moralinė atsakomybė yra supareigavimo vaisius (139). Mes nemanome sakyti, kad supareigavimas nepasiduoda kiek evoliucijai (134). 10. Kadangi kiekvienas narys yra supriežastintas, tai ir visa jų grandinė yra supriežastinta, ir todel reikalinga nesupriežastintos priežasties, arba pirmojo antpasaulinio Judintojo (39). Dievas yra būtybė iš savęs, nesupriežastinta (183). Sudėtas iš dalių daiktas visuomet yra supriežastintas (183). Dievas yra neišmatuojamas; nes Jis yra virtualiai ten, kur gali rastis būtybių Jo supriežastinamų (190). 11. Pozitivistai priežastingumą supranta taip, kad kiekvienas padarinys, arba reiškinys, turi savo pranokininką (antecedens, 16). Kiekviena priežastis eina prieš padarinį, bet ne kiekvienas pranokininkas yra priežastimi (17). 12. Tarp jų yra virtualis (žr. 10 sak.) skirtumas (184). 13. Nors ratelių, nuo kitas kito priklausančių, būtų begalinė daugybė, laikrodis amžinai pasiliktų nejudąs... (26). 14. Nepripažinti jokio viršpajautinio priežastingumo, yra sauvalia (16). 15. Mes galime paklausti, ar jie suponuoja esant antpasaulinę pasaulio judėjimo Priežastį (28)...

Kaip reikia pabrauktieji žodžiai taisyti, sunku man čia ir pasakyti: ne visur man aiški yra šitų sakinių ir mintis. Tų sakinių pabrauktiesiems žodžiams pataisyti duodu čia žemiau, pavyzdžiui, tiktai žiupsnelį tam tikrų savo žodžių (su keliais savo ir autoriaus sakiniais):

1. Šita tiesa jam ir akivaizdoj neaiški. Akivaizdinė tiesa turėtų, rodosi, būti matyte matoma. Tas dalykas buvo jo akivaizdiškai*) įrodytas... jis remia ne objektyviu akivaizdiškumu (įstabumu). 2. Kalbėjo apie jo bedieviškumą, apie Dievo begališkumą. 3. Dievas yra gailiaširdis, gailestingas. Kas jų broliškumas, bedieviškumas! Kas jo gailiaširdiškumas, gailestingumas! 4. Ar gali būti Dievas toks savimyla? Savimyla, žinoma, ypačiai savim rūpinas. 5. Dievas yra visagãlis. Dievo visagališkumas (plg. „Kas jų veidmainiškumas!“)...

---

*) Žodžius „akivaizdinis, akivaizdiškas“ skiriu tiek pat, kiek ir žodžius „miestinis, daržinis“ ir „miestiškas, daržiškas“.

6. Dievas turi galią (plg. „turi valią“) kurti iš nieko. 7. Gyvuliui, kad ką pažintų ar imtų ko geisti, reikia objekto, kurs tikrai sujaudina jo jausmus, arba pojūčius (?). 8. ...pareina nuo įtakos, kurią kiti daiktai jo pojūčiams daro... be kieno nors kito įtakos... pajuntamąją, jauste jaučiamąją gėrybę... 9. Žm. s. pastebi susaistymą, įpareigojimą, supareigojimą (plg. „tarnavimas, pareigos dalykas žmogų saisto, susaisto, jis arklius įvadžioja, arba įvadelėja, pabalnoja, supančioja, įžaboja, lauką įvagoja“)... susaisto (įpareigoja, supareigoja) ne tik mane... jaučiuos turįs pareigą, j. supareigotas... sąsaja (pareigos susaistymas, supareigojimas) ir sąžinė... sąsajos (pareigos susaistymo, supareigojimo) vaisius... pareigos sąsaja, susaistymas nepasiduoda... 10. ...narys yra susaistytas (susijęs su kitais)... yra susaistyta, susijusi, ir todel privalo nesusaistytos, nesusijusios, visai laisvos priežasties... būtybė savaiminga (iš savęs), niekieno niekuo nesusaistyta... yra susaistytas, su kitais susijęs... Jis yra visada ten, kur gali rastis būtybių, Jo susaistomų. 11. ...turi savo pìrmataką... ne kiekvienas pirmatakas... 12. Tarp jų yra kokybiškas, privalomas(?) skirtumas. 13. ... Nuo kits kito (nuo vienas kito) pareinančių... 14. ...nejuntamo, antpojūtinio (?) priežastingumo yra savivalė. 15. ...jie sámprotauja, dìngoja, galvoja esant antgamtinę pasaulio slankos (slinkties, sąjūdžio) Priežastį (?)...

III. Visame šitame autoriaus protavime, jo kalboje, yra nemaža ir keistų kalbos įmantrumo ar mokytumo pažymių, sunkinančių skaitytojui visą kalbamojo teksto supratimą. Čia turiu galvoje šios rūšies sakinius:

1. (To daiktas) pirma neturėjo, bet tik tebuvo galimume turėti (23). 2. Lankas, vos tik nebėra lenkiamas, tuoj išsitiesia, ir beturi tamprumo jėgą tik galimume (33). 3. Taigi, pirmasis Judintojas visuomet ir būtinai turi būti akte, o niekuomet galimume; Jis turi būti patsai sau užtenkamas (32). 4. Mat gravitacijos jėgos nei kiek nedaugiau yra linkusios būti aktualiame veikime, negu būti galimume veikti, kitaip sakant, jos yra pilnai abejingos veikimui ar neveikimui, būti akte ar galimume. O jei taip yra, delko tat jos aktualiai veikė, ir delko nebuvo tik galimume veikti? (33). 5. Žodžiu „begalinis“ (infinitum) žymime tai, kas nei galimume nei aktualiai neturi ribų savo būties tobulybės dėka (41). 6. Dievas negali būti galimume žinoti ir pereiti į aktualį žinojimą, nes nebebūtų begaliniai tobulas, nei actus purus, ir

nežinąs virstų žinančiu. Todel Dievas yra visad aktualiame pažinime (191, 192). 7. Jei tat išmintis savaime egzistuotų, ji turėtų būti begalinė, nes išmintis negali turėti mažiau to, kuo ji yra išmintimi; todel ji egzistuotų visa savo begaline pilnybe (184). 8. Keitimasis yra netobulumas: pakitėti reiškia būti galimume linkui kurio tobulumo, neturėti jo, ir pakitėjimu pasiekti tą tobulumą, kurio neturėta. Tokio netobulumo Dievuje negali būti; todel Dievas yra absoliučiai nekintąs. Delko? (185)...

Į klausimą, kaip reikėtų šitie sakiniai taisyti, viena tegaliu šiuo tarpu atsakyti: jei tik jie pataisomi, be paties jų autoriaus nedrįstu nė pradėt taisyti. Man yra sunkus suprasti pats šios rūšies galvojimas ir to galvojimo kabinetiškumas. Įrašytųjų sakinių dalį, nepasikalbėjęs su autorium, linkęs būčiau šiaip taisyti:

1. (To daiktas) pirma neturėjo, tik galėjo turėti. 2. Lankas, lig tik nustojam jį lenkę, tuoj išsitiesia, išsitiesęs jis gali ir vėl sulinkti. 3. Pirmasis Judintojas niekad negali būt nejudinęs, vienu galėjimu judinti Jis niekuomet nepasitenkins. 4. ... O jei taip yra, tad del ko jos veikte veikė, nesitenkindamos tik tuo, kad galėti galėjo veikti? 5. Begaline būtybe laikome tą, kuri ir gali veikti ir veikte veikia be galo, be krašto del paties savo visagališkumo ar tobulumo (?)...

IV. Šalia šitos rūšies kalbos klaidų, kalbamajame tekste yra ir tokių stiliaus dalykų, kurie tik parodo, man rodos, jog su mūsų galvojimu, reiškiamu mūsų kalbos žodžiais ir sakiniais, autoriaus visai neturėta reikalo mokykloje, prieš imant ką plačiau ir rimčiau rašyti mūsų darbo visuomenei. Tų mūsų kalbos stiliaus klaidų čia pavyzdžiui irgi duodu porą:

1. Toks Motor immobilis tegali būti Būtybė, atskira nuo pasaulio, kuri yra pirmoji pasaulio Priežastis, kurią mes vadiname Dievu (28). 2. Klausiama, kuri pagrindinė tobulybė yra Dievuje, skirianti Jį nuo visų kitų būtybių ir iš kurios, pagal mūsų supratimo būdą, kyla visos kitos Dievo tobulybės (178)...

Paprastosios mūsų stiliaus taisyklės ir čia reikalauja kiek kitokio teksto. To teksto pavyzdžiui, nesileisdamas čia į smulkmenas ir jų aiškinimus, duodu tiktai porą iš piršto išlaužtų sakinių.

1. Motor immobilis tegali būti skyrium esanti nuo pasaulio Būtybė, pirmoji jo Priežastis, kurią mes Dievu vadiname. 2. Klausiama, kuris yra pagrindinis Dievo tobulumas, išskiriąs Jį iš visų kitų būtybių ir duodąs, kaip mes suprantame, pradžią visiems kitiems Dievo tobulumams (?).

V. Linksnių vartojimas ir kiti sintaksės dalykai čia, žinoma, taip pat turi šiuo tuo skirtis nuo tų kalbos taisyklių, kurias turi išmokti mokinys beeidamas tam tikru laiku gramatiką ir beskaitydamas benagrinėdamas, kalbos ir turinio atžvilgiu, mūsų ir kitų literatūros raštus. Šiam savo priekaištui turiu pasižymėjęs irgi kelis šio teksto sakinius:

1. Ne, tavo pareiga būti doram ir teisiam, nors gali tokiu nebūti (135). Save laikoma aukštesniu už tikėjimo tiesas ir jo moralybę (165). Vainojama mokslą arba abejojama tiesa, kurią maža tesuprantama (167). Ar gi Dievas yra toks, kokį esant sakoma? (171) (Jie) tariasi, kad yra daug grožio, jei Dievybę išniekinama šlykščiais žodžiais (176). 2. Dievas... yra virš kiekvienos būtybių rūšies ar giminės (183). Tad Dievas yra... pati vientisybė, kuri yra ant visų sudėtų daiktų (184). 3... ir todel amžinumas yra išreiškiama gyvumo turėjimu (187). Juo remiantis įrodoma Dievo buvimas (204). 4. Akmuo yra apskritas; analizuojant „akmens“ sąvoką nieku būdu toj sąvokoj nerasime apskritumo (14). 5. Kantas tikrina, jog substancijos ir priežasties idėjos yra a priori įgimtos mūsų protui (17).

= 1. ... nors toks gali ir nebūti. Žmogus laiko (pasirodo laikąs) save aukštesniu... Vainojama (...mas) mokslas arba abejojama tiesa, kuri maža tesuprantama... kokį jie esant sako (koks jų sakomas). (Jiems) labai gražu, jei Dievybė išniekinama... 2. Dievas praneša kiekvieną būtybių rūšį ar giminę (yra pranašesnis už kiekvieną...)... kuri pranašesnė yra už visus kitus daiktus, kuri visus kitus daiktus savo žinioj teturi... 3. ...amžinumas išreiškiamas ...įrodomas Dievo buvimas. 4. analizuodami „akmens“ sąvoką, nerasime apskritumo. 5. Kantas a priori sako (tikina), jog (kad)... idėjos esančios įgimtos mūsų protui...

I—V. Baigdamas savo straipsnį, turiu, žinoma, apie jį ir ką bendra pasakyti. Taigi pasisakau: toks kaip šitas rašinys, parašytas tokia svetima mums kalba, labai retai teatsitinka man kur sutikti. Autoriui tiek tegaliu patarti čionai: prieš rašydamas mūsų žmonėms mokslo traktatus, kun. B. Andruška S. J. turėtų dar pats pasimokyti mūsiškai samprotauti ir kalbėti. Nieku būdu negaliu suprasti, kodel autorius, stengdamasis vienam kitam Dievo buvimą įrodyti, taip niekinamai žiūri į kalbą tų žmonių, kuriems taip drąsiai ima tėvų jėzuitų vardu į mus kalbėti. Jei kuris jėzuitas, nemokėdamas kaip reikiant reikšti savo minčių vokiškai, imtų tas savo mintis vokiškai aiškinti raštu vokiečiams, juk jis tuo tik daug žalos padarytų savo bendradarbiams. Autorius geriausiai padarys, man rodos, dabar ėmęs čia, Lie-

tuvoje, ir mūsų kalbos mokytis iš tikrųjų; neišmokus, kaip reikiant, mūsų kalbos, nepatarčiau jam imti mus mokyti savo raštais. Kituose kraštuose, — vėl atkartoju pabrėždamas savo nuomonę, — neišmokęs kaip reikiant jų kalbos, autorius juk nedrįstų, man rodosi, imtis šiaip taip, darkydamas jų kalbą, jiems didįjį pamokslą savo raštu sakyti. Kalbamasis autorius (kun. B. Andruška), man rodos, nė savo pavardės nemoka (?) kaip reikiant ištarti ar parašyti (= Endriuška, Andriuška?).

Rašomosios kalbos nemokėjimu autorius, rašydamas žymų raštą mūsų visuomenei, juk ir savo dėstomąjį dalyką tuo būdu profanuoja prieš visuomenę! Pats aš iš tėvų jėzuitų, gudrių ir uolių savo mokslo gynėjų, kitokių raštų laukiau Lietuvoje — apie tuos dalykus, kurie negali jiems nerūpėti. *J. Jablonskis.*

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 6].

Del vieno rašytojų ir kalbininkų nesusipratimo.

„Praduos ir Žygiuos“ (Nr. 2—3) V. Krėvė jau antrąjį straipsnį rašo apie jo nužiūrėtus, tik aiškiai nepasakomus skaitytojams kalbininkų nusikaltimus prieš mūsų rašytojus. Del antrojo straipsnio (41—43) čia vėl man teks savo skatikas prikišti. Antrajame to „meno kritikos žurnalo“ sąsiuvinyje (41) besibardamas su M. Duriu, V. Krėvė pasako:

> „Mes neapšaukiame kalbininkų nenaudėliais, mes tik reikalaujam sau tų teisių, kurias pasisavino vieni sau kalbininkai. Mes manom, kad kalbininkai, bent jų dauguma, ne kalbos dalykais rūpinasi, bet savo pažiūrų, dažnai dirbtinų (= dirbtinių?), dogmatizavimu. Maža to, savo prasimanymus, kuriuos patys dažnai keičia, laiko kalbos mokslo alfa ir omega, o visa kita, kas jų pažiūroms neatatinka (= kas nesutinka su jų pažiūromis, kas yra priešinga jų pažiūroms?...), smerkia visu griežtumu kaipo kalbos klaidas. Argi tik vieni kalbininkai susieina su liaudimi, argi tik jie vieni domisi lietuvių kalba ir ją studijuoja? Manau, kad ne. Mūsų literatūros kalbą kuria rašytojai ir daugiausia jie. Jų raštuose žymiai mažiau, nepalyginamai mažiau padirbtų žodžių, negyvųjų posakių; o mūsų kalbininkų kalba, neabejoju, yra daug mažiau liaudžiai suprantama, negu mūsų rašytojų veikalai. Didelio mūsų kalbininkų autoriteto St. Dabušio vertimai, kad juos suprastų liaudis, dar reikia išversti iš Dabušio kalbos lietuvių kalbon...“

I. Autoriaus jau straipsnio pradžioje daug netiesos pasakyta apie kalbininkus — apie žmones, kurie mūsų kalbos dalykais domisi, apie juos kiek galvoja, rašo (a — c).

a) Kalbininkai neturi sudarę kokios vienos organizacijos, pasisavinusios sau vieniems kokias ypatingas teises. Apie kalbos dalykus galvot ir rašyti, juos tirti gali visi žmonės, kurie jais domisi ir nori apie juos savo nuomonę išreikšti. Apie kurias čia kalbininkų pasisavintas teises yra rašytojo kalbama? Jei kuris pirklys imtų saviškai studijuoti kalbos dalykus ir parašytų vieną kitą monografiją ar straipsnį del tų dalykų, juk nė vienas kalbininkas neturėtų teisės jam prikišti: „Nutilk, į kalbos dalykus nesikišk, nes tu esi ne kalbininkas.“ Ir pirmiau, dar kada nebuvo „kalbininkų“ (to žodžio), niekas negalėjo pasakyti kun. K. Jauniui, kad jis mestų gramatikas rašęs, kalbos dalykus tyręs, nes jam reikią tik su bažnyčia turėti reikalo. Jei mūsų rašytojai vienas kitas domisi arba ima domėtis lietuvių kalba ir ją studijuoja, tad, tikiuosi, neatsiras kalbininko, kurs iš jų tą teisę norėtų atimti. Rašytojai, kurių čia jūs teisių, vienų kalbininkų sau pasisavintų, reikalaujat?

b) Ir kalbininkų, žinoma, yra labai įvairių... Tačiau kad mūsų kalbininkai rūpinasi ne kalbos dalykais, bet savo pažiūrų, dažnai iš piršto išlaužtų, dogmatizavimu, kad jie skelbia rašytojams ir šiaip žmonėms daugiausia savo prasimanymus, laikydami tuos prasimanymus „kalbos mokslo alfa ir omega“, to aš šiandie nieku būdu pasakyti negalėčiau. Kuriuos čia kalbininkų kalbos dalykus V. Krėvė laiko prasimanymais? Kurie kalbininkai taip nedorai, taip nežmoniškai elgiasi? Straipsnio autoriui reikėjo čia daug šnekesniam ir tikslesniam būti.

c) Ten pat V. Krėvė sako, kad kalbininkų kalba esanti žmonėms daug mažiau suprantama, negu mūsų rašytojų veikalai. Su tuo, žinoma, reiktų sutikti: „Rudens vakaro“ arba „Silkininko“ kalba žmogui bus daug suprantamesnė, nekaip Ryg. Jono etimologija, sintaksė ir įvairūs kalbos dalykai, parašyti del vieno kito mūsų rašytojo rašto.

Ten pat, kalbamojo straipsnio pradžioje, V. Krėvė negerai atsiliepia ir apie nežinomus man „didelio mūsų kalbininkų autoriteto St. Dabušio vertimus“. Apie kuriuos čia Dabušio vertimus V. Krėvės kalbama? Kodel tas kalbininkas autoriaus pavadintas straipsnyje „dideliu mūsų kalbininkų autoritetu“, aš irgi nesuprantu: apie šitą to kalbininko išskyrimą iš kitų jo draugų (bendradarbių) aš pir-

mą kartą tegirdžiu. Tie vertimai, apie kuriuos kalba V. Krėvė, tikrai gali būti netikę, bet apie tai reikėjo, man rodos, kur kitur pažymėti, išrodant, kas ir kodel ten yra tikrai bartina. Tų Dabušio vertimų reikėjo, gal būt, kaip tik iš gerai mokančių savo kalbą rašytojų laukti. Čia reikia minėti, kad nė rašytojas negali kiekvienas gerai versti į savo kalbą. Man bent yra žinoma, jog Žemaitei, gerai mokėjusiai savo kalbą, kitados visai nepasisekė išversti į tą kalbą Smailso „Charakterio"; jos vertimas reikėję sunaikinti ar taip kur nudėti, kad jisai neišvystų mūsų pasaulio. Kalbininkas — nelygu kalbininkui įvairiuose vertimuose, kaip rašytojas toje darbo įvairybėje nelygu rašytojui. Pagaliau ir versti į savo kalbą reik mokytis...

II. Pirmajame kalbamojo žurnalo sąsiuvinyje V. Krėvės buvo pasakyta (11), kad „blusininkai", kurie dabar jo kalbininkais tevadinami, patys apie stilių ypačiai mėgstą daug kalbėti, nors apie jį nė mažiausio supratimo neturį. Dabar (42) jis sako, kad stiliaus dalyke kaip tik kalbininkai didžiai galį padėti rašytojams savo aiškinimais įvairių kalbos faktų. Bet kaip autorius atskirs kalbininką nuo blusininko, „neturinčio apie stilių mažiausio supratimo"? Pats jis St. Dabušį, taip negerai kažin ką išvertusį į mūsų kalbą „didelį mūsų kalbininkų autoritetą", argi laikys tikru kalbininku, palinkusiu aiškinti kalbos faktus tam rašytojui, kurs kalbininko moksle ieško ne prasimanymų, ne savų pažiūrų dogmatizavimo, bet kalbos faktų aiškinimo, reikalingo mūsų kalbos stiliaus dalykui? Rašytojas čia, man rodos, ne visai atvirai pasišneka su kalbininkais.

III. Toliau (42) V. Krėvė, saviškai žymėdamas kalbininkų nusikaltimus, sako, kad rašytojai protestuoją ypačiai „prieš knygų smerkimą del vienos kitos tikros ar netikros kalbos klaidos". Ten pat jis pažymi, kad kalbininkai rašytojų kalbos klaidomis laiką dažniausiai tik savo pačių prasimanytas kalbos dogmas ir kad del tų jų prasimanymų smerkiami esą visi, „be jokios išimties", lietuvių rašytojų raštai (42). Pats aš dar nė vieno kalbininko nepažįstu, kurs „del vienos kitos tikros ar netikros kalbos klaidos" smerkia šiaip gerą literatūros dalyką, kaip nepažįstu nė vieno kalbininko, smerkiančio visus, „be jokios išimties, lietuvių rašytojų raštus" (žiūr. 42). Prašysiu toliau autorių bent įvardyti vieną kurį tos rūšies smerkėją; tik įvardijant prašysiu autorių tikslų ir aiškų būti. Juk tarp vieno kurio kalbininko ir visų, be kokios išimties, kalbininkų, del vienos kitos arba daugybės klaidų, neleistinų mokyklos skaityme, yra didžiausias skirtumas. Prašysiu autorių pasiaiškinant taip atsakyti, kaip pridera rimtam aiškiam rašytojui ir mokslo žmogui.

Gerbiamasis!

N 139. 1) Bergė kalėti ... kun. Valo-
kaitis jau atvežiavo (= parvažiavo) Sei-
nuosna. 2) L. apžvalga — iš to
(= kuo) čia netiria stebėtinas (J. G. nepa-
tartomas ar begal. atkaklus); rusų
laikraštis, lenkams nepritelankus
(tas pats J. G.). 3) Kaunas — darbi-
ninkai apvaikščiojo (= kėlė, šventė) sa-
vo globėjos šventę. 4) Nauja drau-
gija — Peterburge užtvirtino (= pa-
tvirtino) naują rusų draugiją...
5) Karo ministerijos raštvedys
(Š. Amerika) pranešė etc. =
raštininkas, sekretorius.... 6) Vol-
teris mano (= kėta, kelno) apdirbti
ir išleisti... Jūsų Jabl —

Jablonskio 1911 metais rašytas vienam „Vilties" redakcijos nariui atvirukas, kuriame nurodytos to laikraščio N 139 jo pastebėtos kalbos klaidos.

IV. Iš V. Krėvės abiejų straipsnių, išspausdintų pirmuosiuose „Pradų ir Žygių“ sąsiuviniuose, man lyg aišku, kad, jo nuomone, netikę yra visi tie kalbininkai, kurie šiaip ar taip yra kada pabarę vieną kurį rašytoją del kalbos klaidų, įžiūrėtų jų raštuose. Jis nesutinka, man rodos, tiesiog su tuo, kad vienas kitas kalbininkas išdrįsta kartais pažymėti spaudoje vieną kitą rašytojo kalbos klaidą; jo supratimu, juo didesnis yra rašytojas — juo atlaidesnis ar lėtesnis turi būti kalbininkas, apie jo kalbą prasitardamas spaudoje. V. Krėvė nepolemizuoja su atskiru kalbininku del vieno kito jo baramo ar giriamo kalbos dalyko, bet tiesiog norėtų, man rodos, kad kalbininkai visus mūsų rašytojų darbus tik girtų, tik girtų kalbos atžvilgiu.

Man yra tekę savo laiku bartis „Šviet. Darbe“ del vieno Fausto Kiršos vertimo; bardamasis pažymėjau ir bartinus tame vertime kalbos dalykus. Del ko bariausi — skaitytojui, man rodės, turėjo būti aišku: esu kartais labai plepus spaudoje, ir savo straipsnyje aiškiai žymėjau, kas yra bartina tame F. Kiršos vertime. Del to vertimo kalbamajame straipsnyje ir V. Krėvė kiek rašo, bara recenzentą. V. Krėvė savo straipsny neparodo, kur mano klysta, nepažymi, kur man nutylėti ar kitaip galvoti reikėjo, tik, stebėdamasis del visokių prasimanėlių smerkimo, pasako (43): „Juk pasmerkti net toki vertimai, kurie buvo padaryti arba mūsų žymių rašytojų (F. Kiršos vertimas, Kraševskio „Vitolio Rauda“), arba net tų pačių kalbininkų žymių mokinių.“ Kodel autorius nepažymėjo, kur J. Jablonskio, to smerkėjo, netiesa pasakyta, kur jo pasielgta ne taip, kaip tikram kalbininkui, ne „blusininkui“, priderėjo su rimto rašytojo darbu elgtis?

Rašytojai, sprendžiant iš V. Krėvės žodžių, norėtų, kad kalbininkai padėtų jiems rašomosios mūsų kalbos stilių tobulinti (42), bet kas bus, kai tie kalbininkai, kuriuos rašytojai kviečia talkon, ims vieno kito mūsų žymaus rašytojo kalbą taisyti ir reikalauti, kad jis laikytųsi tų kalbos taisyklių, kurias rašytojai kalbininkų „pramanytomis kalbos dogmomis“ laiko? Rašytojai sakosi ir patys studijuoją (41) mūsų kalbą, bet žmonės, kurie tiktai ją studijuoja, turi ir drąsos turėti savo studijų vaisius žymėti, susikirsdami su įvairiais kalbininkų „prasimanymais“. Tikslūs ir aiškūs būkime!

V. Įvairius mūsų kalbininkus V. Krėvė, šiaip ar taip, laiko **labai galingais** žmonėmis. Straipsnio gale (43) apie neaiškų ir nežinomą **man** bendrą kalbininkų nusistatymą jo pasakyta: „**Del tokio kalbininkų nusistatymo** tenka kultūriškai skursti **visai mūsų jaunuomenei**, del tokio nusistatymo **užmušta lietuviška knyga**, del tokio

nusistatymo **neteko dvasinio maisto mūsų visuomenė.**" Kaip kiti kalbininkai čia yra „nusistatę", kiek jie čia žudo marina mūsų jaunuomenę, mūsų visuomenę, kiek jie naikina jaunuomenės ir visuomenės knygas — pats aš, būdamas dabar žemažiūris, nematau, bet, šiaip ar taip, po viso to V. Krėvės protesto ar pamokslo, iškirsto kalbininkų adresu, nesijaučiu nusikaltęs tuo, kad yra tekę man kada rašyti apie tuos kalbos dalykus, kurie buvo kada mano pastebėti rašytojų raštuose ir buvo skiriami įvairių mūsų rašytojų (ne tiktai literatų) kalbai subarti ar pataisyti. Jei kas, mokslo keliu eidamas, nurodys man mano klaidas, apsiimu čia, ir senas būdamas, imt taisytis, kad nustotų pagaliau skurdusi mūsų jaunuomenė, mūsų visuomenė, kad nustotų aimanavus ir ta visuomenės dalis, kuri kitaip mūsų rašytojai vadinasi.

VI. Kalbėdamas apie „tokį kalbininkų nusistatymą", straipsnio autorius priduria (43): „Prieš tokį nusistatymą mes griežtai protestuojame." Kiek suprantu, kalbininkai, tarp jų ir aš, yra linkę barti randamas raštuose svetimas mūsų žmonėms svetimybes ir reikalauti, kad mūsų rašytojai mažiausia kalbos klaidų darytų. Ar prieš tą jų linkimą rašytojai protestuoja, ar prieš tą iš piršto išlaužtą bendrą kalbininkų „nusistatymą", apie kurį V. Krėvė, šiuo kartu „Pradų ir Žygių" protestuotojas, kalba? Kalbėkim aiškiai, visai realiai. Pats aš iš V. Krėvės raštų savo „kalbos dalykuose" viena tesu palietęs: tam tikru laiku bariau jo „Skirgailos" kalbą. Apie F. Kiršos vieną vertimą tesu savo amžiuje kalbėjęs, ne apie visus jo raštus, ne apie visų jo raštų kalbą, — tai rašytojų, nesutinkančių su manim arba mano darbų vaisiais, pareiga yra parodyti, kur mano klysta, kur mano kada niekai pasakyta, užuot tenkinusis vienu nustebimu del to, kaip galėjo kalbininkas tokį žymų mūsų rašytoją pasmerkti? Kam autorius sako (42), kad mūsų kalbininkai smerkia „be jokios išimties" visus lietuvių rašytojų raštus?...

Rašytojus, tur būt, ypačiai aš esu prieš save sukėlęs, — spaudoj esu neigiamai kalbėjęs apie V. Krėvės „Skirgailos" kalbą, apie F. Kiršos „Vitolio raudą" [5] (apie patį vertimą), apie „Baro" kalbą,— prašyčiau mane tiesiog ir barti ar kritikuoti, reikalauti, kad aš kuriuo nors atžvilgiu imčiau pagaliau tos rūšies straipsniuose tikrai taisytis. Prašau aiškiai man pasakyti: kaip aš čia galiu toliau susiprasti ir pradėti dirbti teigiamą kūrybišką darbą su tais mūsų rašytojais, prieš kuriuos esu, šiaip ar taip, nusikaltęs? Aiškumas, tiesumas čia būtų reikalingas, man rodos, ir kitiems mūsų kalbininkams, kurių adresu yra parašytas, tikrai sakant, visas kalbamasis straipsnis.

Ir del kitų V. Krėvės straipsnio minčių čia neteks man rimtai kalbėti. Vienoj to straipsnio vietoje (43), kalbant apie kalbininkų reikalavimus, pasakyta, „kad Lietuvoje, išskyrus porą žmonių ir dar vieno kito (= ir dar vieną kitą), nėra kas mokėtų lietuvių kalbos.“ Kurie kalbininkai gali taip sakyti ar tvirtinti? Straipsnyje ten pat (43) randame ir tokių pasakymų:

„Pagaliau, argi galima kalbėti, kad yra lietuvių kalba apskritai, jei visoje Lietuvoje yra tik keturi penki žmonės, kurie jos moka? Tektų padaryti labai žeminančią mus išvadą, kad lietuvių kalbos nėra.“ Kurie kalbininkai sako, kad taip yra Lietuvoje? Pats aš iš daugybės mūsų krašto žmonių, ne „iš keturių penkių mūsų tautos žmonių“, mokausi ir esu mokęsis savos kalbos, bent renku tam mokslui iš jų (iš daugelio žmonių), kiek begalėdamas, ir įvairius kalbos dalykėlius, iš kurių paskum imu kalbėti kartais ir apie vieną kitą, kitų ir mano pastebėtą, mūsų sintaksės taisyklę.

Apie daugelį dalykų, čia V. Krėvės paliestų ar liečiamų, del įvairių priežasčių visai netenka man kalbėti; rašytojo straipsnyje jie yra man labai nepaprasti, antra — daug kas ten sumaišyta suraizgyta tam tikrų žmonių adresu, daug kas straipsnyje kalbama apie visokius ne visai aiškius ar neįmanomus man šio laiko kalbininkų nusikaltimus... Mes, kalbininkai, daug kuo, žinoma, esam kalti, nemokam kaip reikiant savo darbo dirbti, bet ir mūsų rašytojai... nėr visai be nuodėmės. Apie atskiras mūsų kaltes reikėtų, gali būt, skyrium kur kalbėti, ne šitame dienraštyje.

Rašydamas šitą nepaprastą man straipsnį, turėjau galvoj ir patį V. Krėvės straipsnio galą, kur pasakyta: „Ar ne metas būtų susiprasti ir pradėti bendrą darbą, teigiamą kūrybinį.“ Del tų žodžių esu jau kiek, man rodos, ir kalbėjęs, bežymėdamas įvairiose savo straipsnio vietose šitą nepaprastąjį mūsų rašytojų ir kalbininkų nesusipratimą. Šitam nesusipratimui reikia, žinoma, kuo veikiausiai baigtis: to reikalauja ir įvairūs mūsų kalbininkai, ne tiktai V. Krėvė, kalbąs apie šį dalyką rašytojų vardu „Praduos ir Žygiuos“.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Lietuva“ N 199].

Mūsų laikraščių kalbos dalykai.

Mūsų laikraščiai rašo dažnai taip, jog skaitytojams, negyvenusiems ilgesnį laiką Rusijoje ir neįpratusiems rusiškai išreikštas mintis skaityti, kartais ir nesuprantami ar neįmanomi esti įvairūs jų straipsniai, ypač įžengiamieji, ir tie skaitytojai palengva... pratinas nesi-

domėti neįmanomu jiems tų straipsnių turiniu. Laikraščiai tuo pirmiausia, rodos, patys sau kenkia. Mokiniai ir šiaip žmonės, kurie tuos laikraščius skaito, palengva nenoromis mokos savo mintis reikšti nei šiaip nei taip, ne taip, kaip mūsų tautosaka su geresniaisiais mokyklų skaitymais moko juos mokykloje. Skaitytojams viršų turi gauti, žinoma, ta gyvenimo srovė, kuri dažniau... jo akmenį kala: lašas po lašo ir akmenį, kaip sako žmonės, juk prakala... Šituo atžvilgiu mes daug skiriamės nuo kitų tautų.

I. Viename šių dienų dienraščio egzempliorįuje (Nr. 182), paleistame į Lietuvos skaitytojus, randu ir tokių parašymų:

1. Tai visa galima kelių valandų bėgyje pašalinti. 2. Reikėtų į tokį Apskr. Valdybos apsileidimą atkreipti domės savivaldybių D-tui. 3. Visų pirma reikia kreipti dėmėsį į perkamojo daikto kokybę, paskiau ir į tai, kad kaina tikrai atatiktų tai kokybei. 4. Dviejų draugų pašnekėsiai. 5. Buvo nusipirkęs ir atvirutę (= tokią „gromatėlę"); siuntinį siuntė apdėtu mokesniu. 6. Lietuvoje tebėra galioje prieškarinis Rusijos įstatymas, einant kuriuo gimimo, mirimo ir jungtuvių metrikus surašo dvasiškiai. 7. Už atlikimą šitos grynai valstybinio pobūdžio pareigos dvasiškiai gauna atlyginimą iš valstybės iždo nepriklausomai nuo tų gratifikacijų, kurias ima dvasiškiai iš tikinčiųjų už atitinkančių reikalui tikybinių apeigų atlikimą. 8. Ten skaitlingiems klausytojams papasakojau apie savo kelionę. 9. Opozicijos spauda greita buvo suversti tų žygių iniciatyvą pačiai vyriausybei. 10. Rinkimas aukų privalo būti laisvas, bet nepriverstinas... Jie sako, kad Lietuvos Respublika privalo dabar mokėti kunigams algas... 11. Opozicija visai neliečia čia bažnyčios, kaipo tokios, dalyko.

Taip rašydamas žmonėms laikraštis neina, man rodos, žmonių ir savo skaitytojų kalbos keliais. Laikraštis, — kurs nori pirmiausia, kad skaitytojai ir jo raštą ar jo rašto mintis suprastų, laikraštis, kurio redakcijos atskiri žmonės jaučiasi turį reikalo visur su skaitytojais, pratusiais galvoti ir savo mintis reikšti lietuviškai, — tas savo rašinių mintis turi daug aiškiau ir suprantamiau mums reikšti. Kaip čia kas reikėtų sakyti kreipiantis į žmones, šio straipsnio skaitytojui aišku bus, gali būt, ir pačiam; čia man nereikėtų, tur būt, nė kištis, bet...

Rašant mūsų kalbos vadovėlių taisyklėmis, rašant maždaug taip, kaip yra mūsų žmonių kalbama arba kaip yra reiškiamos mintys mūsų tautosakoj, mokyklų skaitymuose ir žymesniuose mūsų literatūros raštuose, minėtosios mintys galima būtų daug paprasčiau

išreikšti Lietuvos skaitytojams. Čia daug pareitų, žinoma, ir nuo to, kuri rūšis skaitytojų turima paties rašytojo galvoje. Mūsų laikraščiui, kurs turi būti skiriamas pirmiausia mažo mokslo žmonėms, geriau tiktų, man rodos, ir šie išrašytųjų sakinių atstovai:

1. Tai visa galima būtų keliomis valandomis, per kelias valandas pašalinti. Viskam pašalinti kelių valandų tereikėtų (teužtektų). 2. Į tokį Apskr. Valdybos apsileidimą turėtų atkreipti savo akį (savo dėmesį) Savivaldybių D-tas ir ką prieš jį padaryti arba priversti apsileidėlę Apskrities Valdybą tikrai pasitaisyti. 3. Pirmiausia reikia žiūrėti, koks yra gerumo perkamasis daiktas, ir reikalauti, kad už jį būtų imama ne daugiau kaip jis yra vertas (?). 4. Dviejų draugų pašnekesiai (plg. gailesys, dėmesys...). 5. Buvo nusipirkęs ir atviruką (= tokį laišką, tokį lapelį laiškui); s. s. išsimokėtinai. 6. Lietuvoje tebėr gyvas (gyvenamas), tebeturi savo galią prieškarinis Rusijos įstatymas, kuriuo (iš kurio) visokius metrikus surašo kunigai (dvāsininkai). 7. Už ėjimą šitos valstybinės (visai valstybiškos) pareigos kunigai g. atl. iš v. iždo, visai nepareinamai nuo tų žmogaus atsilyginimų, kuriuos... iš valst. iždo. Be to, kunigai „visų dienų duonos“ turi juk ir iš tų atsilyginimų, kuriuos jie suima iš tikinčiųjų už atskirų (tam tikrų) tikybos apeigų atlikimą. 8. Ten gausingiems klausytojams papasakojau apie savo kelionę. 9. Op. sp. tų žygių iniciatyvą buvo besuverčianti (įmanė suversti) ... 10. Aukų rinkimas turi būt laisvas, ne priverčiamas (n e pr., bet laisvas). Jie sako, kad L. R. turinti dabar... 11. Opozicija čia visai nesikiša į pačios bažnyčios (maldyklos, šventovės) dalyką (neliečia pačios šventovės dalyko)...

Šitos vietos pavyzdžiuose autorių nusidedama daugiausia žmonių kalbos žodyno dalykui ir šiaip kalbos posakiams: daug kas jų pasakyta žmonėms nei šiaip nei taip, ne žmoniškai. Del kelių šios vietos taisytų dalykėlių autoriai nėr bartini: keli mūsų kalbos terminai (dvasiškis...) ir šiaip raštuose nėr nusistoję, jie vienų šiaip, kitų kitaip vartojami. Išrašytieji dienraščio posakiai lyg rodo, kad jo autorių su mokyklos ir žymesniųjų mūsų rašytojų kalba visai neturėta niekad rimto reikalo.

II. Minėtajame dienraščio egzemplioriuje yra ir tokių kalbos dalykų, kurių reikėtų ir aiškiomis mūsų gramatikos, ypač sintaksės, klaidomis laikyti. To egzemplioriaus autorių rašoma ir šiaip:

1. Netoli Raseinių, ant Raseinių-Kaunas vieškelio, jau antras mėnuo kai sugriuvęs tiltas. 2. Kuomet sugrįšiu, viską apsakysiu pa-

eiliui. 3. Ministerija už butus atsargos sandėliams niekam nemoka daugiau 3000 lt. metams. 4. Tie gandai esą išplatinti tikslu pakenkti Lietuvos Latvijos santykiams. 5. Toji žinia yra išpūsta su tikslu apšmeižti nepatinkamą „Rytui" asmenį. 6. Jie steigę slaptą organizaciją Gudijos rytų kraštui atplėšti ir sovietų respubliką įkurti. 7. Piliečiai išklausė viešą pranešimą apie vyriausybės daromus žygius atitaisyti krikščionių demokratų padarytas valstybei skriaudas. 8. Čia (Lietuvoje), turint dvasiškijai didelės įtakos į valstybės tvarkimą, dvasiškijai buvo nustatyti tam tikri etatai, dvasiškiai suskirstyti tarnybos kategorijomis sulig bendros valstybės tarnautojų lentelės, ir jiems paskirtos atitinkančios jų kategorijoms algos.

Šitas vietas linkęs esu maždaug taip taisyti:

1. Netoli Raseinių, Raseinių Kauno vieškelyje (ant Raseinių Kauno vieškelio), jau antras mėnuo yra sugriuvęs tiltas. 2. Kai sugrįšiu (sugrįžęs), viską aps. p. 3. ...niekam nemoka daugiau, kaip 3000 litų metų nuomos (metams, per metus). 4. Tie gandai esą išplatinti tik norinčių pakenkti geriems Lietuvos ir Latvijos santykiams (tų gandų platintojų norima pakenkti..., tie gandai esą išplatinti tam, kad imtų irti po jų gerieji Lietuvos ir Latvijos santykiai...). 5. Toji žinia yra paties „Ryto" išpūsta apšmeižti nepatinkančiam jam asmeniui. 6. Jie steigę slaptą organizaciją... ir Sovietų respublikai įkurti. 7. Piliečiai... daromus žygius krikščionių demokratų padarytoms valstybei skriaudoms atitaisyti. 8. Lietuvoje dvasininkai daug įtakos turėjo valstybės gyvenimui (santvarkai, gyvenime). Čia, jiems laikyti, buvo nustatyti tam tikri etatai; jų tarnyba buvo suskirstyta tam tikromis kategorijomis; jie, valstybės dvasininkai, buvo įtraukti į bendrąją valstybės tarnautojų lentelę ir jiems paskirtos buvo tų tarnybos kategorijų algos (?)...

Tokios dienraščio klaidos, kaip: „turiu daugiau šimto litų, išplatino tikslu pakenkti, daro žygius atitaisyti skriaudas...", vartojimas prielinksnio sulig su kilmininku ir kitos tokios man tuo tarpu tik rodo, kad dienraščio redakcija nesilaiko nė tų kalbos taisyklių, kurias turi išmokti ir vidurinių mūsų mokyklų mokiniai, jog Lietuvos skaitytojams, to dienraščio supratimu, turi visoks kalbos mišinys „mačyti", jog apie kalbos visišką suprantamumą ir taisyklingumą tame dienraštyje nė kalbos nėra... Kurioj kitoj tautoj yra taip daroma? Kur mes čia einame tais keliais valstybės ir visuomenės gyvenime?! Kad visuomenės organas imtų Varšuvoj rašyti savo skaitytojams: „u

mnie było więcej dziesięciu złotych, tak mówi celem zaszkodzić" ir t. t., juk ten redakcijoj ir kituose visuomenės sluoksniuose tikrai atsirastų žmonių, kurie pasirūpintų tą ydą kaip reikiant pataisyti.

Iš paties laikraščio teksto turi būt matyti, jog laikraščio bendradarbių ar redakcijos bent tiek mokama rašomosios kalbos, kiek jos reikalaujama gyvenime iš mokytinių visuomenės žmonių, gerokai išėjusių bent vidurinės mokyklos kursą ir skaitančių žymesniuosius savo rašytojus... Šituo mūsų reikalu tikrai priderėtų susirūpinti žmonėms, turintiems bent kiek supratimo apie visą šitą gresiantį mums ir tolimesnėms mūsų kartoms pavojų. *Rygiškių Jonas.*

[1926 m. „Lietuva" N 200].

Del mūsų rašytojų kalbos.

Keli mūsų rašytojai skersomis žiūri šiuo tarpu į **kalbininkus** („blusininkus, kalbos fetišus"...). Čia reikia mums, šiaip ar taip, pasiaiškinti.

Nespręsdamas šiuo tarpu, kas čia kaltas, kas nekaltas, iškelsiu aikštėn tiktai keliolika mūsų rašytojų kalbos pavyzdžių, mano pastebėtų dviejuose „Pradų ir Žygių" sąsiuviniuose (I ir III), meno kritikos žurnale. Man čia rūpės tiktai keli mano pastebėtieji to žurnalo **žodyno, linksnių** ir **prielinksnių** dalykai. Davęs kelias dešimtis šito žurnalo kalbos ištraukų, kiek toliau, nesileisdamas į kalbos stilių, duosiu tiek pat ir **įprastinės** mūsų kalbos posakių. Iš mano duotųjų posakių skaitytojas matys, kaip kas mano lyg norima taisyti rašytojų kalboje, kuo mano kalbos skiriamasi nuo randamų rašytojų kalboj posakių... Savo **įprastinės** kalbos posakiais duodu tik **medžiagos** įvairiems „Pradų ir Žygių" taisymams. Ką imdamas iš kalbamojo žurnalo, pažymiu skliaustuose ir tą jo puslapį, iš kurio imamas jų kalbos pavyzdys. Bendresnių sámprotavimų iš manęs prašau tuo tarpu nelaukti. Imamuosius pavyzdžius, žinoma, saviškai susiskirstau.

Dviejuose „Pradų ir Žygių" sąsiuviniuose parašyta:

1. Jis laisvų dvasių Meilę skelbia visiems **alkaniems** dvasinio peno — „spindulio iš tamsybių" (89). 2. Visi tie Edipai nebuvo panašūs vienas **antram** (102). 3. Aš nelaukiau, kad tasai, ... kuris ateina prie vaidybos iš bet kurios, gyvai **betarpaus** jos veiksnio pusės — kad tasai galėtų **žioplišku lengvumu** prilyginti vaidybą pramogai,

iliuzijonui, negudrios linksmybės vietai (20). 4. Jis (aktorius) buvo laisvas, jeigu **neimti domėn** paprastų ryšių su kitais aktoriais (100). 5. Ji **dvasiniai** veikslinis menas (21). Tada mes su juo **dvasiniai** bendrauname (106). 6. **Materialiniai** militarinės idejos visai sugniužo ir **didžiuma** mąstančių žmonių palinko jei ne mistikon, tai mistiškon nuotaikon (8). 7. Ten **pagrindiniai** paliestos ir tos sritys (32). 8. Be **pedagoginiai** laipsninių žingsnių ten pasaulio neperversi (7, 8). 9. Režisierius, **vidujinai** rišdamas aktorius, randa to veikalo **gyvendinimo** užmanymą, kuris jungia visus vaidinimo dalyvius (104). 10. Režisieriui kūrėjui ir scenos kūrybai svarbu sužadinti aktoriuose **pergyvenimų**... rasti galėjimo ingauti partnerio jausmų ir minčių, viens **kitą** kaip ir užkrėsti savo **pergyvenimais, vidujiniai** girdėti ir suprasti vienas **antrą** (105). 11. Čechovo **gerojai** kalba ir veikia **išorinio kasdienio** gyvenimo ribose, bet **vidujiniai** gyvena visiškai kitu, savitu, ir savyje paslėptu gyvenimu (107). 12. Teatras padarys **visuomeniniai** kultūrinį darbą (22).

— (Įpr. k.). 1. Jie **alksta** ir **trokšta** teisybės. Jis tiesą skelbia visiems **alkstantiems** dvasiško peno. 2. Visi jie **į vienas kitą (į kits kitą)** panašūs. 3. **Betarpiškas** pasikalbėjimas, **betarpis** veiksnys... Galėjai turėti reikalo ir su kuriuo **betarpiu** padaru (?). 4. Jis buvo laisvas, jei **nežiūrėsim čia to,** kad jis su kitais buvo susijęs (kad darbą dirbo drauge ar išvien su kitais). 5. Ji yra **dvasiškas veiksliškas** (?), **dvasiškas veikslo** (menas). Su juo **dvasiškai** tebendrauju. 6. **Materiališkai militariškos (materialinės militarinės)** idėjos visai sugniužo (?) ir **dauguma (didumas, daugumas)** mąstančių žmonių ėmė kažin kaip mistiškai galvoti. 7. Ten **kaip reikiant, nuodugniai** buvo viskas ištardyta. 8. Nedirbdamas darbo čia **pastráipomis, pedagogiškai,** kitų pedagogauti neišmokysi, kitų tuo savo darbu pedagogais nepadarysi. 9. Visus jis **vidujai** jungia (sieja). Sumanė tą veikalą ir **įgyveninti, įgyvendyti, įkūnyti** (?). Radau to dalyko ir sumanymą **įvykdytą.** 10. Režiseriui svarbu sužadinti aktoriuose gyvenimo **patyrimų,** padaryti, kad jų **patyrimai** vieni kitus papildytų, su vieni kitais sutartų, kad aktoriai mokėtų vieni kitiems ne tik tam tikrus žodžius pasakyti, bet ir savo jausmus ir mintis savim išreikšti; tarp režiserio ir aktorių visur turi įsigalėti partnerių jausmai ir mintys, jie vienas kitą turi kaip ir užkrėsti savo patyrimais, **vidujai** vieni kitus girdėti ir suprasti (?). 11. Čechovo **herojai (veikėjai)** kalba veikia **kasdieniškai** — matomi girdimi, bet **vidujai** gyvena jie visiškai kitu, savitu, nepastebimu gyvenimu. 12. Teatras **visuomenišką** kultūros darbą padirbs.

13. (Tas dalykas) **tampriai** susiję su **giliausia savo** praeitimi (77). 14. Mes jau užmiršom, kad yra Meno kūrybos valia... **geroizmas** ir pasišventimas kovoje (87). 15. Režisierius **privalo** rasti vidaus gyvatos **gerojaus** žodžių slėpiniuose, tarp žodžių ir tarp eilučių (105). 16. (Teatro įkūrėjas) buvo Meiningeno **gercogystės,** teatrą **mylįs** ir jautrus **gercogas** (30). 17. Gyvenimo **gerbuvis** ... (7). 18. Logaritmų lentelės kalbai nesudarysi, **gi** (= **bet, o**) mūsų kalbos mokslo „dii minores" neriasi iš kailio, žadėdami tokią lentelę sudaryti (84). 19. Jis **privalo ingyvendinti** tą vidaus gyvatą pauza, tyla, kūno ir veido **jūdesiais,** garsais... (105). Tuos **sąprotavimus** ir principus **ingyvendina** (32). 20. Nė viename mūsų literatūros kūrinyje toji lietuvių epo forma nebuvo **panaudota** tokiu **intikinančiai** realingu ir podraug alegoriškai **pasakingu** būdu kaip **pas Krėvę** (112). „Panikėje" **žavėtinas pasakingumas,** yra tikras kūrybos vaizdas (112). 21. Dažnai matome, kad vaidinamieji **klasiniai** veikalai, tik del jų „klasiškumo" iš tradicijos protarpiais scenoje pasirodą, staiga virsta sezono dėmesiu (108).

— (Įpr. k.). 13. Tas dalykas **glaudžiai** susiję su pačia savo **senų senove.** 14. Meno kūryba turi savo valią... **heroizmą** ir mokėjimą pasišvęsti (pasiaukoti) kovoje. 15. Režiseris **herojaus (veikėjo)** žodžių slėpiniuose **turi** rasti vidaus gyvatos... 16. ... buvo Meiningeno **hercogijos (hercogystės) mėgstąs** teatrą (**branginąs** teatro dalyką) **hercogas.** 17. Gyvenimo **gerovė.** 19. Jis **turi įkūnyti (įvykdyti, įgyvendyti)** vidaus gyvatą veido **judesiais (sąjūdžiais, pojūdžiais),** garsais... Tuos **samprotavimus** ir principus **įvykdo.** 20. Tą lietuvių epo formą niekas nėra **pavartojęs (suvartojęs)** mūsų literatūros kūriniuose taip **įtikimai,** taip realiai ir podraug **pasakiškai** alegoriškai, kaip V. Krėvė. „Panikės" **žavus pasakiškumas...** 21. Jis sakosi **klasikų (klasikinius)** raštus teskaitąs. **Klasikų** kūrinius ir mes kartais vaidiname ne tiktai del jų **klasiškumo,** bet ir del to, kad jie ir dabar nėr nustoję savo reikšmės teatrui.

22. Vidaus tūris vienos rolės **priklauso nuo** vidaus tūrio antros (103). 23. Aktorius **privalo** ne tik pasirinkti veikalą... (101). Jo kūrinėliai patys savaime atsiranda, be **paišelio** graužimo (112). 24. Višvilienės pasaka-baladė galėtų būti **paskaityta** tikru pavyzdžiu **geroinio** lietuviško epo (111). 25. Jos rašytoją suves in **tampresnius** santykius su lietuvių visuomene (95). 26. Ten (Meno Mokykloj) **toli** nepatenkinama **padėtis** (81). 27. Kiekvienas kūrėjas **turi** (= **tūris, laikos**) tos technikos ir formos, kurios daugiausia atatinka jo **individualybei** ir vidaus gyvatai (100). 28. (Kas) buvo sumanyta ir pradėta

vykdinti (93)... **Jai** dvidešimtais metais labai buvo sunku **vykdinti** del stokos jėgų, tai šiandien tuo pasiskųsti negalim (93).

— (Įpr. k.). 22. Vienos rolės vidaus tūris **pareina** ir **nuo** kitų rolių vidaus **tūrio (priklauso** ir kitų rolių **tūrio)**. 23. Aktorius **turi** ne tiktai veikalą pasirinkti... **Pieštukais** ne tiktai piešiame, bet ir rašome (plg. **plaktukas, segtukas, teptukas...; laukas, vaikas, pirštas — laukelis, vaikelis, pirštelis**...). 24. Tą pasaką galėtų kas (galėtume) **laikyti** tikru **heroinio** lietuvių epo paveikslu. 25. Jos rašytoją suves į **glaudesnius (artimesnius)** santykius su visuomene. 26. Mūsų **būklė anaiptol (toli gražu)** nėr visai gera (visai patenkinama). Sunkus **jo padėjimas.** Ar turit pinigų? — Pagal mūsų **būklę** reiktų turėti, bet neturim. 27. Kirvis **kotą** atitiko. Toji technika **labiausiai (geriausiai)** atitinka jo **individualybę (individualumą)** ir vidaus **gyvatą.** 28. Kas čia sumanyta **vykdyti, vykinti** (plg. **pykdyti, pykinti)**? Jei tuo pasirūpinti (jei pasirūpinti tat įvykdyti) sunku buvo tada del nebuvimo vertėjų ir lėšų, tad dabar tuo skųstis, rodos, negalim...

29. Tokie **pergyvenimai,** kartais atatinką **žodžiams,** kartais ne **visų daugiausia** pasako žmogaus dvasios **gyvenimo,** kurio **reiškėjas** yra meno kūryba (106, 107). 30. Mums patiems apie meną galvoti „skauda **galvos**" (32). 31. Tačiau geriau palikti savo laikotarpio **nepripažintu,** negu **patapti žemiau minios** ar susilyginti su kiekvienu iš jos (108). 32. Būdavas nei **savęs** parodė, nei **ko nors** nauja davė (112). 33. leidinys pasiektų jo **užbrėžtų tikslų** (113). 34. Patys būdami kalti meno **stagnacijai,** neprimeskime kaltės kitiems (82). 35. Kviesdami pas save svetimšalius mes **privalome** gerai patirti jų kvalifikacijas ir būti labai **atsargiems** (99). 36. (Toji technika) atatinka jo **individualybei** (100).

— 29. Šitie **išgyvenimai nesutinka su** jo **žodžiais** (jo **žodžių neatitinka):** jo žodžiai negeriausiai pasako žmogaus dvasios gyvenimą, kurio **reiškėja** šiuo tarpu yra meno kūryba; tie žodžiai **nedaugiausia** pasako žmogaus dvasios gyvenimo (?)... 30. Mums patiems, **galvojant** apie meną, ir **galvas** skauda*). Meno dalykai mums patiems dieną naktį rūpi. Mums sunkiausia yra apie meno dalykus galvoti. 31. Geriau likti savo laikotarpio **nepripažintam** negu **žemesniam** už minią rastis, patapti (negu **nusileisti žemiau minios)** arba susilyginti su minios vienetais. 32. Jis nei **save** parodė

---

*) Rašomojoj kalboj sakome paprastai: man galvą skauda, koją niežti...

nei **ką nauja** davė. Nei jis **ką** sakė nei **ką** barė, tik mostelėjo ranka ir atsitraukė. 33. Ar pasieki **lubas? Užsibrėžtus tikslus** ar pasieksi? — 34. Ir mes patys esam kalti del meno **stagnacijos** (del jo **susmukimo, sustingimo, negyvumo,** jo **susmukimu**...). Kad mūsų menas sustingęs, **tuo,** žinoma, ir mes esam nusikaltę (kalti). 35. Mes **turim** gerai patirti jų savumus (kvalifikacijas) ir būti labai **atsargūs.** 36. Kirvis **kotą** atitiko. Kirvis **koto neatitinka.** (Toji technika) jo **individualumą (individualybę)** atitinka.

37. Tas valdo minią, kas žino, kada jai reikia duoti **antausį** (88). 38. Meno kūrėjas atstovauna tautos dvasios **Garbę** ir tik meilės skausmais minta (39). 39. (Jam) scenos kūryba tėra priemonė reikšti savo **inkvėpimą** (101). 40. Tokius dramos **veikalus** paprastai **vadinama** inžymiausiais (101). 41. Kalbininkai norėtų gal, kad menininkai sektų **juos** (11). — 42. Mūsų tauta turtinga senovės **pasakomis, dainomis** (75). 43. Jiems visuomet gresia pavojus būti **nušvilptais** ir purvais **apdrabstytais** (99). 44. Anaiptol nesame **nusigrįžę nuo** tautos laimėjimų, dėliai kurių mums ir rūpi būti **tokiais, kokiais** mes norime būti, bet ne **tokiais, kokiais** norėtų mus matyti atskiros visuomenės srovės (8). 45. Šekspyras nematė tokio danų princo, **kokiu** buvo Kainc (102).

— 37. Kam davei **į antausį** (kam davei **antausin**)? 38. Meno kūrėjas yra tautos **garbės reiškėjas,** jis tautos **Garbę** čia **atstoja,** jis tautos **Garbei atstovauja.** 39. Kūryba jam tėra priemonė savo **įkvėpimui reikšti** (aikštėn kelti). 40. Tokius dramos **veikalus** paprastai įžymiaisiais **vadiname;** toki veikalai paprastai **įžymieji vadinasi;** toki veikalai yra įžymiausiais **vadinami.** 41. Kalbininkai, gali būt, nori, kad menininkai **jais** sektų. Ir tu, matau, **tėvu** pasekęs. Šeimininkė **vištą** seka — žiūri, kur ji nueis kiaušinio dėti. Žandarai ir **studentus** sekdavo. — 42. Mūsų tautoje **yra daug pasakų, dainų** (mes ir **pasakų** daug turim, ir **pasakų** esam **turtingi**...). 43. Jiems visada gresia pavojus būti **nušvilptiems** ir purvais **apdrabstytiems;** jiems yra pavojaus, kad **nenušvilptų jų** ir purvais **neapdrabstytų.** 44. Anaiptol nėsam **nusigręžę** nuo tautos laimėjimų. Mums kaip tik rūpi išlikti **tokiems, koki** norim būti, tik ne **tokiems, kokius** mus norėtų atskiros mūsų srovės matyti. 45. Šekspyras nebuvo matęs tokio Danų princo, **koks** buvo Kainc. Mums geriau bus **likti neturtingiems,** bet **sveikiems,** nekaip **turtingiems,** bet **nesveikiems.**

46. Mes esame kalčiausi **tame,** kad menas smuko, smunka ir toliau dar smuks (79). L. Girą dabar visi yra linkę kaltinti **visuose**

teatro **trūkumuose.** 47. **Vieton pasirodyti** su rimtu ir sunkiu kūrybiniu darbu, jis (L. Gira) rado sau naudingiau intikti galią turintiems, darbais nieko su menu bendro **neturinčiais**, ir teatru mažai tesirūpin**damas** (80). — 48. **Pas mus** dar **nėra** to supratimo (89). **Pas mus** viskam **yra** lėšų, tik jų nėra knygoms leisti (94). 49. Štai kas atsitiko **su žinomu** ispanų **tenoriu** (98). 50. Ar nejuokinga būtų, jei pianistas, išėjęs koncertuoti, **užuot kūrybos**, visą vakarą skambintų, kad ir sunkiausius, pasažus ar gamas (28)?

— 46. Mes esam labiausiai nusikaltę **tuo** (kalčiausi **tuo**), kad mūsų menas yra labai susmukęs ir sunykęs. L. Girą visi yra linkę kaltinti del visų teatro **trūkumų.** 47. **Užuot pasirodęs (užuot rodęsis)** su rimtu darbu, jis rado, kad naudingiau bus (matė naudingiau būsiant) jam, jei ims bedirbdamas teatre rūpintis tik galingiesiems įtikti, nieko bendro neturintiems savo darbe su menu, **ir nedaug tesikiš** į paties teatro dalyką. Jis matė naudingiau jam būsiant, jei bedirbdamas teatre ims rūpintis tik su galingaisiais geruoju gyventi, nieko bendro neturinčiais savo darbe su menu ir nedaug tesikišančiais į paties teatro dalyką(?)... — 48. **Mes** dar **neturim** to supratimo (dar to nesuprantam). **Mes** viskam **turim** lėšų... 49. Štai kas atsitiko **žinomajam** ispanų **tenoriui.** 50. Pianistas, išėjęs koncertuoti, **užuot** ką nauja **kūręs,** negali visą vakarą skambinti kad ir sunkiausius pasažus ar gamas. Juk juokinga būtų, jei pianistas, išėjęs koncertuoti, **užuot ką nauja kūręs** koncerte, visą vakarą vienus pasažus, kad ir sunkiausius, ar gamas teskambintų(?)...

Del atskirų „įprastinės“ mano kalbos pavyzdžių čia turiu ir skyrium kiek pasiaiškinti. Šį tą galėjau ir nesuprasti taisomajame tekste, tad galėjau betaisydamas kur-ne-kur ir nusidėti taisytiesiems rašytojams. „Pataisose“ tik norėjau, kad mano „taisytojo“ teksto kalba būtų taisyklingesnė, sklandesnė ir suprantamesnė. Būdamas toli nuo teatro ir viso meno dalyko, aš daug ko taisomajame tekste neįmanau: prieš rašant šitą straipsnį neteko man nė pasitarti su redagavusiu mano taisytąjį tekstą žmogum...

Del kelių atskirų pataisų tiek tegalėčiau pasiteisindamas šiuo tarpu pasakyti. Mūsų kalboje nėra žodžių **bedievus, begėdus, benosus, beprotus....** tad neturim teisės nė **betarpaus** susidaryti, tad, rašydami savo žmonėms, negalim nė apie „**betarpų** veiksnį“ kalbėti (sak. 3). Mes sakom: jis **begėdis,** jis **bedievis, beprotis, bedieviški** ir jo raštai, **beprotiškas** ir tas pasielgimas, — tad galim, tur būt, ir apie kokį „**betarpį** veiksnį“, apie „**betarpišką** balsavimą“ kalbėti. Veiksmažodis **privalau** žmonių kalboj (Prūsuose...) tiek tereiškia,

kiek vokiečių kalbos pasakymai „ich bedarf, brauche“, ne tą, rodos, kas norėta juo „Praduos ir Žygiuos“ pasakyti (mano taisytuose sakiniuose). *Prielinksnio* **užuot** nepažįstu, tad negaliu juo nė operuoti įprastinėje savo kalboje (sak. 50)... Neturim savo kalboj nė *prieveiksmių* **dvasiniai, protiniai, vidujiniai, vidujinai...:** apie tai aiškiai pasakyta ir tame kalbos vadovėlyje, kurs skiriamas pirmosioms vidurinių mokyklų klasėms. Taisytajame tekste, kaip jau pasakyta, yra ir neįkandamų man posakių; čia turiu galvoj tiek sintaksės, tiek stiliaus, tiek kelis paprastuosius etimologijos ir žodyno dalykus. Taisytųjų autorių rašymas „geroizmas, gercogas, gektaras...“ juk yra parsineštas, kaip ir daugelis šiaip kalbos dalykų, tiesiai iš anų laikų Rusijos.

„Praduos ir Žygiuos“ (83, 84), samprotaujant apie „kalbos fetišus“, M. Girinio pasakyta, kad rašomąją kalbą ir mūsų rašytojų kalbą baisiai „nususinę“ po karo įvairūs kalbininkai, kurie net **žmoną** (85) ėmę, kaip ten pasakyta, iš raštų varyti su „kitomis svetimybėmis“! Kaip su ta „žmona“ yra, nežinau, — ji, žinoma, nėr „svetimybė“, — bet vis delto rašytojams, kurie apie kalbininkus taip nepaprastai samprotauja, reikėtų ir į save kiek pasižiūrėti: kalbos vadovėlius, šiaip ar taip, turit mokėti; galit vietomis su jais, žinoma, nesutikti, galit ką nauja jų taisyklių vietoj susidaryti sau ir kitiems, bet niekinti taip įprastinės kalbos taisyklės, kaip jos niekinamos ligi šiol „Praduos ir Žygiuos“, lyg nepriderėtų padoriems ir kultūringiems raštų žmonėms, dirbantiems ir norintiems dirbti rimtą visuomenės darbą. **Rygiškių Jonas.**

[1926 m. „Lietuva“ N 254].

Keli mūsų raštų skyrybos ir stiliaus dalykai.

Šitą straipsnį rašau perskaitęs **Vaižganto** raštų devintąjį (IX) tomą. Beskaitydamas jį, pastebėjau, kad kurie-ne-kurie mūsų rašytojai vieną rašybos dalyką, sakinių skirtukus ir šiaip eilių skyrimus, savo raštuose vartoja visai ne taip, kaip juos įvairūs kalbininkai savo gramatikose ir mokyklų skaitiniuose pratina mokinius vartoti.

Iš rašytojų tarpo ypačiai išsiskiria šiuo atžvilgiu dabar, matyti, Vaižgantas. Jis čia žymiai skiriasi, rodos, ir nuo kitų mūsų rašytojų, ne tiktai nuo mokyklinių kalbos vadovėlių. Skiriasi jis nuo

kitų ir savo stilium: jo kalboje ypačiai daug randu įvairių nepaprastų man, kažin iš kur atsiradusių kalbos dalykų, lyg panašių į kokias visai neįprastas kitiems ir vadovėliams skyrybos ir stiliaus naujienas.

Devintojo kalbamųjų raštų tomo tekste gana dažnai randam šiaip išspausdinta:

— Kas gi žino... Gydytojas dar nieko nesakė...
Abejojo ligonis (41). — 1.

— Oi, prašom, prašom, balandėli-vištytėli! Rodyk šen, kuo greičiausiai, kame dar galima diementų kasyklos užtikti!

Atsikirto Aleksys ir Jokūbui aiškiai matės iš to žmogaus nepasidarysiąs visuomenininko. Vis delto mėgino (71). — 2.

— Kam gi tau to bokšto, kad ir dabar pasveikini nuo stogo?
— Paabejojo tėvas (95). — 3.

Tik jam niekas ir neprieštaravo: tai buvo pati gražioji jų laukų vieta; visados jam vienan balsan atsakydavo:

— Į Popšutę, į Popšutę! — linksmai baigdami savo seimą. Ir nieko nebetrukę, ankšta krūvele gužėdavo keleliu, šalia raisto (96, 97). — 4.

— Mama, ar tamsta buvai kada nors Piliakalny?
Paklausė (119). — 5.

— Atvažiuokite, nesigriausite: Taučius jums pavarvins seilių, atsistojęs prieš smulkiojo sodžiaus buržujo stabą...
Pridūrė Niaura (162). — 6.

— O jei bitininkas atsivytų spiečių?
Paabejojo Sauliukas (165). — 7.

— Eikiva pasėdėti piliakalnyje!
Pagaliau, pamasino Lauruką (165). — 8.

Valeras priėjo ir tarė kitais laikais visai nereikalingą žodį:

— Valgyt!
Nereikalingą, nes visados abudu žinojo, kada eisią valgyt (183, 184). — 9.

Apmirusi taip ėmė tampytis, narelius sukioti, laužyti, taip vargo ir kankinos; jog baisu buvo veizdėti ir visi sukės šalin (65). — 10.

Visame šiame susirinkime susidarė bent keli būreliai, kurie arčiau kits kito laikėsi. Tad Nečioniškiai: Kaušpadas, Sudaras, Bekintis ir Denioniškis Niaura buvo centras vieno būrio; Nečioniškiai: Neniškis ir Vilbasis — kito; gi prie Dienioniškių: Vizgirdos, Taučiaus

ir Marytės lipte prilipo Iešmančiukai su Narviliukais, nors šieji pastarieji gana iš tolo ir ne taip drąsiai (161). — 11.

Nečirškė nė žiogeliai. Teplaveno tas vienas juodas didelis drugys. Pripratus matyti, kaip bent koks darbas virpina oro vilnis ir padaro balsą, tas bebalsis plavenimas dideliais sparnais, kai ir muselė, oru lėkdama, zvembia, dar labiau didino tylos klaikumą, dar labiau kėlė vaikų vaizduotę į vaiduoklių pasaulį, kurs čia aplink Valiulio piliakalnį prasideda; per jį įeinama į tą užkeiktąją valstybę, kur dvasios guli nejuda: gyvos ar negyvos? Kur kad ir bėgioja, nežinai, su tikslu ar be tikslo, gyvom ar negyvom kojom mina; vygais*) ar negyvais sparnais, kaip tas gedulo drugys, oru lakioja (167, 168). — 12.

Vieną sykį susitarė Vanduo su Moliu padaryti augmenims karalių ir išdaigino — Ąžuolą, pačiame kalnagalyje; prie vandentakio viduje kalno ir vandentakio iš jo šono į upelį (174). — 13.

Čia atkas, čia kirviu pakirs, čia dalbas užkiš; palinguos pasiūbuos iš vienos pusės, iš antros. Dar atkas, dar pakapos, dar pasiūbuos, ir didelė kerėbla, aukštai šaknimis siekdama, nepakabiai apvirsta ant kamiengalio. It iš rankos išrauta karpa, palikusi plačią, nedailią duobę (178). — 14.

Ir kai Juodžius atidavė kalnagaliui paskutinę savo dulkelę, griežtai visa, ko tik buvo iš jo pasiėmęs; kai nuvirto paskutinė audrų ir vėjų nusmailinta galiūno kamieno šiekšta, — susidarė nebemaža, iš tolo žymi ir regima kalva: Juodžius-tūkstančiametis, Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau susipylė milžinkapį.

Žmonių akims — kapą, tik ne atminčiai, tik ne vaizduotei, ne ominei, ne atsigodimui. Juodžius tebėra gyvas: antai, jo dvasia ant tiltelio... (179). — 15.

Valeras šiepės, meiliai braukė delnais, praeidamas, kamienus, kai jų lapeliai, vos, vos, tingėdami, lyg migo pasaką sakė: tai giedroje ar prieš giedrą; nerimo ir ančiakiais raukė, kai girdėjo lapelius smulkiai drebant ir neberimstant: tai prieš audrą. Suprato, delko paukštytei „gerklę peršti“ ir ji visai nebe taip gražiai čirksi: tai prieš lietų, orui sunkiam pasidarius; ir delko ji taip susmulkina savo gaidą ar tęsia taip atsidėjus: tai kad myli (182, 183). — 16.

---

*) gyvais. Čia korektūros klaida tėra.

Šitie Vaižganto teksto (IX t.) kalbos pavyzdžiai lyg rodo, kad jo, dedant tekste sakinių skirtukus (skiriamuosius .ženklelius), gerokai skiriamasi nuo vartojamų gramatikose įpratimų ir nuo tų šios rūšies ženklelių ar taisyklių, kurių paprastai laikosi savo raštuose kiti mūsų rašytojai. Kiti mūsų beletristai ir šiaip apsakinėtojai, kad šitie kalbos pavyzdžiai (1—16) tektų jiems patiems skirtukais sužymėti, savo skirtukais daug mažiau skirtųsi, man rodos, nuo tų rašto įpratimų, kurie gramatikose ir tam tikromis taisyklėmis eina mokiniams. Kur-ne-kur (10...) čia yra, žinoma, ir kiek korektūros klaidų....

Žemiau čia duodu tuos pat kalbos pavyzdžius (1—16) savaip sužymėjęs skirtukais. Tuos skirtukus teturėdamas daugiausia galvoje, neiškenčiu betgi ir vieną kitą pavyzdžių kalbos dalyką savaip neišreiškęs: esu tikras prozos žmogus, turįs rašomajai kalbai savotiškų įpratimų, daugelio Vaižganto kalbos smulkmenų nemokąs, gal būt, nė suprasti kaip reikiant. Del pačių „kalbos dalykų" pats aš nesu linkęs čia bartis.

Duotuosius rašytojo kalbos pavyzdžius (1—16), laikydamasis savų įpratimų, linkęs esu šiaip reikšti raštu (apsakyme):

— O kažin... Gydytojas dar nieko nesakė, — abejojo ligonis. —1.

— Oi, prašom prašom, balandėli vištytėli! Ėmęs ir parodyk tuoj, kame dar galima tų deimantų užtikti! — atsikirto Aleksys.

Jokūbas dabar aiškiai matėsi nepasidarysiąs iš to žmogaus visuomeninko (visuomenės veikėjo). Vis delto mėgino. —1.

— Kam gi tau to bokšto, kad ir nuo stogo dabar pasveikini? — paabejojo tėvas. —3.

Čia jam niekas neprieštaravo: tai buvo pati gražioji jų laukų vieta. Kiti, linksmai baigdami savo seimą, visados jam vienu balsu atsakydavo:

— Į Popšutę, į Popšutę! — ir tuoj, nieko nelaukusi, glaudi krūvelė žmonių gužėdavo keleliu šalia raisto. —4.

— Mama, ar esi tamsta kada Piliakalny buvus? — paklausė. —5.

— Atvažiuokite, nesigailėsite: Taučius, atsistojęs prieš sodžiaus buržujaus stabą, jums seilių pavarvins... — pridūrė Niaura. —6.

— O kas bus, kai bitininkas spiečių atsivys? — pakláusė ėmęs abejoti Sauliukas. —7.

— Eiva piliakalny pasėdėti! — pamasino pagaliau Lauruką. —8. Valeras priėjęs tarė:

— Valgyt!

1 eilė (sėdi): Jonas Jablonskis, Julija Žimantienė, Petras Kriaučiūnas, d-ras Jonas Basanavičius, Liudvika Didžiulienė, d-ras Dielininkaitis; 2 eilė: Vincas Palukaitis, d-ras Antanas Vileišis, d-ras Baltramiejus Čepulis, d-ras Adomas Sketeris, Gabrielis Landsbergis, Jonas Ambrozaitis; 3 eilė: Juozas Kairiūkštis, d-ras Spudulys, Mečislovas Dovaina -Silvestravičius, d-ras Mikalojus Kuprevičius. (1912 m. per Liet. Mokslo D-jos visuotinį susirinkimą).

Kitais laikais tas pasakymas būtų visai nereikalingas buvęs, nes abudu visados žinojos kada eisiančiu valgyt. — 9.

Apmirusioji taip ėmė tampytis, narelius sukioti grąžyti, taip vargo kamavos, jog baisu buvo ir veizdėti į ją, ir visi šalin nuo jos sukos. — 10.

Visame šiame susirinkime susidarė bent keli būreliai, kurie arčiau kits kito laikėsi. Nečioniškių Kaušpadas, Sudaras, Bekintis ir Dienioniškių (?) Niaura buvo vieno būrio centras; Nečioniškių Neniškis ir Vilbasis kitą darė centrą. Prie Dienioniškių Vizgirdos, Taučiaus ir Marytės buvo prilipę Iešmantukai su Narvilukais, nors ir šie gana iš tolo nuo jų laikėsi ir ne taip drąsiai su jais dėjosi. — 11.

Nečirškė nė žiogeliai. Vienas juodas drugys tepleveno dideliais sparnais. Tas bebalsiškas jo plevenimas, — pripratus matyti girdėti, kaip bet koks veiksmas oro vilnis virpina ir balsą išduodina, kaip ir muselė, oru lėkdama, zvimbia, — dar labiau didino tylos klaikumą, dar didžiau kėlė vaikų vaizduotę į vaiduoklių pasaulį, prasidedantį čia aplink Valiulio piliakalnį: per jį įeinama į tą užkeiktąją valstybę, kur guli nejuda, gyvos ar negyvos, dvasios, kur, kad ir bėgioja jos, bet nežinai, su tikslu ar be tikslo, gyvomis ar negyvomis kojomis žemę mina, gyvais ar negyvais sparnais, kaip tas gedulio drugys, oru skraido. — 12.

Vieną sykį Vanduo su Moliu susitarė augmenims (augalams) karalių įtaisyti. Taip susitarusiu juodu pačiame kalnagalyje, prie vandentakio, vidury kalno ir toj pakalnėj, kur buvo į upelį pašlijus, Ąžuolą — augmenims karaliauti išdaigino. — 13.

Čia atkas, čia kirviu pakirs, čia dálbas užkiš; palinguos pasiūbuos — iš vienos pusės, iš kitos. Dar kiek atkas, dar pakapos, dar pasiūbuos — ir didelė kerėpla (kerėbla), aukštai iškėlusi savo šaknis, visu kamienu žemėn nei šiaip nei taip parvirsta, išgraužusi žemę, it karpa, iš rankos išrauta, plačią, nedailią duobę palikusi rankoj. — 14.

Ir kai Juodžius kalnagaliui paskutinę savo dulkelę atidavė, — visái visa, ką buvo iš jo pasiėmęs, kai nuvirto paskutinė áudrų ir vėtrų nusmailinta jo kamieno šiekšta, — susidarė nebemaža, iš tolo žymi ir regima kalva: Juodžius, tūkstančiametis Lietuvos milžinas, augmenų karalius, dievų medis, pats sau milžinkapį ten susipylė, žmonių akims — kapą, tik nieko jų galvai, jų vaizduotei, jų širdžiai (?) nesakantį. Juodžius gyvas tebėra: jo dvasia, antai, ant tiltelio... — 15.

Valeras šiepės, meiliai braukė delnomis (delnais) praeidamas kamienus. Kai išrasdavo, kad jų lapeliai lyg migo (?) pasaką tingėdami saką, tai reiškiant giedrą ar tai prieš giedrą esant sakė. Nerimavo ir antakius raukė, kai girdėjo ar matė lapelius smulkiai drebant, kaip ir neberimstant; tada sakė, kad tat prieš áudrą esą. Supratęs paukštytei „gerklę peršint" ir ją nebe taip gražiai čirksint, sakė, kad tat prieš lietų esą, orui sunkiam pasidarius. Kai paukštytė savo gaidą smulkino giedodama ar tęsė ją toliau atsidėjus, Valeras paukštytę mylint sakė. — 16.

Čia mano „taisyta" šešiolika (1—16) išrašų. Jos mano paimtos iš tam tikro teksto tik Vaižganto, mūsų rašytojo, rašto pavyzdžiui: tokių kalbos pavyzdžių, nepaprastai skirtukais sužymėtų, yra ten tiesiog... devynios galybės.

Ne visur ir ten vienodai nepaprastai vartojami tie skirtukai, bet tas dalykas matyti, rodos, ir iš mano duotųjų to rašytojo kalbos pavyzdžių. Pačių teksto kalbos klaidų savo straipsnyje, kalbėdamas apie šitas išrašas, beveik neturėjau galvoje: man rašytojo skyryba ir keli atskirieji stiliaus dalykai terūpėjo iškelti aikštėn ir kiek sudominti jais skaitytojas.

Vaižgantas labai gerai padarytų, kad savo rašto tekste, dėdamas įvairius sakinių skirtukus, laikytųsi tų rašto įpratimų ar taisyklių, kurių laikosi paprastai mūsų kalbos vadovėliai, mokinių skaitymai ir keli žymesnieji mūsų rašytojai, jo draugai. To laikydamasis, jis lengvintų savo skaitytojams ir rašto mokslą: jei beskaitydami raštus dažnai matom ir šiaip ir taip, kartais labai nepaprastai, vartojamus juose skirtukus, tad palengva ir patys įprantam negerai jais operuoti savo rašte, laiškuos ir šiaip praktikos gyvenime. Juk lašas po lašo, kaip yra sakoma, ir akmenį prakala. Kalbos ir rašto taisyklės, kurios surašomos tam tikruose vadovėliuose, nei mokiniui nei mums nedaro tiek įspūdžio, kiek atsikartojamieji kalbos ir rašto pavyzdžiai, kuriuos dažnai girdim, matom ir kuriais įprantam šiaip ar taip gėrėtis. Vadovėlių taisyklės mažas tėra mokiniui lašelis prieš tuos rimtų žmonių kalbos ir rašto pavyzdžius, su kuriais jis nuolat susitinka beskaitydamas jų raštus.

Ir kiti rašytojai turėtų, man rodos, savo akį į šitą dalyką kiek labiau atkreipti. Atkreipę į jį akį ir jį turėdami kaip reikiant savo galvoje, jie mokiniams, kaip jau sakiau, ir rašto mokslą lengvins. Tuo susidomėjimu jie... tik vykdys tą didįjį Dievo įsakymą, kuriuo liepiama žmogui ir savo artimas mylėti.

Vaižgantas, kalbamasis rašytojas, čia kiek nusikalsta, man rodos, ir del to, kad vietomis lyg perdaug skubotai rašto darbą dirba...

Rygiškių Jonas.

[1926 m. „Lietuva“ N 275].

Wörterbuch der litauischen Schriftsprache. Litauisch-Deutsch. Bearbeitet von Dr. Max Niedermann, Dr. Alfred Senn, Dr. Franz Brender. 1. Lieferung. **Rašomosios lietuvių kalbos žodynas.** Lietuviškai-vokiška dalis. Sudarė prof. M. Niedermann, doc. A. Senn, doc. F. Brender. 1 sąsiuvinis (psl. 1—64). Heidelberg 1926.

Pirmajame sąsiuvinio puslapyje pažymėta, jog šitą žodyną leidžia **Indogermanische Bibliothek.** Herausgegeben von H. Hirt und W. Streitberg †. Fünfte Abteilung: Baltische Bibliothek. Herausgegeben von Georg Gerullis.

Šitas žodyno sąsiuvinis baigiasi žodžiu **atvesti,** sąsiuviniui paskirti 4 lakštai (64 psl.), viršelyje jo kaina pažymėta Mk. 1.50. Pirmajame viršelio puslapyje pasakyta, kad žodyno kaina, pasirodžius paskutiniam sąsiuviniui, būsianti didesnė.

Lietuvių kalbos žodžiai ir sakiniai skaitytojui čia aiškinami vokiškais pasakymais. Mūsų žodžiai pačiame žodyne ir jo sakiniuose (pavyzdžiuose) spausdinami su kirčiais; kalbos pavyzdžiai, patekę į šį sąsiuvinį, išversti į vokiečių kalbą.

Iš to, kas pačių rašytojų pasakyta sąsiuvinio viršelyje apie šitą žodyną, čia pat yra iškeltina aikštėn, jog jį redaguoja ir turi savo žinioje visą spaudos ir redakcijos darbą Neuchâtelio profesorius M. Niedermann ir du mūsų universiteto profesoriu — doc. A. Senn'as ir doc. F. Brender'is. Žodyno kirčiavimą (mūsų žodžių akcentavimą) turi savo žinioje ir prižiūri A. Senn'as, jo mokslinę ir techninę terminologiją — F. Brender'is. Visi trys žodyno rašytojai darbą dirba bendrai ir visi jie solidariai už jį atsako. Kas turi savo žinioje mūsų šnekamąją kalbą, tautosaką ir literatūros kalbą, apie tai sąsiuvinio viršelyje nieko nepasakyta.

Kalbamojo žodyno turi išeiti apie 12 sąsiuvinių; po jų eis, tur būt, vokiškai-lietuviška dalis, kurioje vokiečių kalbos žodžiai bus aiškinami mums lietuviškai. Dabar, kalbamojoje žodyno dalyje, autoriai rūpinąsi sužymėti ypačiai tuos lietuvių kalbos žodžius ir posakius, kurie jiems esą tikrai žinomi; atskirų žodyno žodžių reikšmę autoriai pasisako kelsią aikštėn ir reikalingais posakiais arba ir ištisais

kalbos sakiniais, gerai žinomais jiems, žodyno rašytojams ir rūpintojams. Žodžiai ir sakiniai, kaip jau sakyta, ir kirčiais sužymimi. Nuo J. Šlapelio žodyno šitas žodynas ketina skirtis ne tiktai raš. k. kirčių žymėjimu, bet ir tuo, jog čia autoriai turėsią galvoje ypačiai mūsų šių dienų rašomąją kalbą: J. Šlapelio žodyne, autoriai sako, išeinanti aikštėn daugiausia rytų aukštaičių tarmė su ta mūsų krašto kalba, kuri arčiau Vilniaus yra vartojama žmonėse...

Čia žymėsiu toliau tik tas kalbamojo žodyno ypatybes, kurios labiau už kitas yra man kritusios į akį beskaitant iškeltus jame mūsų kalbos žodžius (1—64).

I. Pirmajame sąsiuvinyje šalia mūsų veiksmažodžių duodami ir veiksmažodiniai daiktavardžiai su priesaga galūne *-imas* (*-ymas*): **abejojimas, adymas, administravimas, akėjimas, alkimas, apdarymas, apibrėžimas, aprašymas, apsipažinimas, apšaukimas, aptaisymas, apvilkimas, atidarymas, atitaisymas, atplūdimas, atrėžimas, atvaizdavimas, atvėsimas**...(ir **abejoti, adyti, administruoti, akėti, alkti, apdaryti, apibrėžti**...). Bet šitame sąsiuvinyje, šalia tam tikrų veiksmažodžių, kažin kodel nėra šių plačiai vartojamų kalboje daiktavardžių: **advokatavimas, antrinimas, apaštalavimas, apavimas, apgręžimas, apgriuvimas, apibėgimas, apibėrimas, apiblaškymas, apipasakojimas, apipešimas, aprėkimas, aprengimas, aprėžimas, apriejimas, apsegimas, apsėjimas** (šalia **apsėti**), **apsidžiaugimas, apsipasakojimas, apsipylimas, apsipratimas, apsiprausimas, apsirijimas, apšlubimas, apvogimas, apvožimas, atidirbimas, atidrėkimas (atidrėgimas), atkandimas, atklydimas, atpratimas, atpratinimas, atsėjimas, atsigerinimas, atsikandimas, atsipratinimas, atvarymas, atvertimas, atvėrimas**... Įdomu būtų žinoti, kuo patys autoriai paaiškina ar pateisina šitą savo simpatijos nelygumą mūsų rašomosios kalbos žodžiams.

II. Visas žodžių suskirstymas žodyne man labai keistas rodosi. Radęs kur tekste žodžius **atsikračiau, atsipeikėjau**... ir steigdamasis surasti juos (jų reikšmę) kalbamajame žodyne, žmogus tų žodžių turi ieškoti ten, kur duoti iš eilės žodžiai **atsikratyti, atsipeikėti**... (p. 58). Bet žmogui, turinčiam reikalo su žodžiais **apsimečiau, apsitryniau, atsivėriau**..., žodyne ten tereik jų ieškoti, kur yra žodžiai **apmesti** (24), **aptrinti** (35), **atverti** (64). Ieškodamas žodžių **apsisėjau, apsiriečiau, atsijuosiau, atsikabindamas, atsimiešiau, atsipenėjo, atsiplėšiau, atsispausti, atstatydinti** ir t. t., veltui jų ieškotum ten, kur jie iš raidžių eilės lyg turėtų būti, arba ten, kur duoti

žodžiai **apsėti, apriesti, atjuosti, atkabinti, atmiešti, atpenėti, atplėšti, atspausti** (59)...: ten jų (tų **apsisėti, apsiriesti, atsijuosti...**) ieškotojas nesuieškos. Žodžio **apsibristi** reik ieškoti ten (28), kur jis iš eilės parašytas, bet žodžių **apibristi, apibreda (apibrenda), apibrido** („gelmę briste *apibrisk*, kad bijai prigerti joje"), **apsibarti** („ir jie vakar *apsibarė*"), **apsibiaurinimas, apsibiaurinti, apsibrėžimas, apsibrėžti, apsibridimas, apsigręžti** nerasi nei tame žodyno puslapyje, kuriame randame žodį **apsibristi** (28), nei ten (17), kur yra **apibarti, apibiaurinimas, apibiaurinti, apibrėžimas, apibrėžti, apgręžti...** Žodis **apsimesti** ieškotinas ten, kur yra **apmesti** (24), bet **apsimetimas** — ten, kur jam iš eilės reik būti (29). Kurios čia tvarkos laikosi žodyno rašytojai šitame savo žodžių suskirstyme skaitytojams?!

Jau ir iš šitų pastebėjimų skaitytojui turėtų būti lyg aišku, kad čia žodyno rašytojų, dirbant kalbamojo sąsiuvinio darbą, neapsižiūrėta arba pasielgta ne visai atsargiai, nerimtai.

III. Ir iš to, kas pirmiau mano pasakyta, lyg aišku, kad sąsiuvinyje trūksta nemažo skaičiaus žodžių. Čia nėra: **abolucionistas (aboliucionistas), amerikietis, amerikietiškas, amerikinis, amerikiškas, anglas, angliškas, apibristi, apmetimas, aprasoti, aprauti** („ji mane penkiais pėdais *aprovė*"), **apravėti** („*apravėk* lysvę ir eik sau"), **apsiėsti, apsiklausinėti, apsikloti, apsipirkti, apsirašyti, apsirijimas, apšaldyti** (bet **apšildyti** yra), **apvirtimas, apvytimas, apžabaldyti** (nors **apžabalti** yra), **aprėžimas, apžindymas, arinėti, armėnas, -niškas, atbrazdėti, atbraukti, atmiešimas, atrẽkauti, atrėkti, atrūkti, atsibėgėti, atsiimti, atsistatyti, atsiūti, atsišildyti, atstatydinti, atšniokštuoti, atšokuoti...** Ir šituo atžvilgiu žodyno rašytojų būta ne visai rūpestingų.

IV. Daugelio žodžių tiktai reikšmė pažymėta vokiškai — prie jų nėr duota kokių nors k a l b o s p a v y z d ž i ų, kas sunkina aiškų tų žodžių supratimą arba vokiškojo jų vertimo įtikimumą. Čia pažymiu pavyzdžiui šiuos žodyno žodžius:

ãbaras, *-o* s. m. (3) Wirrgarn n., Stocknetz n.
abaráuti v. intr. mit dem Stocknetz fischen.
abejà, *-õs* s. f. (3 *ãb-*) Zweifelhaftigkeit f.
agnà, *-õs* s. f. (4) Energie f. (phys.).
agnùs m., *-ì* f. adj. (4) energisch, tatkräftig.
akė̃jimas, *-o* s. m. (1) Eggen n.
akiplėšỹbė, *-ės* s. f. (2) Zudringlichkeit f., Frechheit f.

aklùmas, *-o* s. m. (2) 1. Blindheit f., 2. Dichtigkeit f., dichter Abschluß.
akmenójis, *-jo* s. m. (1) **Mineral** n.
àkti *(ankù, akaũ, àksiu)* v. intr. 1. das Augenlicht verlieren, blind werden, erblinden. 2. das Augenlicht wieder erlangen, wieder sehend werden.
alìdė, *-ės* s. f. (2) Bierschenke f., Bierstube f.
alùdis m., *-ė* f. adj. (2) = *alùdinis.*
apývaisis, *-io* s. m. (1) Samengehäuse n., Fruchtkapsel f. (bot.).
apšlóvinimas, *-o* s. m. (1) Kreisen n., Rühmen n., Verherrlichung f.
apšmeižìngas m., *-a* f. adj. (1) schmähsüchtig, verleumderisch.
ãpšvieta, *-os* s. f. (1) 1. Beleuchtung f. 2. Aufklärung f., Bildung f.
apvẽsdinti *(-inu, -inau, -insiu)* v. tr. verheiraten.
asnìngas m., *-a* f. adj. (1) stachelig.
atãveika s. *ãtveika.* Bet **ãtveikos** kur reikiant nėra (64).
ãtgamas, *-o* s. m. (3) Ebenbild n.
atgarà, *-õs* s. f. (3 *ãt-*) Luftzug m., Durchzug m., Zugwind m.
ãtgrasas, *-o* s. m. (3) Widerwille(n) m., Abneigung f., Abkehr f.
atitinkamỹbė (und *atatinkamỹbė), -ės* s. f. (2) Entsprechung f.
atjauslùs m., *-i* f. adj. (4) mitfühlend, empfänglich, feinfühlig.
ãtmanas, *-o* s. m. (3) Denkzeichen n., Andenken n.
atmatuonìs, *-iẽs* s. m. (3 *ãt-*) = *ãtmata* 2.
atóveiksmis, *-io* s. m. (1) Reaktion f. (chem., psychol.).
atpažìnti *(-žįstu, -žinaũ, -žinsiu)* v. tr. wiedererkennen.
atstogùs m., *-ì* f. adj. (4) entfernt.
ãtvaika, *-os* s. m. (1) = *atóveiksmis...*

Tarp šitų žodžių (1—30) yra ir kiek terminų, vieno žmogaus paleistų kadaise į žmones ir netrukus vėl išnykusių iš akivaizdos **(agnà, atãveika, atóveiksmis, ãtvaika...).** Jei po žodžio **akėjimas** būtų pridėta ir pavyzdžių (jis per akėjimus važiavo...), tad tas žodis būtų ir kitaip į vokiečių kalbą išverstas; kad prie žodžių **aklumas, aludis** būtų įdėta ir kiek reikalingų kalbos pavyzdžių (jis — toks aludis, ji tokia didelė aludė = daug alaus geria, labai mėgsta alų gerti...), tad ir jų reikšmė kiek aiškesnė būtų skaitytojui; kad prie žodžio **akti** būtų įdėta kiek gerų kalbos pavyzdžių, tad ir tas jo vertimas į vokiečių kalbą, kurį duoda mums žodyno rašytojai, su to vertimo dvejopumu būtų mums kiek suprantamesnis. Ir kitiems šitos vietos žodžiams (1—26), kad ir gana abejojamiems ar maža gyvybės teturintiems kalboje, keli kalbos pavyzdžiai pravartu būtų turėti savo gardeliuose.

V. Kalbamajame sąsiuvinyje yra ir kiek neįtikimų arba labai abejojamų žodžių ir posakių, paimtų, matyti, iš tamsokų šaltinių:

apišaũkti (*-kiù*, *-ksiu*) v. tr. = *apšaũkti* (19). Kur vartojamos rašomojoje kalboje ir Lietuvos tarmėse lytys **apišaũkti, apišaukiù, apišaũksiu?** Iš vartojamų rytuose veiksmažodžio lyčių *apìšaukiau*, *-kei*, *-kė* juk netinka daryti rašomajai kalbai ar jos raštams veiksmažodis **apišaũkti.**

aplýti v. tr. = *aplíeti* (23). Neskirdami raštuose *lytaus* nuo *lietaus*, rašytojai ir žmonės, rodos, visur skiria tuodu kalbos veiksmažodžiu. Tie žemaičiai, kurie žodį *aplieti* taip taria, kaip savo aplyti, čia nebus, tur būt, padarę šito žodžio kalbamajam sąsiuviniui. Žodis **aplyti** rašomojoje kalboje ir savo atskirą reikšmę turi: „neik — *aplýsi (sulýsi)*; kad *aplýtų*..."

apskritulẽlis m., *-ė* f. adj. (2) kugelrund (31). Jei tat yra būdvardis, reikėjo tame pat sąsiuvinyje ir jo tėvas (**apskritulis**) įrašyti: to tėvo sąsiuvinyje nėra. Ar tik neturime čia reikalo su daiktavardžiais **apskritulỹs, apskritulẽlis**?

ãpšmeiža, *-os* s. f. (1) Schmähung f., Verleumdung f. (33). **ãpšvieta,** *-os* s. f. (1) 1. Beleuchtung f. 2. Aufklärung f., Bildung f. (34). Prie **apšmeižos** (33) nėra vartojamo kalboje daiktavardžio **apšmeižimas. Apšmeižos** atsiradimas čia man yra labai neaiškus. Su **ãpšvieta** duodamas kiek toliau (34) ir **apšvietimas. Apšvietos** (= **apšvaitos**?) susidarymas iš kalbos faktų man irgi neaiškus, prie to žodžio nėra kalbos pavyzdžių, nematyti, kuo tas žodis skiriasi nuo **apšvietimo (švietimo)**; nesuprantama man nė to žodžio tikroji reikšmė kalboje.

ãras, *-o* s. m. (2) Aar m. (38). Šitą žodį, **erelio** vietoje, tiktai keli mūsų eiliadariai turi prasimanę; rašomojoje kalboje (prozos raštuose) jo, rodosi, nėra.

Prie žodžių **apsupti** ir **apsvarstyti** (32, 33) yra duotu du kalbos pavyzdžiu: 1) *àpsuptas dìdele žmonių̃ minià* von einer groszen Menschenmenge umringt (32) ir 2) *žmõgus neapsisvar̃stęs, ką̃ jìs kal̃ba* ein Mensch, der sich nicht überlegt, was er spricht (33). Iš to, kaip tuodu pavyzdžiu yra išverstu sąsiuvinyje į vokiečių kalbą, numanau, jog mūsų žmonės juodu pratę yra kiek kitaip reikšti: 1) *didelės žmonių miniõs apsuptas* (32) ir 2) *žmogus neapsisvarstęs ką kalbąs* (33). Pasakymas *apsuptas žmonių minià* į vokiečių kalbą lyg kitaip būtų verstinas (= mit einer Menschenmenge umringt, umgeben).

Prie žodžio **atnèšti** (53) duotas ir sangrąžinis veiksmažodis *atsinèšti*, kurs verčiamas ir žodžiais „sich verhalten". Ten pat yra duotas ir ne-

girdėtas man iš žmonių kalbos posakis „*šaltai atsinešti* sich kühl verhalten". „Šaltai atsineša prie ko arba į ką", rodos, tiktai kurie -ne-kurie parvažiavę ar atvažiavę iš Rusų mūsų dabartiniai valdininkai. Kam tas mūsų žmonių nesakomasis kalbos posakis reikėjo trims profesoriams kišti į mūsų rašomosios kalbos žodyną?

VI. Šitame žodyno sąsiuvinyje yra ir kitų nepaprastybių — aiškiai klaidingų kalbos posakių, žodžių, neaiškių pasakymų...

Prie žodžio **apmèsti** (24), beaiškinant veiksmažodžio *apsimesti* reikšmę, duotas kalbos pavyzdėlis: *apsimesti sergančiu* sich krank stellen, vorgeben, krank zu sein, Krankheit simulieren. Kitose vietose ir šiaip pasakyta kalbos pavyzdžiams: *anglių dègti* (9) Kohlen brennen (žr. **anglìs**), *tėvo 70 metų sukaktuves apvaikščioti* den 70. Geburtstag des Vaters feiern (žr. **apváikščioti**). Tų kalbos pavyzdžių vietoje linkęs būčiau šiaip sakyti raštų dalykui: *jis apsimetė sergąs (negyvas), nereik apsimesti (dėtis) sergančiam (sergant); eik anglių degti, nenoriu anglių degti, neturiu įrankių añglims degti; tėvo 70 metų sukaktuves šventė (kėlė) vaikai; visą lauką apvaikščiojau...* Kur žmonės *sukaktuves apvaikščioja, apsimeta sergančiais...?!*

Tam tikroje sąsiuvinio vietoje (16) yra žodis **apgyvendinti** v. tr. ansiedeln. Iš žmonių kalbos šito žodžio nežinau. Šiam trumpučiui kalbos reikalui iš jų laukčiau čia, jei labai reikėtų, tiktai žodžių **apgyvéndyti, apgyvẽninti**, bet kalbamajame sąsiuvinyje tų žodžių nėra. Mūsų „pusrusiai" (žmonės, kurie rusiškai tegalvoja raštuose) „rašomajai kalbai" galėjo, žinoma, kur ir žodį **apgyvéndinti** pasidaryti šitam savo reikalui, bet ar viskas imtina tuoj į kalbos žodyną?

Vienoje sąsiuvinio vietoje (36) duotas žodis **apvèsti**; jo gardelyje pažymėtas ir žodis *apsivèsti*: sich paaren, sich gatten (von Tieren), heiraten (dafür besser *vèsti*). Ten pat (36) duotas ir žodis **apvẽsdinti** v. tr. verheiraten*). Tačiau iš to, kas ten pasakyta apie veiksmažodį **apvèsti**, tokia to žodžio reikšmė (verheiraten) lyg negalėtų susidaryti kalboje: žodžio **apvesdinti** reikšmė teturėtų būti, rodos, „circumducendum curare, pasirūpinti, kad kas būtų aplink ką apvestas": generolas kariuomenę aplink tą įtariamąją vietą apvesdino, — vedė ją generolo įsakytas pulkininkas... Žodžio *apsivesti* tikrąją reikšmę galėtų paaiškinti ir toks pavyzdys: prisigyręs savo daržovėmis, *tas žmogus mane ir aplink savo daržą* apsivedė. Bet šitos prasmės abu kal-

---

*) Žodžių **apsivesti ir apvesdinti** antrojoje (liet.-vok.) savo žodyno dalyje neduoda šita prasme nė Fr. Kuršaitis. *J. J.*

bamuoju sąsiuvinio žodžiu (**apvesdinti**, *apsivesti*) pačiame šitame sąsiuvinyje neturi, bent ta jų reikšmė niekuo čia nepažymima. Man tiesiog nuostabu, kodel žodžio **apvesdinti** nėra nė Jurgio Šlapelio žodyne (33), kodel jo leidžiamajame žodyne apie žodį **apsivesti** tiek tėr pasakyta (28): отелиться, родить, принести детей (иногда́ непра́вильно употребляется в значении „ожениться“). Kada mažas buvau, girdėjau žmones sakant: „karvė jau turėjo, atsivedė, apsiveršiavo“; bet sakant žmogų „karvė jau apsivedė (= jau turėjo, jau atsivedė, karvė jau pasibėgo, karvė jautį apėmė?), jis apsivedė su Ona, Ona apsivedė su juo, jį (ją) apvesdino (iš „jį, ją apženijo“)“, ligi mažas ar jaunas, niekad nėsu girdėjęs Lietuvos žmonėse ar bent nėsu tokių posakių įsidėmėjęs. Kam čia reikėjo taip susipainioti žodynų rašytojams?!

Žodžiai **atsakytojas** ir **atsakovas** (56) žodyno rašytojams yra vienos reikšmės — Beklagter, -te (jur.). Pats aš tuodu žodžiu nuo vienas antro skiriu, juodu pratę yra skirti ir juristai, juodu skiria ir mūsų raštai: **atsakytojas** į kieno klausimus atsako (mokykloje ir šiaip gyvenime), **atsakovas** turi darbo teisme su ieškovu („ieškovas“ iš „atsakovo“ ko ieško, ko reikalauja). Iš kur **atsakytojui** gauta čia pagrindinė reikšmė Beklagter (jur.)?!

VII. Žodžių kirčiai žymimi čia gana taisyklingai, tik vietomis žodžiai kažin kodel ne visai gerai kirčiuojami. Yra mažumėlis ir korektūros klaidų. Šiuo atžvilgiu turiu irgi šį tą pastebėjęs. Čia išspausdinta: 1) *añglies rũgštis (rũkštis)* Kohlensäure (9); 2) *neapkalbinėk Júozo* (20); 3) **aprẽpti** *(-più, àprėpiau, -psiu)* v. tr. umfassen (26); 4) **aptrèšti** *(-tręštù, -tręšaũ, -trèšiu)... -trę̃šę laužẽliai* (35)*); 5) **argùmentas** (39); 6) **atãveika** s. *ãtveika;* 7) **ãtmainingas** (51), **atmainùs** = *ãtmainingas* (52); 8) *pusantros myliõs* (62). Man įtikimesnis būtų šis tų žodžių pavidalas rašomojoje kalboje: 1) *añglies rūgštìs* (*rūkštìs*); 2) *neapkalbinėk Juõzo;* 3) **aprẽpti** *(-piu, aprẽpiau, -psiu);* 4) **aptrèšti** *(-tręštù, -trešaũ, -trèšiu)... -trẽšę laužẽliai;* 5) **argumeñtas** (plg. *fundameñtas, kudmeñtas, testameñtas);* 6) **atãveika** s. **ãtvaika** (64); 7) **atmainìngas, atmainùs** = *atmainìngas;* 8) *pusañtros mỹlios...*

Šitais mano pastebėjimais (I—VII) arba bent jų dalimi žodyno rašytojai, tikiuosi, pasinaudos tolesniems kalbamojo žodyno sąsiuviniams. Dar geriau būtų, kad jie ir šitą sąsiuvinį kiek pataisytų prieš

---

*) Vietomis šitam pat reikalui vartojamas ir žodis **aptrę̃šti.**

spausdindami jį drauge su kitais žodyno sąsiuviniais. Žodyno rašytojai kalbamąjį savo darbą visai taip turėtų toliau dirbti, kaip dirba tos rūšies darbus kiti rimti žmonės savo, mokslo ir visuomenės reikalui.

J. Jablonskis.

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 10, pusl. 1183—1190].

Lietuvių ir rusų kalbų **žodynas.** Sudarė D-ras J. Šlapelis. —Литовско-русский **словарь.** Составил Юргис Шлапелис. M. Šlapelienės knygyno leidinys, spausdintas Vilniuje 1921 m. (psl. 1—320).

Šita J. Šlapelio žodyno dalis, prasidėjusi žodžiais — abejaip, abejas..., baigiasi (320) žodžiais:

jūsyjè = jumysè — в вас, jū̃sump = į jùs — (по направлéнию) к вам, jū̃šė = žuvies sriubà — рыбий сýп.

Mūsų kalbos žodžiai surašomi čia alfabetiškai ir verčiami į rusų kalbą. Mūsų žodžiai duoti čia su kirčiais, žodžių reikšmė kartais iliustruojama ir tam tikrais kalbos pavyzdžiais. Žodynas leidžiamas be kokios J. Šlapelio prakalbos; kada ir kuo žodynas baigsis, iš šitos jo dalies (1—320) nematyti.

J. Šlapelis yra tam tikras rytų aukštaitis, jo gimtoji tarmė kiek skiriasi nuo rašomosios mūsų kalbos. Jis ir žodyno žodžius gana savotiškai kirčiuoja, — kalbamajame sąsiuvinyje randame išspausdinta: a) ãkti, apãkti, apdẽgti, ãpdegu, ãpdegiau, apkẽpti, apnẽšti, ãpnešu, ãpnešiau, aptẽpti, ãptepu, atrãsti, atsirãsti, bãksterėjimas, bãksterėti, bẽsterėti, bẽsti, įbẽsti, iškãsti, ištẽkti... b) ãprašas, aprãšymas, ẽžeras, gãbalas, gẽras gãlas, gẽriamas, gẽsymas... c) apnỹkti, aprũkti, apšviẽsti, atšvę̃sti, dỹkas, dũžis, gniũžis, grą̃žtas, grõžis, išlį̃sti...

Rašomosios kalbos žodžius mes tariame ir prireikus kirčiuojame kiek kitaip: àkti, apàkti, apdègti, apkèpti, apnèšti, àpnešu, -šiau, aptèpti, àptepu, -piau, atràsti, atsiràsti, bàksterėjimas (bàkstelėjimas), bàksterėti (bàkstelėti), įbèsti, į̀bedu, -džiau, iškàsti (ìškasu), ištèkti; rãšo, ãprašas, grõžis...

Bet nė J. Šlapelio tarmėje nėr vienodo ilgumo kirčiuojamasis balsis žodžiuose *atrasti*, *baksterėti*, *apdegti*, *apkepti*, *atšvęsti*, *grąžtas*, *grožis*, *išlįsti*... Kam reikėjo žodyne vienodai žymėti tokių skirtingų garsų kirčiai? Lietuvos rytuose žodžiai *deginti*, *rašo*, *tekinti* ir *degti*,

apdegu, išrasti, ištekti... pusilgį kirčiuotą balsį teturi, bet J. Šlapelis jų, tų balsių, kirtį žymi visai taip, kaip savo žodžiuose *aprūkti, atšvęsti, grožis, išlįsti*..., kur turime tikrai (visai) ilgą kirčiuojamąjį balsį. J. Šlapelis, vartodamas savo žodyne daugeliui reikalų vieną savo riestinį kirtį, man rodos, gerokai klysta ir savo skaitytojus klaidina. Jis rašo savo žodyne betgi *apsùkti, apsùpti, aptìkti, apsirìkti*... (čia turi jis reikalo su balsiais *i, u*). Kad būtų jis davęs riestinį kirtį ir savo žodžiams *apsùkti, apsùpti, aptìkti, apsirìkti*..., tad jo, taip savotiškai dedant bendrajam savo reikalui kirčius, mažiau būtų klaidinami skaitytojai: žodyninko būtų iš savo tarmės dedami kirčiai...

Žodynui ir pavyzdžiai duoti su kirčiais, tik tie pavyzdžiai yra labai retas žodyno dalykas: retas žodyno žodis turi čia savo gardelyje kalbos pavyzdį. Pavyzdžiui duodu ir vieną jo žodį su kalbos pavyzdžiu:

apkìbti, -kimbù, -kibaũ — прицепúться, пристáть (кругóм), облúпнуть. Vaikaĩ apkìbo parvažiãvusį iš miẽsto tė̃vą. Atsikė̃lė paršas iš mìgio vìsas apkìbęs šiaudagaliaĩs.

Žodyno pavyzdžiài neišversti į rusų kalbą. Žodyno pradžioje (3) turiu užėjęs ir porą pavyzdžių, išverstų į rusų kalbą. Pirmajame žodyno puslapyje (3) yra du žodžiu su tokiais pavyzdžiais:

abejì, ãbejos, abejų̃ — обóе. Abejì kailiniaĩ — óбе шýбы; ãbejos žírklės — обóе нóжниц.

ãčiū (ãčiui, ãčiu, àčiu) — спасибо, благодарю. Ačiū támstai — благодарю вас. Labaĩ bùs ãčiū — бýду óчень благодáрен.

Žodyno žodžiai surašyti dažniausiai be kokių pavyzdžių. Nevykusių naujadarų, leidžiamų kartais raštuose į žmones, čia, rodos, nėra: čia žodžių *agna, akmenojis, atvaika, atoveiksmis*... nerasi kalbamojoj žodyno dalyje. Bet šitas žodynas ir kitų turi savo silpnumų.

Kalbamojoje žodyno dalyje yra ir kažin kaip klaidingai patekusių į jį žodžių. Tokių žodžių pavyzdžiui paimu tik vieną, duotą, kaip paprastai, be kokių kalbos pavyzdžių (28):

apsivẽsti, apsìvedu, -džiau — отелиться, родить, принести детéй; (иногдá непрáвильно употребляется в значéнии „ожениться").

Įdėtas yra kur reikiant (56) ir žodis *atsivesti*, kurs kiek pataiso šitą žodyno „apsivedimą" (28):

atsivẽsti, atsìvedu, -džiau — привести (себé, с собóю); родить, привести детéй (отелиться, оягниться, ожеребиться, опороситься, окотиться...). Kárvė atsìvedė veršiùką, avis — du gėriukù, kumẽlė

— kumeliùką, kiaũlė — dvýlika paršiùkų, katẽ — kẽturius kačiukùs.

Žodyne yra ir kitų kiek klaidų ar neapsižiūrėjimų. Pavyzdžiui, kalboje paprastai vartojame tris žodžius: *aprėpti* („visko vienas neaprẽpsi“), *aptrèšti* („lavonas jau trę̃šta, kriaušės jau aptrẽšo“) ir *aptrę̃šti* („kiek ĩtręšė, trę̃šė, àptręšė žemę“), bet šitame žodyno sąsiuvinyje jų vietoje yra tik du veiksmažodžiu (be pavyzdžių) — aprẽpti, -rėpiù, ãprėpiau — охватить, обнять; справляться. aptrę́šti, -šiu, -šiau — унавóзить, удóбрить.

NB. Kalbos tarmėse yra, rodos, ir *aptrę́šti* (= *aptrèšti*).

Del kitų šio žodyno dalykų čia nekalbėsiu: skaitytojai vienas kitas jį ir patys perskaitys, norėdami kiek naudos sau rasti jame ir arčiau su juo susipažinti.

Šito žodyno, pradėjusio eiti 1921 m. Vilniuje, dabar, pasirodžius kalbamajam žodžių rinkiniui, bus išėjusi (1926 m.), man rodos, viena trečioji dalis. Kai bus baigtas visas kalbamasis žodynas, D-ras J. Šlapelis ims, tur būt, leisti, jei dar neleidžia, ir rusiškąją šito žodyno dalį — „Rusų ir lietuvių kalbų žodyną“.

Žodyno rašytojas į šitą savo žodyną, matyti, daug darbo yra įdėjęs, ir del to jį labai brangina. Žodyno pradžioje (2) kitiems žodynų „sudarytojams“ griežtai pasakyta: „Šio žodyno medžiaga naudotis kitiems žodynams daryti sudarytojas draudžia. Autoriaus teises sudarytojas pasiryžęs ginti.“ Tiek tuo tarpu. [6]

J. Jablonskis.

[1926 m. „Švietimo Darbas“ N 10, pp. 1191—1193].

1927

Vienu nepaprastu kalbos ir mokyklos reikalu.

„Knygų tikrinimo komisija“, dirbusi kurį laiką Švietimo Ministerijoj, kartais prašydavo vieną kitą žmogų, kad jai, tai Ministerijos Komisijai, savo nuomonę raštu išreikštų del vieno kito pasirodžiusio knygynuose leidinio. Komisijai kreipiantis rūpėdavo žinoti, kiek tas leidinys tinka mokyklų bibliotekoms. Toji komisija norėdavo kartais ir mano nuomonę sužinoti del vieno kito rašinio ar vertimo kalbos. 1924 m. Komisija, atsiuntusi man „**Vitolio Raudos**“ (pirmosios giesmės pirmosios dalies) Fausto Kiršos vertimą, klausė mano nuomonės apie jį. Komisijai atsakydamas sužymėjau nemaža to vertimo kalbos klaidų ir parašiau, kad, mano su-

pratimu, šitos rūšies vertimų kalba, jei jie skiriami mokyklos skaitymams, turinti būti daug geresnė... Tą savo nuomonę kiek vėliau paverčiau atskiru straipsniu ir išspausdinau „Švietimo Darbe". [7] Kalbamoji Ministerijos komisija to vertimo, kaip paskum pasirodė, neleido į mokyklų knygynus del to, kad jame ir Komisija įžiūrėjo tada daug įvairių kalbos klaidų, netinkančių mokyklos skaitymams. Ar komisijai mano vieno nusvėrė balsas ar ir ji pati buvo tos pat nuomonės, niekad nesirūpinau sužinoti.

Pernai kalbamoji Komisija, įsiministeriavus prof. V. Čepinskiui, buvo visai nutilusi. Tik metų gale ji panoro kalbamojo vertimo dalyką persvarstyti ir kreipėsi tuo reikalu į Humanitarinių Mokslų Fakultetą. Savo posėdyje Fakultetas nusprendė, kad kalbos netaisyklingumai tame vertime esą labai maži, ir pažymėjo Ministerijai, kad knygų įsileidimas į mūsų mokyklas „del kai kurių kalbos netaisyklingumų", apskritai imant, negalįs būt draudžiamas; kalbamojo vertimo stilius, to Fakulteto profesorių nuomone, esąs visiškai patenkinamas...

Atgimusioji ar vėl įsidirbusioji Komisija, gavusi tą Fakulteto nuomonę, nusprendė vėl leisti kalbamąjį „Vitolio Raudos" vertimą (pirmosios giesmės pirmąją dalį) į mokyklų knygynus. Fakulteto sprendimas del šito mokyklų kalbos dalyko, kiek matyti iš „Lietuvos" ir „Ryto", labai nepatiko ir Humanitarų fakulteto bendrojo kalbos mokslo docentui J. Balčikoniui: jo, kaip buvo laikraščiuos pažymėta, del šito sprendimo ir iš fakulteto pasitraukta ar pasitraukiama.

Kas čia kaltas, kas čia taisytina, man, vienam tos dramos žmogui, žinoma, sunku kas sprendžiamai pasakyti. Tūlam skaitytojui daug kas visoj šitoj žinioj gali pasirodyti neaišku ir aiškintina. Šitam dalykui paaiškinti, duosiu ir aš čia kiek savų žinelių ar pastebėjimų.

1. „Knygų tikrinamoji komisija", dirbdama savo darbą ligi 1926 metų pradžios, kreipdavos savo reikalu kartais, kaip sakiau, į atskirus žmones, kuriuos ji pati tam tikrais specialistais laikydavo. Apie atskirus asmenis kalbama, rodos, ir tos Komisijos statute. Kodel šiuo kartu jos kreiptasi į mokslo įstaigą, sudėtą iš įvairių specialistų? Fakulteto specialistai yra tikrai labai įvairūs; ten randam vieną kalbininką, dėstantį studentams bendrąjį lietuvių kalbos kursą (J. Balčikonį), nemaža filosofijos profesorių, tris ar keturis istorijos profesorius, kelis įvairių literatūrų profesorius, kiek kalbatyrių ir senovininkų... Įvairiems tiems specialistams, pabėgus iš posėdžio nusigandusiam (?) J. Balčikoniui, tikrai sunku buvo spręsti apie tokį dalyką, su kuriuo jie beveik neturi reikalo savo paskaitose ir kurio jie,

bent daugumas, nėr, rodos, mokęsi nė tada, kada patys aukštesniosiose mokyklose tebuvo arba neprofesoriavo mūsų Humanitarų Fakultete. Kurį jie visi specialistą galėjo kalbamajai Komisijai atstoti? Iš kur jie drąsos įgijo sprendžiamai kalbėti apie ne jų specialybių dalyką, einamą kitoje (aukštesniojoje ir vidurinėje) mokykloje?

2. Fakulteto statute ar regulamine, rodos, pasakyta, kad savo posėdžiuose jis sprendžia apie Fakulteto dalykus — apie tuos dalykus, kurie yra bendri visam Fakulteto gyvenimui (jo profesoriams ir studentams). Spręsti posėdyje apie tai, gera ar negera vidurinei ir aukštesniajai mūsų mokyklai „Vitolio Raudos" vertimo kalba, lyg nenumato ar nenustato Fakulteto gyvenimui statutas. Spręsti įvairiems Fakulteto specialistams apie išėjusio iš Fakulteto senio kalbininko nuomonės teisingumą ar neteisingumą — lyg nereikėjo. Atskiri dabartinio Fakulteto žmonės galėjo, rodos, tik savo nuomones išreikšti Ministerijai, bet ką spręsti čia Fakultetas savo posėdyje lyg neturėjo valios.

3. Kai Fakultetas ketina kurią dieną rinktis svarstyti posėdyje apie bendrus savo dalykus, jo dekanas praneša paprastai per sekretorių Fakulteto nariams ir apie tai, kurie klausimai bus svarstomi šaukiamajame posėdyje; visai naujų, netikėtų dalykų, netikėtai ištrauktų iš kur posėdžiui, jo nariai paprastai negauna svarstyti tame posėdyje. Šiuo tarpu buvo kiek kitaip: apie tai, kad tame posėdyje bus svarstomas ir sprendžiamas „Vitolio Raudos" vertimo kalbos dalykas ir to vertimo tinkamumas ar netinkamumas aukštesniosioms ir vidurinėms mūsų mokykloms, Fakulteto nariai, ligi nesusirinkę posėdžio, nieko, rodos, nežinojo, — bent taip sako viename savo straipsnyje buvęs kalbamajame posėdyje kiek laiko J. Balčikonis. Žmonės, kurie ėjo spręsti svarstyti apie šitą dalyką posėdyje, turėjo juk pirma perskaityti patį F. Kiršos „Vitolio Raudos" vertimą ir nelaimingąją J. Jablonskio nuomonę, pakištą tam tikru laiku Komisijai. Be to, kaip jie galėjo, patys su kalbos dalykais beveik neturėję reikalo savo paskaitose ir šiaip gyvenime, imt netikėtai spręsti apie tokį dalyką, kur kaip tik reikėjo jiems ir pats vertimas ir toji nuomonė (recenzija) būti paskaičius ir turėti savų pastebėjimų apie tuos vertimo ir tos nuomonės dalykus, kurie ketino būti sprendžiami svarstomi posėdyje.

Fakulteto dekanas savo rašte Ministerijai ar jos Komisijai rašo, kad Fakultetas šitą dalyką sprendęs apsvarstęs posėdyje. Kaip tat galėjo fakultetas padaryti tokiame savo posėdyje, kaip jis galėjo taip veikiai išspręsti uždavinį, privalantį smulkių „blusinėjimų" ir

nagrinėjimų — tokių smulkių darbelių, del kurių tam tikri žmonės ir „blusininkų“ vardą yra gavę iš mūsų rašytojų?

Humanitarų fakultetas turi, man rodos, ir daug didesnių savo darbų: jam šitas kitų mokyklų dalykas lyg nereikėjo tuo tarpu svarstyti, ypač be to žmogaus, kurs bendrąjį lietuvių kalbos mokslą dėsto Fakultete studentams.

4. Del viso šio dalyko, kiek matyti iš tam tikrų spaudos straipsnių, iš Fakulteto išeina nesutinkąs su šituo jo sprendimu doc. J. Balčikonis. Su šituo Fakulteto sprendimu, kad dirbčiau Fakultete profesoriaus darbą, ir aš, žinoma, nesutikčiau ir kaip nors stengčiaus saviškai prieš jį reaguoti. Fakultetas šitą svarbųjį dalyką, taip daug kam dabar parūpusį, turėtų dar kartą kaip reikiant svarstyti ar visai nesvarstytą jį grąžinti Ministerijon (ton Ministerijos Komisijon). Jei Fakultetas to nenori ar negali dabar padaryti, į visą šitą dalyką turėtų kiek įsikišti, man rodos, Universiteto Senatas. Visas kalbamasis dalykas turi baigtis pagaliau taip, kaip pridera aukštojo mūsų mokslo įstaigai, kaip reikalauja jos profesorių ir studentų vardas ir mūsų šių dienų aukštosios mokyklos reikalas.

5. Kiek smulkiau apie patį Fakulteto sprendimą del šito mokyklų kalbos dalyko, svarstyto profesorių posėdyje, apie pačius Fakulteto spręstus kalbos dalykus pasikalbėsiu dar kiek vėliau kur kitur. [8] Bartis šituo reikalu su Fakulteto žmonėmis, kiek suprantu, bus gana sunku: patys Fakulteto žmonės savo sprendime kalba tiktai apie „kai kuriuos vertimo netaisyklingumus, apie jo visai patenkinamą stilių“, bet apie atskirus vertimo kalbos dalykus, apie pačias jo klaidas, apie tai, kad tų klaidų šitame vertime, recenzento išdėstyta nuomone, yra didelė daugybė, kad jos yra labai didelės — Fakulteto nariai savo sprendime nieko nesako: nė vienu žodeliu neparodo, kur to senio kalbininko klystama. Su tokiais oponentais sunku bus, žinoma, bartis, bet... reikės. Šitame savo straipsnyje paties „blusininko“ darbo dirbti nenoriu: jį dirbti norėčiau tiktai po švenčių, kai galutinai baigsis visas šitas kalbamojo sprendimo dalykas.

J. Jablonskis.

[1927 m. „Lietuva“ N 11].

Del mūsų šių dienų „karo“ ir „paliaubų“.

Šių metų „Lietuvoje“ (Nr. 12) Balys Sruoga, saviškai iškėlęs aikštėn kalbininkų nuodėmes, savo straipsnio gale rašo: „Kalti ir rašytojai, kam jie kartais neturinčiais kūrybinės reikšmės prasimanymais gadina kalbininkams kraują, kalti ir kalbininkai,

kam jie, norėdami nubausti nepaklusnų rašytoją, keršija mūsų kultūros darbui — žudo knygą.“ Rašytojai, vadinas, kartais be reikalo gadiną tik kalbininkams kraują, o kalbininkai, anot autoriaus betariant, stengiąsi dabar nepaklusnius rašytojus bausti ir, keršydami jiems, trukdą kultūros darbą — žudą rašytojų rašomus raštus, jų leidžiamas į visuomenę knygas.

Bet, autoriaus supratimu, rašytojai ir kalbininkai turėtų santaikoje gyventi: rašytojai nebeturėtų gadinti kalbininkams kraujo toliau, kalbininkai nebeturėtų žudyti jų knygų ir taip vandališkai, kaip dabar, elgtis su raštų darbo žmonėmis. Jei ta santaika dabar pat nėr įvykdoma, tad B. Sruoga norėtų, kad vieni ir antri kariautojai dabar „bent paliaubas paskelbtų kokiai dešimčiai metų“. Rašytojai, sprendžiant iš Balio Sruogos žodžių, sutiktų dabar su šiomis tų paliaubų sąlygomis: *„Dirbkime kiekvienas savo darbą mūsų kultūros ugdymui, netrukdykime savo darbą dirbti kaimynui, kuris turi ne blogesnių intencijų, tarpusaviems nesusipratimams aiškinti naudokime kultūringas priemones, atsisakykime (= atsisakykit, kalbininkai,) nuo mums taip pražūtingų priemonių — knygų smaugimo ir valdykime savo nervus.*“ Rašytojai patys šias sąlygas priimą: jas diktuojąs mūsų rašytojams susirūpinimas kultūros kūryba, taigi jie tik norį dabar, kad tas sąlygas, jų suformuluotas, ir kalbininkai nuoširdžiai priimtų.

Rašytojai, statydami kalbininkams šitas paliaubų sąlygas, vieną, matyti, organizaciją sudaro ir galėjo joje kaip susitarti... Toj organizacijoj yra, tur būt, susispietę labai įvairūs žmonės: 1) K. Binkis, S. Čiurlionienė, Dobilas, M. Gustaitis, 5) Liudas Gira, Jakštas, Adomas Juodasai, Faustas Kirša, Vincas Krėvė, 10) Maironis, K. Puida, Putinas, Balys Sruoga, Šeinius, 15) Tyrų Duktė, Tysliava, P. Vaičiūnas, Vaidilutė, M. Vaitkus, 20) Vaižgantas, A. Vienuolis, Vydūnas*) ir kiti. Jei rašytojai nesudaro vienos organizacijos, į kurią sutelpa minėtieji ir neminėtieji raštų darbo žmonės, tad Baliui Sruogai savo straipsnyje aiškiai reikėjo pažymėti, kuri rašytojų organizacija ar kurie rašytojai šias paliaubas skelbia nenuoramoms kalbininkams, jų raštažudžiams. Rašydami kokią sutartį, turime, žinoma, tikslūs ir aiškūs būti, ypač „karo metu“.

---

*) Šituo alfabetiniu daugelio mūsų rašytojų sąrašu nenoriu, žinoma, pasakyti, kad visi jie man ir, mano nuomone, visuomenei yra vienos reikšmės.
J. J.

Jablonskis grįžta iš gimnazijos po pamokų
(Gardinas 1913 m.).

Kalbininkai (su „blusininkais, kalbos fetišais“ ir kitais tokiais galais) yra labai įvairūs žmonės ir vienos kurios organizacijos Lietuvoj nesudaro. Ką jie dirba daugiausia? Daugumas jų domisi mūsų kalbos dalyku, šiaip taip jį tiria, jaučiasi kiek nusimaną apie jį ir kada-ne-kada išreiškia spaudoje ar kur kitur savo žodį del vieno kito kalbos dalyko, jų pastebėto nerašytojų (šiaip rašto žmonių) ir rašytojų darbuos. Visų tų kalbininkų vardu kam vienam sunku čia kalbėti su Baliu Sruoga, pratariančiu į juos dabar gana įvairių, man rodos, rašytojų vardu. Taigi aš, senis kalbininkas, šiuo tarpu, kaip ir paprastai, čia savo vardu tekalbėsiu — pažymėsiu tiktai kelias savo turimas šiam reikalui pastabas (1—10). Kiti kalbininkai šituo reikalu, gali būt, ką kita pasakys.

1. Kad rašytojai savo prasimanymais kartais gadina kalbininkams kraują, to ligi šiol nebuvau pastebėjęs ir iš gydančių kalbininkus daktarų nebuvau girdėjęs. Kad kalbininkai, norėdami nubausti nepaklusnų rašytoją, keršija mūsų kultūros darbui (?), kad jie del to ir rašytojų knygas smaugia žudo, to irgi ligi šiol nežinojau. Bet, kad jie krešija kuo rašytojams ir įvairiais savo „kalbos dalykais“ naikina ar žudo jų raštus, to, vis delto, nebuvau pats nei anksčiau pastebėjęs nei dabar nemoku paakintas įžiūrėti bent savo ir kitų tokių pat žmonių rašiniuose. Viena, šiaip ar taip, ir dabar man čia aišku: kraujo savo artimui gadinti nereikia, kalbininkai neturi nei keršyti nepaklusniems rašytojams nei bausti jų knygų žudymu... rašytojai, kaip ir kiti mūsų respublikos piliečiai, yra laisvi žmonės ir negal būti kokių prasimanėlių saviškai baudžiami. Bet ir kalbininkai, antra vertus, yra laisvi žmonės: pastebėję kur rašytoją nesilaikant įprastinių jiems kalbos dalykų ar nieku verčiant įprastą mokykloj kalbos vadovėlį (nusižengiant savo raštuose kartais įprastiniams mūsų kalbos ir tautosakos dėsniams), jie turi valios kur laikrašty ar kieno klausiami ir savo nuomonę išreikšti del vieno kito kalbos dalyko. Kas čia labiau žudo rašytojų knygas, ar jie patys savo darbu, ar kalbininkai savo „kalbos dalykais“, to vis dar nemoku kaip reikiant suprasti; tik, man rodos, čia ir mūsų apsileidimas ar tinginiavimas bus kiek kalti.

2. Kad kiekvienam kalbininkui ramiai reikia dirbti savo darbas, kad nereik trukdyti darbo kaimynui, kad tarpusavio nesusipratimams aiškinti reikia vartoti kultūringos priemonės, kad kalbininkai neturi knygų, kaip sakyta, smaugti ar neleisti joms didžio savo kultūros darbo dirbti, kad žmogui, barančiam rašytoją, reik ir savo nervai mokėt susivaldyti, kad jam visur reik ir pačiam valdytis, — pats

aš, J. Jablonskis, visus šituos dalykus žinojau, rodos, ir anksčiau, ligi neėmus kalbėti rašytojams apie šitas „paliaubas". Jei kur atskirais atsitikimais esu nusidėjęs, tad prašau rašytojus del kiekvieno nusidėjimo mane skyrium tiesiai ir kultūringai barti arba šaukti trečiųjų tieson, nesitenkinant vienais kalbininkų, anot rašytojo betariant, knygų „smaugimais" ar „žudymais" ir „nenorėjimu ar nemokėjimu savo nervų valdyti", kada jie neiškentę ką parašo del kurių-ne-kurių savo pastebėtų rašytojų raštuose kalbos ydų. Čia mes turime, rodos, visai aiškūs, tikslūs ir nuoširdūs būti. Į aiškesnius rašytojų priekaištus, daromus kalbininkams, apsiimu ir pats toliau visai aiškiai kalbėti su jais spaudoje.

3. Bus jau antrieji metai, kai „Knygų tikrinamoji komisija" atsiuntė man Fausto Kiršos „Vitolio Raudos" vertimą ir prašė, kad aš apie to vertimo kalbą savo nuomonę jai išreikščiau. Savo atsakymą Komisijai netrukus skyrium išspausdinau „Švietimo Darbe." [9] Patį vertimą išpeikiau: mano nuomone, vertėjo nesilaikyta savo darbe jokių rašybos ir kalbos taisyklių, jokio kalbos vadovėlio, neita tame savo darbe kokiomis nors aiškiomis kalbos taisyklėmis. Tarp vertėjo klaidų ir šiandie, neturėdamas prieš akis paties vertimo (tik naudodamasis keliais savo užrašais), turiu galvoj nemaža jo „kalbos klaidų":

A. Šventrozis, Šventorožė, Rosė, Rosa (= lenk. Swiętoróg, Swiętorożė, Rosa, liet. Šventaragis, Šventragis, Rasa), Austėja, Budziavolas Valundę numigo, Gristis, Ykštaltoji, Lėlius, Lingusonys ir Tylusonys, Mečionis, Nėris, Okapirmas, Sąntvaras, Šneibratas, Uodegytas, Vaideliotai, Veliona, Žvaigždunoka... *B.* (Žino) gyvato slaptybes; jungia visus ir priglūstim rakina; septynerias jūras pasiekia; apsupė jį šešiasieninis mūras. *C.* Karvelis (Kraš.) yra balandis (= b-džio) mėnuo. Karvelių mėnuo — gegužis. Pievos gegužio grožybėmis rėdos. Matės aukštai seną krivį besėdint. Atmintin brolio minėjo tave. Taip skauda jis buvo palikti. *D.* Darbo lig rytui dar turime valiai. Mane bausmei išmes jie ant jūrių. Ten rusėjo šaltiniai, tankiai dengtai su šakom apsipynę. Svetimui nė vienas ten negaili; (tu) mus vienus virgdi. Man švintant aš regėjau*). Aš nuteistas kančiai ir skausmą regėti.

---

*) Plg. vieną mūsų mokslo įstaigos (Hum. f.) raštinės sakinį: „Tamstai prašant, Tamsta esi atleistas iš fakulteto nuo š. m. sausio 1 d." Taip parašyta Fak-to oficialiame atsakyme J. B-ui. *J. J.*

E. Reikia jums būti maldingais, dorais ir taikingais. Krivis baltuose drabužiuos sėdėjo, keturiasdešimtsdevyniakartote juosta juosėjo, juosta jį juosė keturiasdešimt devynia kartote. Siuntinys juoduos rūbuos aplankė. *F.* Užuot pagerėti ir Dievų kerštą į šalį nukreipti, ieško Danguose kitokių Dievybių; kyla virš medžių; sulyg kojos išmatavę... *G.* Aukuras sidabriniai mirgėjo; bevilčiai jis žiūrėjo; nenoriu bevilčiai kentėti; jis vargsta bevaisiai. *I.* Jis skęstančiai metės į mokslą; jis liūdinčiai žvelgė į saulę; pieva žaliuojančiai žėlė...

Jei mokytojas, skaitydamas šituos kalbos pavyzdžius *(A—I)*, turės aiškinti mokiniui ir žodžius „Lingusonys (medaus dievaitis), Tylusonys, Ykštaltoji, Mečionis, Gristis, Okapirmas, Šneibratas, Žvaigždunoka...“, tad jis, vargšas, jų (tų žodžių kilmės sudėties ir reikšmės), man rodos, niekaip neišaiškins mokiniui. Savo mokiniui retas mokytojas tegalės paaiškinti, kurios lyties yra tam tikruos šios vietos pavyzdžiuos (*E*) žodžiai „devynia kartote“, net nepasakys jam tų žodžių vardininko. Jei mokinys, susidomėjęs teksto kalbos pavyzdžiais, ims prašyti mokytoją, kad jam paaiškintų ir kitus šios vietos pabrauktuosius dalykus (kuriuo nors gramatikos atžvilgiu), tad mokytojui, man rodos, tik rankos teks išskėsti ar pačiam išsižioti.

Pažymėjęs šito vertimo nepaprastybes Komisijai, pasakiau jai ir tą savo išspausdintąją nuomonę, kurios ir šiandien laikausi, nors Humanitarų fakulteto profesoriai, įvairių specialybių žmonės, į šitą mano liestąjį kalbos dalyką, pernai metų gale, savo posėdyje kiek kitaip pažiūrėjo: jie išrado, kad kalbamojo vertimo stilius esąs „visai patenkinamas“, kad stiliaus gerumui kalbos taisyklingumas nėsąs būtinai reikalingas, žodžiu sakant — tas vertimas tinkąs aukštesniųjų ir vidurinių mokyklų bibliotekoms... Tuo šitas dalykas, rodos, ir pasibaigė.

Šita savo nuomone tam tikru laiku sukėliau prieš save ir kalbininkus nemaža rašytojų. Vienas rašytojas „Bare“ tik nustebo, kaip galinti būti negera ar netikti mūsų mokykloms Fausto Kiršos kalba! Del atskirų mano pastebėjimų, išdėstytų „Švietimo Darbe“, jis nė neišsižiojo, nepasakė, kur mano klystama arba kur be reikalo mano puolamas vertėjas. Kitas rašytojas (doc. J. Tumas), saviškai subaręs del tos nuomonės kalbininkus, „Lietuvos“ skiltyse tik pažymėjo, kad šitas vertimas mano suniekintas del „puskapio ortografijos klaidų“. Kai rimtai ir kultūringai bus elgiamasi su savo priešininkais, kiek kitaip, man rodos, turės elgtis čia ir rašytojai su kalbininkais.

Panašiais atsitikimais, jei kalbininkai sudarytų „karo paliaubas“ su rašytojais, ar man tikrai reikėtų imti kitaip elgtis? Bet kitaip čia pasielgti aš ir dabar, kol nėra tų paliaubų, nemokėčiau: rodos, visur (Latviuos, Rusijoje prieš didįjį karą, Lenkuos, Vokiečiuos...) reikalaujama, kad mokyklų bibliotekų skaitymai nesipriešintų pagrindinėms tų mokyklų kalbos taisyklėms, kad tie skaitymai kalbos atžvilgiu kokios nors sistemos laikytųsi, kad, kalbos taisyklių (jos dėsnių) vietoje, nebūtų jose kokio neaiškaus mišinio... Ar pasirašęs „karo paliaubas“ turėčiau imt kitaip toliau galvoti ir elgtis, ne taip, kaip man senieji mano įpratimai diktuoja? Tas dalykas, kad įvairūs vieno mūsų fakulteto specialistai čia ką nauja yra dabar nusprendę, nieko pamokomo man šiuo tarpu nepasako.

Jaunesnieji žmonės šituo atžvilgiu tegali imt „naujoviškai“ sámprotauti. Jei mūsų rašytojai kur nuspręstų, jog „Vitolio Raudos“ ir kitų tos rūšies raštų kalbos klaidos „mažmožis“ tėra, jog lietuviams čia, rašytojo vertime ar šiaip darbe, ir kokio mišinio turi užtekti, jog Lietuvos žmonėms, jų mokykloms, kiekvienas rašytojas, įprastinių žmonių kalbos taisyklių vietoje, gali ir kokiu savu skubinai sudarytu mišiniu tesitenkinti, — anais laikais Rusijos valdžia taip ir sámprotaudavo apie mūsų kalbos dalyką, apie jos rašinius, — tad, pasirašius kalbamąsias „paliaubas“, reikėtų man, žinoma, dabar tik nosis nuleisti, nesipriešinti, nekovoti del to, „nesmaugti“ raštų, „nežudyti“ jų... Tad dar kiek pagalvosiu.

Pernai metų gale, sužinojęs apie minėtąjį Fakulteto įsikišimą į mūsų vertimų kalbos dalyką, apie jo žmonių išreikštą posėdyje Komisijai nuomonę del F. Kiršos vertimo ir apie naują del tos Fakulteto nuomonės Komisijos nusprendimą, parašiau Šv. Ministeriui (prof. V. Čepinskiui), kad ir del kitų Komisijos sprendimų, susidariusių iš dalies, gali būti, del kelių mano atskirų kalbos nuomonių, jis ar toji Komisija paklaustų Humanitarų fakultetą nuomonės: Komisijos sprendimai, taip padarius (peržiūrėjus tuos kelis savo sprendimus), būtų vienodesni ir nuoseklesni... Išskirti kalbamasis F. Kiršos vertimas iš „nubaustųjų“, gal būt, nereikėtų. [10]

Man, kaip sau norit, vis dar neaišku, kaip aš čia kitaip toliau turėčiau imt elgtis, pasirašius rašytojams ir kalbininkams kokiai dešimčiai metų kalbamąsias „paliaubas“? Taigi jų priimti vis dar negaliu...

4. Užpernai „Šv. Darbe“ saviškai papeikiau Vinco Krėvės „Skirgailos“ kalbą. [11] Aiškiai žymėjau ir tada, kur kas tos dramos veikėjų kalbose skiriasi nuo įprastinių mūsų kalbos taisyklių. Dramos vei-

kėjai, ne tik lietuviai, bet ir lenkai su kryžeiviais, ten lyg per dažnai nepaprastais rusų kalbos posakiais operuoja („dėkoja *Dievą, žemėmis* valdo...“). Savo straipsnyje ten pažymėjau, kad Vincas Krėvė, įsikūręs galutinai, rodos, Lietuvoje, tur būt, véikiai nusikratys panašiais barbarizmais ir šiaip nepaprastomis mums kalbos svetimybėmis. Apie tai, tinka ar netinka ši jo drama mūsų mokyklos skaitymams, savo straipsnyje nekalbėjau; to niekur nėsu žymėjęs nė del kitų jo raštų kalbos ar turinio. Iš šiaip jo straipsnių lyg matyti buvo, kad jo skaitytas tas mano pažymėjimas del jo vieno rašto kalbos; bet niekur nėr jis parodęs spaudoje, del ko jis su manim nesutinka. Tos dramos kalba ir dabar tebėr kokia buvusi (teatre).

Kuriuo atžvilgiu aš čia turėčiau pasitaisyti, pasirašęs „karo paliaubas“ su viena kuria žymiąja rašytojų organizacija?

5. *Kai nustojo ėjęs* „*Baras*“, aš savo nuomonę ir del jo kalbos smulkiau išreiškiau „Šviet. Darbe“. [12] Kol „Baras“ buvo gyvas, spaudoje del jo kalbos tylėjau; kai numirė, kelias jo kalbos ydas pažymėjau, vadinas, spaudoje. Čia pasielgiau, žinoma, „nekultūringai“: apie mirusius reik arba nieko nesakyti arba tik jų darbai girti, nuopelnai kelti aikštėn, o mano buvo pasielgta kaip tik kitaip... Apie tai, kiek „Baras“ tiko ar netiko mūsų mokyklų skaitymams, niekam niekur, rodos, nėsu rašęs... Ar panašiais atsitikimais, pasirašęs „paliaubas“, toliau kitaip turėčiau elgtis?

6. Vienoj savo išspausdintoj *paskaitoj* doc. J. Tumas beskubėdamas buvo pridaręs nemaža smulkių kalbos klaidų; tarp ko kito, paskaitos pradžioje jis vartojo tam tikram savo reikalui žodį „dvasionis“, paskaitos vidury tam pačiam reikalui jau „dvasininką“ tevartojo, paskaitos gale ar apie galą, niekuo nepasiaiškindamas, visai tam pačiam reikalui jau „dvasiškį“ tevartojo... [13] Del kelių tos rūšies klaidų kiek bariau jį spaudoje, bet apie tai, kiek tinka jo raštų kalba ir tos rūšies paskaitos *mokyklų bibliotekoms*, niekur, man rodos, neteko kalbėti spaudoje. Dviejuose tos pat rūšies savo straipsniuose pabariau pernai spaudoje ir du rašytojų (doc. J. Tumo ir M. Vaitkaus) vertimu ar taisymu. [14] Apie tai, kiek tuodu vertimu (taisymu) tinka mokyklų skaitymams, irgi niekur nieko, rodos, nesakiau. Kuriuo atžvilgiu aš čia turėčiau „paliaubų metu“ pasitaisyti?

Apie tai, kiek tinka ar netinka *Vaižganto raštai* mūsų mokyklų bibliotekoms, irgi niekur, rodos, neteko man kalbėti laikrašty, nors del jų kalbos ar bent del jų „skirtukų“ esu kur šį tą rašęs. [15]

Pasirašęs šitas „karo paliaubas“, kaip aš turėčiau toliau elgtis spaudoje su kalbos dalykais, mano kur netyčia užeitais doc. J. Tumo,

Vaižganto ir kitų mokslo žmonių ar rašytojų raštuose? Kol tat neaišku, sunku man apie jas nuoširdžiai ir tiesiai kalbėti čia su Baliu Sruoga.

7. Prieš pusę metų teko man „Lietuvoje“ bartis ir del „Pradų ir Žygių“ kalbos. Ten žymėjau, kad jų kalboj yra daug kas taisytina. Niekas manęs del mano išreikštų „Lietuvoj“ minčių paskum nesudraudė spaudoje, neparodė, kur mano nesuprasti to „Pradų ir Žygių“ kalbos gerumai, kur mano samprotavimuos klystama, niekuo neįrodė man, kur prieš „naujas rašytojų kalbos taisykles“ turi nusilenkti ar bent nutilti kalbininkai su „blusininkais, kalbos fetišais“ ir kitais „raštažudžiais“... [16]

Pasirašęs „karo paliaubas“, ir čia nemokėčiau toliau kiek kitaip elgtis su rašytojais.

8. Pernai Vincas Krėvė, pastebėjęs kelis kalbininkų darbo negerumus, ėmė juos, tuos žmones, smarkiai barti „Praduos ir Žygiuos“: ten jis žymėjo, kad mūsų kalbininkai (jo „blusininkai“) neturį nė mažiausio supratimo apie kalbos stilių, bet tuo pat straipsniu kvietė juos padėti mūsų stiliaus dalyke, jo tyrime ir nustatyme, mūsų rašytojams; ten jis tvirtino, kad daugumas kalbininkų taisyklių esą vieni prasimanymai, nors kokių pavyzdžių, tam „prasimanymo“ dalykui aiškinti, jis nedavė savo straipsnyje; ten pat jis sakė, kad mūsų „blusininkai“ norį rašytojų kūriniuose tematyti XVIII ir XVII amžių kalbą, jos pasenėjusias mums taisykles; jis mūsų rašytojuose tematė, rodos, Lietuvos Viktorus Hugo ar Al. Puškinus..., o mūsų „blusininkuose“ — įvairius senų laikų „gramatininkus“, reikalavusius iš Viktoro Hugo, kad jis labiau laikytųsi prancūzų akademinio žodyno ir senosios prancūzų kalbos tradicijų, o iš Puškino, kad jis netoltų savo kūriniuos nuo tų kalbos taisyklių, kurias jie brangino Lomonosovo ir Tredjakovskio raštuose, kad mažiau stengtųsi paprastosiomis savo laiko žmonių kalbos taisyklėmis rašyti... Kad mūsų kalbininkams daugiau šių dienų žmonių kalbos, jos tautosakos, taisyklės rūpi, ne anų amžių dirbtiniai raštų kalbos dalykai, — apie tai Vincas Krėvė savo straipsnyje nieko nesakė, o savo paties tvirtinimų jokiais savos kalbos pavyzdžiais neiliustravo. Man pačiam kalbininkai, „reikalavę“ iš šių dienų rašytojų tokių niekų, nebe šių dienų kalbos taisyklių, visai nėra žinomi. Čia, mano supratimu, Krėvės buvo tik prasimanyta, — tuo prasimanymu apie kalbininkų ieškojimą šių dienų raštuose anų amžių kalbos jo netiesa buvo pasakyta skaitytojams, — ir aš jį pernai vasarą ar pavasarį kiek subariau dviem straipsniais „Lietuvoje“. [17] Vienam kitam tas mano subarimas galėjo pasirodyti „nekultūringas“,

bet kuo ten mano nusižengta prieš kultūrą, man irgi niekas nėr „kultūringai“ spaudoj išrodęs.

Kuriuo atžvilgiu turėčiau toliau čia, pasirašęs „karo paliaubas dešimčiai metų“, pasitaisyti prieš galą savo gyvenimo? Ar negalėtų Balys Sruoga čia kiek aiškiau kalbėti su įvairiais „raštažudžiais ar knygžudžiais“, su kuriais jis dabar, matyti, nori tas „karo paliaubas“ pasirašyti?

9. Kalbamojo straipsnio pradžioje, vienoje vietoje, Balys Sruoga sako: „Mokyklų bibliotekos — tuščios, o Vincas Krėvė, Vaižgantas, Kirša, Vaičiūnas, Šeinius ir t. t. apšaukiami kalbos nemokėliais — ir jų raštai gali kirmyti krautuvininko lentynose.“ Čia, man rodos, daug prikišama man ir kitiems kalbininkams.

Pats aš esu peikęs spaudoje Vinco Krėvės „Skirgailos“ ir Fausto Kiršos „Vitolio Raudos“ vertimo kalbą, bet apie tai, kad jie, kaip ir Vaižgantas su kitais rašytojais, yra kalbos n e m o k ė l i a i, man rodos, niekur nėr tekę rašyti. Jei prikištų kas mokykloj mokiniui, kad jis negerai tam tikrą uždavinį išsprendęs, tad dar nebūtų pasakyta, kad matematikoj tas mokinys „yra tikras nemokėlis“. Kalbėdamas apie „Skirgailos“ ir „Vitolio Raudos“ kalbą, niekur, rodos, nežymėjau, kokia yra kitų tų rašytojų raštų kalba. Kurie čia kalbininkai yra taip skaudžiai pakišę savo koją einantiems savo keliu minėtiesiems „nemokėliams“ ir išvarę juos iš mokyklos bibliotekų?

Baliui Sruogai ir čia reikėjo kiek tikslesniam būti. Jei kiti kalbininkai yra tikrai smerkę del ko šitą eilę rašytojų, tad aš, atsiprašau, tų bendrų smerkimų nėsu skaitęs: turiu čia vis galvoje tuos mūsų rašytojus, kurie kieno yra „apšaukti mūsų bibliotekoms kalbos nemokėliais“. Jei tų ar kitų mūsų rašytojų raštai gali kartais kirmyti knygynų lentynose, nepatekę iš jų į skaitytojų knygdėčius, tad čia bus, šiaip ar taip, ne kalbininkų kaltė: mūsų laikraščiai, mokyklos, mókytiniai žmonės nėr toki jautrūs — nesirūpina taip uoliai vykdyti visokius, tarp jų ir iš piršto išlaužtus, „kalbininkų smaugimus ir žudymus“...

Dar kartą pažymiu primygtinai: apie Vinco Krėvės, Vaižganto, Kiršos... įvairių raštų kalbą niekur, rodos, nėsu išsižiojęs, — pratęs esu kalbėti tik apie a t s k i r o r a š t o dalyką, — tad ir čia „karo paliaubų“ pasirašymas iš mano pusės jokios, man rodos, atmainos nepadarys tolimesniame mano gyvenime. Mūsų mokyklų bibliotekos ne del kalbininkų „smaugimų ir žudymų“ yra tuščios...

Iš viso, ką čia parašiau, aišku bus, tikiuosi, skaitytojui, jog senis Jablonskis pasiliks, tur būt, čia koks buvęs — ir toliau, jei dar kiek

laiko patvers, rašys kaip rašęs įvairius savo kalbos dalykus, kad ir vienas kitas mūsų rašytojas ir šių dienų Humanitarų fakultetas saviškai kovos su tais dalykais. Vienam kitam rašytojui dar reiktų, man rodos, čia tiesiai į save pažiūrėti, užuot vien kalbininkuose kliáučių ieškojus.

10. Šitą straipsnį rašau, atsakydamas daugiausia į tai, kas pasakyta Balio Sruogos straipsnio gale, ir į paskutinįjį jo straipsnio pasakymą: „Žodis priklauso kalbininkams.“ Man, seniui, lyg nepritiko negirdoms nuleisti rašytojo žodžiai. Ką pasakys į B. Sruogos straipsnį kiti kalbininkai, nieko čia nenumatau: prieš rašant šitą atsakymą, su kitais kalbininkais neteko pasitarti. Rašiau čia daugiausia apie tai, kaip man pačiam atrodo šitas karo paliaubų dalykas. Ir rašytojams, kaip ir kalbininkams, ypačiai vieną dalyką šituos ginčuos patarčiau turėti toliau galvoje: a) būkim tikslūs, tiesūs, aiškūs ir eikim gyvenime daugiausia tais keliais, kuriais kultūringosios tautos eina ir turi eiti; b) prikišdami ką vieni antriems, kalbininkai rašytojams ir rašytojai kalbininkams, turėkim drąsos visada ir į save bešališkai pažiūrėti; c) pagrindinių savos kalbos dėsnių mokėjimas reikalingas, šiaip ar taip, ne tik kalbininkams, bet ir rašytojams; d) mūsų rašytojų kalba turi būti gyva tautos ar žmonių kalba; ji tokia turi būti, kad skaitytojas iš rašytojų kūrinio galėtų ir savos kalbos mokytis; e) rašytojas, neišmokęs savos kalbos iš pirmųjų jos šaltinių (iš žmonių kalbos, iš jos tautosakos, iš jos įprastinių dėsnių, kurių tiek daug girdim tautos gilumose aplink save, iš vieno kito rašytinio kalbos dalyko...), neturi valios tartis mokąs ją kaip reikiant... Šitie „mažmožiai“ reikėtų ir rašytojams, ne tiktai kalbininkams, turėti galvoje prieš darant kalbamojo karo paliaubas. Nepamirškim, jog beveik visi mes, rašytojai ir kalbininkai, mokslus ėjom svetimomis kalbomis, skaitydavom, eidami mokslus, beveik išimtinai tiktai raštus svetimomis kalbomis rašytus; daug kas ir dabar galvojam paprastai rusiškai, vokiškai ar kaip kitaip, savų raštų, nusistojusia kalba parašytų mokslo ir literatūros dalykams eiti, beveik neturime, juk daug kas beveik visą savo amžių, prieš imdami ką rimtai dirbti namie, Rusijoj ar kur kitur išgyvenom... Labai skeryčioti čia ir rašytojams netinka. „Kalbos vadovėlis“ reikia mokėti visiems, kurie nori šiaip ar taip vadovauti raštais ar kitais tokiais galais tautai, redaguoti jos laikraščius, naujuosius kultūros kelius tiesti jai raštais. Ko nepadarėm anksčiau, to bent dalį, reikalingą gyvenimui, turim dabar pasidaryti.

Atsiminkime ir tai, kuriose skirtingose aplinkybėse tenka mums gyventi. Kokių rimtų raštų, žymesnių mokslo monografijų, paskirtų

filosofijos, istorijos, literatūros ir visuomenės dalykams tirti, savų arba verstinių tos rūšies raštų, mes labai maža teturime ar beveik neturime. Be tokių raštų, parašytų apygere kalba, nei mums (rašytojams ir kalbininkams) nei mūsų studentams nėr lengva tiek išmokti atprastosios savo kalbos, kiek ji reikalinga naujajame mūsų mókytinės visuomenės gyvenime. Mūsų rašytojai dažnai tvirtina kalbininkams, kad ne A. Puškinas, V. Hugo, A. Mickevičius... mokęsi iš kalbininkų savos kalbos, bet toliau gyvenime patys anų laikų kalbininkai turėję iš jų, iš tų didžiųjų rašytojų, mokytis kalbos. Tik, gaila, kad jie, tie mūsų rašytojai, pamiršta, jog jie, mūsų šių dienų didieji rašytojai, daug kuo skiriasi nuo anų literatūros raštų didvyrių; mūsų rašytojai nėr mokęsi mokykloj kaip reikiant savos kalbos, jauni būdami beveik nėr skaitę parašytų žmoniška ir nusistojusia sava kalba raštų, jų daugumas svetimose mokyklose ir svetima kalba tėra ėję mokslus, jie yra gyvenę gražiausią savo laiką beveik visi svetur ir mito gyvendami kitų tautų, kitų kalbų raštais... Ne, savos kalbos dabar ir mūsų rašytojams reikia mókytis. Tat sakydamas, turiu galvoj, jog mūsų rašytojų tarpe yra, kaip sau norit, ir žmonių, kurie nemoka savos kalbos ir jos nesimoko ar ją bent daugiau turėtų mokėti.

J. Jablonskis.

[1927 m. „Lietuva" N 28].

Šių dienų nepaprastybės mūsų raštų kalboje.

Mūsų rašytojai, bent kai kurie, gindamiesi mėgdavo ligi šiol reikšti vieną kitą priekaištą kalbininkams („blusininkams, kalbos fetišams"...). Ko tikrai nori rašytojai iš kalbininkų, ligi šiol sunku buvo matyti: tie priekaištai bendrais neaiškiais žodžiais tebūdavo pasakomi, su aiškiais priekaištais man nėr tekę susidurti. Bet šiais metais išėjo vienas didžiulis raštas (psl. 1—506), rašytojo verstas iš lenkų kalbos, rašytojo ir redaguotas. Iš to dviejų rašytojų darbo visai aiškėja, man rodos, kaip supranta rašomosios kalbos dalyką tie mūsų rašytojai, kurie savo darbe susiduria su įvairiomis raštų kalbos páiniavomis, ne vien su savų apsakymų, dramos ar eilėraščių kalba.

Savo šios dienos straipsnyje, tiesiai pasisakau, imu kalbėti apie kalbos dalykus, mano užeitus šiame Humanitarų Fakulteto leidinyje:

Lietuvos Universiteto Humanitarinių mokslų Fakulteto leidinys. Bronislovas Chlebovskis. *Lenkų literatūra* 1795—1905. Vertė Petras Vaičiūnas, red. prof. V. Krėvė Mickevičius. Kaunas. Valstybės Spaustuvė. 1926 m.

Apie šitą vertimą ir kalbininkas galėtų įvairiais atžvilgiais kalbėti. Kalbininkas galėtų čia savo akį atkreipti į dviejų mūsų rašytojų stilių, pažiūrėti, kiek visas šitas vertimas yra įmanomai išreikštas mūsų kalbos žodžiais ir sakiniais, ar nėra jų darbe kartais „kalbos klaidų", nesutinkančių su tomis kalbos taisyklėmis, apie kurias turim supratimo iš gramatikų, tautosakos ir kelių rašytojų raštų, skaitomų mokykloje ir šiaip mūsų gyvenime. Bet čia kalbėsiu tik apie vieną dalyką — apie tai, kuo šis vertimas skiriasi nuo visų kitų mūsų literatūros raštų, tarp kitų — ir nuo V. Krėvės ir P. Vaičiūno raštų kalbos. Man čia ypačiai yra kritęs į galvą nepaprastas vertėjo ir jo redaktoriaus mūsų žodžių kaitymas. Tie mūsų kalbos žodžiai, kurie šiaip taip kaito savo galūnes ar pavidalą linksniams ir skaičiams žymėti, čia gauna dažnai labai nepaprastų galūnių ar lyčių, bent tokių, kokių nėra ar beveik negali būti rašomojoje mūsų kalboje. Šiuo atžvilgiu turiu pastebėjęs ypačiai sangrąžinių mūsų žodžių (daiktavardžių, dalyvių...) kaitymą vertime, jų linksnių ir skaičių sudarymą.

Iškeldamas iš kalbamojo vertimo eilę tos rūšies lyčių, vietomis vertimo sakymus turiu trumpinti, šį tą praleisdamas tekste; sutrumpinęs gerokai cituojamąjį tekstą, vietomis šį tą iš savęs įstatau skaitytojui citatos pradžioje, kad aiškesnė jam būtų sutrumpintojo teksto reikšmė. Tam savo reikalui vartoju čia skliaustelius(),—juose įstatau skaitytojui vieną kitą savo žodį, — arba daugtaškį (...), kuriuo tiktai išleidžiu teksto žodžius, neturinčius šiam mano reikalui reikšmės. Citatų imu nemaža, jomis pažymiu ir tai, jog čia tam tikros lytys nėr atsitiktinai pasirodžiusios tekste, jog jomis vertėjas (ar redaktorius) įvairiems galams gana dažnai operuoja. Savo citatose pažymiu ir teksto puslapį, iš kurio jos paimtos*).

Čia randam išspausdinta:

I. **Vard-kas.** 1. Tik... nauji, jaunoji karta... sujudina apmirusį lenkų gyvenimą (233). 2. Tiek angštus ir skurdus tolaikinis lenkų gyvenimas namie... (236). (Rašytojas) yra akylus, uolus, bet dažnai — rūstus sekėjas (238)... literatūra, Lenkijoj plėtojima, pasitenkins

*) Pats aš, prieš rašydamas šį straipsnį, deja, toli gražu ne visą vertimą turėjau kantrybės perskaityti. J. J.

kasdieninio gyvenimo rėmais (237). 3... visuomenės stengimasai gimdė jai Europos pripažinimą (205). 4. (Sielų sluoksniai), reikšdamėsi draugijos gyvenime, daro jį kultūros išraiška (132). Poetas... prisipažįsta, kad „mums širdys taip šypsodamosios ir linktų prie milžininių (?), didelių dalykų, bet čia pat tuojau paprastumas ir kvarksėja (?) ir spaudžia, skverbiasi lūposna, ausysna, akysna, kiekviename dvasią niekina“ (480). 5. ...mokykla, maitinančiosioji moksle XVIII amžiaus rašytojų veikalais,... suteiks pseudoklasinei krypčiai rimtą literatinę, kultūrinę, o drauge ir tautinę reikšmę (21)... 6. ...poeto laimės daina, jungiančiasioji jo sieloj su visų laimės džiaugsminga viltim (163)... 7. Vieta, kurioj eina poemos veiksmas, yra buvusi Naugardėlio vaivadija, randančiasi Nemuno viršutiniuose upyno (=esanti Nemuno aukštupio) plotuose (129). 8. (Jis tarėsi išvaduosiąs) tėvynę per caro Mikolojaus nužudymą, kai jis vainikuosiąs (=kai šis vainikuosiąsis) Lenkijos karalium Varšuvoj 1829 metais (150). 9. Antras egzotinis tipas yra Grovas,... nejaukiai jaučiantėsis nesuprantamų jam bajorų tarpe (130). Patriotinis skausmas,... randantėsis vis sunkesnėse tautos gyvenimo sąlygose,... rado savo nusakiausią (=nuosakiausią, nuosekliausią?), galingiausią ir vaizdingiausią išraišką (165, 166). Lenkų teatro išaugimas, rišantėsis su augančia Varšuva,... užlaiko (=išlaiko?) 10 teatrų, kasdien perpildytų (458).

II. **Kilm-kas.** 10. (Rodo jame) sveiko proto ir prastaus patriotizmo susitelkimą (131). 11. (Viskas) žadino sekti jaunų dienų kūrybos bandymuose paeiliui pažinamųjų poetų stiliaus ir formos savaimingumais (147). 12. (Buvo) ir išėjūnų, susiskaldusių į priešingas, kovojančias tarp savęs partijas (172). 13. Skamanderio bangos, priimančios besinerinčiųjų iš vandens paveikslų pavidalus, savo kugždėjimu gimdo vizijas (468). 14. Etero bangos... tai vienintelė kalba, tinkanti sielos, gerinčios (?) beribiškumą, troškimams (168). 15. (Jis) buvo užėmęs... ne vado, bet tik geros naujienos skelbėjo, artinančiasio išsivadavimo pranašo vietą (194). 16. (Nepabijojo) karštuolio Simono, veržiančiasiojo už Kristų kovon (157). 17. Mickevičiui skleidėsi vis didesni turtai... paprotinių bruožų, prašyte prašančiasiųjų juos atvaizduoti ir bylojančių į ilgenčiasiojo poeto ir klajūno jausmus bei vaizdeną (131). 18. Poetas visuomet skiria rusų plačiąją visuomenę... nuo jos valdžios ir nuo nepastovios (del keičiančiasios politikos) ir kosmopolitinės tų dienų rusų biurokratijos (166). 19. (Stilius) yra labai sunkus... su tais minties stengiančiosios išaiškinti bei išrišti dideles paslaptis, tikėjimo nelygu-

mais... (147). (Pradeda) liriškame atvaizdavime lenkų sielos, stengiančiosios užgesinti savo skausmą moraliniu kilimu (175). (Poetas) pamaži išmoko giliai suprasti, atjausti ir išreikšti... žmogaus sielos, randančiosios tolaikinio Europos gyvenimo pragare, kentėjimus (176). (Pareina) nuo keičiančiosios tautos padėties (178). 20. (Lenkų visuomenė buvo atiduota) trijų valdžių asimiliacinių siekimų priespaudai, — valdžių, stengiančiasiųjų susilpninti... ryšius (8). Noras išaiškinti žydų klausimą... privertė Niemcevičių parašyti laiškų būdu romaną „Leiba ir Sorė arba dviejų mylinčiasiųjų (=mylinčiųs, sumilėlių, įsimylėjėlių) laiškai" (55). Dar XIX amž. pradžioj... mato Mickevičius paskutines to gyvenimo dienas, kurios būdamos keičiančiasiųjų politikos apystovų ir visuomenės santykių įtakoj, silpnėjo ir blyško (129). Jis turi išspręsti ginčą prašomas bylojančiasiųjų (=bylinėjančiųsi) pusių (129). Bastančiasiųjų, kenčiančiųjų ir ilgenčiasiųjų tarpe slanko visa tai giliausiai jaučiąs jaunuolis vardu Anhelli (159).

III. **Naud-kas.** 21. (Niemcevičius tarnavo) visų Lenkijos dalių trijoms kartoms (233). 22. Slovackio sielos senoji nuotaika užleidžia vietą optimistiniai, krikščioniniai filosofijai (160). 23. Kraševskis turėdavo... solidarizuoti tiems supratimams ir nusistatymams, plaukiančiams iš lenkų visuomenės (237). 24. Pietų Krimo jūra, tyruliai, kalnai tarnauja čia poetui savo galingomis grožybėmis... reikšti dvasios ilgėjimasiems, veržimasiems, troškimams (90). 25. (Priešingas buvo ir) Krasinskis platinančiasiam emigrantų tarpe Tovianskio mokslui (162). Žurnalistui, gerinčiasiajam lenkų kaimo ramybe, šitaip atsako: „O kaip mes, tai mes..." (480). 26. (Toji burtininko daina) stiprino ir guodė nukankintas sielas tiek ilgentėsiems Prancūzijoj, tiek kenčiantiems tolimame Sibire (163). (Jie gimdo) sielose pakeltą ūpą, išdidumą, jeigu ne džiaugsmą kankiniams, ruošiantėsiems savo kančiomis išvaduoti žmoniją... (169).

IV. **Gal-kas.** 27. (Jis) suprato viešąją komedijos svarbumą (58)... „Anafielas", kas turi reikšti „amžinąją kalną" (236). 28. Ir ji daro tai per... kultūrą ir valdančiąjį luomą (153). 29. Mirties valandą jis mato plaukiančią nuo kranto valtį, prisėdusį žiūrinčių į jį žmonių (470). 30. (Kūrinys) vaizduoja fiktyvius, vaizdenos sukurtus žygius ir padėčias (149). 31. Jis liudija patį gyvenimą, plėtojančiąsi bekovojant su galinga ištautinimo akcija, kuri naudojosi kasdien stipresnėmis valstybės įstaigų ir kultūros veiksnių priemonėmis (178, 179). 32. (Tas veiksnys auklėja, stiprina ir koncentruoja) randančiasiąjį poetų sielose palaidumą (145). 33. Krasinskis... atspindi

savo liringume karštai sukeltus jausmus, išsiliejančiasius laiškuose ir lirikos kūriniuose ir spalvuojančiasius jo visų veikalų vaizduose bei regėjimuose (164). 34. Aukštesniųjų luomų apsireiškimus, slepiančiuosius po tariamąja Europos kultūra,... nucharakterizavo... Juozas Veyssenhoffas (456). 35. (Jis turėjo prieš save) tėvynę, randančiasiąją baisioj padėty (159). (Poetas regi tėvynės) netolimą ateitį, reiškiančiasiąją žmonijos gyvenimo naujos gadynės šviesoj (162). (Lenkas) prieš save mato vien „leidžiančiasiąją saulę ir galiūnus bei pirklius, keikiančius klajūną" (176). Vyspianskis polichrimuoja puikią šv. Mergelės Marijos bažnyčią, randančiasiąją Krokuvos prekiavietėj (463). Jo vaizdena, mėgstanti nepaprastumą, perstato (?) jam dvi vaizdžiai skiriančiasias vizijas (173). 36. Kraševskio apysakoj... didvyris... savo bevaisius (=bevaisiškus) stengimuosius užbaigia girtuoklyste (236). (Rašytojai ims) vaizduoti paprastą gyvenimą, atskirų geresnių asmenų, stengiančiasiųjų iš to purvo iškopti, kančias ir sielojimuosius (237).

V. **Įnag-kas.** 37. (Krasinskis duos lenkų tautai) tapti veikliu žmonijos narium (156). 38. (Lenkų liaudis tvirtino) savo moraliniu grožiu, slepiančiasiuoju po rudinia, savo žmogaus teises, savo kilnumą (238)... 39. (Jie liepė) tikėti artinančiasiu išsivadavimu (178). 40. (Jis tapo) mokytojo įsakymų vykdytoju, besistengiančiasiu prisiartinti prie jo savo dvasios nuotaika (193). 41. Nuostabia... muzika, harmonizuojančiasiąja (=Nuostabi... muzika, harmonizuojantisi?) su gražiu fonu,... yra lirinis vaizdas (468). 42. Kartu su nuolatiniu normališkesnių lenkų gyvenimo sąlygų darimuisi lenkų literatūra... yra privesta (?) netekti svarbiausios... išraiškos (497).

VI. **Viet-kas.** 43. Žmogaus apribotas protas... žadina jį... plasnoti ten bekraščioj beribėj (205). 44. ...jie galės plėtotis tik labai angščiose ribose (233). (Ji) buvo priversta tenkintis literatūra ir angštoj srity uždaryta publicistika (239). 45. Tas radinys... darė įtakos Vyspianskiui,... sutinkančiam puikiose, smailiabokščiose Krokuvos bažnyčiose... įkūnytą juosna turtingą... praeitį (462). 46... prisiminimas brangiausių tos meilės valandų, praleistų gražiame kampeliuj ties Como ežeru, o lygiai tas dvasios sustiprinimas... — susijungė džiaugsmingame ir kilniame svaiguly (162). 47. (Gyvenimas) reiškėsi naujai sužydusioj literatūroj, mene, moksle, ekonominiame plėtojimesi*) (460). 48. Tie toki ryškūs skirtumai

---

*) Šitas vietininkas mano duotas čia tik kontrastui su kitais šio vertimo vietininkais. *J. J.*

sąlygose ir vystymosiuose senosios ir jaunesniosios Lenkijos... sudaro svarbiausį veiksnį padalytos Lenkijos dvasiniame gyvenime (8). 49. (Tas nugalėjimas sako), kad ne gyvenimo šalinimuosi, bet įgijime (=ne šalinimusi, bet įgijimu?) dvasios jėgų... galima pasiekti išsivadavimo (170). Jis pasiekė didelio grožio liringai reikšdamas savo sielos nuotaikas, pareinančias savo įvairume ir keitimuosi nuo gyvenimo ir turtingos vaizdenos vaizdų ir vizijų (170). Eilėraštis... pradeda savim tą paskutinį ir aukščiausį laikotarpį Slovackio lirikos plėtojimuosi ir liriškame atvaizdavime lenkų sielos (175).

Neiškenčiu čia pat nedavęs ir kiek mišrų pavyzdžių, iš kurių turės būt matyti, kaip laisvai operuoja vertėjas ir jo darbo redaktorius įvairiais kalbos faktais, tarp kitų ir žodžių galūnėmis ar sudėtim. Skaitytojas šios rūšies pavyzdžiais kiek pasipildys ir aukščiau duotuosius kalbos dalykus (1—49, 1—VI). Čia pažymėtina:

50. Fredros kūrybos sritis... yra siaura ir uždaryta gan angščioj lenkų gyvenimo paveikslų ir būdų riboj (59). Susijungimas tautinių jausmų su protine kultūra... leido tam poetui... suprasti angščių poetinės kūrybos su tautiniu gyvenimu ryšių svarbumą (63). Žiūrint tokiomis akymis poezija darėsi aukštu tautinio gyvenimo veiksniu (69). Toji sąkova, vaduodama poeziją iš angštų rėmų, kuriuosna ją spraudė pseudoklasicizmas, atverdama naują, neišsemiamą kūrybos šaltinį, rodydama poetams uždavinius, kurie juos statė tautinio gyvenimo vadais, paragino prie poetinės kūrybos geriausias, turtingiausias sielas, matančias, iš priežasties negalėjimo laisvai veikti kitoj tautinėj dirvoj, vien tik literatūroj galimybių (?) įkūnyti savo tautiniams bei visuomeniniams troškimams ir siekimams (69). Ligi šiol aš gyvenau tokioj angštumoj (479). 51. Fredros artizmo augimas glūdi vis gilesniame apimime, atjautime ir išreiškime visokeriopų, bet kasdieniškumo neviršijančių žmogaus sielų (61). 52. Pseudoklasikams kūrinio reikšmė ir grožis pirmiausia glūdėjo formoj... atatinkume taisyklėms (65). 53. Begailestingas (= negailestingas, beširdiškas, žiaurus?) satiros sarkazmas susijungia čia su nuoširdžiausiu jausmų išsiliejimu (481). 54. Pesimistiškai bevilčiu (=visai beviltišku?) vaizdu užbaigė Vyspianskis... tas dvi visų galingiausias savo dienų lenkų sielos tragedijas (493). Tamsoj, apsupančioj bevilčiai refleksijose paskendusį (= beviltiškai paskendusį refleksijose, amžinai p. r.?) Konradą, pasirodo, kaipo jausmų nuotaikos išraiška, čežančiai slenkančios (= čežančios slenkančios?) erinijos (493). 55. Vėliau jo vienaamžis (= jo amžininkas...) Delille, turįs ryšių (= santykių?) su Čartoryskiais, susilaukia keletos lenktiniuojančių (= keleto,

kelių konkuruojančių?) vertėjų (21). 56. Brodzinskis labiausiai rūpindavosi, kad kūriny atsispindėtų tautinis gyvenimas, tautos dvasia ir kad jis (= kūrinys, gyvenimas?) turėtų tikrą, nedirbtiną (= nedirbtinį?) stilių ir formą (65)...

Kaip mano pabrauktieji ištraukų žodžiai (1—56) reikia tam tikriems teksto reikalams kaityti, apie tai čia, žinoma, nekalbėsiu: tų dalykų mokyti brangiuosius savo rašytojus čia ir nedrįstu... Apie sangrąžinius tų ištraukų žodžius dar kiek vėliau kalbėsiu. Kitų pabrauktųjų lyčių vietoje rašomosios kalbos žmonės ir gramatikos kitaip pasako: 1) nauja (naujoji) karta; 2) ankštas (suspaustas, suvaržytas...) gyvenimas; akylas, uolus rašytojas; literatūra, Lenkijoje plėtojama (plytinti, plečiama, ugdoma...); 10) rodo prasto (tiesaus...) patriotizmo susitelkimą; 11) žinomųjų (pažįstamųjų) poetų; 12) susiskaldžiusių į partijas; 13) priimančios kylančių (kilstančių, nirstančių, neriančiųsi) iš vandens paveikslų pavidalus; 21) tarnavo trims kartoms; 22) užleidžia vietą optimistinei, krikščioninei filosofijai; 23) nusistatymams, plaukiantiems iš lenkų visuomenės; 27) suprato viešąjį svarbumą (viešąją svarbą), turi reikšti amžinąjį kalną; 28) per valdantįjį luomą; 29) mato valtį, prisėdusią...; 30) vaizduoja žygius ir padėtis (= būkles, būtis); 37) tapti žmonijos nariu; 38) po rudine; 43) plasnoti bekraštėje érdvėje (bekraštybėje); 44) plėtotis labai ankštose siaurose ribose; tenkintis literatūra ir nedaug tegalinčia skrėtrioti (sámprotauti) suvaržytąja publicistika; 45) susitinkančiam smailabokštėse Krokuvos maldyklose (šventovėse); 46) praleistų gražiame kampelyje (kampely, kampelyj); 50) uždaryta siauroj (ankštoj) riboj; leido suprasti svarbumą glaudžių (artimų) poetinės kūrybos santykių su tautos gyvenimu; tokiomis akimis (tokiom akim); toji sankova, vaduodama poeziją iš siaurų (ankštų?) rėmų... (tos kautynės, vaduodamos...; tas susikovimas, vaduodamas...)... matančias, jog literatūroj tegalima bus įkūnyti savo tautiniai bei visuomeniniai troškimai ir siekimai (?); gyvenau tokioj ankštumoj; 51) glūdi vis geresniame apėmime (?)... (eina iš to, kad jis vis giliau apima, atjaučia ir išreiškia visokeriopas, įprastines žmonių sielas; pažymi tuo, jog jis giliau...); 52) kūrinio reikšmė pareidavo nuo to, kiek jis buvo tam tikras pseudoklasikų taisykles atitikęs (kiek jis iš tų taisyklių buvo sukurtas...).

Bet pačios didžiosios kalbamojo vertimo nepaprastybės yra sukauptos, man rodos, jo sangrąžinių žodžių (daiktavardžių, dalyvių, pusdalyvių) kaityme (žr. 1—49). Tiems šios rūšies žodžiams, kurie

pasakomi be priešdėlių įvairiems sakinio galams, vertėjas duoda, kažin iš kur ištraukęs, ir labai nepaprastų galūnių (lyčių). Turiu čia galvoj tokius mūsų kalbos žodžius, kaip antai: *maudymasis, elgimasis, piršimasis, maudąsis, elgiąsis, maudydamasis, elgdamasis* (žr. citatos 1—49)... Tų žodžių lytys, tiesą sakant, ne visur vienodai tariamos ir mūsų tarmėse, bet čia, kalbamajame vertime, jos išeina aikštėn ir be galo keistos, sunkios ištarti, tokios, apie kokias nieko nesako skaitytojui kalbos vadovėliai ir tie skaitymai, su kuriais jis susiduria paprastuose mūsų raštuose (ne Human. Fakulteto leidinyje).

Kaip yra taisytinos tos vertėjo lytys, tie sangrąžiniai jo žodžiai, įvariems literatūros raštams, skaitomiems aukštesniojoj ir aukštojoj mokykloj, šio vertimo skaitytojas, tikiuos, pats supras iš tų kalbos pavyzdžių, kuriuos čia žemiau suimu jam iš įvairių rašomosios kalbos raštų ir iš tos kalbos žmonių sakymų. Skaitytojas, norėdamas orientuotis tuose sakymuose šiam savo reikalui, pasinaudos, tikiuos, ir tais kalbos vadovėliais, kuriuose yra kiek kalbama apie šios rūšies lytis. Rašomosios kalbos žmonės savo raštuose ir šiaip kalbos praktikoje ligi šiol labai dažnai šitaip pasakydavo:

VII. **Vard-kas.** 1. Vienoj panemunės vietoj yra „Maudymasis" ir kiek toliau nuo jo — „Maudykla" (tokios maudomosios vietos, taip bent pažymėta dviejose jų lentose). 2. Mūsų Onai nei jis pats vakar nepatiko nei jo piršimasis: besipiršdamas jis daug ir aiškių niekų jai prišnekėjęs. 3. Jūs dažnai baratės... meskit (nustokit, liaukitės) baręsi. Kam reikalingi tie jūsų barimaisi?! Jūsų barimaisi ir man, tiesiai pasakau, nusibodo. 4. Ją pats tas ilgėjimasis parbaigs. 5. Vienoj vietoj buvę parašyta, kad žmonės ten šaudąsi... Tik skaitytojui nebuvo aišku, kam tai pagirio vietai reikalingas pats tas šaudymasis. 6. Meldžiąsis (žmogus), meldžiąsi (žmonės) nesijuokia. 7. Ar ir tėvas taip džiaugiąsis tuo įvykiu? Ar ji vis tuo savo sūneliu džiaugiantis? Tuo ir jos džiaugiančiosi. 8. Jis juokdamasis man taip pasakė. Ji juokdamosi, ji juokdamasi į mus pažiūrėjo. Jos juokdamosi (juokdamosios, juokdamos) taip sakė. Jie juokdamiesi (juokdamies) taip tarė. 9. Dabar jis, vis labiau ilgėdamasis, laukia savo pačios. Taip ilgėdamasi (ilgėdamos) ji dar labiau sunyks...

VIII. **Kilm-kas.** 10. Labai jis peršas, bet iš to piršimosi (piršimos), iš tų piršimųsi (piršimųs), rodos, nieko nebus: tik prisimylėsim, gražių žodelių vieni kitiems prišnekėsim. 11. Iš to maudymosi (maudymos) parnešk ir suoliuką, kurį vakar iš namų iš-

Jablonskis Palangoje 1923 m. su d-ru L. Vaineikiu ir S. Vaineikiene.

sinešei. 12. Ar kas po tų jo dairymųs (dairymųsi) atsitiko, kad prisidairęs rėkaut pagaliau ėmė? 13. Bet iš to maitinimosi (maitinimos) vienomis bulvėmis stiprus, man rodos, nebūsi. Iš to tavo rūpinimosi, Jurgeli, niekam, tikėk manim, naudos nebus. Aš jūsų barimosi (barimos) nebijau. Labai nekenčiu tų barimųs (barimųsi). 14. Juokiančiosi kalba negali būti visai rimta (visai įtikima): ėmęs rimtai su kuo šnekėti, jis nė pats savo kalbos paskum nebeatsimena. Juokiančiųsi nevirkdyk be reikalo. 15. Jūs, moters, nė juoktis, man rodos, nemokat! Gražiai juokiančiosi (juokiančios) moteriškės čia, matyt, nėra (čia nematyti). 16. Mūsų maldykloje, juo labiau šventų šventovėje, juokiančiosi žmogaus nerasi, kaip verkiančio, tur būt, nematysi jūsų keliamose rudenį vestuvėse. 17. Gi žiūriu klausau — tas beširdis įsirėmęs klausosi vieno šaukiančiosi (šaukiančio) pagalbos žmogaus ir žiopso šypsodamasis! 18. Juokiančio kalba (plg. sak. 14.) verkiančiam niekad netiks. Juokiančio žmogaus čia nerasi... Juokiančios gražiai moteriškės tenai nepamatysi. Aš nei jūsų nei jūsų barimų (plg. sak. 13) nebijau. Ar kas po tų nelemtų dairymų (dairymųs) dar atsitiko?

IX. **Naud-kas.** 19. Padarysiu kada galą ir tam jo švaistymuisi (švaistymuis). Tam jo švaistymuis (švaistymuisi) aš niekad, tur būt, nebūsiu dėkingas: del jo nė duonos nebeturiu dabar pavalgyt. 20. Ar negalėtų kas padaryti galą ir tam nereikalingam pagirio šaudymuisi (ir tiems pagirio šaudymams)? 21. Ji prausias ir prausias, kaip katė svečių laukdama... Tam prausimuis nebus, tur būt, nė galo. 22. Tam jo rūpinimuisi, rūpinimuis, tiems jo rūpinimams ir aš turiu būt šiandie dėkingas. Tavo barimuis nebus, matyt, nė galo: sykį įsibaręs, baries ir baries visą rytą, kaip kalakutas savo šeimoje. 23. Eik sau, čia mes meldžiamės: šaipančiamsi (šaipančiams) žmogui maldykloje nėra vietos. 24. Juokiantiems (juokiantiesiems) žmonėms čia nėra suolo. Verkiantiems vestuvėse, juokiantiems maldykloj nėr, žinoma, vietos. 25. Atiduok tai juokiančiaisi (juokiančiais) mergaitei. Atiduok toms juokiančiomsi (juokiančioms) mergaitėms...

X. **Gal-kas.** 26. Ar esi matęs mūsų „maudymąsi"? Mūsų žmonės, kažin kodel, ne labai šlovina tą „maudymąsi". Kas gali tą jo švaistymąsi (riejimąsi) girti? Į tą jų šaudymąsi ir paskum bylinėjimąsi del vienos kitos galvos suskaldymo aš nosies, žinoma, nekišiu. Jis ten tą savo ilgėjimąsi aprašo žmonelei. 27. Girdėjau tada ir tą jų barimąs... ir tuos jų barimus (= ir taip juos barantis). 28. Sutikau vakar ir žmogų, nešusįsi (ir žmogų nešantis) jau kremblių

kraitelę (rėtelį); tai rytoj, man rodos, reik ir mums mėgint pakrembliauti girioje ar dvaro dirvonuose. Kai sutiksi žmogų, nešantįsi (žmogų nešantis) uogų parduoti, kiek pasiderėjęs, nupirk. 29. Vakar pas notarą sutikau ir vieną motiną, rašančiąsi (rašiusiąsi) iš sūnaus išimtìnę. 30. Ar ir tu esi jau matęs mūsų „pelėdas", slepiančiasi (slepiančias) dieną ne tiek nuo saulės šviesos, kiek nuo pasaulio žmonių? Mačiau vakar ir jų vaikus, daugiau juokiančius, man pasirodė, nekaip žiopsančius svečiui netyčia įslinkus.

XI. **Įnag-kas.** 31. Jis labiausiai man įtiko aiškiu savo rūpinimusi (rūpinimus) ne vien savo, bet ir kitų gerove. 32. Tuo mano rūpinimuosi (rūpinimuos, rūpinimus, rūpinimusi) bent pats nesirūpink. Tuo tavo gėrėjimus (gėrėjimuos...) kitų nelaimėmis (kitų nelaimių gėrėjimus) aš, žinoma, nesidžiaugiu ir kitiems nepatariu džiaugtis. Vienu švaistymusi (švaistymuosi) čia ilgai neišgyvensi; vienais švaistymais (švaistymaisi) nieko čia nepelnysi. 33. Su verkiančiu verk, su juokiančiu juokis — ir būsi abiem geras. 34. Su verkiančiais verk, su juokiančiais juokis, su barančiais (pešančiais) nesibark (nesipešk) — ir būsi visiems geras: ir verkiantiems, ir juokiantiems (juokų maišeliams), ir peštukams, ir barnininkams... 35. Pasikalbėk ir su žmogum, nešančiuosi tą kremblių kraitelę iš girios. Ėjau vakar su vienu mókytiniu, rūpinančiuosi, kaip man pasirodė, daugiau kitais, nekaip savim pačiu. Kalbėjau tada su keliais žmonėmis, maitinančiaisi (maitinančiais, maitinančiaisiais), kaip jie sakėsi, tik grūdais ir vaisiais (= su žmonėmis, kurie maitinąsi tik vaisiais ir grūdais, kurie vaisiais ir grūdais tesimaitiną). 36. Ir pajūry gyvenant reik penėtis: vienu maudymus (vienu maudymusi), ir pajūry vasarodamas, žmogus gyvas nebūsi. 37. Kad netiki, pats pasišnekėk su maudžiusiaisi (su maudžiusiais, su maudžiusiaisiais) jūroje žmonėmis: jie tau viską išklostys, man rodos, taip, kaip tu iš manęs dabar girdi. 38. Nustok su savo tuo lõjojimus, su savo tuo barimusi (lojojimuosi, barimuosi...). 39. Su meldžiančiuosi nejuokuok. Nei su poteriaujančiu nei su meldžiančiuos (meldžiančiuosiu, meldžiančiu) nereik juokų daryti.

XII. **Viet-kas.** 40. Kame vakar maudeisi, mūsų „maudymesi" ar kaimyno „maudykloj"? Tokiame jų šaudymesi (tokiuose jų šaudymuose, šaudymuosiuos) aš niekad nenorėčiau būti nosį iškišęs iš savo rūsio. 41. Tame jų síelojimesi ir nesuprantamų man dalykų rūpinimesi (ir rūpinimesi nesuprantamais man kitų dalykais) dar kartą atsidurti neturiu jokio noro: be galo ten nejauku

ir graudu gailu... 42. Ir aš buvau tame mušimės (mušimesi) tada įsipynęs. 43. Vakar buvau Uljonuos, vis meldžiančiuos ir Dievą pagalbos prašančiuos (meldžiančiuose... prašančiuose), tik darbo vis dar nenusitveriančiuos. Ar esi buvęs kada nuolat juokiančiuose žmonėse? — Man vis dar netenka ilgiau juose pabūti. 44. Jų kepalas jau skečiasi (pučiasi). Tame (skečiančiames, pučiančiames, sk-mesi) kepale naujai atsiranda tik pilnų oro akučių; miltų tas kepalas pūsdamasis daugiau neįgauna. Tuos grūdus rastum dabar tik kapstančiojes (i) vištoj, jos viduriuos.

Pabrauktieji šios vietos VII—XII žodžiai rašomojoj kalboj ne visų lygiai taip kaitomi, kaip tat rodo mano duotieji kalbos pavyzdžiai: šiokių tokių skirtumėlių raštuos ir čia randam; nuo mano duotųjų kalbos pavyzdžių ypač daug kuo skirias žemaičiai ir vieni kiti rytų aukštaičiai, kurie rašomąja kalba dabar visuomenei rašo. Bet visai taip kaitomų šios rūšies žodžių, kaip šitame rašytojo vertime jie yra kaitomi (I—VI), — kalbu daugiausia apie tam tikrus sangrąžinius mūsų kalbos žodžius, — man niekur nebuvo tekę lig šiol užeiti mūsų literatūros raštuose; nei V. Krėvė, šio vertimo redaktorius, nei P. Vaičiūnas, šio rašto vertėjas, kituose (neverstiniuose) savo raštuose nevartoja visų šitų kalbos lyčių, juo labiau, kad ir sangrąžinės tų žodžių lytys, aplamai imant, gana retas tėra kalbos dalykas. Tad iš kur čia jų ūmai atsirado visa tokia didelė daugybė? iš kur visos tos naujienos suspito šitame vertime?

Prof. V. Krėvė Mickevičius, dirbęs šitame vertime redaktoriaus darbą, bus čia kokią naujieną sugalvojęs rašomajai kalbai, tolesniam jos gyvenimui!... Bet redaktorius vienas viso to dalyko savo atsakymu, nepasitaręs su kitais mūsų rašytojais ir su dirbančiais raštuos kalbos mokytojais, pats vienas tokių negirdėtų naujienų (I—VI) rašomajai kalbai negalėjo, man rodos, aprobuoti — neturėjo valios jų pagirti, redaguodamas vertimą, ir į mókytinę visuomenę išleisti. Jei jis tat padarė su kitų rašytojų žinia, pasitaręs Fakultete su bendrojo kalbos mokslo dėstytoju studentams ir su kitais savo draugais, tad Humanitarų Fakultetui, išleidusiam šį vertimą, reikėtų bent pasiaiškinti dabar: studentai, turėję kiek darbo su bendruoju kalbos mokslu, kalbos mokytojai, įvairūs „blusininkai", paskaitę šitas Fakulteto kalbos naujienas, jų neužeitas pirmiau mūsų rašytojų originaliniuose raštuose, tik rankas, tur būt, išskės paskaitę šitą vertimą... Kurių kalbos dalykų išmoks studentai, beskaitydami šitą vertimą savo literatūros kursui eiti, jie patys tesprendie!

Fakultetas, išspausdinęs šitą vertimą studentams ir šiaip mókytinei visuomenei, turėtų dabar bent kuo nors pasiaiškinti. Verstiniai F-to literatūros dalykų raštai negi gali taip griežtai skirtis savo kalba ir jos lytimis nuo tų raštų, su kuriais studentai, prieš įstodami vienan kurin fakultetan, yra turėję reikalo aukštesniojoj mokykloj ir paskum bendrajame kalbos kurse, dėstomame, kaip yra žinoma, skyrium Hum-ų Fak-te studentams ir privalomame jiems. Juk šitokios kalbos raštas visai nesutinka su tomis kalbos (jos morfologijos...) taisyklėmis, kurios ligi šiol buvo dėstomos, kiek man tebėr žinoma, studentams bendrajame jų kalbos kurse, eitame Hum-ų F-te. Prof. V. Krėvė Mickevičius, atsidūręs per egzaminus bendrojo kalbos mokslo komisijoj, argi reikalaus iš egzaminuojamų studentų, iš būsimųjų kalbos mókytojų, to kalbos mokslo, kuris jo čia aprobuojamas literatūros kursui, einamam Hum-ų F-te. Taigi įvairiems nenúoramoms ir kalbos mókytojams Fakultetas netrukus, reik tikėtis, šitą dalyką bent kiek paaiškins: įvairūs Fakulteto rašytojai mažmožiais tegali skirtis savo raštų kalboje, o kalbos didmenos su bendrosiomis kalbos taisyklėmis turi būti privalomos visiems Fakulteto raštams.

Anais laikais, prieš didįjį karą, ilgokai tarnavau Rusijos gimnazijose. Gimnazijų mokytojai išleisdavo kartais ir bendrą kokį raštą, dažniausiai rinktinį, skiriamą tai visuomenei, kurioje tada dirbo atskiros gimnazijos. Tose gimnazijose, kaip yra žinoma, įvairūs dalykai įvairių mokytojų buvo dėstomi; tos visuomenės vaikai su įvairių dalykų pradais susidurdavo gimnazijose. Istorijos ar kito kurio dalyko mokytojas, kurs dėstydavo ką gimnazijoj, jei ką iš savo raštų ar sumanymų dėdavo į tą rinktinį gimnazijos raštą, negalėdavo iš kokių savų taisyklių ar įpratimų rašyti bendrajame gimnazijos rašte — turėdavo, kaip ir savo pamokose, laikytis bendrųjų rusų kalbos taisyklių — tų taisyklių, kurios gimnazijos mokiniams buvo dėstomos ir aiškinamos per rusų kalbos pamokas ir, aplamai imant, tuose kalbos raštuose, iš kurių mokiniai ir kalbos skaitydami mokėsi.

Skaitytojui, kurs skaitydavo tą rinktinį gimnazijos raštą arba vieną kitą kur išspausdintą tos gimnazijos mokytojo straipsnelį, susidarydavo įspūdis, kad įvairių mokytojų kalbos taisyklės dėstomuos gimnazijoj moksluos nesipeša tarp savęs. Man rodos, kad Hum-rų Fak-te taip pat turėtų būti. Vieno to pat fakulteto rašytojo kalba Fak-to raštuose negali kovote kovoti savo taisyklėmis su kito rašytojo kalba: doc. J. Tumo pagrindinės kalbos taisyklės negali griežtai skirtis nuo prof. V. Krėvės Mickevičiaus taisyklių, prof. V. Krėvės Mickevičiaus

taisyklės Fak-to rašte negali griežtai skirtis vienu kitu įžymiu kalbos atžvilgiu nuo prof. M. Biržiškos arba doc. J. Balčikonio kalbos*).

Jei tas rusų fakultetas, kuriame man yra tekę mokytis, būtų taip daręs, kaip dabar mūsų Hum-rų Fak-to profesoriai šituo vertimu daro, tai aš niekad nebūčiau išmokęs savo anų laikų Fakultete rusų kalbos, — tos kalbos, kuria paskum tekdavo man dažniausiai senovinių kalbų taisyklės dėstyti; versdamas ką iš senovės kalbų į rusų kalbą, negalėjau savo pavyzdžiu niekinamai žiūrėti į bendrąją to krašto raštų ir mano mokinių kalbą.

Redaktoriaus darbas šiuo atveju, šiaip ar taip, nėr, man rodos, nudirbtas kaip reikiant. Šito vertimo kalbos taisyklės, — turiu tuo tarpu, žinoma, tiktai įvairias mano kalbėtąsias kaitomųjų žodžių lytis, — nėr teiktinos tam studentui, kurs ketina kada nors literatūros dalyką dėstyti savo mokiniams lietuviškai ir mokyti juos savo mintis raštu reikšti literatūriškai (taisyklingai, sklandžiai, aiškiai, įmanomai...). Mano citatų ir kalba su visu stilium, rodos, — ne tik tos nelaimingosios žodžių lytys, — kiek šlubčioja.

Šitam vertimui kiek padėtų, žinoma, ir klaidų atitaisymas leidinio gale, — jo, to klaidų atitaisymo, čia nėra, nors orginale, lenkų kalbos tekste, bespausdinant padarytos tik kelios (1—3) klaidos ir tos pačios atitaisytos pačiame leidinio gale.

Norėčiau, kad kitų Fakulteto leidinių kalba būtų daug geresnė, daug panašesnė į tą kalbą, kurios taisykles, tarp kitų dalykų, turės dėstyti toliau baigę Fakulteto kursą studentai. Šitas noras nėr, man rodos, neįvykdomas; taip bent sako man tie šios ir senosios kartos žmonės, su kuriais vis dar tenka susidurti. Šiaip ar taip, iš jų tenka ir man išgirsti, kad aš čia nėsąs perdaug reiklus. Man aišku, jog visi jie žino ir tai, kad šitą kalbos dalyką ne kitaip supranta mókytinė visuomenė ir Lenkuos, Vokiečiuos, Latviuos...

Tas dalykas, kad mes kitados rusų mokyklose tesimokėm daugiausia, kad ir dabar daug kas skaitom daugiausia parašytų svetimomis kalbomis raštų, neatpalaiduoja Fak-tą nuo tų pareigų, kuriomis Lietuvos visuomenė jo profesorius ir kalbos mokytojus, rodosi, saisto.
1926 — XII — 20.

J. J.

[1927 m. „Švietimo Darbas“ N 1].

---

*) Rašant šitą straipsnį, J. Balčikonis docentavo Hum-rų Fak-te.

V. J. Nemirovič-Dančenko. **Auksinio saulėlydžio šalis** (Slėpiningo Magrebo bruožai). Vertė J. Žiugžda (psl. 1—62). „Dirvos“ b-vės leidinys. Kaunas-Mariampolė. 1926 m.

Čia turime du verstu į mūsų kalbą rinkinėliu: „Auksinio saulėlydžio krašte“ (17 apsakymėlių) ir „Elgeta valdovas“ (6 apsakymėlius). Juose rusų rašytojas kalba apie labai nepaprastus mums dalykus, jo pastebėtus labai šiltuose ir sausuose dykumų ir oazų kraštuose, labai ypatingose muhamedonių gyvenamose vietose. Apsakymėliai mums įdomūs ir gana lengvi skaityti, juo labiau, kad jie čia ir į mūsų kalbą rūpestingai išversti.

Šitas gana senas dalykas, plačiai skaitytas prieš karą Rusijoje, bus gana plačiai skaitomas, man rodos, ir mūsų krašte.

Iš šito vertimo ištraukiu čia tik keliolika kalbos klaidų; jas pažymėdamas, vertėjui patariu tolesniuose šio dalyko leidimuose dar atsargesniam būti. Savo pažymėjimuose, kaip papratęs, turėsiu galvoje daugiausia žodyno ir sintaksės dalykus.

I. Ne visai kaip reikiant vartojami čia rašomajai kalbai šie žodžiai: 1) antkaklis, pabuvoti, gaivališkas, apgyvendinti, įgyvendinti, kainoti, laižybos, mintinai; 9) pasakingas, plunksnuotas, prievolė, privalyti, priklausyti; 14) retėžis, retežėlis, sėdėti, sulig, tapti, apsivesti... Šitie žodžiai ne visai gerai, man rodos, vartojami šios rūšies sakiniuose:

1. Mūsiškiai, kurie pabuvojo pas „rumi“, pasakojo, kad „španiolai“ smaugią geležiniais antkakliais (41). Juk čia šėlo dvi gaivališkos jėgos (25). Gaivališka žiūrėtojų minia atrodė, lyg jai nebebūtų buvę kuo kvėpuoti (25)... šita — buvo kažkoks gaivališkas reiškinys, lyg įgyvendintas ligonies kliedėjimas (24). 5. Įgyvendinta bedujino svajonė (8). Mane apgyvendino, sakyčiau, salėje (25). Sako, jam tatai brangiai kainoję (39). Čia, kaip ir pas mus, laižybos (32). Karingųjų gaidžių vardus žino mintinai (30). 10. ... laiko juose... negrų vergų, įtaiso pasakingus haremus (33). Plunksnuotųjų gladiatorių šeimininkai, matyti, nusprendė (30). Tartum aras iš aukštumų dusliu ir žiauriu balsu šaukia kitus plunksnuotus grobuonis (55). Tai natūralinė prievolė (20). Dar daugiau: jis privalo pereiti į kitą gatvės pusę (35). Tuomet Tafilėtas nuo nieko nebepriklausė (57). 15. Liūtė prie retėžio (21). Betgi iš tikrųjų kokių nuostabių, charakteringų auksinių ir sidabrinių retežėlių, apyrankių, auskarų, žiedų buvo galima čia matyti (22). Aš negalėjau atitraukti akių nuo nelaimingų, menkutėlių lizdų, kuriuose

sėdėjo, lyg vorai, vietiniai izraelitai juodomis feskomis (22). Jis keleivinkui visa atiduotų, elgdamasis sulig arabų patarle: „Mylėk keleivį, jis turi tūkstantį burnų, kuriomis skelbs tave visuose pasaulio kraštuose“ (51). Jis persivertė ore ir kirto priešininkui į pilvą, bet pats tapo sužeistas (31). Norėjo, kad jis apsivestų — atsisakė (58)...

Šitos rūšies mintis mūsų žmonių kalba, kiek žinau, kitaip yra pratusi reikšti. Čia žemiau duodu ir kiek pabrauktųjų žodžių atstovų: iš jų skaitytojas, jei norės, galės pasitaisyti kaip tinkamas ir aukščiau išrašytuosius sakinius. Žmonių yra sakoma:

1. Mūsiškiai, kurie buvo „rumi'uose“ pabuvę (kuriems buvo tekę „rumi'uose“ pabūti, pagyventi), pasakojo, kad „španiolai“ geležinėmis antkaklėmis smaugią juos. Juk čia siáutėjo dvi negamtiškos (baisioniškos) jėgos. Didžiulė (didžių didžiausia, baisioniška, baisiai didelė) žiūrėtojų minia... negamtiškas (baisioniškas) reiškinys, lyg kliedėjimas įvykdytas (įkūnytas). 5. Įvykdytas (įvykintas, įgyvendytas, įgyvenintas) bedujino svajojimas (į-ta ...svajonė). Mane įkūrė (įkurdino) salėje (25). Jam tat brangiai atsėję (atsiėję, kaštavę) (39). Ar jau įkainojot tą veršį? Kainojo, kainojo ir vis delto pagaliau įkainojo tą eržilą. Čia buvo lažybos. Juodu susilažino. Jų vardus visi atmintinai žino. Tas pasakas jie jau atmintinai (iš galvos) moka. 10. Jiems įtaiso pasakiškų (iš pasakų tegirdimų) haremų (pasakiškus h-mus). Gaidžių, tų plunksnotųjų gladiatorių, šeimininkai nusprendė jiems visą laisvę duoti. Erelis grobia ir kitus plunksnotus grobuonis (grobėjus). Rūpintis privalančiais mūsų pagalbos žmonėmis yra ir mūsų natūralinė (gamtos, gamtinė) pareiga. Jis turi (jam reikia, pareina) ir kitais rūpintis. Tuomet, kai suaugsi, nuo nieko nebepareisi. Seniau tas miestas buvo laisvas — kitų pasaulio valdovų nepriklausydavo, nuo jų nepareidavo. 15. Liūtė prie grandinės pririšta. Ten rasi visokių grandinėlių, apirankių (apyrankių)... Lizduose, kaip koki vorai, lindėjo (tupėjo) keli vietiniai žmonės. Jis keleiviui (keliautojui...) viską atidavė, elgdamasis iš priežodžio (kaip kad liepia jam priežodis...): „Mylėk keleivį...“ Priešininkui jis į pilvą kirto, bet pats buvo jo sužeistas. Norėjo, kad jis vestų (kad pačią vestų, kad susivestų, kad parvestų...).

II. Vertime yra ir sunkokų gyvam apsakymėliui sakinių. Yra kiek ir sintaksės klaidų: ne visi jo sakiniai išreikšti kaip reikiant lietuviškai. Taisytini yra, man rodos, šie vertimo pasakymai:

1. Dabar kas beatvažiuotų į Meceną — vis tiek (18). 2. Kaip ten bebūtų karšta, vis delto mūsų vanduo kailiuose neišdžius (53). 3. Kiekvienas žmogus turi savo ribas, kurių jis nebeperžengs! (44). 4. Ryto žydrumoj besitiesia baltos lieknos dantuotos sienos (45). 5. Bepučiant karštam vėjui, smiltys skrenda, krinta aplinkui ir klodais tiesiasi ant žemės (49). — 6. Tepažymės tave Alachas savo pirštu, teapšvies Muhamedas tavo protą (11). 7. Aš jau senas, ir man jau metas keliauti pas Alachą, — tepasielgs jis su manim taip, kaip aš čia elgiausi su jo žmonėmis (60). 8. Kuris neturi savo namų, tegu gyvens taip, kaip ir aš, arba tegu atsisakys (58). 9. Tegu valdyti bus ne džiaugsmas, ne linksmybės, o sunkus jungas (58). — 10. Nuo šios dienos amžių amžiams tu būsi Mano papėdininkas žemėje (13). 11. Izmailas tyčia išvažiavo šiam vakarui, ir kreiptis nebėra į ką (52). 12. Bet čia nebetoli buvo „Elgetos sultono" oazas, — viso šešioms valandoms kelio nuo Tafilėto (53). — 13. ... mes patys sau atrodome menkomis drėgnuolėmis, šliaužiančiomis į jų milžinišką angą (18). 14. Pagaliau... pasidarė... taip nebepakenčiama, jog man atrodė laime nukristi nuo kuprio, pagrimzti smėlio bangose ir numirti (53). 15... ir čia pat prieš jus visu įsibėgėjimu sustoja žirgai (25). 16. Išdidus, plonu šautuvu rankose, joja kareivis (26). 17. Sunkiai alsuoja apkrauti asilėnai, besistumdydami savo našuliais (15). 18. O ten... iškilo šaltinio srovė ir pagirdė ištroškusius Sacharos smiltynus penkių valandų platumu aplinkui (61). 19. Patys bėgte veržiasi ten (8). — 20. Aplink alkūnę, galva į tamsią peties bronzą, apsivyniojo didelė gyvatė (9).

Kaip kas yra taisytina paskutiniame šių ištraukų pavyzdyje (20), be rusiškojo teksto, iš kurio turim šitą vertimą, nieko neįmanau pataisyti. Kitiems šių ištraukų pavyzdžiams (1—19) taisyti lyg labiau tiktų šie mūsų kalbos sakiniai:

1. Dabar, kad ir kažin kas atvažiuotų, mums vis tiek bus. Mums vieno kito, šiokio ar tokio, žmogaus atvažiavimas skirtumo nepadarys... 2. Kad ir kaip bus (būtų) karšta, vanduo neišdžius (53). 3. Žmogus savo šešėlio (savo ribų) neperžengs!... 4. Ryto žydrumoj tysi (tiesiasi, ima tiestis...) baltos sienos. 5. Karšto vėjo pustomos (pučiamos) smiltys lekia ir krinta aplinkui... 6. Tepažymie (tepažymi, tegu pažymi) tave, teapšvietie (teapšviečia) tavo protą Alachas!... 7. Tepasielgia (tepasielgie) jis su manim taip... 8. Kurs neturi savo namų, tegyvenie (tegyvena, tegu gyvena) taip, kaip aš gyvenu, arba tegu visai nustoja gyvenęs (58). 9. Valdymas tesie (tebūnie, tegu būna) ne džiaugsmas, bet sun-

kus jungas (58). 10. Nuo šios dienos amžinai (per amžių amžius) tu būsi mano atstovas (?) žemėje (13). 11. Izmailas šį vakarą išvažiavo. Pasitrauk kelias dienas iš namų. Jis visą vasarą iš namų išvažiavo. 12. Tas miestelis viso (iš viso) šešios valandos kelio tebuvo nuo mūsų sostinės. 13. Mes patys rodomės (atrodome) menkos drėgnuolės, šliaužiančios... 14. Man nukritimas nuo kuprio didžiausia laimė pasirodė (rodės). Jam aš didvyris pasirodžiau. (rodžiaus). 15. Prieš jus ir žirgai, visiškai įsibėgėję (lėkę kiek įkabindami), staiga sustojo (25). 16. Joja kareivis, laibutį šautuvą laikydamas rankoje (su laibu šautuvu rankoje). 17. Sunkiai alsuoja kroviniais apkrauti asilėnai ir stumdos. Sunkiai alsuoja stumdydamies kroviniais apkrauti asilėnai. 18. Srovė pagirdė ištroškusius smiltynus, penkių valandų aplinkumą (kelio plotą). 19. Patys veržte veržias ten bėgti. Jie veržiasi bėgte bėgti ten...

Šių apsakymėlių vertėjas įsidirbęs, reik tikėtis, ims visai sklandžiai versti šios rūšies dalykus į mūsų kalbą. Mano nuomone, jis kartais be reikalo tik pažodžiui verčia lietuviškai rusų kalbos tekstą. Jo vertime, to vertimo sakinių sudėtyje, matau ir kiek sunkinančių apsakomąją mūsų kalbą rusiškų posakių, mūsų žodžiais tepasakytų skaitytojui.

Šitas vertimas teiktinas, žinoma, ir mūsų skaitykloms, mūsų mokyklų bibliotekoms... Jei čia kiek puolu jo kalbą, tad darau taip tik norėdamas, kad ji visai gera būtų toliau. Tikiuos, bent šis vertimas leidžia man tikėtis, kad iš J. Žiugždos, šių apsakymėlių vertėjo, išeis toliau visai geras mūsų vertėjas ir kad iš jo, jei dar kiek pasistengs, galėsim ir daugiau susilaukti įvairių vertimų mūsų mokyklos ir platesniosios visuomenės skaitymams.

J. J.

[1927 m. „Švietimo Darbas“ N 2].

Del laikraštinės mūsų kalbos.

Klaipėdos **Garsas.** *Visuomenės, politikos, ekonomijos ir literaturos laikraštis.*

Prenumerata: atskiro Nr. kaina 25 ct., 1 mėn. — 1,50 lt.; 3 mėn. — 4,50 lt.; pusei metų 9 lt.; užsieniuose dvigubai. Vokietijai, Latvijai ir Estijai taikomas Lietuvos tarifas. Redakcija ir administracija: Klaipėda, Simano Dacho gatvė 1 Nr., 1927 m. (2-ji metai) Nr. 67.

Atsakomasis redaktorius: Vilius *Augustaitis*. Leidėjas: Jurgis *Lėbartas*. Spaudžia: „Rytas" akc. b-vė Klaipėdoje.

Visa šito laikraščio *kalba* labai aiškiai primena skaitytojui mūsų raštinių ir tam tikrų Kauno laikraščių kalbą. Gyva ji ir žmoniška, šiaip ar taip, nėra.

Taip negerai nulėmęs apie ją, duodu čia žemiau kiek jos ištraukų:

1. Jų (kaimynų ir kitų valstybių) kultūros *dievinimas* dar toli gražu neduoda *galimybių* mums reikiamai *kultūriniai kilti*. Mūsų kai kurios kaimyninės ir kitos valstybės *kultūriniai* aukščiau stovi. 2. Tuoj krito ant kėdės ir užrašė *dienynan*. 3. Ar į jį (į mūsų kaimą) kreipėme reikiamos *domės?* 4. Nusikrato jo gyvenimas *beprotybės* atgarsių. 5. (Jie) dar ir šiandie *tebelošia* savo rolę mūsų valstybiniame gyvenime. 6. (Linkiu), kad šis projektas kuo veikiausiai *taptų įvykdintu*. 7. (Jame rasit) daugiausiai įdomių žinių iš *Žemaitijos*, Lietuvos ir viso pasaulio. „Žemaičių Prietelius" leidžiamas *Žemaitijos* sostinėje (Telšiuose). 8. Tie žmonės, kurie tikrai galėjo būt pritraukti *valstybiniui* darbui, buvo visai nuo jo atstumti. Jis buvo reikalingas jų (mūsų vadovų) *partijiniui* bizniui. 9. (Tie žmonės) buvo siunčiami į geresnes *valdiškas* vietas. 10. *Nuo* tokių valdininkų iniciatyvos nemažai *priklausė* krašto pažangos klausimas. 11. (Didysis mūsų darbas turi stovėti) *virš* tuščių partijinių užsimojimų. Viso šiame numery *virš* 40 iliustracijų. 12. O sakyk *kaip* tavo *vardas?* 13. (Buvo rūpintasi), kad vieto*je*, *ant* „Žuvusiems *už* Laisvę" kapų dedamų vainikų, būtų renkamos *kapų papuošimui* piniginės aukos. 14. Mūsų tautos valdovai, *vieton pešiasi siaurais partijiniais sumetimais*, turi parodyti daugiau iniciatyvos kūrybiniame darbe. 15. Tam pasiekti siūlau — *vieton pirkimo* vainikų iš surinktų lėšų įrengti viršuje paminklo akmens improvizuotą „Amžiną Ugnį" pravedus *elektra pažeminiais* kabeliais. 16. Rodos, turėjome padaryti didesnę pažangą, nors ne *vieną dieną* viską padarysi, tai tik tačiau per 10 metų turėjome daug ko*pasigerė*tino atlikti. 17. Tas žurnalas ateity pertvarkomas ir padidinamas, taip pat pagerinamas *turiniu*. 18. *Sulyginus* mūsų 10 metų nepriklausomo gyvenimo laikotarpį negalime perdaug girtis *kultūriniai pažengus*, tą ypač atvykusieji svetimšaliai pastebi. Jie darė labai liūdno ir visai ne tokio įspūdžio, kurio turėtum gauti karžygių kapus *aplankius*...

Jau iš kelių šios vietos pavyzdžių matyti, jog šio laikraščio straipsniuos nemaža yra ir įvairių *korektūros* klaidų; tarp jų randam gana daug negerai ir *skirtukų*, ypač kablelių, vartojamų. Tarp tos rūšies klaidų čia irgi kelias pažymiu: *literaturos* (antraštės tekste), *žūvusiems*

Tėvynės *meile simoliu*, sau *persisiųsdinti*, *Mažosio* Lietuvos, pas jį *iš buvo*, vienas žuvo *nesupiaustamai* pasauly, Tėvynės *meilės*, *kuria* tautoje amžinai dega, viskas yra laikina...

Kelias kalbos, tik ne korektūros*), klaidas čia mėginsiu ir taisyti, bent vieną kitą projektėlį joms taisyti netyčia skaitytojui duosiu. Šiam reikalui teikiu skaitytojui šiuos kelis savo kalbos pavyzdžius:

1. *Bekeldami* jų *kultūrą* į *aukštybes*, dar toli gražu nepasisakom moką ir patys *kultūringai gyventi*... *Kėlimas* jų *kultūros* į *aukštybes* dar toli gražu nepadaro mūsų pačių *kultūringais žmonėmis*, bent neleidžia mums reikiamai (kiek reikiant) *iškilti pasaulio kultūroje* arba tikrai *kultūringai* jame *gyventi*. Tūlos mūsų kaimynų ir šiaip pasaulio valstybės yra daug *kultūringesnės* už *mus* (daug aukščiau už mus yra *pakilusios* pasaulio *kultūroje*). 2. Tuoj įrašė *dienraštin* (*dienoraštin*, į dienraštį...). 3. Ar visada *dėmitės* juo kaip reikiant (ar visada *kreipiat* į jį kiek reikiant savo *dėmesį*, ar *visada esat* kreipę į jį...)? 4. Ir jis kartais nusikrato savo *beprotiškumo atgarsiais (žymėmis)*. 5. Jie ir šiandie *tebevaidina* tą savo rolę. 6. Ir šiam projektui *reikėtų įvykti* (ir šis projektas jau *turėtų būti įvykdytas*, ir jį *turėtų* ko veikiausiai *įvykdyti*, *įvykinti...)*. 7. Mūsų *Žemaičiai Lietuvos* dalis tėra. Nėr tokių kraštų, kurie geografijoj pažymimi „*Žemaitijos* ir Lietuvos“ vardais! Tilžė su Karaliaučium yra Prūsų (ne „Prūsijos“!) miestai. Mūsų laikrašty rasit daugi*ausia* žinių iš Lietuvos, ypačiai iš jos *Žemaičių* krašto, ir iš viso pasaulio; jame pranešama skaitytojui labai daug visokių žinių ne tik iš Lietuvos, ne tik iš jos *Žemaičių* ir *Aukštaičių* kraštų, bet ir iš kitų pasaulio valstybių. *Žemaičių* vyskupas M. Valančius apie šiokį tokį „Žemaitijos“ (!) kraštą ar apie „Žemaitijos“ (!) sostinę niekur, rodos, nebuvo rašęs; apie ją ir aš, senas žmogus, dabar tegirdžiu iš mūsų laikraščių ir mokytinių žmonių kalbos. Lietuvos yra dvi dali: *Žemaičiai* ir *Aukštaičiai*. Jis čia iš *Kapsų* bus, rodos, parsiradęs dabar. Šitą kunigą netrukus į *Žemaičius iškelsią*; toliau mums duosią, sako, kokį kunigą *aukštaitį* ir atkelsią jį, rodos, ne iš *Žemaičių*, bet iš *Aukštaičių*. Pats aš esu *aukštaitis*, jis yra *žemaitis*, nors kalba dabar beveik visai aukštaitiškai. Tiek *aukštaičiai*, tiek *žemaičiai* yra, žinoma, *lietuviai*. 8. Jie netinka *valstybės (valstybiniam)* darbui dirbti, nors ir jie buvo kažin kodel *į tą darbą* įtraukti. Jo privalė tie žmonės tik savo *partijos*, tik *partiniam (partijiniam)* savo reikalui. 9. Jie buvo siunčiami į geresnes *valdžios* vietas (plg. „į geresnes *pradžios* mokyklas, į pradines,

---

*) Korektūros klaidos be pačių rankraščių sunku būtų visos ir ištaisyti man.

prade*damąsias* mokyklas"). Į „pra*diškas*" mokyklas mokytojų, rodos, niekas neskiria. 10. Nuo tokių žmonių iniciatyvos daug *pareidavo (parėjo)* ir visas krašto pažangos dalykas. Jų vaikai kažin kodel *nepriklauso (ne labai klauso)* mokytojų (plg. *„neprigirdi, nebeprimato*..."). 11. Šitas darbas turi mums daugiau už kitus (daugiau *nekaip kiti) rūpėti.* Jis ir tave, rodos, *praneša, viršija**). Šitame puslapyj matote *per* dešimtį *(daugiau kaip* dešimtį) piešinėlių; gavau dešimtį *su viršum* litų *(su viršum* dešimt litų, šimtą litų *su viršum...).* 12. Ar nežinai, *kuo* tu *vardu* ir *kuo* tu *pavarde?* 13. Buvo rūpintasi, kad *vietoj dedamų* ant kapų *vainikų* „Žuvusiems *del* Laisvės" (kad *užuot dėjus* ant kapų *vainikus* „Žuv. d. L."), jų *kapams papuošti* piniginės tebūtų renkamos aukos. Tėvams kartais tenka daug ir vargti *del* savo vaikų *(del* jų priežasties, kad palengvėtų vaikų gyvenimas...). Jis ir *del* manęs dirba (*del* mano priežasties, man gyvenimą lengvindamas). Bernytis *del* mergytės skendo. Jis žuvo *del* laisvės (laisvės ieškodamas sau ir kitiems, *del* laisvės kovodamas); dirba *del* duonos kąsnio (kad duonos kąsnį turėtų dirbėjas...). Jis *už mane* (mano vietoj) padirbės. Jis tik *už* pingus dirba (tik del to, kad jam pinigus *už* darbą moka); dabar darbininkų yra gana daug — eina dirbti kartais ir *už* pavalgymą. 14. Mūsų tautos valdovai, *užuot pešęsi* del menkų partijos *dalykų (del* vienų *kitų* jų siaurų reikalėlių), turi patys daugiau iniciatyvos rodyti kitiems žmonėms mūsų visuomenės darbe. 15. Tam įtaisyti patariu kitiems — už surinktus vainikams pirkti pinigus *(užuot pirkę* vainikus, iš surinktų jiems pinigų), viršuj tam tikrų paminklų padarykit, pravedę *póžeminiais* elektros kabeliais, „Amžinąją Ugnį" (?). 16. Rodos, didesnę turėjom *pažangą padaryti. Viena diena* visko, žinoma, nepadarysi. Del nemokėjimo skubiau dirbti kultūros darbą, per daug lyg nereikėtų mūsų ir kaltinti; tačiau vis delto per 10 metų turėjom daug ir tokio darbo nudirbti, kuriuo tūlas dabar tikrai pasigėrėti galėtų. 17. Tas žurnalas toliau bus *pataisytas* ir padidintas, jis ir *turinio* bus geresnio (jo ir *turinys* bus geresnis...). 18. Peržiū*rėję* (giliau apsva*rstę)* visą mūsų 10-ties metų nepriklausomo gyvenimo laikotarpį, per daug negalim girtis prieš kitus daug *pažengę kultūroje* (savo *kultūtūros istorijoj).* Tą mūsų negalėjimą girtis ypačiai pastebi, rodos, svečiašaliai, atvykę čion mūsų krašto pažiūrėti. Ne tokį jie darė *įspūdį,* kokį turėtų gauti karžygių kapus *aplankę* žmonės (kokį turėtų gauti karžygių kapus *aplankęs* žmogus, kokį *turėtum* gauti *aplankęs*...).

---

*) Gramatika jokio supratimo neduoda mums apie žmonių kalbos (tautosakos) prielinksnį **virš.**

Baigdamas šį savo straipsnį, tiek tepasakysiu kalbamojo laikraščio redakcijai: ką rašydami savo laikrašty, turėkite prieš save galvoj ir laikraščio skaitytojus, kurie ir straipsniarašių mintis turi aiškiai suprasti; ypač rūpinkitės, kad laikraščio straipsniai būtų lengvi suprasti ir įdomūs skaityti tiems žmonėms, kuriems „Klaip. Garsas“ savo skiltis skiria. *Gyvaisiais* žmonių kalbos *dalykais* „Klaip. Garsui“, aišku, reikia daugiau nekaip dabar rūpintis. Laikraščio ir korektūra turi kiek pagerėti.

Rygiškių Jonas.

[1927 m. „Lietuva“ N 167].

Lietuwos Keleiwis. Klaip. Kr. Laukininkyſtės Kamaros Organas. Nedėlinis waizduotas Priedas „Kaimynas“ ir 2 nedėlinis Priedas „Laukininkų Patarėjas“.

Jßeina Kasdien, ißſkyrus Szwentadienius bei Szwentes ir kaßtuoja ſu atneßimu 1 mėn. 0,90 lt., 3 Mėn. 2,70 lt. Skaitytojams iß Didž. Lietuwos užſiſakant prie Paßtų **tiek pat,** užſiſakant Jßleiſtuwėje ſu Atneßimu 1 Mėn. 1,— lt., 3 Mėn. 3,— lt. Apſiſteliuoti galima wiſuomet prie Paßtų, Gromatneßių arba Jßleiſtuwėje Klaipėdoje, Simano Dacho g=wėje Nr. 1.

Atſakomaſis Redaktorius M. Gudaitis, leidžia „Lietuwių Suſiwienyjimas Klaipėdos Kraßte“, ſpaudžia „Rytas“, wiſi Klaipėdoje... 1927 Nr. 153. 4 Metais.

Šio dienraščio kalba, kai mums, pradžioje galės pasirodyti gana savotiška, bet ji, šiaip ar taip, yra žmoniška ir yra gana įmanoma, ypač Klaipėdos krašto skaitytojams. Kalbamasis dienraštis Klaipėdoj spausdinamas *gotiškomis* raidėmis. Ką-ne-ką betgi ir čia *taisysiu.* Šit keliolika to klaipėdiškių *pigučio* dienraščio (šių metų Nr. 153) lyg taisytinų kalbos pavyzdžių:*)

1. *Kynezai* veja iš savo krašto bolševikus. Jų vyriausybė įsakė visiems Sovietų Rusijos piliečiams per 24 valandas išvažiuoti iš *Kynos.* 2. Sovietai *kaslink kynezų* laikysis *atsargiais.* 3. *Kas liečiasi manęs,* aš *jį* noriai klausiau. 4. Mūsų dienraštis eina jau 4 *metas.* 5. Klaipėdos krašte gyvena lietuvių, kurie ir patys pasidarbavo ir *pasiaukavo* savo krašto atskyrime nuo Vokietijos. 6. Tada *tapė* patikrinta, kad (Vakarų Europos valstybių) *pasilaikymuose* su Lenkija niekas neatsi-

---

*) Šitie dienraščio kalbos pavyzdžiai čia toliau mūsų straipsnyje spausdinami įprastinėmis mūsų, ne gotiškomis raidėmis.

mainė. 7. Komunistų skyriai juodu *prasūdija.* 8. Kam *prisieina* keliauti Lietuvoj po miestus, tas to *nepatėmys.* 9. *Rytprūsuos* atsitiko... 10. Nesiliaująs lytus sunaikino *liūkestį ant* geros dagõs. 11. Apsiėmė Tilžės miestas naujus namus *pabudavoti ant* savo *kaštų.* 12. Reikėtų lankyti motinėlė sengalvėlė (m-lę s-lę) bent vieną kartą *į metus.* 13. Tūli vertybės popieriai *puolė su* 15—20 *procentais,* koktai žinoma turi labai *iškadingas pasekmes.* 14. Litvinovas dabar vyksiąs *atostogoms* į vakarinę Europą. 15. *Tapė* komisija *išrinkta, tą dalyką* ištirti. 16. Policija turėjo daug *procės* juos nuo to *atlaikyti.* 17. Aš tave mačiau prieš tris dienas *puokšte* žolės ant galvos ir *kuolù* rankose.

Pabrauktúosius šitų sakinių (1—17) žodžius linkęs būčiau kiek *taisyti* ir klaipėdiškiams: man jie lyg ne visai literatūriškai nusakyti, bent jų kalba beveik nesutinka, man rodos, su bendraisiais mūsų kalbos dėsniais ir tų dėsnių posakiais. Čia žemiau duodu kiek gyvų man kalbos sakinių ar posakių, iš kurių skaitytojas galės juos, jei norės, ir pasitaisyti ar bent kiek paprasčiau išreikšti:

1. Ir *kinai* veja... Visiems jiems įsakyta išvažiuoti iš *Kinijos* (iš *Kinų*). 2. *Kinams (su kinais)* Sovietai bus *atsargūs* (su jais *elgsis atsargiai*). 3. *Kai aš,* tai *nóromis (mielai...) jo klausiaũ, jį kláusiau.* 4. Jau *trečia diena* lyja. Dienraštis jau *ketvirti* (4., 4-ti) *metai* eina. Jau *metas* (es ist schon Zeit) važiuoti. 5. Jie ir patys pasidarbavo ir *pasiaukojo* (yra pasidarbavę ir *pasiaukoję...*). 6. Tada *buvo* patvirtinta (patikrinta), kad jų *santykiuose* su Lenkija nieko nėr pakitėję (kad jų *santykiai* tebėsą koki buvę, kad tie santykiai nė kiek neatsimainę...). 7. Komunistų skyriai juodu (abu juodu) *káltina (smerkia, pasmer̃kia).* 8. Kam *tenka* (kam *reikia,* kas *gauna)* keliauti po Lietuvos miestus, tas to *nepastebės.* 9. *Rytų vėjas, rytvėjis; Rytų Prūsuose, Rytiniuos Prūsuos, Rytprūsiuos* atsitiko... 10. ...sunaikino *geros dagos (gero derliaus) lūkestį (viltį).* 11. Miestas apsiėmė namus *pastatyti (pastatydinti) savo lėšomis (savo pinigais, savo kaštu...).* 12. Motinėlę sengalvẽlę lankyk bent vieną kartą *metuose (per metus).* 13. Vertybės popieriai *nusmuko (nuslūgo, puolė)* 15—20 *procentų;* ir tas dalykas turi, žinoma, labai *žalingų (skaudžių) padarinių* (15—20 procentų, kas turi, *žinoma, labai...*). — 14. Jis dabar vyksiąs *atostogų*)* į vakarų (vakarinę) Europą. 15. Buvo ir komisija išrinkta *tam dalykui* ištirti. 16. Policija, *jiems* nuo to sulaikyti *(sutūrėti),* turėjo daug *darbo* padėti (policija, kol

---

*) Galėtų čia būti ir a t o s t o g o m i s, bet to linksnio kita būtų reikšmė (k a d a, kuriuo metu vyksiąs?). *Vakarais* vaikščioja, *pamokomis* (= per pamokas) vaikščioja.

juos nuo to sulaikė, turėjo daug darbo su jais). 17. Aš tave mačiau prieš *tris dienas su kuokšta (su puokšte)* žolės ant galvos ir *su kuolu (basliu)* rankose...

Rygiškių Jonas.

[1927 m. „Lietuva“ N 168].

Žemaičių prietelius. Kaina 20 centų. Eina kas savaitė. Ėmimo kainos: Metams 6 litai, 6 mėn. — 3 lt. Laikraštis eina Telšiuos. 1927-tieji metai. Nr. 29 (p. 1—8).

Atsakomasis redaktorius Kun. J. Dobužinskas.

Kokio žymaus redakcijos darbo man čia lyg nematyti: apie kokias įprastinės laikraščio kalbos taisykles, apie tos kalbos rašybą ar skirtukus, paskaitęs šią to laikraščio laidą (psl. 1—8), nieko girtino negalėjau suvaikyti. Spaustuvei duota čia, rodos, daugiausia laisvės.

I. Laikraščio kalbai charakterizuoti, iš pažymėtosios jo laidos (Nr. 29) pasiimsiu, savo papratimu, šiek tiek atskirų jo kalbos pavyzdžių ir tuojau po jų, tik kitoj eilėje (po —), duosiu kiek įprastos man žmonių kalbos pavyzdžių ar ištisų jos sakinių. Skaitytojas, jei norės, iš jų ir charakterizuojamojo teksto galės mano pabrauktuosius kalbos dalykus pasitaisyti. Čia man rūpės daugiausia atskiri laikraščio žodžiai (A), keli atskiri jo gramatikos dalykai (B...), stilius... Laikraštyje reikėtų lyg taisyti šie jo kalbos pavyzdžiai:

A. 1. Žemaičių prietelius (1). 2. (Metropolitas) ragino katalikus įgyvendinti Dangaus Karalystę žemėje (2). 3. Kongreso nutarimai išnešti veik vienbalsiai (2). 4. Ir jeigu toliau taip girtuokliausim, tai dar vienas kitas tokių baisių orgijų metų desėtkas, ir mes atsidursime ant bedugnės kranto (3). 5. Žemaitijos gyvenimas (3). (Studentas) maloniai sutiko per šios vasaros atostogas padaryti Universiteto paskaitas šiose Žemaitijos miesteliuose (5). 6. Prisieis naujam klebonui daug pasidarbuoti (3). 7. Šakynoje betvarkė (4). Klebonas rengiasi betvarkiai likviduoti ir kaltininkus nubausti (4). 8. Pasienio sargybos puskarininkas... atvedė būrelį žmonių (3). 9. Sąrašo planą perdirbo ir sutvarkė pópiežius ásmeniškai (5). 10. (Jis) vedė šventą ir visuomeniniai veiklų gyvenimą (5). 11. Ar galima sūnui atieškoti mirusios motinos dalį, kuri po apsivedimo neišgyvenusi ir vienų metų pasimirė, o jos brolis, kuriam reikėjo duoti minėtąją dalį, neturi iš jos jokio rašto (8).

— 1. Žemaičių bičiùlis. Ir juodu, mačiau, bičiuliauja. Nuo tos dienos (sulig ta diena) ir juodu ėmė bičiuliauti (susibičiuliavo*). 2. Kunigas ragino žmones įkurdinti (įgyvendyti) D. K. žemėje. 3. Kongreso sprendimai nutarti beveik víenu balsù. 4. Praeis dar viena kita dešimtis tokių baisių paleistuvavimo (ūžautų, girtuokliáutų) metų — ir mes pasijusim pačią bedugnę priėję (prie pat bedugnės bestovį), atsidursim prie pat verpeto (bedugnės). 5. Žemaičių gyvenimas. Studentas sutiko šią vasarą kelias savo paskaitas skaityti šiuose Žemaičių miesteliuose. 6. Jam teks (reiks...) daug pasidarbuoti (padirbėti). 7. Jis betvarkis, bemókslis, beturtis, ji betvarkė, bemokslė, beturtė. Žmonės kartais ir iš neturto sùserga. Jam nelaimė atsitiko. Šakynoje netvarka. Klebonas rengiasi tą netvarką likviduoti, tai netvarkai galą padaryti. 8. Kepalas, bernas, kunigas, karininkas ir puskepalis, pusbernis, puskunigis, puskarininkis. 9. Rytoj rugius savim turėsiu vežti: arklių šiuo tarpu neturiu. Darbininkų neturiu, turėsiu pats (savim) darbą dirbti. — Sąrašo planą jis pats (savim) perdirbo ir sutvarkė. 10. (Kardinolas) vedė šventą ir didžiai veiklų visuomenės gyvenimą. Jo visuomenės gyvenimas (plg. „Jėzaus Kristaus žemės gyvenimas"...) buvo labai veiklus. Jis gyveno šventai ir buvo labai veiklus visuomenės gyvenime. Visuomeniškai gyventi jis netikęs. 11. Ar gali sūnus išieškoti, išsibylinėti dalį mirusios savo motinos, kuri pasimirė, neišgyvenusi (neišmartavusi) nė metų po atitekėjimo į savo vyro (į to sūnaus tėvo) ūkį, jei tos motinos brolis, kuris turėjo duoti tą dalį ištekėjusiai savo seseriai (to sūnaus motinai), neturi iš jos nei iš jos vyro kokio rašto (tam tikro pakvitavimo)?

B. 12. Šiandie kuomet viskas pasaulyje žengia pirmyn, kuomet visur viskas dailėja, visur švinta pas mus príešingai: — mūsų žmoneliai yt kiaulės maudos purvyne, alkoholio liūne pasinėrę nenor gražesnių pasilinksminimų (2). 13. Kuomet valdžia ganyklas dalys, ar atims iš manęs tuos $3^1/_2$ ha. durpyno kaipo iš buv. ganyklų buvusią žemę (8)? 14. Tų žmonių fotografijomis lenkai, anot pačių lenkų kareivių pasakojimais, nori parodyti pasauliui,

---

*) Nė „prietelis" čia nėr labai bartinas: pats jis žmonių platokai sakomas, nors yra svetimas žodis. Literatūros dalykui pats aš patariu vartoti paprastai žmonių žodžius — *bičiulis, bičiuliauti, susibičiuliauti*. Mūsų žmonės, rodos, niekur ne „prieteliauja", ne „susiprieteliauja". *R. J.*

Jablonskis Palangoje ant Birutės kalno 1925 m. Priešakyje iš kairės krėslo pusės S. Šarauskienė, iš dešinės kapit. Kalmantas; užpakalyje (iš kairės į dešinę) kapit. Giedmantas, kapit. Pabedinskas, kapit. Tomkus, vyr. leit. Valušis.

kaip lietuviai iš Nepriklausomos Lietuvos veržėsi pas lenkus Vilniun į lenkų iškilmes Aušros Vartose (3). 15. Sulig statistinėmis žiniomis š. m. sausio 1 d. mūsų valstybėje buvo gyventojų 2 milijonų 259 tūkstančiai 151 (3). 16. Naujasis sąrašas, sustatytas sulig visomis mokslinio darbo taisyklėmis, žymiai palengvins tyrinėtojui darbą (5). 17. Už dalį teisę rusų rublį lygių 5 litams, o šiaip jau, sulig kursu tik lygiu 1 litui (8). 18. (Už tai) reikia atsilyginti sulig taksos (8).

— 12. Šiandie, — kada*) viskas pasauly gerėja, kada visur viskas gražėja ir viskas visur tik švinta, tik švinta, — mūsų krašte viskas priešingai daros, mūsų žmonės kaip kiaulės tvarsos purvyne ir, primirkę jame alkoholio, neieško (nė nenori) gražesnių pasilinksminimų. 13. Valdžia, kai (kada) dalys ganyklas (Valdžia, dalydama ganyklas), ar atims iš manęs tą durpyną, laikydama jį buvusių ganyklų žeme? 14. Tų žmonių fotografijomis lenkai, kaip pasakojo patys Lenkų (Lenkijos) kareiviai, norį parodyti pasauliui, kaip veržęsi Vilniun nepriklausomosios Lietuvos lietuviai į lenkų iškilmes Aušros vartuose (į Aušros vartų iškilmes...). 15. Statistikos žiniomis, mūsų valstybėje buvo tada 2 milijonu 259 tūkstančiai 151 gyventojas (gyventojų buvo tada 2,259,151). 16. Naujasis sąrašas, sustatytas visomis darbo taisyklėmis (iš visų darbo taisyklių), žymiai palengvins ir mūsų darbą dabar. 17. Spręsdami motinos dalies dalyką, teisėjai rusų rublį turėję lygų 5-iems litams, o šiaip jos turto dalyką sprendė iš tos rūšies įstatymo kurso, tik vienam litui lygų jį sakė(?). Ar iš teisybės (iš tiesų, iš tikrųjų) taip sakė? Visi jį šventą turėjo. Puntuką tie žmonės iš įžodžio lankė. Teisėjas turi ne tik iš įstatymų, bet ir iš savo sąžinės žmones teisti. 18. Atsilygino už žemę iš tos taksos, kuri jai (žemei) vietos žmonių nustatyta.

C. 19. Pirkti galima ir dalimis, bet ne mažiau 1500 kv. m. (8). 20. Ir dabartinė liberalų Vyriausybė šiuo žvilgsniu stengiasi sekti socialistus ir prisidengdami tai nepartiškumu, tai kokia vienybe, varžo kat. kooperaciją (2). 21. Bylą užvesti reikalinga giminystės įrodymas (8). 22. Be to verčiama darbininkus viską

---

*) Žodį *kuomet* ir žemaičiai, rodos, prieveiksmio reikšme tevartoja (lot. quando, vok. wann), plg.: Kuomet ateis? Nežinau, kuomet ateis. Kada (kad aš, kai aš) mažas buvau, šile ožius ganiau. Kai ateisi, viską išklostysiu. Žodžiai *kad*, *kai* yra jungtukai; žodis *kada* eina kalboj jungtuku ir prieveiksmiu.

pirkti tam tyčia jiems įsteigtose krautuvėse (6). 23. Po aštrios kovos jie žuvo, keleta išlikusių gyvais paimti nelaisvėn (5). 24. Kuomet Romos valstybė pasiekė savo didybės aukščiausį laipsnį, tuomet kaip tik romėnai pradėjo girtuokliauti ir žuvo, iš galingųjų romėnų liko pavergti germanų piliečiais (2). 25. Bolševikuose gydytojaus pagelba ir vaistai labai sunkiai gauti (6). 26. Uždarbio pinigai komisarų išmokama vos į 2—3 mėnesius (6).

— 19. Pirkti gali žmonės ir dalimis, bet ne mažiau kaip 1500 (tūkstantį penkis šimtus) kvadr. metrų. 20. Dabartinė vyriausybė šiuo atžvilgiu stengiasi sekti socialistais (plg. „jų sūnus bus tėvu pasekęs; ji vištą seka — žiūri, kur ta višta nueis kiaušinio dėti") ir, prisidengdama (apsimesdama) nepartiškumu (nepartingumu) ar kokios išgalvotos vienybės reikalu, varžo katalikų darbą. 21. Bylai pradėti (bylai iškelti) reikalingas įrodymas (reikia įrodymų turėti). 22. Be to, Bolševikuos darbininkai verčiami viską pirkti tik tam tikrose, jų pačių (bolševikų) įsteigtose, sankrovose. 23. Po smarkios kovos jie žuvo; keletas išlikusių buvo gyvi suimti. 24. Kai didžiausiai iškilo Romos valstybė, jos piliečiai ėmė girtuokliauti ir tuoj žuvo; tuomet galingieji romėnai germanų piliečiais tetapo, tuomet jie buvo Germanų nugalėti ir pavergti, tuomet jie buvo Germanijos piliečių pavergti ir jų vergais paversti(?). 25. Ten labai sunku rasti (gauti) gydytojo pagalba ir vaistai; ten sunku prieiti gydytojas ir gauti jo pagalba ligoje. 26. Pinigai komisarų išmokami dažniausiai tik kartą dviejuos trijuos mėnesiuos (tik kartą per du tris mėnesius).

D. 27. Pagaliau... čia įvesta pašto skyrius, kurį veda p. G. Valiulis (3). 28. Parduodama gražus plecius miesto centre (8). 29. Viename Maskvos „Netikinčiųjų" sąjungos posėdyje buvo su džiaugsmu giriami, kad netikėjimas žengiąs Sovietuose sparčiai pirmyn (5). 30. Perėjus Gražauskui per liniją jis buvo lenkų suimtas (6).

— 27. Pagaliau ir čia įsteigtas (įtaisytas) pašto skyrius. 28. Čia parduodamas gražus sklypas (plotelis) žemės. 29. Viename jų posėdyje buvo (buvę) giriamasi (viename posėdyje jie gyrėsi, gyręsi), kad netikėjimas Sovietuose labai platinąsis (žymiai didėjąs). 30. Gražauskas, perėjęs per liniją (perėjęs liniją), buvo lenkų suimtas.

E. 31. Vietos katalikai, šelpiant aukomis visai Žemaitijai, 1922 m., kun. Šaikūnui vadovaujant, čia vėl pastatė mūrinę

bažnytelę dviem aukštais bokštais ir dabar prie jos gyvena jau ketvirtasis kunigas (3). 32. Jų turtus bolševikai ima į savo rankas, kad aprūpinti „darbo žmones" taip, kaip jie antai aprūpino žmones pačiuose rusuose, badu išmarinę keletas milijonų (3). 33. (Teks jam daug padirbėti), kad bent kiek sutvarkyti dalykus (3). 34. Kad ligoninėn patekti, ligonis gauna laukti eilės ištisomis savaitėmis (6).

— 31. „Šunų šukuoti" jis išvažiavo, žinoma, ne tėvo motinos liepiamas (įsakytas). Šitą kūrinį artistai vaidinsią, K. Glinskio režisuojami. Jie vaidinsią Glinskio režisūros veikalą. — Vietos katalikų vadovas yra kun. Šaikūnas. Jo rūpinami (vadovaujami) ir viso Žemaičių krašto sušelpti (šelpiami), tos vietos žmonės 1922 m. čia vėl pastatė mūrinę bažnytėlę, ir dabar prie jos gyvena jau ketvirtasis kunigas. 32. Bolševikai iš jų atima turtus, kad galėtų jais aprūpinti (kad aprūpintų) savo „darbo žmones" (atima iš jų turtus, savo „darbo žmonėms" aprūpinti) taip, kaip jie, tie „darbo žmonės", yr pačiuos Rusuos aprūpinti — o ten, kaip jau žinom, bolševikai „besirūpindami žmonėmis" kelis jų milijonus yr išmarinę. — „Darbo žmonėms aprūpinti", bolševikai į savo rankas suima savininkų turtus, kad galėtų pagaliau visai bolševikiškai su tais žmonėmis pasielgti: Rusuose, kaip žinom, bolševikai, besirūpindami „darbo žmonėmis", kelis milijonus savo gyventojų yra išmarinę... 33. Teks jam nemaža padirbėti, kad galėtų pagaliau savo reikalus susitvarkyti. Tiems reikalams susitvarkyti turės jis, žinoma, kiek pasidarbuoti... 34. Ligonis, kad galėtų patekti (kad patektų) ligoninėn, gauna laukti savo eilės kartais po kelias savaites (dažnai per dienų dienas turi laukti...).

II. Laikraščio rašyba, stilius ir korektūra, šiaip ar taip, čia yra labai gydytini dalykai. Jie skaitytojui, man rodos, bus matyti jau ir iš duotųjų kalbos pavyzdžių (I, A—E). Jiems iliustruoti kiek padės, gal būt, ir šis kalbamojo leidinio pavyzdys (3).

Taip bolševikai anais metais išnaikino rūsų šviesuomenę, ir tuo būdu paėmė į savo rankas šimtamilijoninę rusų tautą ir jos turtus. Nūnai gi bolševikai puolė naikinti šviesuomenę kitose buvusios Rusijos tautose, gyvenančiuose Rusijos rytų pakraščiais.

Kalbamojo laikraščio straipsniuose yra net nesuprantamų kaip man, visai betvarkiškai parašytų rašinėlių. Vienas jo straipsnelis, kur kalbama apie „susipratusiųjų" tvarką (4), visas išreikštas šiais neįmanomais paprastajam skaitytojui posakiais ir sakiniais:

Šakyna. Šakynoje betvarkė. Bažnytinei žemei kelių taisyti priskirta po 9 metrus iš ha žemės kadangi kitiems piliečiams bent po $1^1/_2$ metro mažiaus tepriseina iš ha žemės. 30 birželio š. m. buvo Gruzdžių valsč. komisija del kelių, pasirodo, jog per 7-rius metus sąrašuose nenurodyta, kiek klebonas turi taisyti kelio iš bažnytinės žemės; pareikalavus klebonui kun. V. Čaplinskiui komisijos, kad nurodytų kiekį kelio taisyti, komisija nieko nenurodė, tačiau buvusis klebonas kun. Vėlutis du syk jau pernai buvęs baustas už tuos kelius. Spėliojama, kad tai socialistų vaikezų „malonės" ir „teisybės" taip gausiai teikiama Šakynos bažnytinei žemei. Klebonas rengiasi betvarkiai likviduoti ir kaltininkus nubausti.

Kartais skyrelio antraštėje pasakyta kas viena, o pirmajame to skyrelio straipsnyje nukalbama kas kita. Taip antai, vieno straipsnio antraštėje (5) riebiomis raidėmis pažymėta, jog jame bus kalbama apie katalikų gyvenimą, bet pačiame pirmajame (ilgajame) to skyrelio straipsnyje nukalbėta kažin kodėl tik apie „Sovietų Rusijos kovą prieš tikybą". Tas straipsnis prasideda žodžiais: „Rusų vyriausybė uždarė gražiausią Leningrado šv. Izaoko katedrą ir uždraudė laikyti pamaldas. Bažnyčia norima paversti muziejumi..." Apie katalikus ir jų gyvenimą (Rusuos ir kitur) straipsnyje visai nėra kalbos. Ką tat turi reikšti?

Žemaičių vyskupas M. Valančius dabar, kad, atsikėlęs iš grabo, pasižiūrėtų į taip leidžiamą žemaičiams lietuvišką laikraštį, neturėtų kuo džiaugtis. Jei šio laikraščio redakcija pati negali būt veiklesnė ir padoriau savo darbą dirbti Žemaičių žmonėse, tad malonu būtų, kad bent redaktoriaus draugai paragintų jį padoriau redaguoti laikraštį, skiriamą mūsų visuomenei. Redaktorius neturėtų pamiršti ir to, kad jis savo darbu ir geresnį pavyzdį turi duoti Telšių jaunuomenei, susirinkusiai į tris aukštesniąsias Telšių miesto mokyklas...

Rygiškių Jonas.

[1927 m. „Lietuva" N 184].

Elzės Ožeškienės raštai. I tomas. *Rašytojos atvaizdas, buitraštis* ir *keturios apysakaitės:* 1) A... B... C..., 2) Geroji poniutė, 3) Ponia Luputienė, 4) Etruskų kape. *Stasio Dabušio* vertimas. 1927 (psl. I—XI ir 5—132).

(Spaudinio kaina viršelyje nepažymėta).

Pačioj pradžioj vertėjas, davęs Ožeškienės atvaizdą, rašo jos biografiją, stengdamasis joje ir pačią rašytoją kiek charakterizuoti. Po to apie Ožeškienės noveles savo žodelį taria Teodoras Jeskė-Chojinskis (tas jo žodelis čia išverstas į mūsų kalbą). Ir kiek toliau (7) viename puslapyje eina „Vertėjo pastabos" del to žodelio; po jų duotas mažėlėlis pačios rašytojos pažymėjimas (paskyrimas), po kurio eina keturi pažymėtieji Ožeškienės apsakymėliai, vertėjo išversti į mūsų kalbą.

Mano dėmesį šiuo tarpu kreips į save tiktai vertėjo kalba — jos žodynas su keliais naujadarais ar tik retai tepasitaikančiais raštuose žodžiais ir kelios paties vertimo šiaipjau nepaprastybės. Vertėjas mėgsta, šiaip ar taip, dažnai vartoti šitame vertime be aiškaus reikalo savus naujadarus ir kelias savo tarmės ar savo skonio kalbos ypatybes.

Vertimo žodyne turiu čia pasižymėjęs šiuos gana keistus ar tik neaiškius man ir, tur būt, kitiems vertimo skaitytojams žodžius: 1) apysakraša, apysakrašė, bėgamoji, buitas, buitelis, buitpieša, buitraša, buitraštis, būtoji; 10) dagiai, dailysuolis, deginamas, dėsmė, dialoguotas, didžkuris, domesys, domė, drabužkabiai, drapanstaliai, duojai, ėdus; 22) išjuoka, įtakauti, jaunàkartis, kėstas, lietuvys, litas (šimtalitis), lūžtamasis, mirčioraša, mitęs, -tusi, mokinaitė, -tis, mokytojystė, oratų; 34) paidagogas, pasirinkti, potamsokas, raštatrūsė,-sis, reikmendėtis, reikmenynas, romantybė; 41) sklaida, spirginamiausias, sprándyti, supatvarinti, susintas, svêtkalbė, veika, viešuomeninkė...

Daugumas šių žodžių man yra suprantami, — plg. *būtoji*, *bėgamoji*, *litas*, *šimtlitis*, *lietuvys* Ožeškienės kalboje, — tik šito vertimo vietomis gana keistas yra jų vartojimas, del to juos čia ir žymiu šitame tų raštų paminėjime. Šituos (1—48) ir kitus tolygius žodžius vertėjas skaitytojui kartais kiek aiškina pačiame savo kalbos tekste (vertime) ar tam tikrose teksto išnašose, savo puslapių apačios prierašteše, bet labai dažnai jų ir visai neaiškina. Kaip kuriam reikalui tie žodžiai vertėjo vartojami, bus matyti, tikiuosi, iš tų jo teksto ištraukų, kurias čia dabar kiek žemiau duodu. Jei vertėjo tekste yra tam tikra išnaša, kuria jis aiškina naują skaitytojui žodį, tad ir aš beveik visada tą išnašą žymėsiu šito rašto kalbos pavyzdžiuose. Tiems pavyzdžiams ir pats neiškentęs vietomis duosiu savų išnašų. Vertėjo kalboj randam ir šių pavyzdžių:

1. Nustojusi leidusi knygas, Ož-nė atsidavė išimtinai apysakrašai[1]) (IV). (Tas dalykas) driekiasi beveik per visus mūsų apysakrašės[2]) kūrinius (IV). Bėgamosios (V) valandos reikalai užleisdavo vietą bendroms žmonijos dėsmėms (tėmoms). Liudvinave (ji) tebevaro toliau tą patį buitą — lanko kaimynus, gentis (II). (Ji nuo realistinės dirvos) nenušlijo per visą savo rašytojos buitelį (IV). (Jai) padėjo tai atlikti išgirstos kalbos, perskaitytos knygos, reginiai šiokios ar tokios kaimynų buities[3]) (12). Elzės Ožeškienės buitpieša[4]) (I). Šitai savo verčiamos apysakininkės buitrašai daugiausia medžiagos paėmiau iš J. Nitausko Ožeškienės buitrašos (XI). Rašytojos atvaizdas, buitraštis ir keturios apysakaitės (I). Trokštu pažinti jojo veikalų būtąją ir jojo vardų skambėjimu savo lūpas pradžiuginti (128). — 10. Ožeškienė... ėmė dagiai[5]) studijuoti pirmiausia garsiausių anuomet Europos mókslininkų veikalus (III). (Mečius Lipskutis kitame kambary) sėdos ant senoviškos kieto dailysuolio[6]) (37). (Jos) dėka Ož-nė daugiau nei kas kitas pajudino deginamų[7]) klausimų ir tapo savo raštijoj milžinu (X). Ož-nė nuo liaudies dėsmės nusikreipė į kitą dalyką (IV). (Čia yra) rinkinys apysakaičių bendru „*Senų vaizdelių*" vardu, dialoguotas[8]) „*Vaidilytės*" (= „Vestalės") kūrinėlis (IX). (Ož-nei galima) priskirti, kaip kad rusų rašytojui didžkuriui (genijui) Dostojauskui, stoka tobulumo apysakos architektonikoj (statyboj), bet reikia... (X). Tačiau... niekad didelis teismo trobesys neatkreipė į save ypatingo jos domesio[9]) (9). (Ji) kasdien praeidavo pro didelį rūmą... nė mažiausia domės[9]) į jį nekreipdama (9). (Ji) niekad mažiausios domės[9]) į jį

---

[1]) Ėmė tiktai apysakas (apysakaites, apsakymėlius...) rašyti ir leisti į žmones. *J. J.*

[2]) apysakininkės, apysakų rašytojos. *J. J.*

[3]) Neaišku, kuo skiriasi *buitas* nuo *buities* (būties). *J. J.*

[4]) „Buitpieša" čia yra „biografija, gyvenimas, g-mo aprašas (aprašėlis)". Vertėjo kalboj tą pat reiškia, tur būt, ir žodžiai *buitraša, buitraštis*. *J. J.*

[5]) uoliai, atsidėjusi, iš tikrųjų. *J. J.*

[6]) Čia bus įsibrovusi kokia kalbos klaida: šis sakinys sunkus ir suprasti. *J. J.*

[7]) Opių, gyvų, labai svarbių. *J. J.*

[8]) Čia „dialoguotas" yra ne „turįs savo viršuje dialogų", ne „apaugęs ar apdėtas jais", bet „dialogiškas, dialogiškai (dialogais) išdėstytas". *J. J.*

[9]) Iš kelių šitų pavyzdžių tikrai nematyti, kuo vertėjas skiria žodžius *dėmesys, domesys, domė*. Iš tų žodžių man visai aiškus yra tik *dėmesys*. Aiški būtų ir „domesio" (domėjimosi) reikšmė. „Jo ir domesys buvo girtinas." *J. J*

nekreipdavo (29). Kalbėdama apie auklėjimą aplamai, autorė daugiausia savo dėmesio[9]) kreipia į auklėjimą moteries, kuriai skiria be galo svarbų vaidmenį visuomenėj (VI). (To) pilna buvo drabúžkabiuose[10]) ir drapánstaliuose[11])... (58). Eliutė drožinėtoje savo lovelėje pusiau įsikasusi į duojus, batistus ir adinius, jau kietai migdėsi (73). Palygink šituo atžvilgiu mano išverstus *Junošos* „Laiškus svetimajai moteriai" [12]), tokiai pat ėdžiai[13]), kaip kad ir p. Karčinskienė (V). — 22. Kitose apysakose randame... vaikų karikatūrų, arba *išjuokų* (VI). Išlepinti... josios dirgsniai iro, įtakaujant graudumui, kurio priežasties ir prigimties ji aiškiai nesuprato (77). Šalia moterų kláusymo ir glaudžiai su juo susijusio **jaunákarčių auklėjimo** klausymo, atsistoja kitas, lygiai svarbus autorės atvaizduotas... *„Dviese Ašigaliuose"* (VII). Uždavęs šitą kláusymą, iškėtė rankas tokiu kėstu ir taip išplėšė akis... (33). Dar didžiau betgi, nes dvigubai, pasipiktins skaitytojas lietuvys[14]) ... (7). Už šimtą litų[15]) išmaitinsime vaiką (96). Jonienė... traukė iš vokų šimtalitį[15]) bankženklį (95). 1860-tieji metai laikytini *lūžtamąja* válanda jaunos Ožeškienaitės proto gyvenime (II). Šitai... apysakininkės buitrašai daugiausia medžiagos paėmiau iš J. Nitausko Ožeškienės buitrašos ir šiek tiek iš Van Der Noot Kijenskio josios mirčiorašos (nekrologo, XI). (Ožeškienės apysakose) randame tiksliai ir mitusia[16]) ranka nupieštų paskutinio laikotarpio moterų paveikslų (V). Lenkų raštiją dėstė gabus ir mokinaičių labai mylimas mókytojas Ignas Kavaliauskas (II). (Jis) buvo pašalintas iš mokytojystės, vietos berniukų mokykloje (13). Šukuojama ir rengiama, ji rėkdavo dabar beveik oratų, trepsėdavo kojelėmis, gniaužDavo kumšteles (77). — 34. Miesto kapinyne... nekyšters iš jo pirma laiko pražilusi paida-

---

[10]) šėpose, arba spintose. *St. D.*

[11]) drabužstaliuose, drabuždėčiuose, arba kamadose. *St. D.*

[12]) spauzdinsimus šitų (1927-jų) m. rudenį. *St. D.*

[13]) gaižiai, gailiai (plg. „gailus šarmas, gailios ašarėlės"), priekaištai? *J. J.*

[14]) Kalbos mokslo vadovėlyje pažymėta, jog rašomajai kalbai težinomi čia žodžiai *lietuvis, liežuvis, linkuvis, raguvis, paleistuvis*... (ne lietuvys, liežuvys... pa-vys). — „Aušros" laikais „lietuvys" dar nebuvo žinomas jos rašytojams. Kas sako vardininkui čia -ys, tas turi, rodos, nukeldamas kirtį iš galo, kelti jį į pačią pradžią, į pirmąjį žodžio skiemenį (plg. skaudulys, sopulys, tinginys, pasiuntinys, pavilkinys ir skaudulį, sopulį, tinginį, pa-inį). *J. J.*

[15]) Ožeškienė mūsų „litų (šimtaličių)" dar negalėjo žinoti. Tuodu žodžiu nė šiam jos raštų vertimui, žinoma, netinka. *J. J.*

[16]) prityrusia, įgudusia. *St. D.*

gogo galva (13). Pasirinkus[17]) vyrui... Ož-nė įsikūrė Gardino mieste (IV). (Tenai) potamsokame[18]) vienu langu iš žiemių kambary josios nelytėjo nė jokis saulės spindulėlis (19). 1910-ais m.... nustojo plakusi didi šitos neatsigailimós raštatrūsės širdis (XI). Ugi mano! Ponia turi tokį pat reikmendėtį didesnį, o aš mažesnį... (71). Tai kelionės reikmenynas... (71). (Kavaliauskas) supažindino jąsias... su garsesniaisiais lenkų romantybės atstovais (II).— 41. Ponia Evelina gėrėdamasi žiūrėjo į tą ūmą aistetiškų vaiko palinkimų sklaidą (67). Su moterų dalyku glaudžiai susintas *dúklėjimo dalykas*, spirginamiausias visų šio laikmečio visuomenės reikalų, kuris driekiasi beveik per visus mūsų apysakrašės kūrinius (V, VI). (Tarp tų sienų) sprandoma[19]) laimė tų, kurie bylojasi[20]) del turto arba sunkiai kuo prasikalsta (9). (Moteris gali) sukurti ir supatvarinti[21]), arba sudrūtinti, draugės laimę (VI). Čia pirmiausia buvo páisoma poelgių[22]), partapijono muzikos ir abiejų svêtkalbių — prancūziškosios bei vokiškosios (1). (Tiems reikalams) trūksta veikos, arba akcijos (X). Publicistė (viešuomeninkė) darėsi su kiekvienomis naujomis knygomis tolydžio didesnė menininkė (5).

Toliau čia duosiu tiktai kelias bendresnio turinio savo pastabas del šitų raštų kalbos (1—4).

1. Sudurtiniai žodžiai *apysakraša*, *apysakrašė*... lyg negalimi mūsų kalboje: pirmoji tų žodžių dalis yra su priešdėliu... Iš žodžių *apygarda*, *apyskaita*, *pokaitis*, *sandėlis*... lyg negalim pasidaryti daiktavardžių „apygardvalda (apygardos valdymas), apygardvaldis (tas, kurs apygardą valdo...), apyskaitraša, — šis, pokaitgulis, sandėlkrovis, sandėlsteigis"[23]). Čia vertėjui reikėjo kiek atsargesniam ir lėtesniam būti.

---

[17]) Pasimirus... žodį „pasirinkti" (= pasimirti, numirti) šita prasme, daug kam dabar nežinoma, dažnai sakydavo, rodos, savo raštuose ypač vysk. M. Valančius. *J. J.*

[18]) apytamsiame, potamsiame, tamsokame. Šalia *didoko*, *geroko*, *mažoko*, *sunkoko*..., rodos, neturime rašomojoj kalboj žodžių „po didokas, po gerokas, po m-kas, po s-kas"..., tad nereikėtų, tur būt, atsirasti raštuos nė „po tamsokam". *J. J.*

[19]) Dažnai sprendžiama. *St. D.*

[20]) bylinėjas. *J. J.*

[21]) ir patvaresnę (tvirtesnę, ilgiau patveriančią) padaryti. *J. J.*

[22]) arba vadinamųjų „manierų". *St. D.*

[23]) Šiais žodžiais dar nėr smerkiama mūsų „pasauližvalga" (pasaulio įžvilgis). *J. J.*

Jo „mirčiorašos“ vietoje, jei čia naujadaras būtinai yra reikalingas, lyg laukčiau žmoniškiau sudaryto žodžio: plg. akivaizda, naktibalda, naktipiečiai, naktigonis, akiplėša, akivaizda, avigalvis, avikamša... akis (akies), avis (avies), naktis (nakties). Vertėjui, jei norėjo atsargesnis kalvis būti, reikėjo šiam savo „reikalui“ bent pasitenkinti žodžiais „mirtiraša (plg. mirtis, -ties, naktis, -ties...): šitos rūšies sudurtiniai žodžiai lyg neturėtų gauti jungiamojo balsio *-o-*. Iš „buitpiešos“ norėčiau laukti bent „buitpaišos (plg. akivaizda, kraujomaiša, įstaiga, santaika, pašaipa, prošvaista...) ar būtipaišos, būtpaišos“.

Vertėjas be reikalo vartoja šitame savo darbe žodį „supatvarinti“. Šalia būdvardžių *atlaidus*, *nuolaidus*, *parankus*, *pastabus* (visi jie su priešdėliais), rodos, neturim veiksmažodžių su naujais priešdėliais „įatlaidinti, paatlaidinti, suatlaidinti, sunuolaidinti, panuolaidinti, suparankinti, įpastabinti“, tad kaip vertėjas šalia būdvardžio *patvarus* pasidaro bránginamosios savo rašytojos reikalui veiksmažodį „supatvarinti“?! Vertėjo ir čia, man rodos, pasielgta ne visai išmintingai.

Vertėjo kalboje yra ir kaltinis daiktavardis *veika*. Mūsų žodžių sudėties mokslas apie šitos rūšies naujadarus nedaug ką yra girdėjęs. Šalia veiksmažodžių *įsteigti*, *keisti*, *leisti*, *pašiepti*, *peikti*, *šelpti*, *teikti*, *veržti*... neturime daiktavardžių „įsteiga, keita, leida, pašiepa, peika, pašelpa, teika (santeika), veržta (sąveržos)...“, nors turime žodžius „įstaiga, kaita, įkaitas, laida, pašaipa, paikas, -ka (būdv.), pašalpa, taika, santaika, várža, sąvaržos...“ Daiktavardžio veika, man lyg aišku, beveik negalim turėti rašomojoj savo kalboj. Antra vertus, „veikos“ vietoje vertėjas, man rodos, šalia „akcijos“ turėjo geriau pasitenkinti mūsų pačių „veikimu“.

Iš kelių šitų pastabėlių St. Dabušiui, kalbamųjų raštų vertėjui, lyg aišku turėtų būti, jog ir kalvis ne kiekvienas gali mums įtikti: mūsų ir kalviai turi mokėt savo darbą dirbti, o jų darbas, kaip žinom, nėr visai lengvas...

2. Vertėjas negražiai elgias, man rodos, ir su kitų tautų tikriniais daiktavardžiais, su vardais ir pavardėmis. Savo vertime jis rašo: Elzės Ožeškienės raštai, Elžbieta Ožeškienė (5), *Elza Ožeškienė* (VIII), jauna Ožeškienaitė (II), Elzė buvo atiduota áuklėti Varšave (I), Varšuva (X), (lenkų kalbos mokytojas Lenkuose) Ignas Kavaliauskas (II), (lenkų rašytojas) Kmieliauskas (X), Nitauskas (XI), („rusų rašytojas didžkuris“) Dostojauskas (X), (didis anglų moks-

lo žmogus ir rašytojas, III) **Bėklis** (angl. Buckle)... Slavų (lenkų, rusų), bent žinomųjų žmonių, vardus ir pavardes, kaip ir vietų vardus, skiriamuose mokslui raštuose, mókytinių kalboje ir laikraščiuose mes paprastai kitaip reiškiame — rašome čia beveik visada: Eliza Ožeškienė, jaunutė Ožeškienė (El. Ož.) buvo atiduota áuklėti Varšuvoj, Varšuva, Ignotas Kovalevskis, Chmieliovskis, Nitovskis, Dostojevskis... Kalbamoji rašytoja ir Lenkuos ir Rusuos, gyva būdama ir numirusi, eina, rodos, visada tiktai Elizos vardu: tuo vardu ji mums žinoma iš savo namų ir pirmųjų mokyklos dienų, to vardo ir mes negalim saviškai keisti... Lenkų rašytoją J. I. Kraševskį ir rusų mokslo žmogų Sobolevskį, pasirodžius šiam vertimui, neimsim, tur būt, vadinti J. I. Krašiausku ir Sabaliausku.

Ir čia vertėjo pasielgta be reikalo nei šiaip nei taip: ir tikriniams kitų daiktavardžiams daugiau apykantos reik turėti.

3. Vertėjo tekste yra gana daug sunkókų ir pósakių, sakinių, sintaksės pilnačių. Kelis jo tos rūšies sakinius čia žemiau tik žymėte pažymėsiu:

1. Elzė Paulauskaitė jau tuomet rodė didelio lengvumo rašyti (II). 2. (Jų idealai) yra, pirmiausia, sektini žmonės, gamtiški stotai (arba pavidalai), iš kraujo ir kaulų, taigi ne be kai kurių ydų, bet jie visu *dangum* prašoka paprastąją minią savo káršta visuomenės meile, savo pareigų jautimu ir savo protu, paremtu įgytuoju mokslu (VII). 3. **Ožeškienė** pirmiausia klausia **žmogaus,** kuris yra jojo vaidmuô tarp tos didelės draugės, kuri vadinasi tauta, ką jisai sugebės jai nuveikti ir kurių tam priemonių jis turi savo dvasioje (VII). 4. Vasaros mėnesiais po gražų daržą, apjuosiantį užumiestės namus, nuo ryto komet iki vakaro sklezdendavo mergaitė, panaši į spalvotą kolibrį (63). O kai taip dėjosi po jojo kojų ir aplinkui orui, žemei, — dulkių debesiai lėkė vienas paskui kitą be galo tas po to užeidami, prašvilpdami, toldami, nykdami beribėse ir bekraštėse ertmėse... (131).

Šios rūšies kalba, šiaip ar taip, ne visai tinka žymiojo literatūros dalyko vertimui.

4. Spaudinio gale atitaisymų nėra mano egzemplioriuje: vertėjo, man rodos, ir šiuo atžvilgiu skubotai buvo visas šis darbas dirbamas. Jo rašyba kiek skiriasi nuo šių dienų mokyklinės rašybos...

Vertėjo išnašų paaiškinimai ne visada įmanomi bus skaitytojui. Vienoje vertimo vietoje (10) yra, pavyzdžiui, tokia sintaksės

pilnatis: „Išbalusi ir pavytusi, sumišusi su gátvės minia, savo ámžina**) juoda suknele, skildavo***) ji miesto gatvėmis visuomet skubotai, truputį kukterėjusi į priešakį, galvą šiek tiek palenkusi, o smulkios ir dailialytės jos letenaitės, įautos į storą, bjaurų autuvą, greitai, neatsižvelgiant į judesių graciją, žengdavo gruoblėtais šaligatvio akmenimis.“ Puslapio prieraštėse (išnašose) pažymėta tiktai: „**) amžinai (visados) su pačia (ne kita kokia), ***) droždavo, dengdavo, kurdavo“. Ką čia pasako skaitytojui pirmoji šios vietos išnaša? Atitaisymai viso teksto gale, dar kartą pažymiu, čia būtų labai reikalingi.

Del kitų šio vertimo dalykų čia lyg netinka man kalbėti. Vertėjas, man rodos, gerai pasielgtų šiaip padaręs: apie šito vertimo ypatumus jis turėtų, neilgai laukęs, rimtai pasikalbėti su rašytojais literatais, kalbos mokytojais ir su keliais kalbininkais ar „blusininkais“. Mūsų kalbos mokslo ir literatūros draugijų nuomonė jam irgi nemaža turėtų reikšmės turėti: patariu vertėjui su jomis artėliau sueiti ir paklausyti, kaip jos žiūri į šį mūsų visuomenės dalyką.

J. Jablonskis (senis).

[1927 m. „Lietuva“ N 197].

Doc. V. Dubas. **Literatūros įvadas.** Antrasis perdirbtas leidimas. „Dirvos“ B-vės leidinys. 1927 (psl. 382).

(Kaina 6.50. Viršelyje toji kaina pažymėta, rodos, pirmajam šio spaudinio leidimui, — ar neapsirikta?)

Šis „Literatūros įvado“ leidimas yra labai žymiai perdirbtas ir papildytas „Įvado į bendrąją literatūrą“ (1923 m.) antrasis leidimas. Šis leidinys, kaip pasakyta ir jo „Prakalboj“, „turi tikslo supažindinti moksleivį ir šiaip skaitytoją su svarbiausiais, reikšmingiausiais antikinės ir Vakarų Europos literatūros faktais bei reiškiniais“. Rytų Europos tautų literatūros reiškiniai šiam „Literatūros įvadui“ nesuvartoti: rytų literatūra, apskritai imant, neturėjusi jokios reikšmės bendrajai Europos literatūrai, išaugusiai iš antikinio pagrindo. Šio „Įvado“ autorius matosi turįs suteikti jame skaitytojui ypačiai literatūros informacijų: „moksleivis (skaitytojas), rašo autorius, turi susipažinti iš jo su minimumu to literatūros bagažo, kurs reikalingas kiekvienam išmokslintam žmogui, išėjusiam bendrąją (aukštesniąją) mokyklą“. Del to autoriaus rūpintasi, kad leidinys būtų prieinamas ir daugeliui suprantamas, kad jis įdomus ir lengvas būtų skaityti, kad jo kalba būtų žmoniška ir tinkanti mokyklai ar šiaip platesniam visuomenės reikalui.

Nuo pirmojo leidimo šį „Įvadą“ tikrai daug kas skiria: jo turinys daug didesnis (čia prisidėta bent šimto naujų teksto puslapių), jis visas daug sklandžiau išdėstytas ir daug suprantamesnis bus skaitytojui, jo kalba dabar daug taisyklingesnė...

Autorius labai gerai darė rūpindamasis ir savo rašto kalbos žmoniškumu: mokinį kalbos pamoko ne tiktai jos, bet ir kitų dalykų mokytojai su įvairiais mokinių skaitiniais (su jų skaitomaisiais rašiniais).

Tačiau ir čia yra įsibrovę kiek kalbos klaidų. Autoriaus kur-ne-kur šis tas ir čia klaidingai ar beveik klaidingai išreikšta — neišvengta to, ką „blusininkai“ neiškenčia nelaikę kalbos klaidomis. Šitam savo reikalui turiu čia pastebėjęs šiuos mažmožius:

1. Toksai suskirstymas turi ir savo neigiamų pusių — jis kartais yra lyg pripuolamas ar sauvališkas (3). 2. (Čia nėra) apriorinės, iš kalno nustatytos bendros teorijos (3). 3. Tos pastangos nebuvo sekmingos (23). 4. Žemė — nejudomas pasaulio centras (53). 5. Poetas sedėjęs lauke, kaip tik tuo metu, kada skrido aras (160). 6. Edipas kaip sykis vyksta į Tėbus (163). 7. Sofistinė kryptis... bevaisiai ginčai ir sausas skepticizmas — ryškiai buvo išjuokti kitoj žymioj komedijoj (175). 8. Vidurinės durys tragedijoj reiškė dažniausia karaliaus rūmų įeigą (159). 9. Ar aš... galiu būti aukščiau už dievus (177)? 10. Poezijos tikslas... — grynai didaktinis (179). 11. Atlikusi savo pareigas, ji pasiryžta mirti su nepaprasta ramybe (169). 12. Mūsų laikų žmogus tolimoj ateity, gal būt, per daugelį tūkstančių metų turėsiąs duoti aukštesnę biologinę rūšį (361). 13. Uaildas turi griežtai ginti meno visišką savarankiškumą, nepriklausomybę nuo bet kurių gyvenimo reiškinių (363). 14. Kartais to ryškiausio Atėnų realisto tragedijose girdėti nusiminimo balsai, nepasitenkinimo gyvenimu, lyg pirmieji, elementarūs būsimojo Weltschmerz'o motyvai (171).

Pabrauktuosius šios vietos dalykus linkęs esu kiek kitaip reikšti lietuviškai. Šio straipsnelio skaitytojas, jei norės, pabrauktuosius teksto žodžius galės pasitaisyti ir iš šių mano pasakymų:

1. Toks suskirstymas turi ir savo negerumų (neigiamumų) — jis kartais yra lyg atsitiktinis ar savavališkas (savivališkas). Šiandien ir man teko kalbėti apie Žemaitės raštų gerumus ir negerumus... 2. Jo teorijos apriorinės tėra — jos visos iš anksto (ne iš gilesnio galvojimo ir faktų) nustatytos, jos ne galvojimu yra prieitos, bet iš anksto nustatytos. 3. Jo pastangos nebuvo sėkmingos, buvo

be sėkmės. 4. Dantės žemė yra nejudamasis pasaulio centras. Kur dėsi atliekamus daiktus? Jis čia mums kokius nebūtus dalykus vakar pasakojo. 5. Jis sėdėjęs lauke kaip tik tuo metu, kada erelis tenai skrido. 6. Edipas kaip tik į Tėbus vyksta. 7. Sofistinė (sofistų) linkmė... bevaisiškus (tuščius) ginčus labai mėgo. Sofistams tekdavo dažnai bevaisiškai ginčytis su rimtais savo piliečiais. Jis — begėdis (bedievis). Kam patinka tie begėdiškieji jo ginčai? To begėdžio ir straipsnis bus, tur būt, begėdiškas. 8. Tos durys reikšdavo dažniausiai rūmų angą (įeigą). 9. Ar aš, Neteisingoji, galiu būti aukštesnė (didesnė, galingesnė) už dievus? 10. Jos tikslas yra visas (grynai, visai) didaktiškas. Šitų uždavinių sprendimas turi būti aritmetiškas. 11. Ji nepaprastai ramiai nusprendė mirti. Taip ji nusprendė, būdama visai rami (taip ji nepaprastai rami n-dė). 12. Nitšės nuomone, mūsų laikų žmogus po daugelio tūkstančių metų aukštesnę turėsiąs duoti biologinę rūšį. 13. Jis griežtai gina meno nepriklausomumą, jo nepriklausymą bet kurių gyvenimo reiškinių (tvirtiną jį nepareinant nuo tų reiškinių). Tavęs jis neklauso (nepriklauso). Tie vaikai kažin kodel tėvų nepriklauso (nedaug teklauso savo tėvų). 14. Jo tragedijoje girdėti nusiminimo balsų, jau girdėti jose lyg pirmieji W-z'o motyvai.

Autoriaus tekste yra šiek tiek ir rašybos klaidų, neatitaisytų leidinio gale. Tokiomis klaidomis laikau, pavyzdžiui, šiuos teksto dalykus: atspėdavo jo mislę (163), ats-toti, sužiedotinis,-nė, „Tuštybių mūgė" (355)... Yra kiek ir šiaip aiškių rašto klaidelių, pavyzdžiui: dengią Okeano vandenynas (53). Tekste turėjo būti: atspėdavo jo mįslę, at-stoti, sužadėtinis,-nė (sužieduotinis,-nė), „Tuštybių mugė", dengiąs Okeano vandenynas... Korektūros klaidomis laikytini, gali būt, ir teksto parašymai *sekmingas, nejudomas.*

Visas šias klaidas autoriui laikau šiuo tarpu „atleidžiamąja" nuodėme: jų yra, palyginti, labai nedaug, autoriaus kalba beveik visur sklandi, taisyklinga ir įmanoma žmoniška. Skaitytojas beveik visas tas klaideles ir pats, draugo patartas, mokės atitaisyti. Švietimo Min-jos „Knygų tikrinino komisija" šių metų pavasarį leido šitą „Literatūros įvadą" į aukštesniąsias mokyklas: ir ji bus pastebėjusi, jog šio leidinio kalbos klaidos čia negali turėti kokios sprendžiamos reikšmės. Tolesniame „Įvado" leidime, reik tikėtis, ir šitie mažmožiai bus laiku atitaisyti. *Rygiškių Jonas.*

[1927 m. „Lietuva" N 210].

Ir vėl laikraštinės kalbos dalykai.

Ūkininko Patarėjas. Lietuvos ūkininkų laikraštis. 1927 m. rugpiūčio mėn. Nr. 8. Leidžia Žemės Ūkio Rūmai Kaune (psl. 329—376). Redaktorius *Ant. Bružas.*

Dėl laikraščio turinio ir kainos viename šio sąsiuvinio puslapyje (373) pasakyta: „1928 metais **Ūkininko Patarėjui** bus duodama priedo 12 knygučių, kas mėnuo po vieną knygutę. **Ūkininko Patarėjas** su 12 priedų visiems metams kaštuos tik 5 litai, o be priedų 3 litai. Jei kas norėtų užsisakyti tik vienus priedus, tai turės sumokėti visiems metams 3 litus."

Laikraštis išeina kartą mėnesyje.

Čia turime labai nepaprastą ūkininkų laikraštį. Prieš susipažindamas su juo, tikėjausi daug rasiąs jame ir žmoniškosios mūsų kalbos, suprantamos mūsų ūkininkams, visai lengvos suprasti paprastajam kaimo skaitytojui, kaimo mažamoksliui žmogui. Bet apsirikau. Dėl jos daug ką galiu prikišti laikraščio redakcijai: laikraščio kalbos nei žodynas, nei jo kalbos taisyklės, nei vadinamasis stilius negali patenkinti kalbos mokytojo, rašytojo ir, man rodos, tų žmonių, kuriems jis skiriamas. Stengsiuos toliau kiek pasiteisinti.

I. Šį laikraščio sąsiuvinį esu skaitęs, pasisakau, dar ne visą. Jo žodyne tuoj man krito į akį keliolika labai nepaprastai vartojamų šitame sąsiuvinyje žodžių: 1) *atydžiai, atsakanti* jėga, *beviltingas, bėgis, dirbtinas,* 6) *finansiniai* (priev.), *galimybė, galimumas, gi, iminys,* 11) *įgyvendinti, kaipo toks, kirmėlaitės, medojimis, nustodinimas,* 16) *privalyti, sekąs (sekantis), skaityti, tampriai, vienbalsiai* (priev.), 21) *viršaprašytas, virš išdėstytas*... Čia toliau duodu nemaža laikraščio sakinių ir posakių su vartojamais juose šitais (1—22) žodžiais:

1. Baigiantis didžiajam iminiui bitės ne taip atydžiai belakioja, kaip didžiojo iminio metu (353).*) 2. Reikia, kad būtų atsakanti bičių jėga (355). 3. Vis tik šiame reikale padėjimas nėra beviltingas (347). 4. Tiek jis jų gavo bėgy 20 savo ūkininkavimo metų (362). 5. Bet pamatinis čia, visuose suminėtuose atvejuose, yra prisilaikymas kuo didžiausio švarumo ir medaus dirbtinas valymas bei tinkamas ir sveikas medui laikyti indų parinkimas (354).

6. Jeigu mūsų valstybė finansiniai būtų tvirta..., gal ir galėtume be kultūrinių ūkių apsieiti (330). 7. Čia mes turime galimy-

*) Skliaustuose čia visur tik vieną kitą teksto dalyką paaiškinu (pačiame tekste tų skliaustų nei įterptų juose dalykų nėra). J. J.

bės palikti bitėms medaus tiek, kiek joms reikia (354). 8. Turint tai galvoje ir tenka prie šio svarbaus darbo pritraukti visus ūkininkus, kurie tiktai moka, nori ir turi galimumą prie jo prisidėti (329). 9. Žiemos metu jos (= bitės) tesunaudoja tik po 3 svarus per mėnesį, pavasarį ir vasarą gi joms reikia beveik po pusę svaro per dieną (355). (Bitėms) žiemai daugiau medaus reikia palikti lizdo galuose, viduryje gi kiek mažiau (355). 10. Didžiojo iminio pabaiga (353). Paprastai Lietuvoje didysis iminys dažniausiai baigiasi rugpiūčio mėnesio pradžioje (353). Aplamai čia tenka atsakyti, kad medus imamas iš avilių tuojau iminiui pasibaigus (354). Kai kurie bitininkai tvirtina, kad tuojau didžiajam iminiui pasibaigus, išėmus magazinus, gali lizde permaža medaus bepasilikti (354).

11. Tiktai tokie gamybiniai ūkiai turės teisės gyvuoti, kurie minėtus uždavinius stengsis įgyvendinti (321). 12. Nei tuberkuliozas nei kitos ligos, kaipo tokios, nepersiduoda paveldėjimo keliu (350). 13. (Avilio rėmuose) buvo kirmėlaitės (354). 14. Naudinga yra ir po medojimio jį (spiečių) papenėti sirupu, skystu (356). 15. Tie įsakymai apima tokius dalykus, kaip medaus pribrendimą, košimą, sunkimą, nustodinimą, valymą, rūšiavimą, pilstymą į indus ir t. t. (354).

16. Vokietijos bitininkams — medaus gamintojams yra išleista dešimtis įsakymų, kurių privalo laikytis kiekvienas medaus gamintojas, norėdamas pakelti gaminamojo medaus rūšį (354). 17. Galiu patarti ūkininkui gydyti susirgusias kiaules sekančiu būdu (352). (Reikia) ištrinti visa kiaulė sekančiu skiediniu (352). 18. Vokietijoje skaitomas tinkamesnis tam tikslui laikas — rugpiūtis (350). 19. Su medaus išėmimu iš avilio tampriai yra susijęs ir tolimesnis medaus gaminimas (354). 20. Amerikos ir Danijos tyrinėtojai vienbalsiai pripažino, kad priežastis kiaulių tuberkuliozo išsiplėtimo yra infekcija jų iš pusės paukščių tuberk. kurstytojo*) (350).

21. Iš viršaprašytų ligos žymių ne būtinai pas kiekvieną susirgusią raudonlige kiaulę jos visos apsireiškia (351). 22. Taigi iš virš išdėstyto galima padaryti išvadą... (350).

Pabrauktieji šitos vietos (1—22) posakiai, šiaip ar taip, yra išreikšti labai nepaprastai: mūsų žmonių kalba, jos tautosaka, mokinių skaitiniai, mūsų kalbos vadovėliai... daug ką visai kitaip nusakytų šitos rūšies sakiniuose. Kalbamojo laikraščio autoriai, jei šių sakinių

---

*) Šito sakinio galas visai nesuprantamas. J. J.

mintis būtų panorę išreikšti savo skaitytojams visai žmoniškai, — rūpindamiesi, kad jų kalbos mintys būtų lengvos suprasti mažo mokslo kaimiečiams arba šiaip darbo žmonėms, — būtų jas daug paprasčiau ir taisyklingiau išdėstę savo skaitytojams laikraštyje.

Čia toliau tas pačias mintis (1—22) stengsiuos savaip išreikšti skaitytojams, taisydamas ypač pabrauktąsias tų sakinių vietas. Tam tikrose savo taisymų vietose duosiu kalbos pavyzdžiui ir savų sakinių: kalbamojo laikraščio skaitytojai ir patys galės mano aukščiau pabrauktus posakius (ir laikraščio mintis) pasitaisyti — išreikšti juos žmoniškiau ir taisyklingiau. To laikraščio skaitytojams neklaidingi ir suprantamesni būtų, man rodos, šie sakiniai ir posakiai:

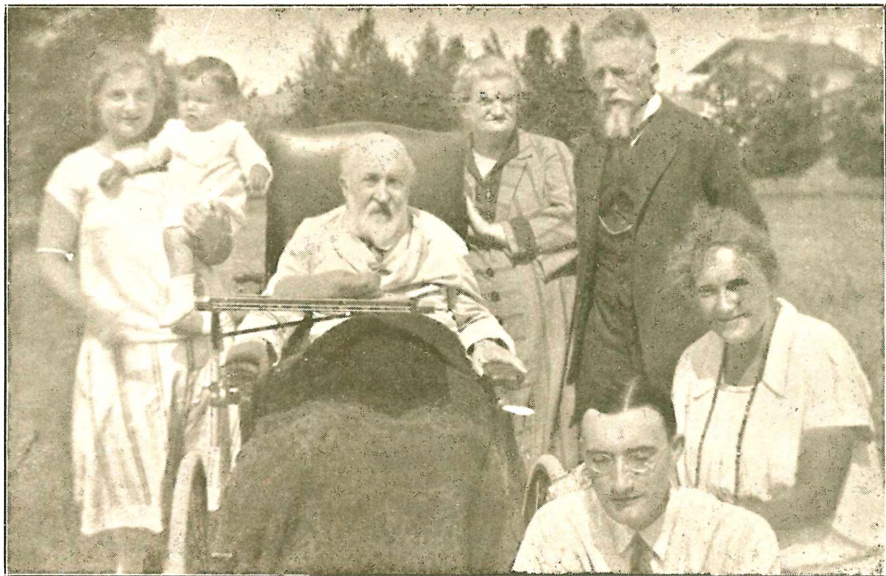
1. Baigiantis didžiajam medunešiui*), bitės nebe taip smarkiai (atsidėjusios, atidžiai, stropiai, uoliai) lakioja (skraido), kaip per didįjį medunešį. 2. Reikia, kad bičių spiečius būtų stiprus, — kad jis tikrai galėtų išgyventi žiemą avilyje. Bičių spiečius turi būti stiprus, šiaip jis žiemą neišmis (išmirs). Bitės turi būti reikiamo stiprumo: šiaip jos žiemą išmirs, galą gaus. 3. Jo padėjimas nėra beviltiškas (jo būtis nėr beviltiška). Tie raštai nėr bedieviški (ne „bedievingi, begėdingi"...). 4. Šitas ūkininkas nedaug ką tėr laimėjęs per tą dešimtį metų. „Bėgis" yra kas kita: bėgiais ir relsus arba pačiūžas vietomis vadiname. 5. Visais tais atvejais svarbiausia yra žiūrėti, kad avilys visada būtų ko tyriausias, kad jo medus būtų visada grynas (tyrus), kad jis tinkamai būtų induose laikomas, kad jis ir žmogui sveikas būtų valgyti**). 6. Kad valstybė tvirtų būtų finansų (kad ji sutvirtėtų finansus, plg. „ji rankas, kojas nušalo, galvą pavargo, sveikatą sustiprėjo..."), galėtume ir be kultūrinių ūkių, gali būt, apsieiti (šiaip taip verstis, išsiversti) savo visuomenės gyvenime. Toks ūkininkavimas nėr sveikas (geras) finansams, nėr geras (naudingas) paties ūkininko ir jo valstybės finansams***). 7. Čia mes galim (išgalim, išsigalim...) palikti bitėms medaus kiek reikiant. 8. Įtraukiami į šį darbą

---

*) Ėminys (ne „iminys") kitam reikalui, gali būti, ir tiktų. Šalia „rugiavežio, mėšlavežio, bulviakasio (bulbiakasio)" ir kitų tokių žodžių sakau čia ir „medunešį".

**) Ką čia turi reikšti teksto medaus dirbtinas valymas, ne visai suprantu; plg. a) „dirbk, kas dirbtina, ne kas norima dirbti, b) jis ir dirbtinius pinigus brangina, jo ir juokas dirbtinis tėra". J. J.

***) Prieveiksmių „finansiniai, mediniai, miestiniai..." mūsų kalba neturi. J. J.

Jablonskis Matulaičių šeimoje (Palangoje 1926 m.).

visi ūkininkai (žemininkai), kurie moka, nori ir gali (išgali...) prie jo prisidėti. 9. Žiemą bitės po tris svarus tesuvartoja per mėnesį medaus, o pavasarį ir vasarą joms reikia beveik po pusę svaro per dieną. Lizdo galuose palikit joms daugiau medaus, viduryje (o viduryje) mažėliau (kiek mažiau). 10. Medunešio (didžiojo medunešio) pabaiga. Lietuvoje didysis medunešis baigiasi dažniausiai rugpiūčio pradžioje. Medus imamas iš avilio (bitės kopinėjamos...) tuoj pasibaigus medunešiui. Jei tuoj pasibaigus medunešiui išimsit iš avilio bičių sankrovas ar sandėlius (magazynus?), tad lizde per maža gali likti medaus (mažoka gali medaus belikti).

11. Gyvuoti tokie (toki) teturės teisę (t. tiesą, tegalės) ūkiai, kurie stengsis (galės) išpildyti minėtuosius reikalavimus (kurie stengsis įgyveninti, įgyvendyti min. r-us). 12. Nei tuberkuliozas nei kitos ligos nėr paukščių pavel̃dimos iš tėvų*). 13. Avilio rėmuose kirmius (perai) tebuvo. Avilyje daug kirmiaus (perų) radau. Kirmių̦m (perais) rūpinas avily pačios bitės (bitys). 14. Avilį iškopinėję (iškopę), bites papenėkit skystu sirupu (siropu). Kuomet prasideda jūsų krašte medaus ėmimas iš avilio (meduėmis, bičių kopinėjimas, bitkopis)? 15. Tuose įsakymuose kalbama ir apie medaus nustódymą (nustovinimą), valymą, jo skirstymą rūšimis, pylimą (pilstymą) į indus ir t. t.

16. Bitininkai, kuriems tikrai rūpi medaus dalykas, turi laikytis tam tikrų mokslo įsakymų. Jiems reikia laikytis tų įsakymų, nes šiaip jie maža teturės naudos iš savo bičių. Tie vargdieniai jau duonos privalo (jie privalo pagalbos ieškoti, šiaip galą gaus). 17. Gydykit kiaules šiuo būdu... Kiaulės reikia ištrinti šiuo skiediniu... 18. Vokietijoje geriausiu tam laiku yra laikomas (yra, eina) rugpiūtis (r-čio mėnuo). Ten rugpiūtis yra geriausias tam laikas, taip bent bitininkų įsakymai skelbia. 19. Su tuo yra glaudžiai susiję̃s (sujungtas) ir kitas bitininkų darbas. Taip tampriai nesiveržk diržo. Šitas lankelis labai tamprus (atsparus). 20. Jų tyrinėtojai visi vienu balsu tą pat sako (tvirtina).

21. Aprašytieji, minėtieji (aukščiau aprašytieji, čia aprašytieji) ligos pažymiai ne būtinai kiekvienoj susirgusioj raudonlige kiaulėj, ne kiekvienos kiaulės ódoj išeina aikštėn,

---

*) Ką čia turėtų reikšti šitam sakinyje teksto posakis „kaipo tokios“, nemokančiam rusų kalbos žmogui sunku yra, man rodos, ir suprasti. J. J.

matyti (ne kiekviena susirgusi ta liga kiaulė turi visus šios ligos pažymius)*). 22. Iš to, kas aukščiau išdėstyta (iš išdėstyto aukščiau dalyko), daug ką galim numanyti.

Galima, žinoma, pabrauktosios vietos ir kiek kitaip „taisyti", bet, šiaip ar taip, vis dėlto jos yra žymiai taisytinos: pabrauktieji laikraščio teksto dalykai nesutinka nei su mūsų žmonių kalbos posakiais, nei su mūsų kalbos vadovėliais, nei su įprastiniais mūsų literatūros raštais.

II. Ir sakinių sudėtis kalbamajame laikraštyje gerokai šlubuoja, yra ydinga: čia linksniai su prielinksniais vartojami gana dažnai ne visai žmoniškai, čia randame ir kitų nesutikimų su bendrąja mūsų žmonių kalbos sudėtim, su jos sintaksės taisyklėmis...

Kalbėdamas apie to laikraščio netaisyklingą linksnių ir prielinksnių vartojimą, čia taisysiu pavyzdžiui šiuos jo sakinius:

23. Tad, norint, kad valstybė ekonomiškai būtų stipri, pirmon galvon tenka sustiprinti jos pamatus, t. y. mūsų ūkininkiją (329). 24. Valstybė nėra taip turtinga, kad galėtų savo sąskaiton aprūpinti visus krašto ūkininkus (330). 25. (Dabar), pirmon eilėn, reikalinga šiuos trūkumus pašalinti (350). 26. (Papenėkit avilio bites) nevėliau rugsėjo mėnesio pusės (356). 27. Liepos mėnesį esti geriausias laikas bitėms medų nešti (353). 28. (Ten) restoranas laukia gausesnį svečių būrį atsilankant (364). 29. Visi jie laukia progos savo „krovinius" atiduoti (364).

30. (Reikia paukščiai) tuberkulinizuoti 1—2 syk į metus (350). 31. Į juos paveikė paprastas pasipelnymo veiksnys (364). 32. Pažinti tuberkuliozo susirgimų ir pas paukščius net specialistui yra labai sunku (349). 33. Tuomet jokio paraudonavimo odos pas ją (= pas tą kiaulę) nerasime (351). 34. Reikia sumažinti pas susirgusią kiaulę karštį (352). 35. Reikia (bitėms) palikti lizdą sulig bičių ne perdidelį ir ne permažą (355).

Tų pavyzdžių (23—35) klaidoms taisyti, duodu čia šio straipsnio skaitytojams šiek tiek ir savų sakinių:

23. Kad valstybė sutvirtėtų finansus, pirmiausia tenka sutvirtinti jos pagrindas, t. y. mūsų ūkininkai. — Jis galvą pavargo (jo galva pavargo). Ar jau sustiprėjo tėvas sveikatą (ar jau sustiprėjo kiek tėvo sveikata)? 24. Valstybė negali pati savo lėšomis

---

*) Plg. „jis susirgo, jam veidą ėmė skaudėti, jam seilės drimba, jo rankos ilgos" (prielinksnis pas čia mums netinka). J. J.

(iš savęs, iš savo sąskaitų) visus mus aprūpinti. 25. Pirmiausia reikia mums šie trūkumai pašalinti (iš šių bėdų išbristi, iš šių bėdų patiems išbristi). 26. Papenėkit avilio bites ne vėliau kaip r. m. pusėje. Ateisim ne vėliau kaip šį vakarą. 27. Liepos mėnuo bitėms yra geriausias laikas medui nešti; to mėnesio ir medus yra labai branginamas. 28. Jie laukia gausesnio (gausingesnio) svečių būrio atsilankant. 29. Visi jie laukia prógos savo „krovi-niams" atiduoti. Jie laukia tik tos progos, kada savo „krovinius" galės atiduoti.

30. Pažinti, kada (kuomet) paukščiai ima sauslige (tuberkuliozu) sirgti, ir specialistui yra labai sunku. Pastebėti paukščius ėmus sirgti ta liga — ir specialistas retai kada gali. Paukščius tuberkulinizuoja (iš tos ligos pagydo, apdraudžia nuo tos ligos) vieną arba du sykiu (du kartu) metuose (per metus). 31. Juos veikė (įveikė) paprastas pelno noras (noras pasipelnyti). 32. Tuomet jos (tos kiaulės) óda visai nebus paraudonavusi (tuomet jokio jos ódos paraudonavimo nematysime). Nė daktaras jo tos ligos nepastebėjo. Šalia jos (prie jos, pas ją) paršiukas knisinėjo. 33. Tuomet jokio jos odos paraudonavimo nerasime (nematysime). 34. Reikia sumažinti susirgusios kiaulės karštis. 35. Bitėms paliekamas lizdas, ne per didelis ir ne per mažas, nelygu avilio spiečius (bitynas, bičių šeima): didesnei bičių šeimai (didesniam bitynui) didesnis lizdas reikia palikti, mažesnei — mažesnis.

III. Kalbamajame laikraštyje yra ir kitų sintaksės (ar šiaip kalbos) klaidų. Šiam dalykui iškelti aikštėn arba pažymėti, duodu dar kelis to laikraščio kalbos pavyzdžius:

36. Priešingu atveju nuomojamieji žemės plotai turės būti pavesti tiems, kurie mokės ir norės žemę dirbti, kad sustiprinti mūsų krašto ekonominę būklę (331). 37. Kad supažindinti suinteresuotus ūkininkus, paukščių augintojus ir šiaip visuomenę, reikalinga plačiai apie tai informuoti, jog paukščių tuberkuliozas yra viena pavojingiausių paukščių (ypač vištinių) liga (350). 38. Raebiger'o manymu nebūtų tai sunku, jeigu organizuotuose ūkiuose padaryti vienkartinę tuberkulinizaciją visiems paukščiams (350). 39. (Reikia) kritusius paukščius būtinai skrosti, kad sužinojus kritimo priežastį (351). 40. Nors Suomija ir 8 kartus didesnė už nepr. Lietuvą, bet gyventojų mažai daugiau turi (361). 41. Visur, kur tik nepažiūrėsi Suomijoj, matysi ir jausi, kad tai suomių kraštas (364). 42. Tokias bites geriausiai priskirti prie kitų šeimynų (355 ir 356). 43. Tam tikslui reikia nesivėluoti bitėms lizdus sudėti, vėliausia tą

reikia padaryti rugpiūčio antroje pusėje (355). 44. Tuo laiku yra pats medingiausias periodas, pats bičių darbymetis, nes tuo metu sužydi patys medingiausieji augalai (353).

Kodėl čia vienoje sintaksės pilnatyje (44) pasakyta kartą „pats medingiausias“, o antrą kartą tam pačiam reikalui jau pavartotas įvardžiuotinis būdvardis „patys medingiausieji“? Kodėl paprastajai tikslo aplinkybei žymėti laikraštis kartą pasako nežmoniškai jungtuką kad su bendratim ir galininku (36, 37), kitą kartą tam pat reikalui — jungtuką kad su padalyviu (39)? Mes skiriame du žodžiu (dvi žodžio lyti) — sveikiausia („čia sveikiausia gyventi“) ir sveikiausiai („sveikiausiai pavalgiau“), bet čia tokio aiškaus skirtumo tarp tų dviejų lyčių laikraštis lyg nedaro (žr. 42 ir 43)... Šito savo skyrelio sakinius kiek taisydamas, duosiu ir čia žiupsnelį taisyklingesnės kalbos pavyzdžių:

36. Tie plotai bus pavesti žmonėms, kurie tikrai moka žemę dirbti, nes šiaip nesutvirtės mūsų krašto ekonominė būtis. Ekonominei mūsų krašto būčiai (būklei) sutvirtėti (kad sutvirtėtų krašto ekonominė būtis), tie žemės plotai bus pavesti žmonėms, kurie gerai nusimano apie žemės darbą ir tikrai nori ją mokamai dirbti. 37. Kad susirūpinę tuo ūkininkai, paukščių augintojai ir šiaip visuomenė galėtų apie tai žinoti (kad visi jie turėtų reikalingų tam žinių), reikia plačiai apie tai skelbti — skelbiant sakyti, jog paukščių tuberkuliozas yra didžiai pavojinga paukščių liga. 38. To mokslininko nuomone, nebūtų tat sunku įvykdyti, jei tam tikruose ūkiuose būtų padaryta visiems paukščiams vienu kartu tuberkulinizacija (jei tam tikrų ūkių visi paukščiai būtų vienu kartu tuberkulinizuojami). 39. Paukščių kritimo (nugaišimo) priežasčiai sužinoti, kritusius paukščius (nugaišę, kritę paukščiai) reikia skrosti. Kad žmogus galėtų žinoti, kodėl (kuo) kuris paukštis yra nugaišęs (kritęs), jis turi tą paukštį būtinai skrosti arba skrosdinti. Žmogui, paukščio kritimo (nugaišimo) priežasčiai sužinoti, reikia būtinai tas paukštis skrosti (skrosdinti). 40. Suomijoj gyventojų yra nekiek daugiau (tik kiek, tik šiek tiek daugiau) kaip (nekaip) dabartinėj nepriklausomojoj Lietuvoj. 41. Visur, kur tik pažiūrėsi, Suomijoj matysies ir jausies suomių krašte (Suomiuose) esąs. — Dieve, kur tik pažiūriu, visur Tavo darbus matau. Ir akylas žmogus nieko nemato ten, kur pats žiūrėti negali (kur jis nežiūri). 42. Tokios bitės geriausia yra priskirti prie kitų avilių. 43. Tam tikslui reikia nesivėluoti bitėms lizdus sudėti; tat reikia padaryti vėliausiai rugpiūčio mėnesio gale. 44. Tuo laiku yra pats gerasis (visų gerasis,

ko geriausias...) metas medui nešti, tuo laiku yra pats bičių darbymetis, pats jų medunešis, tuomet bitės daugiausia prisineša medaus, nes tuo metu sužydi (esti sužydę) patys medingieji, patys gerieji bičių augalai.

IV. To laikraščio kalboje yra ir klaidų, kurias galėčiau pavadinti tik sunkiais suprasti nelietuviškumais arba sunkios rašto kalbos neliteratūriškumais. Čia turiu galvoj tam tikras jo sintaksės pilnatis. Tų sintaksės pilnačių stilius yra dažniausiai nesklandus, sunkus, neliteratūriškas, ne visai taisyklingas... Žemiau čia duodu kiek ir tos rūšies kalbos pavyzdžių. Laikrašty išspausdinta:

45. Tačiau kai kas gali pasakyti, kad stambūs žemvaldžiai sugebą ir moką savo ūkius gerai — racionaliai tvarkyti gali prisidėti prie šio kuriamojo darbo ir ūkininkaudami ant savo 80 hektarų ir*) gal nebūtų reikalo išnuomoti jiems dar tam tikrus žemės plotus, taip vadinamiems, gamybiniams arba kultūriniams ūkiams vesti (329 ir 330)? 46. Reikia prisipažinti, jog su importuotais veisliniais paukščiais pas mus ir išsiplėtė taip kalbama liga, nes pagerinimą bet kurios gyvulių rūšies pradedame nuo importo kultūringų veislių (349). 47. Dėliai šito išsižadėti kultūringų veislių, norėdami palaikyti savo krašto gerovę atatinkamoje aukštumoje, mes visgi negalime (349). 48. Kadangi pažinti tuberkuliozo susirgimų ir pas paukščius net specialistui yra labai sunku, o kartais ir neįmanoma be tam tikrų tyrinėjimų, kas atima laiko iš vienos pusės, iš kitos gi — nieks neleis tyrinėti svetimam krašte; tai patartina vietoje gyvų paukščių pirkti kiaušinius, nes nei tuberkuliozas nei kitos ligos, kaipo tokios, nepersiduoda paveldėjimo keliu (349 ir 350). 49. O tas pernešimas yra dvigubai negeistinas, nes be reikalo vargina bites ir, antra, kad pernešamas medus iš magazininių rėmų, kur jis yra baltas ir švarus, į lizdinius rėmus, kuriuose buvo kirmėlaitės, nustoja savo švarumo ir skanumo bei spalvos gražumo ir tampa blogesnės rūšies, nes susimaišo su pasilikusiomis kirmėlaičių korių akelėse išmatomis (353 ir 354).

Su kaimų ūkininkais taip kalbėti nepriderėtų: šitokia kalba (45—49) jiems ir neįmanoma bus, iš tokių tekstų skaitymo jie maža ir naudos teturės. Mokiniai ir mokytiniai žmonės, kiek paskaitę šitokius tekstus, tuojau pastebės, jog čia kalba daug skiriasi kaži kodėl nuo rašomos vadovėliuose kalbos ir jų pastebėtos ar turėtos prieš save

---

*) Laikraščio skirtukai labai šlubuoja: juos ten deda kiekvienas, rodos, kaip tinkamas. J. J.

kalbos mokyklų skaitiniuose. Šita kalba be kokio reikalo skiriasi ir nuo tų literatūros dalykų, su kuriais jie — mokiniai ir mokytiniai žmonės — susiduria beskaitydami pačius gražinės literatūros dalykus arba įvairias mokslo popularizacijas, skiriamas daugiausia mokyklų knygynams ir žmonių savimokai.

Jei dirbčiau kurį laikraščio redakcijos darbą ir man rūpėtų daugiausia mažo mokslo skaitytojai lietuviai, dirbą paprastai žemės darbą Lietuvoje ar juo verčiąsi, tad, rūpindamasis ir to laikraščio suprantamumu jiems, daug paprasčiau turėčiau savo laikraščio straipsnius redaguoti — taip juos suredaguoti, kad laikraščio skaitiniai būtų visai įmanomi kaimų žmonėms ir neerzintų savo kalba ar bendrąja jos sudėtimi mūsų kalbos mokytojų.

Pats būdamas ne ūkininkas ir beveik nebesueidamas gyvenime su ūkininkais, stengčiausi dirbdamas tame laikraštyje vis dėlto daug paprasčiau ir taisyklingiau kalbėti jame skaitytojams. Minėtąsias (45—49) sintaksės pilnatis mėginčiau kiek paprasčiau jiems išreikšti. Tas pilnatis ir skaldyčiau, turėdams savo skaitytojų reikalą. Dabartinių to laikraščio pilnačių suprantamesnė ir sklandesnė, man rodos, būtų kalba, jei ir šiaip jos būtų išreikštos tos rūšies žmonėms*):

45. Tačiau tūlas gali pasakyti, kad stambieji žemininkai (ūkininkai), kurie sugeba mokamai išdirbti savo žemės plotus ir turėti daug naudos iš jų, galį prie šio valstybės darbo prisidėti ir ūkininkaudami tuo pat metu savo 80 hektarų ūkiuose. Žmonės, kurie taip sako, galėtų ir šiaip imti tvirtinti: „Nėra reikalo, gali būt, nė išnuomoti jiems dar atskirus žemės plotus vadinamiesiems gamybiniams, arba kultūriniams, ūkiams žiūrėti (tvarkyti, vesti).“ — 46. Reikia pasisakyti, jog su atvežtiniais veisliniais paukščiais mūsų krašte kaip tik yra išsiplatinęs tas paukščių „tuberkuliozas“, ta nepaprastoji jų liga. Kurios nors gyvulių rūšies pagerinimą mes pradedame, mat, nuo to, kad imame į savo kraštą gabentis arba gabendintis kultūringesnes tų gyvulių veisles; su jomis ir tų ligų, visokių tuberkuliozų, parsigabename iš kitur. — 47. Norėdami, kad mūsų kraštas tikros gerovės kada susilauktų ėmęs kaip reikiant, visai kultūringai, verstis žemės darbu, jos ūkiu, mes vis dėlto negalime išsižadėti tų kultūrinių veislių: jos mūsų ūkiams naudingos, tikrai naudingos, tik, žinoma, ne tais savo tuberkuliozais, ne tomis įvežamųjų gyvulių veislių ligomis. Reikia tik rūpintis neįsivežti su

---

*) Apie naują tų pilnačių susakymą pažodžiui skaitytojams ir čia negali būti, žinoma, kalbos: elgsiuosi ir čia laisvai, gana savotiškai... **J. J.**

sveikaisiais gyvuliais ir sergančių įvairiomis sausligėmis, tais vadinamaisiais tuberkuliozais. — 48. Kadangi ir specialistui yra labai sunku atskirti paukščių tuberkuliozo liga nuo kitų jų ligų, — tam reikia skirti daug laiko, tą darbą retas žmogus tegali mokamai nudirbti, į tą darbą reikia daug tam tikro mokslo įdėti, antra vertus tas kraštas, iš kurio gabenamas į mus gyvulys (paukštis), neleis, gali būt, nė tyrinėti savo krašte gabentojų specialistui, — tad prityrę agronomai, mokytieji žemės darbo žmonės, pataria čia kiek kitaip elgtis su tais veisliniais paukščiais: kultūrinių paukščių vietoje jie pataria mums pirktis užsieniuose tik tų paukščių kiaušinių. Taip patardami, tie agronomai, mat, žino, jog nei paukščių tuberkuliozo nei kitų jų ligų su pačiu kiaušiniu mes negalim parsigabenti į savo kraštą: kiaušinyje tų ligų nėra, jomis nesuserga nei išriedėjęs iš kiaušinio paukštelis nei suvalgęs tą kiaušinį arba paukštelį žmogus. — 49. Tas medaus pernešimas yra labai sunkus darbas: jis be reikalo bites vargina, antra vertus medus, pernešamas iš sándėlinių avilio rėmų į lizdinius, kuriuose jo kirmius yra brendęs, nustoja savo grynumo, skanumo, spalvos gražumo ir darosi daug prastesnis (blogesnis). Naujose akelėse tas medus susimaišo su tomis išmatomis, kurios yra pasilikusios kirmiaus (perų) korių akelėse. To reikia vengti juo labiau, kad sándėlinių rėmų medus esti paprastai baltas grynas ir yra visų labai branginamas, sveikas, geras...

V. Redakcijai patariu paklausyti šiuo tarpu senio „blusininko ir kalbos fetišo“: kultūringesnių kraštų žmonės, kurie ima laikraščio darbą dirbti, visur turi mokėti ir kalbą to laikraščio, kuriam jie ką rašo arba kurį jie redaguoja. Tik Lietuvoj kažin kodėl redaktoriams, rodos, jokio cenzo nėra reikalo dabar turėti. Lietuvoj bent šiaip reikėtų šiuo tarpu padaryti: žmonės, kurie imasi valdžios laikraščius redaguoti, turėtų ir tam tikrą kalbos egzaminą išlaikyti arba prisižadėti tikrai pasirūpinti, kad jų redaguojamojo laikraščio kalba bus taisyklinga, žmoniška, įmanoma, visai suprantama tiems skaitytojams, kuriems skiriamas laikraštis. Tą savo prižadėjimą, jei valstybė juos atleis nuo egzamino, jie tikrai turi ir pildyti; dabar turi būti valstybėje ir žmogus, kuris tą dalyką prižiūri. Kitose valstybėse apie tokius egzaminus, žinoma, nėr kalbos: ten tas „egzaminas“ yra kaip ir savaime suprantamas, ten į valdžios laikraščių, kaip ir kitų, redakcijas stoja tik žmonės, moką, tarp ko kito, ir redaguojamojo laikraščio kalbą. Redaktoriaus darbas, rodos, niekur nėra taip negerai suprantamas, kaip šiuo tarpu Lietuvoj.

Baigdamas šį straipsnį, turiu prie jo ir vieną mažmožį šiuo tarpu pridėti. Labai malonu būtų, kad ir be manęs vienas kitas atsilieptų

šiuo reikalu laikraštyje. Esu, gali būt, perdaug reiklus. Jei pasirodys, jog šitie mano reikalavimai iš laikraščių redakcijų yra tuščias dalykas, jei tikrai taip žiūrės į šį dalyką dėl aiškių motyvų mano oponentai, tad ir pats, žinoma, turėsiu nutilti — nustosiu dėl jų, dėl laikraštinės kalbos dalykų, burną aušinęs laikrašty. Man ypač svarbu būtų išgirsti, kaip žiūri į šitą dalyką kiti kalbos mokytojai, vienas kitas laikraštininkas ir šiaip rašytojas.

J. Jablonskis.

[1927 m. „Lietuva“ NN 246, 247].

1928

Mūsų kalbos žodynėlio dalykai.

Atskiri pastebėjimai dėl *V. Kamantausko* **„Trumpo kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlio“.**

Šitame „žodynėlyje“ stambiomis raidėmis pažymimi paraidžiui I) įvairūs žodžių rašybos, tarimo ir kirčio netaisyklingumai arba šiaip taisytinieji tos rūšies dalykai, II) įvairūs mūsų kalbos barbarizmai arba žodžiai, kuriuos be reikalo, autoriaus nuomone, taisą įvairūs mūsų savanoriai taisytojai arba kurie yra, matyti, tikrai taisytini, III) įvairūs taisytinieji mūsų kalbos posakiai (keli mūsų sakinių mokslo dalykėliai)... Žodynėlyje po stambiojo žodžio tuoj eina dažniausiai patys autoriaus taisymai; po tų taisymų dažnai eina dar vienas kitas autoriaus (V. Kam.) pastebėjimas dėl jų. Tuoj pradžioj (p. 3) autorius pasako, kad tie taisymai esą „mūsų žymiausių kalbos taisytojų sugalvoti ir į rašomąją kalbą įvesti“ ir kad jis, kalbamojo žodynėlio parašytojas, už tuos taisymus neatsakąs.

Gana dažnai, kur autorius su taisytojais nesutinka, juos šiaip ar taip sudraudžia ir sudraudęs savaip nugalvoja: čia jis jaučiasi (p. 3) atsakąs prieš skaitytojus ir už savo taisymus ar atskiras pastabas. Duodamas kiek savų pastabų, autorius pažymi dažnai ir šaltinius, kuriais remiasi savo pastaboj, jei tie šaltiniai yra „lengvai“ prieinami skaitytojui. Šaltiniams žymėti jis naudojasi šiais žodžių sutrumpinimais: Bg. — *Būga*, Bg.[1] — (Būgos) Kalba ir Senovė, Bg.[2] — (Būgos) Žodyno 1-asis sąs., Bg.[3] — (Būgos) Žodyno 2-asis sąs., Dknt — *Daukantas*, Dkš — *Daukša*, K — *Kuršaitis*, RJ — *Rygiškių Jonas*, Sk — *Skardžius*, Š — *Širvydas*, ŠD — *Švietimo Darbas*, Šl — *Šlapelis*, V — *Valančauskis*.

Kalbamasis žodynėlis autoriaus yra skiriamas moksleiviams (einančiam mokslą ar mokslus jaunimui) ir paprastajai mūsų visuomenei, turinčiai reikalo savo darbe ir su žymesniaisiais mūsų raštų kalbos dalykais (3).

Pirmiausia čia išreikšiu žodžiais kelis savo priekaištus dėl kelių žodynėlio žodžių tarimo ir rašybos. Autorius rašo ir teikia rašymą (5, 6 p.) — *ekėčios, ekėti,* ne *akėčios, akėti,* nors aš, Lietuvos vakarų (paprūsės) aukštaitis ir rašomosios kalbos žmogus, įpratęs esu iš mažų dienų tarti visada: *akėčios, akėti, apakėti, išakėti, išakėjimas, suakėjo* ir šalia jų *eketė, erzina, suerzino, ežia, eiti, eina, išeiti, esti...* Taip įpratęs buvo, matyti, tarti rašyti šituos žodžius ir Fr. Kuršaitis su Prūsų lietuviais. Kuršaitis, duodamas žodžius *akėčios, akėti* su *ekėčios, ekėti,* rašo tiktai *eketẽ* („ein in das Eis gehauenes Loch zum Wasserschöpfen, eine Wuhne"), *erzina;* jam, matyti, įprastesnis buvo tarimas *ekėčios, ekėti.* Į rytus nuo manęs aukštaičiai (kapsai) taria: *akėti, išakėti, arzinti, suerzinti, asti, išesti, aiti, aina, išeiti, išeina, aketė...* Autoriui čia reikėjo, man rodos, atsargėlesniam būti. Dėl kitų tos žodynėlio vietos žodžių čia nesibarsiu.

Kalbėdamas apie kitus autoriaus žodžio tarimus ir apie tos rūšies kalbos teikiamumus, čia stengsiuos būti gana atsargus, neskėtriosiu: pažymėjęs autoriaus keliamąjį atskirą dalykėlį, po brūkšnio (po —) duosiu tik vieną kitą savo pastabėlę dėl atskirų autoriaus taisymų ar pabrėžimų.

I.

1) **alkogolis, alkoholis,** alkolis. Bg.

— Čia autoriui reikėjo ir sava nuomonė išreikšti. Pats aš įpratęs esu tarti *alkoholikas, alkoholis, alkoholizmas:* raidės *h* (herbas, higiena, histologija, horizontas...) čia nereikėtų, man rodos, vengti. Jei šios rūšies žodžių tarime ir rašyboj bus rimto mūsų kalbininkų būrelio patariama verstis raštuos čia be *h,* tad ir aš, žinoma, „revoliucijos" nekelsiu: nebe tie metai...

2) **ánglas,** añglas.

— Rašomojoj mūsų tarmėj, mókytinių kalboj, rodos, įprastesnis buvo kurį laiką tarimas *ánglas*: *ánglo* ir *ángelo* pirmąjį skiemenį tardavom, rodos, vienaip. Vietomis, tenka girdėti, žmonių šiam reikalui esą sakoma ir *añglas* (rašomojoj kalboj). Griežtesnio čia savo žodelio tarti nemoku.

3) **anglìs, añglies (angliẽs), añglio.**

Rašomojoje kalboje anglis yra vyriškos giminės. Kilmininko linksnyje yra vartojamos lytys añglies ir añglio.

— Mano paties tarmėje, Lietuvos aukštaičių vakaruos (rašomosios kalbos paprūsėje), yra tariama paprastai: ta *anglìs*, tos *añglies*, tos *añglys*, tų *añglių* (moter. g.). Aukštaičių rytuose tas žodis yra vyriškosios giminės: *añglis*, *añglio*, *añgliai*, *añglių*... Fr. Kuršaičiui ir žemaičiams yra žinoma, rodos, tiktai moteriškoji šio žodžio giminė.

4) **brañgiai**, brangiaĩ (ir: brángiai).

— Mano tarmėje čia žinomas tėra prieveiksmis *brañgiai* (plg. *kartùs*, *saldùs* — *kar̃čiai*, *sal̃džiai*). Šalia to *brañgiai* (*kar̃čiai*, *sal̃džiai*) sakoma mano tarmėj, rodos, ir *karčiaĩ*, *saldžiaĩ*... Tariu tuo tarpu *brangùs*, *kartùs*, *saldùs*, *bráng̨ų*, *kártų*, *sáldų*, *-gių̃*, *-čių̃*, *-džių̃*.

5) **bugalteris** (rus.), buhalteris.

— Tardamas žodį *buhalteris* (su *h*), autorius galėjo turėti apykantos ir *alkoholiui* (to žodžio raidei *h*, 1).

6) **buitis.**

Buitis nėra gudiškos kilmės ir neturi būti keičiama į būtį, kaip kad kai kurie kalbos taisytojai reikalauja. Bg.[1] 39, 40, 53.

— Iš žemaičių kalbos (*Kret.*, *Sal.*...) man yra žinomas ir žodis *būtis*: „tokioj *būtỹj* visaip atsitinka" (*Kret.*). Rašomajai kalbai šis žodis čia reikia imtis iš rytų aukštaičių (buitis) arba žemaičių (būtis). Man, vakarų aukštaičiui, lyg labiau tiktų vartoti bendriesiems mūsų raštams čia Lietuvos vakarų (žemaičių) žodis (plg. pražūti — *pražūtis*, būti — *būtis*...). Autoriui, gyvenančiam dabar žemaičiuose, reikėtų, rodos, irgi netolti čia nuo žemaičių šito žodžio tarimo.

7) **dáilė**, dailẽ, -ẽs, daĩlę.

— Gaila, kad autorius nepažymi, ką čia tas jo baramasis žodis (**dáilė**) turi reikšti ir ką juo dabar tikrai reiškiam raštuos. Lietuvos rytuose tikrai yra vartojamas žodis *dailẽ*, *daĩlę*: „Dabar ir tu parodyk savo *daĩlę* (lenk. utwór, arcydzieło, rus. произведенiе, vok. das Werk). Nekokia čia tavo *dailẽ* (tavo padaras, dailus gražus pažiūrėti rankų darbas)." *Ryt.* (*Slm.*). M. Daukšos raštuos yra pasakyta, rodos, ir šiaip: „Dieve, aš esu Tavo rankų *dailẽ*." Šiam (rytų aukštaičių ir M. Daukšos raštų) reikalui tikrai yra reikšmingas žodis *dailẽ*, bet rašomoji mūsų kalba šitą *daĩlę* vis dar skiria ir ilgai, tur būt, skirs nuo *dáilės*: plg. *dáilės* (dailõs) draugija, *dáilės* (tam tikro meno) sąvoka... Skirdami žodžius *báilė* (báimė) ir *bailẽ* (ji yra bailẽ),

skirti galėtume ir žodžius *dáilė* (dailà, plg. *skubà, švarà, tamsà*) nuo *dailẽs* (nuo dailiojo padaro). Čia autoriui reikėjo įsakingesniam ar tik kalbesniam ir atsargesniam būti. Išgirdęs kame žodį *bailẽ,* juk neturėčiau valios (téisės) imt sakyti, kad visur kalboje ir visam kam reikią sakyti mano išgirstoji *bailẽ* (mano nežinomosios *báilės* vietoje). Šių dienų „*Dáilės* draugija“ čia, man rodos, tuoj nepaklausys šio žodynėlio autoriaus.

8) **dūlėti,** dulėti.

— Iš savo krašto tarmės pratęs esu tarti tiktai *dūlė́ti, dūlinė́ti, dū́lis, dū̃linti;* taip tebetaria šituos keturis žodžius ir tie mano krašto kaimynai, kurie yra toliau nuo manęs į rytus įsikūrę. Kitur kur, Lietuvos rytuose, šios rūšies žodžiai yra tariami, rodos, ir su trumpuoju *u* (žodžio šaknyje). Kodėl pirmajam skiemeny čia reikėtų dabar rašyti *u* bendrinėj mūsų kalboj?

9) **eikše,** eik še.

— „Taisyti“ čia autorius galėjo ir šiaip: *eik šen, eikš.* Rašydamas čia du žodžiu, kaip autorius parašys kapsų ir vakarų aukštaičių žodžius *eikšẽkit* (= eikit šen), *eikšẽte?*

Naujieji rašybininkai turėtų ir čia ką sprendžiama parašyti.

10) **elnias,** elnis.

— Mano tarmėj yra tariama *élnias* (vard.), *vélnias*... Kodėl reikėtų man čia toliau tarti rašyti *elnis, velnis?*

11) **kaikada,** kai kada; **kaikas,** kai kas; **kaikuris,** kai kuris.

— Šitie žodžiai rašomi dabar beveik visur, bent vadovėliuos, rodos, vienaip *(kai kada, kai kas, kai kuris).* Naujoji (laukiamoji) rašyba skirs, tur būt, čia du žodžiu: „to jam, *kai (jei...) kada* pasimatysi, nesakyk; *kai (jei, kada) kas* ateis čion, ir man pranešk; jiems, *kai kurį* sutiksi, pranešk ir apie mano nesveikatą; ir aš jį *kaikada (kai-kada,* retkarčiais) pamatau; ir aš *kai-ką (kaiką)* žinau; ir man žinomos yra *kaikurios (kai-kurios,* kurios-ne-kurios) jų ýdos.

12 a) **kelis** (kojos), kelys.

— Iš Lietuvos vidurio ir rašomosios kalbos tarmių pats aš sakau čia vienaskaitos vardininkui *kelė̃nas, kẽlis* (sak. ir *kelȳs*). Daugiskaitoj sakoma čia visada *kẽliai, -lių, -liams, -liais, kelė̃nai, -nų*... Jei autorius nori šiam reikalui žodžio *kelȳs,* tad jis turėjo bent pažymėti to žodžio daugiskaitą *kẽliai, -lių, -liais* (be kirčio paskutiniame skiemenyje): šios rūšies daiktavardžiai daugiskaitoj yra paprastai kitaip kirčiuojami, plg.—*gaidȳs, -džiaĩ, piršlȳs, pyplȳs, vėplȳs, -liaĩ... tẽkis, -kiai, vãgis, -gio, -giai, -giams, sẽnis, -nio, -niai...*

12 b) **kuone** —

„... del aiškumo ir nuoseklumo turėtume rašomojoje kalboje sakyti *kone* (su veiksmažodžiais tas neiginys reiktų rašyti drauge)..." Sk. (ŠD 1926, 394).

— Su šituo tvirtinimu pats aš tuo tarpu negaliu sutikti. Todėl ir toliau rašysiu: „Jis *kone* galą gavo, *kone* parvirto. Vakar rimtai jam sakau, patariu neišdykauti, o jis, biaurybė, žiūriu, *kone* juokiasi, *kone* šaiposi..."

13) **lietus** (ryt.), lytus (plg. *lyti*).

— Vakarų aukštaičiai su žemaičiais šitą žodį taria *lytùs*, rytų aukštaičiai (ir, rodos, kapsai) — *lietus*. Kur radęs *lietus*, pats aš netaisau — to *lietaus* nepaverčiu *lytum*, nors pats rašau paprastai iš savo tarmės *lytùs*, *lýtingas*.

— Gaila, kad tam tikroj žodynėlio vietoj (p. 39) autoriaus nepažymėtas žodis **lietuvỹs** (líetuvį), kurį vienas kitas ima tarti rašyti dabar ir ten, kur tartina rašytina bendrinėje kalboje *lietùvis* (šalia žodžio *lietùviškas*, plg. *liežùvis* ir *liežùviškas*, *vyturỹs* ir *vỹturiškas*, *gyvulỹs*, *gỹvuliškas*...). Šalia d-džio „*lietuvỹs*", būdvardis turėtų susidaryti kalboje „*líetuviškas*"!

14) **lýgybė**, lygỹbė.

— Savo tarmėje šitą žodį esu pratęs tarti *lýgybė*, *nelýgybė*, *nelygỹbė* (šalia savo *gėrýbė*, *gėrýbių*, tokias *gėrýbes*). Kitus žodžius su šita priesaga tariu paprastai iš tarmės kitaip *(kantrỹbė, biaurỹbė...)*. Ar tikrai reik ir čia dabar nusileisti raštuos kitoms mūsų tarmėms?

15) **Mariampolė** — **Marijampolė.**

Būga rašydavo Marijampolė. Tai rašybai, rodos, dabar pritaria ir Rygiškių Jonas.

— Pats aš šitą žodį kitados, gyvendamas namie, papratęs buvau tarti iš savo tarmės *Starapolė*, *Marampolė*... Čia turim tikrinį daiktavardį. Tos rūšies žodžiai yra tartini ir rašytini, rodos, iš garsų. Kaip šis žodis tikrai yra tariamas dabar savoj gimtinėj, pats aš nežinau: netenka nuvažiuoti į ją pasižmonėti ir senų savo bičiulių atlankyti... Šiaip ar taip, šito žodžio tarimas ten bus jungiamas toliau, man rodos, su žodžio *marijõnas*, *-nai*: to miesto vardas yra glaudžiai susijęs su marijonų vienuolynu.

16) **mėnesíena**, mė̃nesiena. Bg.[1] 19.

— Vakarų aukštaičiai taria čia *mėnesienà*, *-síeną* (plg. *kiaulienà*, *-líeną*). Mano gimtinėj yra tariamas, rodos, ir *kiaulíena*, *-líeną*, *-líenos*

(šalia *mėnesienà, -sienõs, -síeną*). Ar čia rašomosios tarmės žmonėms tikrai reikia „pasitaisyti"? Pats aš to „pasitaisymo" iš jų nereikalaučiau.

17) **nė—nei.**

Kai kurie kalbininkai skiria nė nuo nei ir sako: *nė vieno žmogaus nebuvo*, bet: *nei jis, nei ji neatėjo*. Tačiau kiti to skirtumo nepripažįsta ir abiejais (= abiem?) atvejais vartoja vieną nei. Šią vartoseną pateisina gyvoji žmonių kalba.

— Jaunius su Būga šito dalyko taip griežtai netvirtino. Ar tikrai autorius norėtų šitos reformos dabartinei rašomosios mūsų kalbos rašybai? Pats aš esu įpratęs iš jaunų dienų rašyti: „Tu, matau, *nė* Dievo nebijai; *nei* jis ką sakė *nei* ką darė, tik paskeryčiójo, paskeryčiojęs nusispiovė ir išėjo kur toliau vėl, tur būt, skeryčioti"... Rašomojoj ir žemaičių kalboj vien taip, rodos, yra šitie žodžiai žmonių tariami; todėl, tur būt, senieji mūsų ir ne mūsų kalbininkai čia du žodžiu *(nė, nei)* daugiausia matydavo, nesutikdami su autoriaus „gyvąja žmonių kalba". Rytuose, bent keliose jų tarmėse, kalbamojo kelių mūsų kalbininkų skirtumo, kiek žinau, tikrai nėra. Vakarų aukštaičiai taria, rodos, abiem atvejais dažniausiai *nė*. Naujieji, tariant laukiamieji, rašybininkai turės, reik tikėtis, ir čia ką griežta tarti mūsų raštams. Pats aš vis dar skiriu tuo tarpu *nė* nuo *nei*. Kaip kas tikrai yra tariama visame mūsų kalbos plote, aš šiuo tarpu tikrų žinių neturiu.

18) **niekaĩ**, niẽkai. Bg.[1] 97.

— Pats aš turiu iš savo tarmės čia du žodžiu — *niẽkai* ir *niekaĩ: niekaĩ* yra „patys mažmožiai, niekniekiai"; jis *niẽkai* (netikęs) žmogus; neprasidėk su tais *niẽkais* (niẽkšais)... Sakyti, kad visur, kur dabar yra tariama *niekaĩ*, reikią sakyti „niẽkai", man rodos, nepriderėtų: autoriui, neoperuojant savo sprendimuos kalbos pavyzdžiais, nereikėjo čia nė K. Būga remtis.

19) **niekumet — niekuomet.**

Abidvi lytys yra taisyklingos, bet niekuomet yra kur kas senesnė (išlikusi iš gadynės, kada buvo dar sakoma *niekuo metuo)*.

— Pats aš iš savo tarmės įpratęs esu sakyti: *kitùsyk* gausi, *trečiusyk* (kitu sykiu, trečiu sykiu), *visumet, niekumet, tuõmet, kuomet, anuõsyk, anuomet* (iš „visu metu, nieku metu, tuo metu, kuo metu, anuo sykiu, anuo metu"); sakau paprastai „niekù būdu, nieku gývu", bet trumpindamas tuodu sakymėliu, rodos, niekad negalėčiau žodžio pradžiai pavartoti čia pusžodžio lyties „*niekuo*"... Pirmoje sudurtinio žodžio dalyje čia tariu *uo* tik tuomet, jei tas *uo* yra ir atskirame žodyje (plg. „*tuo* būdu, *kuo* būdu, *anuo* sykiu"...). Čia pritarti

žodynėlio autoriui nemoku: nėra nė reikalo, man rodos, sekti dabar šituo autoriaus senoviškuoju „niekuo metuo". Autoriui nereikėjo čia pamiršti, jog jis žodelį **idant** (p. 26) kaip tik dėl senatvės keičia žodeliu *kad*. Antra vertus, sakydamas *visuomet*, turėčiau sakyti, rodos, ir *kituosyk*, *antruosyk*, *trečiuosyk*. Pats aš tokiai rašybos reformai esu jau per senas... Kuršaitis vartoja čia žodžius *niekumèt*, *visumet* ir *visuomèt*.

20) **núopelnai**, nuopelnaĩ (Dkš.).

— Mano tarmėj ir žymiai toliau į rytus *núopelnai* tėra žinomi. Kodėl reikėtų čia klausyti M. Daukšos ir šio žodynėlio autoriaus? Nuspręskit čia visai žmoniškai, naujieji rašybininkai!

21) **nusimena**, nusimina.

— Dabar sakom: „Ko jis taip *nusimena*, *nusiminė*, *nusiminęs* (nosį nuleidęs, aimanuoja, dejuoja...)? Kartais žmogus ir pirštus *nusìmina;* jis koją *nusimýnė*." Tuodu skirtinguoju žodžiu reikėtų, man rodos, ir toliau skirti. Čia žodynėlio autorius gerokai bus suklupęs.

22) **pãgunda**, pagundà, paguñdos (Dkš).

— Aukštaičių vakaruos tėra sakoma čia *pagùnda*, *-dos*. Jei M. Daukša šitą priešdėliuotinį žodį tikrai taip kirčiavo *(p-dà, -guñdos)*, tad jam buvo čia kiek galva apsisukus: plg. *pagálba*, *-bos*, *-bą*, *pagúoda*, *-dos*, *pakarpà*, *-põs*, *pašalpà*, *-põs*, *pãšalpą*, *Palangà*, *-gõs*, *Pãlangą*...

23 a) **prietema**, prietėma. Bg.[1] 479; **sūtemos**, sutemos (p. 63).

— Kodėl čia autorius vieną kartą lyg nori skiemens *tė*, antrą kartą — jau *te?* Iš rašomosios kalbos man čia tėra žinomi žodžiai *príetema*, *sùtema*.

23 b) **pryšakis**, **pryšakys**, priešakis (?).

— Iš rašomosios tarmės, kaip ir iš Kuršaičio kalbos, čia žodį *pryšakỹs*, *prýšakį* težinom. Iš žemaičių (Kvėd...) tarmių čia žinomi man žodžiai *prýšakis*, *-kio*, *prýšakinis*, *-nė*. Rytų aukštaičiai šito žodžio reikšme sako, rodos, dažniausiai žodį *priekis*, *-kio*... Žodynėlio autoriui į šitų žodžių dalyką lyg nereikėjo čia savo klausimu kištis.

24) **pusiausvira**, pusiausvyra (bet: pusiausviras).

— Tiksliau čia kalbėdamas, autorius turėjo pasakyti, jog reikia skirti tarimas ir rašymas — *pusiáusviras*, *pusiáusvira* (būdvardis) ir *pusiáusvyra* (daiktvardis), plg. „Jis stovi *pusiáusviras*, ji stovi *pusiáusvira*, jis nebeteko (nustojo) *pusiáusvyros* ir žemėn nugriuvo (nudribo)". Iš autoriaus žodžių tūlas galėtų čia imt manyti, jog vyriškajai būd-

vardžio giminei autorius teikia šio žodžio viduryj skiemenį *-svi*, moteriškajai giminei toj pat vietoj — skiemenį *-svy*. Ir čia autoriui reikėjo kalbesniam būti.

25) **pussalis,** pusiasalis.

— Šituo pasakymu autorius pataria skaitytojui, tur būt, rašyti sakyti ir *pusiaseserė* (seserėčia) *pusseserės* vietoje. Žodis *pussalis* (pusiasalis) reikia, žinoma, skirti nuo *pusiáusalio* (salos vidurio). Su autoriaus šitos vietos patarimu bendrinei mūsų kalbai, gali būt, ir sunku bus sutikti.

26) **rašalìnė,** rãšalinė. R. J.

— Jei kur esu skelbęs čia Lietuvoj, kad *rãšalinė* tereikią tarti, tad čia tą savo patarimą atsiimu atgal: plg. *pẽlenas, -naĩ* ir *pelenìnė, viralas, -laĩ* ir *viralìnė* (ryt. ir vìralinė, virãlinė?).

27) **rėmuo — riemuo.**

„Rašomojoje kalboje reikėtų vartoti rėmuo.“ Bg.[1] 47.

stuomuo, stomuo (p. 63).

— Rašomojoj tarmėj, aukštaičių vakaruose, šituodu žodžiu yra tariamu su dvibalsiais pirmųjų skiemenų viduryje: *„riemuõ* ėda, *stúomenį* gavau, jis aukšto *stuomeñs*, gauk váisto nuo *riemeñs* (ryt. *stomuo, stomenio, -mens, rėmenio*).“ Taigi, ar tikrai reikia čia rašomoji tarmė taisyti? Čia autoriui lyg nereikėjo pasitenkinti tuo, kad jo yra čia pasakyta dėl vieno žodžio (dėl *rėmens*) Būgos nuomonė.

28) **sąmojus,** sąmojis.

— Šalia *sąmojo* autorius galėjo čia duoti ir būdvardį *sámojingas*, mūsų tariamą ne visada taisyklingai. Čia pat dėl kirčio reikėjo pažymėti, rodos, ir žodžiai *sámalinis, sámėžinis, sásiuvinis*...

29) **selinti,** sėlinti (K).

— Iš mano tarmės man čia žinomas tėra žodis *selinti, -na* (ne *sė-*). Iš rytų aukštaičių kalbos žinomas yra man ir to žodžio tarimas *sẽlinti*. Šitai mūsų kalbos smulkmenai čia lyg nedrįstu turėti atskiros savo nuomonės, nors pats aš ir toliau tarsiu, tur būt, „šuo *selìna*“.

30) **senai — seniai.**

Seniai vartoja visa Lietuva, išėmus mažą plotelį. Todėl seniai, o ne senai turėtų būti vartojamas (= sakoma, v-ma?) rašomojoje kalboje.

— Prieveiksmis *senai* reikėtų palikti sveikas (neliestas) vienam rašomosios kalbos reikalui: „Tu, Jonai, *senai (senas)* atrodai“ — taip bent yra sakoma Jurbarke ir, rodos, šiaip Lietuvos paprūsėje. Žodis

„senai" prieveiksmio „seniai" prasme yra gana plačiai, rodos, tiktai rytų aukštaičių vartojamas.

31) **skaitlius — skaičius; skaitliuoti.**

Skaitlius labiau tinka rašomajai kalbai, kadangi yra vartojamas vakarų aukštaičių. Plg. Sk. ŠD 1927, 457—8.

— Kadangi sutaptis *tl* žodžio vidury yra labai nepaprastas aukštaičiams dalykas (jų rytuos čia sakoma, rodos, tėra *skaičius*, visur aukštaičiuos *spiečius*, *piklevoti*, žemaičiuos — *spietlius*, *pitlevoti*...), tad ima iš rytų aukštaičių tarmės rašyti ir bendrinėj rašomojoj kalboj *skaĩčius*; iš to *skaičiaus* rašytojai pasidarė, žinoma, ir veiksmažodį *skaičiuoti*. Kodėl autorius, varydamas iš rašomosios kalbos žodžius *riemuo*, *stuomuo*, taip tariamus Lietuvos vakarų aukštaičių, teikia jai, rašomajai mūsų kalbai, čia *skaitlių*, tų pačių vakarų aukštaičių žodį? Prieš akis turėdami pagrindinius lietuvių kalbos dalykus, „kalbos taisytojai" rašomajai kalbai turi teikti, man rodos, ir žodžius *skaičius*, *skaičiuoti*.

32) **skonis, -ies — skonis, -io.**

Ryg. Jonas vartoja pirmąją lytį, Būga — antrąją.

— Iš rašomosios kalbos pavakarių krašto (iš kapsų tarmės) kartą mano buvo nugirstas (iš Putriškių žmogaus) žodis *skonìs*, *-niẽs* („be smoko, be skoniẽs"); taip esu jį vieną kitą kartą, rodos, ir raštuos pavartojęs, bet tvirtinti juose, kad reikią sakyti bendriniuos mūsų raštuos *skonìs*, *skoniẽs*, dar niekad, rodos, nebuvau mėginęs ligi šio laiko. Ką taisydamas, niekad nėsu reikalavęs *skoniẽs* (skonio vietoje); perskaitęs kelis savo straipsnius „Lietuvoj", turiu radęs juose tiktai žodį *skõnis*, *-nio*; redaguodamas kitados Žemaitės raštus, jos teksto „skonio" vietoj niekad nebuvau to mano nugirstojo Lietuvos pietuose žodžio (*skonìs*, *-niẽs*) įbrukęs jai, „betaisydamas" jos raštų kalbą. Man, šiaip ar taip, ir dabar yra gerai žinomi šie žmonių kalbos žodžiai: *platus* ir *plõtis*, *-čio*, *skanus* (žem.) ir *skõnis*, *-nio*, *svarus* ir *svõris*, *-rio*. Taigi ir R. J. čia visai sutinka su K. Būga: prašau čia nekiršinti manęs su velioniu.

33) **skraistė** (tarm.), skreistė. Bg.

— Iš rašomosios tarmės man pačiam žinoma tebuvo ligi šiol *skraĩstė*. *Skraistę* taria ir tie mano kaimynai, kurie toliau (įryčiau) nuo manęs yr įsikūrę aukštaičių vakaruos. Iš Kuršaičio žodyno žinau ir *skreĩstę*. Šalia šio daiktavardžio žinau ir veiksmažodį *apskreĩsti*, *-čia*, *àpskreitė*...

34) **stirti,** styrti. Bg.[1] 261.

Jablonskis Palangoje 1926 metų vasarą su baigusiais 1925 metais Panevėžio mokytojų seminariją mokytojais.

— *Sustiręs*, rodos, skiriama vietomis nuo *sustyręs*: a) nešvarus, suskretęs, purvinas (sustyręs) ir b) sustingęs nuo šalčio, nebelankstus (sustiręs). *Ryt. Rok.* Iš kairiosios Nemuno pusės (iš dviejų vietų) man yra žinomas daugiausia žodis *pastìrti, sustirti, -stỹra, -stiro.* Šalia jo ten vartojami ir veiksmažodžiai *stýroti, stýro, stýrojo, stỹrinti, -na, -no.* Rašomojoj savo tarmėj turiu iš mažų dienų ir dalyvį *sustỹ-ręs, -rusi...*

35) **sūtemos,** sutemos (žr. 23 a, **prietema...**).

36) **teĩsininkas,** téisininkas.

— Tariu tuo tarpu: *láimė, báimė* ir *laimìngas, báimingas, brangùs, brañgis, brañgiai* (priev.) ir *branginiñkas, dáilė* ir *dailiniñkas...*; kiti tarią ir *dáilininkas, daĩlininkas.* Pats aš neturiu šiuo tarpu kokio tvirtesnio pagrindo šiam *teisininko* dalykui spręsti. Autorius savo šios vietos nulėmimą, šiaip ar taip, turėjo kuo pagrįsti.

37) **tyrus,** tyras.

— Ir čia autorius turėjo daug kalbesnis būti. Jis turėjo ir kalbos pavyzdžiais pasisakyti, kurį mūsų kalbos žodyno dalyką aiškinąs skaitytojui šiuo savo žodynėlio mažmožiu. Iš jo tekstelio nematyt nė to, su kuo čia autoriaus turima, tikrai sakant, darbo — su tam tikru daiktavardžiu ar būdvardžiu.

Man iš mūsų raštų ir žmonių kalbos (iš mano paties rašytinio žodynėlio) lyg žinomi yra kalbamajam žodynėlio dalykui šie žodžiai: *týras, -ro, týrā (týrai = týruliai, Kvėd.,* iš K. Jauniaus pranešimo); *týrs* lauks = be medžių, be trobesių, be kalnų (*Als.,* Jušk. d.); *týri* (= tyrūs?) laukai, *týri* (= tyrūs?) melai, *Pr.* (= „lauter Lügen, reine Lügen"); *tyriai* bėga (nešlubuoja, gražiai bėga) arklys, *tyrus* (tyras, grynas, sveikas) arklys (ryt. *Pakuršė*). Taigi man, šiaip ar taip, čia yra keli žodžiai (būdvardžiai ir daiktavardžiai) kiek žinomi. Čia ką tikrai taisyti nemoku: pačiam autoriui reikėjo šioj žodynėlio vietoj operuoti aiškiais kalbos pavyzdžiais...

Būdvardis *tyrus*, rodos, yra tikrai gyvas mūsų kalboje. Kalbėti plačiau apie nesuprantamą ir ne visai aiškų žodynėlio dalyką čia man dėl minėtosios priežasties netinka.

38) **tobūlas,** tobulas; **tobūlėti,** tobulėti; **tobū̃linti,** tóbulinti.

— Šitie žodžiai man yra žinomi šnekamojoj žmonių kalboj tiktai iš Prūsų; *tóbūlą* esu girdėjęs ten tiktai su *ū*; taip šitą žodį rašo (su *ū*) ir Kuršaitis. Toliau nuo Prūsų žmonės šitą žodį iš knygų, rodos, težino; jie ir jų mókytiniai, jei, radę kame knygose, taria šitą žodį, tad taria jį be *ū* (su *u*). Yra gana daug ir kitų žodžių, kuriuos žmonės

iš knygų tesužinoję taria dažnai visai netaisyklingai (plg. žodžiai *rűšis, apskélbė, tárdytojas* mok. žmonių yra tariami dabar vietomis ir „rūšìs, àpskelbė, tardýtojas...“). Pats aš nemokėčiau čia nutolti nuo to šio žodžio tarimo, kuris yra visai gyvas žmonėse (Prūsuos ir Klaipėdos krašte): linkęs esu tarti rašyti ir toliau *tóbūlas, tobūlė̃ti, tóbūlinti.*

39) **tupia,** tũpia (bet: *tùpi*).

— Rašomojoj tarmėj (Šakių, Vilkaviškio... apskrityse) šitas veiksmažodis yra šiaip tariamas: *tũpti, atsitũpti,* višta *atsìtupia, atsìtūpė,* plg. *pũsti, pùčia, pũtė, nùpučiu, nùpūčiau...* Kitur yra tekę girdėti ir *tũpiant, atsitũpiant.* Čia autoriui nereikėjo daugiau už „taisytojus“ smárkauti — reikėjo kiek daugiau apykantos turėti ir rašomosios kalbos šio žodžio lyčių tarimui. Panemunėje, arti Seredžiaus, iš vieno žmogaus teko girdėti ir šiaip sakant: „Višta jau *tũpia* ant kiaušinių“, nors tas žmogus sakė ir *„pùčia, nusipučia, pasìvagia“.*

40) **tūrė̃ti** (žem.), turėti. Bg.

— Žemaičiai skiria čia du žodžiu — *turėti* ir *tūrėti:* „Ką tu čia *turi* (was hast du)? *Tūrėkis* (= laikykis), kaip utis kailinių.“ Žemaitės raštų leidėjai ir redaguotojai čia irgi skirdavo du veiksmažodžiu. Argi, autoriaus nuomone, visai nereikėtų skirti šitų dviejų kalbos žodžių (žem. *turėti* ir *tūrėti,* aukšt. *turėti* ir *laikyti)* ir rašyti abu juodu, autoriaus patarimu, tiktai *turėti?* Skaitytojui čia bus, man rodos, didelė naujiena. Pats aš skiriu *turėti* nuo *tūrėti* ir *turėti* nuo *laikyti.*

41) **vaistaĩ,** váistai.

— Reikėjo pažymėti, kad šito žodžio vartojama yra kame-ne-kame ir vienaskaita: plg. „Šitam dalykui pataisyti kito *váisto* neradau.“ Ryt. (Bar.).

Toliau, turėdamas galvoj šio žodynėlio dalyką, kalbėsiu čia tiktai apie atskirus jo ujamuosius arba nustatomuosius mūsų kalbos žodžius (apie kalbos terminus arba vieno kito „prasimanymus“ rašomosios mūsų kalbos žodynui, ne žodžių tarimui, ne jų rašybai ar etimologijai).

II.

Vikt. Kamantausko barbarizmų ir kalbos netaisyklingumų žodynėlyje randame ir tokių žodžių, kurie skaitytoją dažnai nustebina ir tuo, ką žodynėlio autorius bara juose arba teikte jam teikia. Išrašęs čia, kaip ir pirmojoje (I) savo straipsnio dalyje, vieną kitą tokį autoriaus žodį iš kalbamojo žodynėlio ir pažymėjęs po jo autoriaus taisymą ar pamokymą, po brūkšnio (po —) duosiu toliau kiek ir savų

pastebėjimų dėl nustebinusių šiuo tuo mane autoriaus teikimų arba neteikimų mūsų kalbai (daugiausia mūsų kalbos žodynui). Čia teks kartais ir vienas kitas „gramatikos“ mažmožis paliesti.

42) **amerikietis — amerikonas.**

Amerikietis reiškia *Amerikos lietuvis*, amerikonas — *Amerikos čiabuvis anglas*. Pastarąja reikšme yra dar vartojamas amerikėnas.

— Europietis, mūsų visuomenės supratimu, yra Europos gyventojas (gyvenąs paprastai Europoje žmogus, be tautybės ar tikybos skirtumo); afrikietis yra toks pat Afrikos žmogus, nuolatinis jos gyventojas — tiek negras, tiek abesinas...; kaunietis yra Kauno gyventojas (tiek lietuvis, tiek nelietuvis)... Kodėl amerikietis reiškia ar turi reikšti ne paprastą Amerikos gyventoją, bet gyvenantį ar atsidūrusį ir įsikūrusį joje *lietuvį*, o amerikonas, arba amerikėnas, — jos gyventoją, kilusį, šiaip ar taip, iš Anglijos, arba iš sentėvių, atkeliavusių iš Anglijos, dabar gyvenantį paprastai Amerikoj ir tebekalbantį angliškai? Šis autoriaus tų žodžių aiškinimas mane čia ypačiai stebina. Be to, įdomu būtų žinoti, kaip turim, autoriaus supratimu, vadinti dabar gyvenantį Amerikoj prancūzą, ispaną, vokietį, žydą... Čia Lietuvoj „amerikonais“ žmonės vadina vietomis paprastai lietuvius, kaip nors pagrįžusius iš jos ar tik atvažiavusius iš Amerikos į Lietuvą pasižiūrėti ir paviešėti...

Šitas autoriaus mažmožis (42) labai nedaug ko tepamokys žmones, kuriems jis yra šiuo tarpu skiriamas... Skaitytoją nustebins, man rodos, ir autoriaus „čiabuvio“ vartojimas rašte.

Autoriaus šios vietos (42) žodžius aš kiek kitaip kalbamajam žodynėlyje būčiau susakęs: = Amerikietis yra Amerikos žmogus (nuolat gyvenąs Amerikoj anglas, prancūzas, lietuvis...); amerikiečius tūlas vadina ir „amerikonais, amerikantais, amerikėnais“...

Į klausimą: *ką* reiškia amerikietis? — atsakyti tegalėčiau žodžiais: „amerikietis (am-nas...) reiškia Amerikos žmo*gų* (gyven-to*ją*).“

43) **apsivesti,** vesti (apie vyrą), (iš)tekėti (apie mergaitę), susivesti, susituokti (apie abudu).

— Lietuvoj, kiek man yra žinoma, ir šiaip yra sakoma: „Jonas (Ona) *apsivedė* jį (ją) aplink stalą, aplink namus“... Taigi *apsiveda* ką kartais ir moteriškė, kartais ir Jonas su Ona („abudu“). Šiaip ar taip, taisydamas vieną kurį žodį, autorius be reikalo neoperuoja žmonių kalbos pavyzdžiais arba klaidingais vieno kito pasakymais raštuos: skaitytojas aiškiai turi matyti, ką čia kur nori autorius jam savo pa-

staba pažymėti. Sakinyje „Onutė (mergaitė) *apsivedė* jį aplink stalą" juk nereik taisyti žodžio „apsivedė": nereik sakyti „Onutė ištekėjo jį aplink stalą!" Antra vertus, „ištekėjimas" yra skirtinas nuo „susivedimo", juo labiau nuo „susituokimo"... Žodis **apsivesti** autoriaus pavyzdžiuose yra sudarytas, matyti, tiktai iš „apsiženyti", bet ta jo kilmė negali skaitytojui, neturinčiam prieš save kalbos pavyzdžio, tuoj į akį kristi.

44) **apvesdinti — apvedinti.**

Kalbant apie vyriškį sakoma (ap)vedinti, kalbant apie moteriškąą (ap)vesdinti.

— Tūlas, kalbėdamas apie vyriškį, gali ir šiaip prireikus pasakyti: „Jonuką vakar aplink šitą balą apvesdinau (plg. „*apstatydino* jį žandarais, skylutę juostele *apsiūdink*"). Tarp „apvesti" ir „apvesdinti" juk tiek tėra skirtumo, kiek tarp „apsiūti" ir „apsiūdinti" arba „iškelti" ir „iškeldinti". Apie tai yra jau kalbama, rodos, ir vienoj **Etimologijoj**, parašytoj vidurinėms mokslo įstaigoms. Vienas „taisytojas" yra kur teikęs šiam reikalui, rodos, ir žodžius „susivesti, susidėti, juodu susivedė, susidėjo...". Tam tikram šio autoriaus reikalui teiktini buvo žodynėlyje, gali būt, ir pasakymai: „Jį *suvedino* su Onute (padarė, kad jis vestų Onutę, kad juodu susivestų), Onutę *suvesdino* su juo..." Man čia nesuprantamas yra nė autoriaus priešdėlis *ap-* tam tikram „vedimo" ar „vesdinimo" reikalui (plg. *ap*ženyti, *ap*siženyti, *o*ženić, *o*ženić się). Kol augau savo krašte, tokio „apsivedimo" (susivedimo, susidėjimo...) nebuvau girdėjęs.

Žodynėlio autoriui, šiaip ar taip, reikėjo ir čia operuoti, kalbant su skaitytoju, gyvaisiais kalbos pavyzdžiais; šiam žodynėlio skyreliui (43, 44) autorius turėjo imti aiškų kurį „netaisyklingąjį" kalbos tekstą (kelis teksto sakinius) ir mėgint taisyti jį tam tikru savu tekstu. Tame savo tekste jis neturėjo šykštėti ir aiškių savų pastabų. Be tam tikrų autoriaus kalbos pavyzdžių, be gyvo ir aiškaus reikalo, nemoku čia jam nei aiškiai pritarti nei griežtai pasipriešinti.

45) **asmeniai, asmeniškai.**

Tų žodžių kalbos taisytojai neleidžia vartoti, siūlydami į jų vietą įvairių nepatenkinamų pakaitų... (žr. pp. 10 ir 11).

— Nepažįstu nė vieno kalbos taisytojo, tvirtinančio, kad nereikią visai vartoti rašomojoj kalboj žodžių *asmeniai, asmeniškai.* Pats aš, būdamas ir senas kalbos „taisytojas", šiaip ar taip, nemoku sakyti savo taisymuos: „Kreipiaus į jį *asmeniai, asmeniškai...*" Kur reikiant, lietuviškai ką reikšdamas žodžiu, stengiuos versti į mūsų kalbą

ne tiek svetimuosius kultūros žodžius, kiek svetimosios kalbos sakinius arba jų mintis. Todėl linkęs esu pasakyti kartais savo raštelìuos ir šiaip: „*Pats* į jį kreipiaus. Jonai, tu jam *pats* pasakyk... Arklių neturiu, rugius turėsiu *savim* susivežti. Ar arklį kinkysim ar *savim* javus vešim?" Sutikčiau, rodos, sakyti, jei labai norėtų mano taisomasis žmogus, ir šiaip: „Į jį galėtum ir asmenim (savo asmenim, -niu) kreiptis." Žodžių „persönlich, lično, osobiście" prasmė dėl šitokio mano taisymo ar vertimo neturėtų, rodos, nukentėti, o mūsų skaitytojams šitas arba kitas toks taisymas (vertimas), gali būt, įmanomesnis būtų. Reikia, man rodos, ne tiek patys žodžiai, kiek jų prasmė, versti žmoniškai į mūsų kalbą.

46) **balsiai** —

Balsiai esąs vartojamas gyvoje kalboje Kėdainių, Surviliškio, Krekenavos apylinkėje. Todel nereikią keisti jo į balsu.

— Ko čia autorius, tikrai sakant, pamoko skaitytoją šituo trijų vietų apylinkės pažymėjimu? Juk iš tų vietų mažiausia, rodos, imamės kalbos pavyzdžių rašomosios kalbos dalykui (žodynui, taisyklėms). Antra vertus, autorius savo pastabos žodžiais tik pasako, kad esą jo nutylimų žmonių, kurie minėtosiose apylinkėse girdėję sakant dėl šiokių tokių priežasčių prieveiksmį *balsiai* ir ten, kur tūlas sakom rašom įnagininko lytį *balsu*. Kodėl čia autorius toks lėtas buvo savo skaitytojams? Pats aš, šiaip ar taip, ir toliau sakysiu kur reikiant: „Jis man *balsu* pasakė." Neturėdamas savo kalboj būdvardžio *balsus, -si*, nemoku vartoti joje nė prieveiksmio *balsiai*. Žodį *balsù* skiriu, žinoma, nuo žodžių *garsiai, garsingai*.

47) **baltiniai** —

Baltinius kalbos taisytojai liepia keisti skalbiniais, bet be pamato... (žr. p. 14).

— Kas kita yra *baltiniai* (baltieji, dažniausiai audeklo, drabužiai, plg. *marginiai*...), kas kita — *skalbiniai* (ploviniai, vok. die Wäsche, lenk. bielizna). „Kalbos taisytojai" šitų žodžių skirtumą, man rodos, kiek žino; pats aš žodį *baltiniai* paprastai taisau tik tuomet, kada jis rašytojo, mano nuomone, yra pavartotas *skalbinių* vietoje.

48) **barnis, barnio,** barnìs, barniẽs (m. g.)

— Kuršaitis, rodos, žodį *barnìs, -niẽs, -nių̃* (moter. gim.) težino, bet man, Lietuvos paprūsės žmogui, žinomas yra (iš mano paties ir kelių mano kaimynų tarmių) tiktai žodis *bar̃nis, -nio, -nių*. Norėčiau, kad kalbos taisytojai čia jaustųsi laisvi esą: taisykit žmoniškai, ir tiek!

49) **beprasmiai,** beprasmiškai; **bešaliai,** bešališkai; **betvarkiai,** betvarkiškai...

— Ar tikrai taip yra taisytini pasakymai: „Buvo čia tik keli *beprasmiai* sakiniai, tie *betvarkiai* nieko neišmano?...“ Autoriui čia reikėjo bent pasakyti, jog prieveiksmių *beprasmiai, bešaliai, betvarkiai* savo kalboj neturim, kaip neturim nė prieveiksmių *bedieviai, begėdžiai, bepročiai, betiksliai*... Prieveiksmiams vartojami yra, kur reikiant, čia žodžiai: *bedieviškai, begėdiškai, beprasmiškai, beprotiškai, bešališkai, beširdiškai, betvarkiškai, betiksliškai*...

50) **bėgyje** —

Dviejų savaičių bėgyje esą negalima sakyti. Reikią, girdi, sakyti: *per dvi savaites, dviejų savaičių būvyje.*

— Ir čia autorius turėjo nesitenkinti vieno kito neaiškaus jam ir skaitytojui „taisytojo“ ar kalbininko*) nuomone. Skaitytojui ir man reikėtų čia žinoti ir kalbamojo žodynėlio nuomonė. Su šiuo neaiškiuoju „taisytoju (kalbininku)“, su jo pataisa, pats aš čia beveik sutinku.

51) **boti** (lenk.?), žiūrėti, páisyti (žr. p. 76).

— Kad žodį *boti (paboti)* turi visur atstoti toliau raštuos žodžiai *žiūrėti, páisyti,* to ligi šiol nežinojau. Kur reikiant pats aš tą žodį *(boti)* vartosiu kaip vartojęs; radęs jį kame kito žmogaus tekste, rodos, netaisau žodžiais *žiūrėti, páisyti.*

— Beveik toj pat vietoj (p. 76) autorius sako: „Priešdėlis da- yra slaviškas. Jo vietoj vartotinas pri-.“ Pats aš priešdėlio *da-* veiksmažodžiams savo raštų kalboj neturiu, raštuose verčiuosi be jo, bet sakyti, kad to priešdėlio vietoje visur ar beveik visur tinka priešdėlis *pri-*, vis dėlto neišdrįsčiau.

52) **dalinai** —

Dalinai vartotinas. Jis yra taisyklingai sudarytas iš *dalinis* (plg. *tiesioginis, tiesioginai* ir t. t., p. 76).

— Toks žodis *(dalinai)*, žinoma, gali susidaryti kalboje, bet vartotinas jis yra tik ten, kur jo reikalauja sakinio kalba ir prasmė. Pats aš mūsų kalbos sakiniuos tam tikram savo minties reikalui ir toliau kur reikiant sakysiu: „iš dalies (ne *dalinai*) ir jis buvo kaltas“. Žo-

---

*) Kalbininku (plg. *arklininkas, ūkininkas, vištininkas*...) vadinu paprastai žmogų, kurs daugiausia domisi kalbos dalykais ir jaučiasi nusimanąs kiek apie juos; tą žodį griežtai skiriu nuo *lingvisto, kalbos tyrėjo, kalbatyrio*...
R. J.

dis *dalinai* (plg. *paskutinai, paviršutinai*...), žinoma, vartotinas yra kur reikiant (gali susidaryti kalboj prireikus), bet pačiam man juo operuoti netenka: jo nemokėčiau nė kitiems visur kur teikti, nepažymėjęs kalbos pavyzdžiu, kuo jis skirias nuo mūsų vartojamojo kalbos posakio *iš dalies*.

53) **domė,** dėmesys.

— Ligi šiol nežinojau, jog rašytojai vienas kitas žodžiu *domė* nori pasakyti tik tą, ką kiti mes *dėmesiu* išreiškiam. *Domę* tūlas „kalbos taisytojas", rodos, *dėmesiu* kartais pavadindavo savo taisytajame tekste. *Dėmesį* ligi šiol aiškiai skirdavom nuo *domesio*. Ką taisomoji *domė* čia reiškia, be tam tikro teksto pats aš nežinau, todėl ir čia nutilti teturiu.

54) **dviprasmiai,** dviprasmiškai.

— Ar žodžio *dviprasmiai* vietoje (plg. „šitie žodžiai yra *dviprãsmiai*") tikrai reikia visur sakyti *dviprasmiškai*? Man rodos, jog ir pats autorius čia negalėtų teigiamo atsakymo duoti.

Autorius turėjo pasakyti, kad prieveiksmio *dviprasmiai* mūsų kalboje nėra ir negali būti...

55) **eisena** —

Eisena, girdi, reiškianti tik *eigastis* (ėjimo būdas), nieku būdu *procesija*. Bet tai ne pamatuota. Jau prieš keliasdešimt metų eisena buvo vartojama *procesijos* reikšme (Vysk. Valančauskio). To vartojimo, rodos, užtektų eisenos antrajai reikšmei išvesti ir patvirtinti.

— Iš Žemaitės raštų žinau „procesijai" ir žodį *ìškyla*. Ji (Žemaitė) skiria „jo *eiseną*" nuo „jų *ìškylos*". Pati žmogaus *eisena*, vis dėlto, ir toliau reikės skirti, man rodos, nuo žmonių būrio ar būrelio žymios *iškylos*: vieno to dalyko, kad „procesijos" reikšme buvo vieną kitą kartą vyskupo Valančiaus seniau pavartotas ir žodis *eisena* (?), šiam dalykui išaiškinti ir sutvirtinti lyg neužtenka. Žodžiai ei*sena*, bėg*sena*, rašy*sena*... yra labai skirtinos reikšmės.

56) **esybė** —

Esybė, Skardžiaus įrodymu, yra tokia pat gera ir vartotina, kaip ir būtybė (ŠD 1927, 459).

— Skaitytojui reikėtų, rodos, čia kiek aiškesnio įrodymo: ieškoti jam tų aiškesniųjų „įrodymų" autoriaus nurodytoje vietoje lyg būtų sunkoka. Pats aš savo mokiniams negalėčiau pasakyti, kad jie galį čia sakyti rašyti visur kaip tinkami, kad žodis *būtybė* visur esąs tokio pat gerumo, kaip ir „esybė". Pats aš šių dienų rašomojoj kalboj žodį *būtybė* temoku pateisinti kur reikiant.

57) **galų gale** —

Galų gale nėra vengtina svetimybė (p. 76).

— Autoriaus tvirtinimo be jokio teksto ir sulyginimo čia irgi negaliu pagirti, — juk čia jo kaip ir yra pasakyta: „Kalbos taisytojai! Radę kur taisomajame tekste posakį *galų gale,* kitu kuriuo posakiu jo nepakeiskit, nes jis nėr vengtina svetimybė.“ Pats aš ir čia linkęs esu sakyti savo skaitytojui: „Taisykit kalboj visa, kas yra taisytina, kas yra nežmoniškai ar netaisyklingai pasakyta, taisykit prireikus ne tiktai tuos teksto žodžius, kuriuos šio žodynėlio autorius vengtinomis svetimybėmis vadina.“

58) **garbanuotas,** garbanotas.

— Savo tarmėj šiam dalykui turiu tiktai žodį *garbiniúotas.* Ar man dabar teks su juo skirtis ir imt vartoti, jo vietoje, kalbos taisymuos tiktai žodis *garbanotas?* Autoriui šalia garbanoto reikėjo ir garbiniuotas, man rodos, pridėti (*garbanuoto* vietoje).

59) **garbė** —

Garbė **nereiškia** *herbas.*

— Čia autorius, vadinas, pasako, kad žodžio *herbas* „taisytojai“ negalį imt keisti taisomajame tekste žodžiu *garbė.* Teksto „herbas“ taip nėr, tur būt, „kalbos taisytojų“ dažnai taisomas, bet be paties sakinio ir čia nieko aiškiai pasakyti neįstengiu. Kas kita yra, žinoma, *herbas,* kas kita — *garbė:* garbė nereiškia *herbo,* herbas nereiškia *garbės.*

60) **gegužinė, -ynė,** gegužinės. R. J.

— Ar visur, kur kas pasako žodžius *gegužinė, -ynė,* jiems pataisyti geriau tinka žodis *gegužinės,* to pats aš dabar, neturėdamas prieš akis kokio aiškaus reikalo, tvirtinti negalėčiau. Jei kas *gegužyne* pavadina vietą, kurioj mėgsta gegužės (gegutės) rinktis, negalėčiau to jo pavadinimo taisyti žodžiu *gegužinės. Gegužinėmis* pats aš vadinu tam tikras gegužės mėn. iškylų šventeles (plg. *Joninės, Sekminės, Šeštinės*...).

61) **gimininingas,** giminus (Bg³. XCIV).

— Pats aš patarti skaitytojui taisyti žodį *giminingas* visur žodžiu *giminus* nemokėsiu, kol nežinosiu, kuria reikšme yra kame pavartotas žodis *giminingas,* kol nežinosiu, tikrai sakant, ką kur reiškia rašomojoj kalboj žodis *giminus:* man pačiam kalbamasis K. Būgos pasakymas nėr tuo tarpu žinomas, jo nė prieiti dabar, rašydamas šiuos žodžius, negaliu. Pats aš vis dar sakysiu kur reikiant: „Labai didelė jų (jo) *giminė̃.* Jis aukštos *giminės.* Ir Petras yra mano (man) *giminė.* Ir jis

giminiuojas (susigiminiavo) su mumis. Latviai yra artimi mums *giminės* (art. mūsų *giminiečiai*). Latvių tauta yra artima mūsų *gentis (giminė)*...“

62) **-iniai** —

Iš būdvardžių su priesaga -inis prieveiksmiai nėra daromi paprastuoju būdu. Plg.:

galutinis galutinai
paskutinis paskutinai
paviršutinis paviršutiniškai
vidutinis vidutiniškai.

Tokie, kaip begaliniai (= be galo, R. J.), yra didelė retenybė. Todėl nederėtų sakyti: *dvasiniai, kūniniai, psichiniai* ir t. t., bet: *dvasiškai, kūniškai, psichiškai.*

— Autorius lyg pažymi čia, kad iš būdvardžių *dvasinis, kūninis, medinis, psichinis, žuvinis*... prieveiksmiai sudaromi yra su galūne *-iškai*. Su tuo autoriaus pažymėjimu man sunku yra sutikti. Iš būdvardžio *paviršutinis* pats aš prieveiksmį daraus paprastai *paviršutinai;* prieveiksmių *dvasiniai, kūniniai, psichiniai* vartoti iš savo kalbos taisyklių nemoku — jų nepasidarau nė iš būdvardžių *dvasinis, kūninis, medinis, psichinis*... Iš būdvardžių *karklinis, laukinis, medinis* ir t. t. vis dar nemoku susidaryti raštų kalbai prieveiksmių su galūne-*iškai*, o prieveiksmius *begėdiškai, beširdiškai, dvasiškai, laukiškai, praktiškai, žemiškai*... daraus iš būdvardžių *begėdiškas, beširdiškas, dvasiškas, laukiškas, protiškas, žemiškas*...

63) **išimtinas,** išimtinis.

— Kas kita *išimtinas* (plg. *dirbtinas, minėtinas, piautinas, rašytinas, siūtinas*...), kas kita — *išimtinis* arba *išskirtinis* (plg. *dirbtinis, megztinis, minėtinis, piautinis, rašytinis, siūtinis*...). Nežinodamas kalbos teksto, negaliu žinoti nė to, ar tikrai yra taisytinas šitos vietos (63) žodis **„išimtinas“.**

64) **jaunatvė—jaunybė—jaunystė.**

Iš tų trijų lyčių jaunystė yra prakeltiniausia (= tinkamiausia, geriausiai tinkanti raštų kalbai? R. J.).

— Autoriui reikėjo ir čia parodyti pavyzdžiais, kuo tikrai skiriasi žodžiai *jaunumas, jaunybė, jaunatvė* nuo *jaunystės* (nuo „prakeltiniausiojo“ žodžio). Pats aš nedrįsčiau sakyti, kad iš žodžių *senatvė, senybė, senumas, senystė*... klausytojui jo paties ar ne paties *senystė* tikrai yra ar turi būti geriausia ir „prakeltiniausia“ rašomajai mūsų kalbai. Gyvųjų kalbos pavyzdžių nereikia vengti ypačiai tuomet, kai stengiamės

vieną kitą kalbos taisyklę iškelti aikštėn moksleiviams ir paprastajai mūsų visuomenei.

65) **kapinynas** (?), kãpinės, kapai, kapynas.

— Be kalbos pavyzdžių sunku juk pasakyti, kaip kas reik, to paties autoriaus klausiamojo „kapinyno" vietoje, sakyti mums rašomosios kalbos dalykui. Jei kelerias artimas kãpines kas pavadintų *kapinynu*, pats aš nieko negalėčiau jam prikišti.

66) **Karalija — karalystė.**

Kai kas skiria tuodu žodžiu. Karalija — *karaliaus valdomas plotas*, karalystė — *karaliaus vyresnybė*.

— Autoriaus aiškinimas nebus, man rodos, aiškus skaitytojui: plg. „žiūrėk, ką tau *vyresnybė* pasakys; mat ir jis (ir karalius) dabar turįs kokios *vyresnybės* klausyti (jo valdžia yra aprėžta)...". Autorius, matyti, skiria du pasakymu: „mano *vyresnybė*" ir „karaliaus *vyresnybė*". Jei šituodu pavyzdžiu būtų paties autoriaus, tad iš jų tūlas sužinoti tegalėtų, jog „kai kas ir kitaip skiria tuodu žodžiu", bet sužinojęs tą „teisybę", turės, man rodos, tik rankas išskėsti — nežinos nė to, kas yra ta „karaliaus *vyresnybė*" arba kaip tikrai pats autorius skiria nuo vienas antro tuodu kalbos žodžiu.

67) **kas link,** kai del (dėl).

— Labai abejoju, kad šituo savo taisymu autorius ką tikrai pamokys. Viename valdžios rašte esu radęs ir pasakymą: „Pasakyk ir savo nuomonę kai del šito vertimo tinkamumo mokyklai", bet ir šitas valdžios rašto *kai del* man pasirodė ten įtartinas. Sakyti, šiaip ar taip, jog tas *kai del* visada galįs išgydyti vieno kito sakymą „kas link", atsargus kalbininkas ir kalbos mokytojas nieku būdu negali.

68) **kas tai,** kažkas, kažin kas.

— Argi klausimą: „*kas tai (kas tat)* sakė?" autorius pats tikrai taisys visur pasakymais: „*kažkas* sakė, *kažin kas* sakė?!" Pasakymas „kas tai" mūsų raštuos dabar yra, rodos, dviem prasmėm vartojamas*).

69) **keliauninkas** —

Keliauninko lietuviškumą gina ir Būga ir Skardžius.

— Pats aš žinau, jog ir dainuojama yra kartais „*pulkauninkas*, mūsų *vendrauninkai*, *lėbauninkai*, *keliauninkai*...", bet vartoti raštuos tuos — *auninkus* ten, kur sakom kalboj paprastai *pulkininkas*, *keliautojas*, *keleivis*, *ūžautojas*, *girtuokliáutojas*, *bernautojas*, *šienautojas*...,

*) Plg. 1) rus. *kto-to*, *što-to* ir 2) *kas tat* („*kas tat* žino? *Kas tat* sakė?").
R. J.

pats aš, ir senatvės susilaukęs, vis dar nėsu išmokęs. *Keliauninkas* mūsų dainų kalboj bus atsiradęs iš *keliautojo* arba *keleivio* tiktai šalia *vendrauninko* (lenk. wędrownik), *sodauninko, kanauninko, medauninko*... Skardžius šalia žodžių *riešutautojas, kiaušiniautojas, uogautojas, kiškiautojas, mergautojas*... galėtų čia rasti žmonių dainų kalboj, gerai paieškojęs, gal būt, ir vieną kitą savą *„riešutauninką, kiaušiniauninką... mergauninką“*, bet ką tat reikš žodynėlio skaitytojui?!

Žodis *baudžiauninkas* („iš baudžiavos ėjėjo, baudžiavininko“) kalbamajam „keliauninkui“ čia, man rodos, nieko nepadeda.

70) **kibiras** —

Kibiras, kuriuo kalbos lietuvintojai liepia vaduoti „svetimybę“ viedrą, yra toks pat nelietuviškas, kaip ir viedras (atėjęs iš žydų kalbos).

— Autorius *kibirą* kildo, matyti, iš žydų kalbos, tik nepasako, iš kurio dabartinio žydų žodžio jis yra susidaręs. Šita autoriaus naujiena man tikrai yra netikėta. Prieš imant taip griežtai tvirtinti apie *viedrą* (slav.) ar *kibirą*, autoriui reikėjo tas tvirtinimas bent kuo aiškiai paremti.

71) **klausti ko ko,** klausti ką ko.

Ne: *jis manęs klausė tavęs*, bet: *jis mane klausė tavęs.*

— Kas kita yra „jis *mane* klausė *tavęs*“ (iš manęs klausėjas norėjo ko sužinoti apie tave), kas kita „jis *manęs* klausė *tave*“ (iš tavęs norėjo ko sužinoti klausėjas apie mane): reikia, šiaip ar taip, skirti sakymai „klausia *ką*“ ir „klausia *ko*“. Autoriaus aiškinimas bus, man rodos, neaiškus šiuo tarpu skaitytojams.

72) **kol** —

Su kol negalima vartoti neigiamosios dalelytės ne, jei jos nėra pagrindiniame sakinyje. Pav.: *jis jį mušė, kol neužmušė* (= kol užmušė).

— Autoriaus taisyklės formulavimas yra čia perdaug griežtas. Pats aš ir toliau sakysiu, tur būt: „*Kol negalėjau* iš namų išeiti, turėjau visą laiką lovoj gulėti. *Kol neturėsiu* daugiau pinigų, reikės ir šituo tvartu tenkintis.“ Ką čia ko pamokys šitas autoriaus aiškinimas skaitytojui, turinčiam reikalo su šitais mano sakiniais?

73) **mielu noru,** su míelu nóru.

— Jei kas prireikus taisytų tą „**mielu noru**“ ir betaisydamas pakeistų jį kur reikiant žodžiais *mielai, nóromis, nóringai,* ar tikrai negerai čia elgtųsi? Jei mokinys, gavęs linksniuoti posakį *mielas noras,* įnagininko lyčiai pasakytų *mielu noru,* ar kalbos mokytojas, skaitęs

šitą autoriaus pataisą ir įsidėjęs ją į galvą, tikrai turėtų čia jam pridėti dar prielinksnį *su*? Be kalbos pavyzdžio (be tam tikro sakinio) čia, šiaip ar taip, sunku kas spręstinai pasakyti: savo pamokymuos autoriui nereikėjo taip vengti kalbos pavyzdžių. Iš mano tarmės posakis „su mielu noru“ (lenk. „z miłą chęcią“) nebuvo man prigijęs: mažas būdamas sakydavau šiam reikalui paprastai „mielai, noromis...“.

74) **mintyti** —

Žodį mintyti nukalė Jaunius. Jo Būga nesmerkė. Bg.[1] 55.

— a). Skaitytojas iš šitų autoriaus žodžių sužinos tik veiksmažodžio *mintyti* („mislyti“) istoriją ir tai, kad Būga jo „kalvio“ nesmerkęs. Ar autorius norėtų, kad vienas jo žodynėlio skaitytojas dabar „mintytų“, kitas „manytų“?... Autoriui į skaitytojo reikalą reikėjo ir čia kiek realiau žiūrėti.

b). Kiek toliau (p. 42) autorius (iš *R. J.*) pažymi, kaip reikia taisyti skaitytojui žodis *mirtinas*, bet, kad tas *mirtinas* visur yra „taisytinas“, aiškiai jam nepasako. Iš autoriaus tekstelio skaitytojas sužino taip pat, kad Daukša šių dienų *nemirtingo* vietoje vartojęs ir žodį *nemaruonis*. Autoriui skaitytojo asmuo ar reikalas, rašant šitą žodynėlio dalį, buvo, matyti, neaiškus. Kuris posakis kada su žodžiu *mirtinas* buvo mano taisytas, pats aš dabar neatsimenu, kaip neatsimenu nė to, kam mano taisytasis autorius vartojo jį savo tekste.

75) **mókytinis** —

Mókytinis seniau reiškė *apaštalas*. Dabar jam yra teikiama *inteligento* reikšmė.

— Kai mažas buvau, bažnyčioj kunigas, ėmęs sakyti šventadienio pamokslą, kai skaitydavo klausytojams evangeliją, jiems (klausytojams) ne vieną šventadienį tekdavo išgirsti žodžiai: „Anuo metu kalbėjo Jėzus savo mokìntiniams, mókytiniams...“ Iš tų žodžių suprasdavau, jog Jėzaus kalbėta savo mokiniams (discipulis suis). Kad seniau tuo bažnyčios žodžiu buvo reiškiamas dabartinis apaštalas, apie tai tik dabar pasenęs sužinojau iš kalbamojo žodynėlio*). Pakuršėje (Panevėžio apskrityje) pãskum keliose vietose man yra tekę iš žmonių (iš vadinamųjų neinteligentų, iš juodadarbių) girdėti šitas žodis (*mókytinis, -nė*) inteligento, -tės reikšme. Taip išgirdęs žmones sakant, ėmiau tą „mókytinį, -nę“ ir pats „inteligento, -tės“ reikšme vartoti raštuos. Toliau ta jo reikšmė gana giliai prigijo

*) Ir seniau apaštalus vadindavom, rodos, tiktai apaštalais. *R. J.*

ir mūsų mókytinių (inteligentų) kalboj. Taigi sakymas, kad šitam žodžiui, pirmiau reiškusiam „apaštalą“, dabar esanti teikiama (iš viršaus) *inteligento* reikšmė, kad ši *inteligento* reikšmė esanti tam žodžiui paimta ne iš mūsų žmonių kalbos, yra ne visai pagrįstas, ne visai teisingas. Autoriaus mintis taisyklingesnė būtų, jei bent šiais žodžiais būtų išreikšta: „žodžiu *mókytinis (mokìntinis)* seniau mūsų bažnyčios kalboje buvo pasakomas dabartinis mūsų *mokinys*, žmogus, kur mokos arba mokslą eina. Paprastojoj žmonių kalboj dabartinis *mokinys* buvo reiškiamas pirmiau daugiausia žodžiais „učnius, studentas“. Dabartinį kalbos žodį *mokinys* mūsų žmonės mėgdavo sakyti pirmiau, rodos, tiktai jaunam, pradedančiam stoti į žmogaus darbą, „eiti savo mokslą“, jautukui, kuriuo artojas pradėdavo jau žemę arti... Žodį „mokinys“ žmonės vietomis *(Vel.)* pasakydavo ir dabartinio *mokinio* vietoj (plg. dainos sakymą: „Man Veliuonõs mokiniai gromatėlę rašė“...).

76) **mokytojauti** —

Pūristai keičia mokytojauti posakiu mokytojo dartą dirbti ir dar prašmatniau. Bet jį pateisina kad ir Zapyškio ir Rumšiškių žmonių žodis kulikauti, sediškių lupikauti ir t. t.

— Tarp autoriaus žodžių *kulikauti, lupikauti* ir *mokytojauti* yra labai daug skirtumo. Kad autorius būtų radęs tokių plačiai sakomų žmonėse žodžių, kaip antai: „*adytojauti, augintojauti, auklėtojauti* (šalia *adýtojos, augintojo,-jos, áuklėtojo,-jos*), *ganytojauti, paišytojauti, rašytojauti, šaudytojauti, tardytojauti* (šalia *ganytojo,-jos*...), *audėjauti, kirpėjauti* (šalia *audėjo,-jos, kirpėjo,-jos*), *siuvėjauti, skalbėjauti, vežėjauti, virėjauti, bernautojauti, girtuokliautojauti, kiškiautojauti, medžiotojauti, piemenautojauti, riešutautojauti, šienautojauti, uogautojauti*...“, tad jo šis pamokymas man daug įtikimesnis būtų. Čia paliksiu ir toliau nepataisomas taisytojas: moksleiviams ir kalbos vadovėlių skaitytojams arba rašytojams nesakysiu, kad jie, pasimokę iš šito žodynėlio, imtų vartoti savo kalboj ir raštuos toliau žodžius *ganytojauti, mokytojauti, rašytojauti, tardytojauti, vežėjauti, virėjauti* ir t. t. Pats aš vis dar nesinaudosiu čia rusų kalbos pavyzdžiu „učitelstvovat“, vis dar nesakysiu: „V. Krėvė Lietuvoj dabar *rašytojauja;* jis (ji) čia *mokytojauja, auklėtojauja, ganytojauja, audėjauja, virėjauja, vežėjauja*...“*).

---

*) „Mokytojauju“ = esu mókytojas, -ju, -ja, mókytojo,-jos pareigas einu, mókytojo,-jos darbą dirbu mokykloj, mokinius mokau... *R. J.*

77) **neapsakytai, neapsakytas** —

Neapsakytai (ir : neišpasakytai) su neapsakytu galį likti ir nekeisti į neapsakomai ir neapsakomas. Sk.

— Pasakymo: „Šitie dalykai dar mano *neapsakyti* jūsų vaikams", žinoma, nereikia taisyti, jei jis tikrai yra savo vietoj pavartotas. Bet ir čia, neiškenčiu nepažymėjęs, reikia žinoti, jog kas kita yra *neaprašomas, neapsakomas,-mai,* kas kita — *neaprašytas, neapsakytas,-tai.* Ar galima žodis *neaprašytas* pakeisti žodžiu *neaprašomas,* nekeičiant jo prasmės? — klausiu, vėl neiškentęs, autorių. Jo aiškinimas be aiškaus kalbos pavyzdžio čia, man rodos, beveik nieku virsta, plg.: „Šitas straipsnis dar mums *neapsakytas,* bet ir jis (tas straipsnis) esąs *negirdėtai* gražus (= apie tokį, kaip jo, gražumą dar nebuvom girdėję), *neapsakytai* gražus (= tokio gražumo dar niekas nėsam ar nebuvom girdėję, t. gr-mo dar niekas nebuvo mums apsakęs...)." Tarp žodžių *neapsakomas* ir *neapsakytas* yra, žinoma, tiek skirtumo, kiek tarp *negirdimo* ir *negirdėto,* tarp *nevežamo, nepavežamo* ir *nevežto, nepavežto.* Čia autoriui ir šiam mūsų kalbos dalykui kiek prisideda ir tas mažmožis, kad lenkiškai tėra sakoma „nie wypowiedziany, nie słychany (lenkai čia neturi atskiro neveikiamojo dalyvio esamajam laikui)...". Ir čia mes, kaip ir keliuos kituos savo atskiruos posakiuos galėjom būti lenkų ir savo bažnytinės anų laikų kalbos įtakoje. Be autoriaus kalbos pavyzdžio ir čia man sunku kas griežčiau pasakyti.

78) **neišpasakytai, ž. neapsakytai.**

— Žodis *neišpasakytas* man yra žinomas daugiausia tiktai iš maldų knygų ir bažnytinės kalbos: žodžių „ne*išpa*rašytas, ne*išpa*darytas, ne*išpa*varytas" ir kitų tokių iš gyvosios žmonių kalbos pats aš nežinau; žodžiai *neišpasakytas, -ta, -tai,* mano supratimu, lietuvių kalbos teritorijoj iš mūsų kaimynų tėr atsiradę (žr. 77). Visai kas kita, žinoma, yra žodis *neišpãsakotas* (plg. *pãsaka, pãsakoti, išpasakoti, neišpasakosi...*).*) Su autorium, neoperuojančiu čia aiškiais kuriais kalbos pavyzdžiais, turiu vėl baigti savo ginčą...

79) **nešinas** —

Su nešinas gali būti vartojamas tiek galininkas, tiek įnagininkas. Bg.[1] 92.

— Posakiai su žodžiais *nešinas, vedinas, vežinas...* yra žinomi, rodos, tiktai ar daugiausia iš žemaičių kalbos. Žemaičiai sako: „Ji

---

*) Žodis „*išpasakyti*" (plg. „jis man *išpasakė, -ko, -kys*") iš žmonių kalbos man pačiam yra nežinomas. *R. J.*

ėjo *vaiku* nešina, ėjau pats aš *vaiku* vedinas, ponas eina *pilvu* varinas..." Apie draugės įnagininką su šios rūšies žodžiais *(vedinas, vežinas...)* kalbama buvo ligi šiol ir mano kalbos vadovėliuose, skirtuose mokyklai ir jos dalykui. Apie galininką mano duotuose aukščiau pavyzdžiuose iš žmonių kalbos pirmiau nebuvau girdėjęs. Ar čia savo žodžiais autorius tikrai pasako, kad raštuos lygiai gali būt sakoma ir „ji ėjo *vaiką* nešina, jis eis *vaiką* vedinas, ponas eina *pilvą* varinas"? Būgos nuomonė, kur pasakytoji, autoriui, matyti, turi daug sprendžiamos reikšmės, bet ar ji tikrai yra reikšminga šiam žodynėlio dalykui, pats aš labai abejoju: tuo tarpu šitos rūšies atsitikimais pats aš įnagininką tevartosiu. Autoriui reikėjo bent Būgos nuomonė čia aiškiai išdėstyti.

80) **nuosavas, nuosavis,** nuosavus.

— Iš rytų aukštaičių tarmių *(Slm., Rok...)* man yra žinomas čia daugiausia žodis *nuosavis;* žodžių *nuosavas, -vo* ir *nuosavus, -vaus* iš žmonių kalbos tuo tarpu tikrai nežinau. Įrašytuosius autoriaus žodžius linkęs esu šiaip čia taisyti:

nuosavas, nuosavus, nuosavis.

Lietuvos rytuose *nuosavis, -vė* yra žodžio *sãvas, -và* sinonimas (bendravardis). Vietomis ir ten yra tiktai *sãvas, -và, savybė;* ir ten visur yra vartojamas žodis *nuosavis* (nuosavas, nuosavus), *nuosavybė.*

81) **nupulti** —

Seną mūsų bažnytinės kalbos terminą nupulti (doriškai) pūristai meta laukan iš kalbos*)...

— Ir aš nemoku vartoti raštuos šio „nupuolimo" („doriškai *nupulti*"). Sakydamas: *kojas pavargau, plaukus nusvilau,* ir tėvas jau *stiprėja (sustiprėjo) sveikatą,* jis *koją nulūžo...,* sakyčiau prireikus, šiaip ar taip, ir: jis dorovę sunyko (jis suniekėjo, nugurdo, sumenkėjo...), bet sakyti ta pat prasme „jis *nupuolė* (*n.* doriškai, *n.* kūniškai), jis yra *nupuolęs* (*n.* doriškai) žmogus", vis dėlto, nemokėčiau dabar. Doriškasis *nupuolimas* šių dienų raštuos vargu beprigis. Šių dienų žmonių kalboje ir daugiau yra žodžių, kurie tiktų šiam „doriškajam nupuolimui" atstoti.

82) **pagaliau** (p. 77) —

Kun. Sragio liūdijimu (= liudijimu, liudymu... *R. J.*), salantiškiuose pagaliau reiškia tik lenk. *zresztą,* rus. *vpročem,* o galop —

---

*) Visą šitą autoriaus aiškinimą mano straipsnio skaitytojai, tikiuos, perskaitys pačiame žodynėlyje (p. p. 46, 47). *R. J.*

nareszcie, nakoniec, v konce koncov. Todel išvadžiojimas, kad galop nereiškia *galų gale* ir kad turi būti keičiamas į pagaliau, nėra pamatuotas.

— Kas kita yra *galop*, kas kita — *pagaliau*. Ar kas tikrai yra reikalavęs, kad vienas katras žodis čia išnyktų iš rašomosios kalbos? Skaitytojui čia yra tikrai pasakyta tiktai tų dviejų žodžių reikšmė (iš kun. Sragio žodžių) salantiškiuose; bet jų reikšmė raštų kalboje ne visiems, man rodosi, reikia skirti būtinai salantiškai (plg. „ir jis *pagaliau* atėjo; ir čia viskas eina *galop*"...).

83) **pagelbėti — padėti.**

Kuršaičio liudijimu tarp pagelbėti ir padėti nėra skirtumo.

— Kuo šis autoriaus pažymėjimas gali padėti skaitytojui, norinčiam žinoti, ar yra kiek skirtumo tarp šitų dviejų žodžių sakiniuos: a) „*padėk* jam priegalvį, *pagelbėk* jam priegalvį" ir b) „*pagelbėk* plunksną, *padėk* plunksną"? Šis autoriaus pažymėjimas nedaug, man rodosi, tepravers žodynėlio skaitytojams.

84) **paieškau** (skelbimuose), ieškau; **paieškojimas,** ieškojimas.

— Argi skaitytojas, šitaip autoriaus paaiškintas, negalės sakyti bendrinėj raštų kalboj: a) „*Paieškok* laikraščio skelbimuos, ar nerasi kokios geros ir man žinutės tenai", b) „Ar tas mano *paieškojimas* tikrai tau bus naudingas?"... Ar tikrai nevartotinas yra, autoriaus nuomone, žodynėlio skaitytojams žodis *paieškojimas* skelbimuose? Ar skelbimuos tikrai reikia sakyti ne *paieškoti*, bet *ieškoti*? Autorius čia, rodos, rimčiau turėjo žiūrėti į savo skaitytoją ir jo kalbos mokslo darbą.

85) **pasėka (paseka), pasekmė,** padarinys. R. J.

Bet visgi būtų geriau vartoti senesnę pasekmę, kaip kad Skardžius daro (ŠD 1927, 905).

— Vartodamas žodžius *sėkmė, sėkmingas, tėkmė*...., kaip gali autorius šalia jų, be kokio kalbos paaiškinamo pavyzdžio, imt teikti skaitytojui žodį pasekmė? Antra vertus, nesakydami paprastajam savo reikalui: „Kas iš to pasekė?", nevartodami čia veiksmažodžio *pasekti*, kaip galim sakyti tos pat rūšies reikalui kilusį ne iš žmonių kalbos daiktavardį *pasekmė*? Sakydamas: „Kas iš to *pasidarė*?", sakau ir „To buvo baisūs *padariniai*" (plg. *pavilkinys* = *pasivilktasis* arba *pasivelkamasis* apatinis kuris drabužis...). Žodynėlio autorius čia, šiaip ar taip, daug kalbesnis turėjo būti.

86) **pasekmingai,** sėkmingai (p. 77).

— Vadinas, autorius vienoj vietoj (85) pasako, kad mókytinio kalbai geriau tinkąs čia daiktavardis *pasekmė*, nekaip kiti tos rūšies

Jablonskis Palangoje su dukteria O. Landsbergiene prie vilos, kur jis keletą metų gyveno.

žodžiai (ne *padarinys*...); bet toliau (p. 77), prieveiksmio ar naudininko **pasėkmingai** vietoje, pats reikalauja žodžio *sėkmingai* (su *sė-*). Kodėl čia autorius yra toks nenuoseklus — vieną kartą gina čia skiemenį *sek-* (85), antrą kartą *sėk-* (žodyje *sėkmingai*)?

87) **patarėjas,** tarėjas.

— Žodį *tarti* skiriu nuo žodžio *patarti* (plg. „ir jis pagaliau žodį *tarė;* ir jis ką tau, rodos, *patarė*"); skiriu drauge ir *patarėją* nuo *tarėjo*.

88) **pats... -iausias — pats... -asis.**

Tokie posakiai kaip: *pats geriausias (gražiausias)* nėra svetimybės. Nėra jokio reikalo jų keisti į: *pats gerasis (gražusis)* ir tt. Gyvoje kalboje yra abiejaip sakoma.

— Pirmiausia patariu skaitytojui pasitaisyti autoriaus žodį abiejaip (= abejaip, plg. *dvejaip*...). Šnekamojoj žmonių kalboj šalia žodžių *laikas (metas), laimingas, krosnis, nuostolis, apsirikti, suklysti, padorus, tikrai* tebėr sakoma vietomis ir *čėsas, čėslyvas, ščėslyvas, pečius, trotkas, patrotyti, dziegorius, pasimilyti, davadnai, -nas*... Autoriui, jei norėjo visai nuoseklus būti, reikėjo kame nors žodynėlyje patarti skaitytojui neiti čia raštuos vienu katruo keliu ir remtis savo pasielgimuos tuo, kad šnekamojoj kalboj vietomis „abejaip yra sakoma".

Man pačiam *pats gerasis, p. gražusis*... tėra įprasti šiam reikalui posakiai: jaunas būdamas, dar nebuvau įpratęs vartoti šalia jų rusų kalbos sakymų „samyj lučšij...", nėsu įpratęs jų vartoti nė savo taisomuosiuose kalbos dalykuose — ką taisydamas, nesakau savo taisyme „jis yra pats geriausias, pats gražiausias...". Vartodamas aukščiausiąjį būdvardžio laipsnį *(geriausias, gražiausias)*, pats aš, rodos, neįpratęs esu tam tikram to laipsnio reikalui dėti šalia jo įvardį *pats*. Savo žodynėlyje autorius juk pasako skaitytojui, kad šalia posakio *pats gerasis* esą sakytini visai ta pačia reikšme ir sakymai „pats geriausias, pats gražiausias", bet niekuo to nepaaiškina savo skaitytojams. Ir čia autorius yra, man rodos, kiek bartinas: remtis čia be kalbos pavyzdžio vien tuo, kad „gyvoje kalboje yra abiejaip sakoma", jam lyg nereikėjo.

89) **pavirsti į ką,** pavirsti kuo. R. J. (p. 50); **virsti į ką** (p. 73), virsti kuo (?).

— Mano **Linksniuos ir prielinksniuos** (1928 m.), kaip ir kituos mano rašiniuos, skaitytojas gali rasti su šituo veiksmažodžiu ir šio ir to (pavirsti, virsti *kuo* ir p., v. *į ką*); vartoju čia, vadinas, ir šį ir tą, nelygu reikalas. Linkęs esu, šiaip ar taip, sakyti:

1. Žiūrėk, *kuo* jis pavirto! 2. Ar gali lapė *vilku* pavirsti? 3. Sniegs visur *į nieką* pavirto. 4. Žiūrėk, *į ką* jis pavirto, virsta! 5. Tuomet *į upę (į tą pusę)* jis buvo pavirtęs... *R. J.*

90) **pirmtakūnas** —

Pirmtakūnas yra žinomas mūsų kalboje nuo 1800 m. ir turi pirmenybę prieš naujadarą pirmatakas.

— Prūsų Lietuvoj vokiečių žodis *der Vorläufer* tam tikru laiku buvo Mielcke's lietuviškai išverstas žodžiu *pirmtakūnas*, vokiečių *der Läufer* lietuviškai Prūsuos yra pasakomas žodžiu *takūnas* (Kurš.). Šituodu Prūsų žodžiu *(takūnas, pirmtakūnas)* Duonelaičiui dar nebuvo žinomu. M. Daukša, Valančius, Daukantas, Žemaitė ir įvairūs mūsų Šv. Rašto vertėjai šitų žodžių *(t-nas, p-nas)* dar negalėjo žinoti (jų nevartojo)...

Prūsų Lietuvos *pirmtakūnas* yra padarytas raštams tiesiai iš vokiečių kalbos (iš *Vorläufer*) ne taip, kaip kad mes esam pratę tos rūšies žodžius darytis: plg. *galas* ir *pirmagalis* (ne „pirmaga*las*“), *miškas* ir *baltmiškis, giria* ir *žálgiris, vakaras* ir *šventvakaris*... Jei darydamies tos rūšies žodžius eitume „pirmtakūno“ pavyzdžiu, tad jie turėtų būt tariami „pirmagalas, baltmiškas, žalgiria, šventvakaras...“. Todėl, darant šioj pusėj paprastesnį žodį tam *pirmtakūnui* atstoti, nusižiūrėta į savosios kalbos žodžių darybą (į tokius žodžius, kaip antai: *pirmalakaĩ, pìrmalakos, pastùrlakai, pasturlakaĩ*...). Pats aš tą Prūsų *pirmtakūną* bendrinėje mūsų kalboje ėmiau vadinti *pìrmataku* (iš žodžių *pirmas* ir *tekėti*, plg. *pirmalakas* iš *pirmas* ir *lėkti*). *Pirmatakas* mums yra, man rodos, suprantamesnis žodis: jis mums yra lyg suprantamiau už „pirmtakūną“ sudarytas. Prūsų lietuviams šiuo tarpu suprantamesnis ir senesnis yra, žinoma, jų biblijos žodis *pirmtakūnas*. Kaip šitas žodis yra išverstas dabar bažnytinėj mūsų kalboj, pats aš šiuo tarpu žinių neturiu. M. Daukša šiam reikalui yra, rodos, vartojęs žodį *pranokėjas* (p. 54).

91) **po tam** —

Po tam **nėra** vengtina svetimybė. Bg.[1] 52—3.

po visam —

Po visam nėra svetimybė. Bg.[1] 52—3.

— Sakyti, kad šitie posakiai tinką (nėsą svetimybė) bendrinei mūsų raštų kalbai, vis dar negaliu išmokti. Tam tikrus posakius sakiniuos: „Ar *po tam (potam)* kas nauja atsitiko? *Po kam* parduodi? Jis *po visam* neateis. Sėsk *po dešinei*“ — ir toliau, tur būt, saviškai „taisysiu“. Man įprastesni yra šiam reikalui kiti žmonių kalbos po-

sakiai: „Ar *po to* kas nauja atsitiko? *Po kiek (kaip brangiai)* parduodi (nori)? *Jis po viso ko, po sumos, po šventimo* neateis. Sėsk *dešinėj, d-nėje*...“

92) **prabūti** —

Prabūti nėra svetimybė ir neturi būti keičiama į išbūti.

— Sakom: „Kas *prabūta,* kaip nebūta.“ Man rodos, skirtinu čia yra du žodžiu — *išbūti* ir *prabūti* (plg. *išrasti* ir *prarasti, išlaimėti* ir *pralaimėti, iškišti* ir *prakišti, išžiopsoti* ir *pražiopsoti*...). Ar autoriaus ginamąjį *prabūti* visur vartojam kur reikiant, iš autoriaus žodžių nematyti. Šiaip ar taip, tebesakytina yra: „Ten dešimtį dienų *išbuvau.* Ten visą dieną jis alkanas *išbuvo*...“ Be gyvų kalbos pavyzdžių man, kaip ir pačiam autoriui, sunku čia kas tikriau pasakyti.

93) **pradedant kuo,** pradedant nuo ko.

Pav., ne: *pradedant inteligentais ir baigiant liaudžia,* bet: *pradedant nuo inteligentų ir baigiant liaudžia.*

— Man čia nesuprantama, kodėl reikia, autoriaus nuomone, *nuo inteligentų* pradėti, kodėl reikia tik baigti *inteligentais* arba *liáudžia* (liáudim). Kodėl čia yra taip skirtinu tuodu linksniu? Paprastai mes *kuo* pradedam ką mušti ir *kuo* baigiam mušti. Pats aš paprastai, rodos, sakau: „Šitą žodį pradėk *didžiąja raide* rašyti! Pradėjau arti *jaučiais,* bet baigiau *arkliais.*“ Autoriui ir čia reikėjo operuoti aiškiu sakiniu. Pradėti ar baigti ką galiu juk visaip — *iš ko, nuo ko, kuo, kame*... Mano supratimu, žmogus gali ką pradėti ar baigti ir *lazda* ir šalia *lazdos,* nelygu sakinio mintis.

94) **pragarsėti,** pagarsėti.

— Tarp *pragarsėti, prakirsti, prapiauti, prašnekėti, prašvilpti, pravažiuoti, pražiopsoti*... ir *pagarsėti, pakirsti, papiauti, pašnekėti, pašvilpti, pavažiuoti, apvažiuoti, pažiopsoti*... yra juk nemaža ir skirtumo. Autoriui ir čia reikėjo prašnekėti į skaitytoją lyginamaisiais kalbos pavyzdžiais...

Pats žodis *pragarsėti* yra juk, rodos, ne visada vienos reikšmės: plg. „Kas čia taip *pragarsėjo* (garsėdamas ar garsiai pro šalį pravažiavo). Kuo jis taip *pragarsėjo* (rados, arba tapo, taip garsus pradžioj)?“

95) **prajausti** —

Prajausti — „nujausti“ yra Daukanto žodis.

pramatyti —

Pramatyti kaip ir prajausti yra Daukanto žodis.

— Ar skaitytojas, radęs kur ne savo vietoj žodžius *prajausti* ir *pramatyti,* negali jų prireikus taisyti kaip nors tik dėl to, kad juodu

kur buvo pavartojęs kitados savo raštuos pirmas ar beveik pirmas S. Daukantas? Be aiškių kalbos pavyzdžių aš čia visai nesuprantu, kodėl ir kam čia autorius gina tuodu žodžiu S. Daukanto vardu. Ar nenori autorius kartais čia visai išvaryti iš mūsų kalbos du žodžiu — *nujausti* ir *numatyti?!* Šiaip ar taip, pats aš ir toliau leisiu skaitytojui kur reikiant sakyti: „Pats aš nieko *nenujaučiu,* jis to *nenumatė.*"

96) **pranašingas,** pranašiškas; **prasižengti,** peržengti.

— Man rodos, kalboj gali būti ir „*poetingas, pranašingas* kraštas" (kuriame yra arba lindi daugoka nematomų paprastam žmogui poetų, pranašų). Žodžius *poetingas* ir *pranašingas* pats aš griežtai skiriu nuo žodžių *poetiškas, pranašiškas.* „Aušros" laikais Lietuva, žinoma, buvo *poetingas* kraštas (daug tada rašydavom tam tikrų eilėraščių, kėlusių Lietuvos žmones iš miego). Vienas pikčiurna „blusininkas" prieš dešimtį metų suskaitydavo Lietuvoj kelias dešimtis „žymių" mūsų poetų, tad ir to pikčiurnos laikais Lietuva buvo „*poetingas* kraštas" (plg. *žuvingas* ežeras, *smalingas* medis, *skardinga* upė, *protingas* žmogus, *galvotas* vyras, *piršingas* arklys, *nagingas* vaikinas...).

Prasižengti ir *peržengti* yra ne vienos reikšmės žodžiai: pats aš vartoju *prasižengti* ir *peržengti,* nelygu reikalas.

97) **prasmė** —

Ne: *toje prasmėje,* bet: *ta prasme.*

— Argi negalima sakyti: „*Toje* žodžio *prasmėje* nieko gero aš nematau, *joje* nieko gero nėra"? Ir čia autoriui visu sakiniu reikėjo operuoti. Tam tikrame sakinyje, žinoma, sakymas *ta prasme* tetiktų, bet autorius negali skaitytojui tvirtinti, kad to žodžio viet-kas *toje prasmėje* niekur kalboj nevartotinas sakinyje.

98) **pribūti,** atvykti.

— Ar pasakymuos: „svečiuos jau gana *pribuvot* (jau gana prisiviešėjot, prisibuvot); jau prisibuvom, eisim namõ..." ką tikrai pataisytų autoriaus žodis *atvykti?* Taip sakydamas, čia turiu galvoj ir daugiau žmonių kalbos posakių su žodžiu *pribūti:* „Ar jau *pribuvo* (prisidėjo) kiek? Nekiek jis (jam) ten *pribuvo...*"

99) **priderančiai** —

Priderančiai neturi būti keičiamas į络 prideramai. Sk.

— Nieku būdu negalėčiau sakyti, kad raštų kalbos prieveiksmiai *degančiai, pasivėlinančiai, priderančiai, reikiančiai, tinkančiai, verkiančiai...* visur yra neliečiamas mūsų raštuos kalbos dalykas. Pats aš, šiaip ar taip, daugelyje sakinių neiškęsčiau jų saviškai netaisęs: ir čia dar nėsu „susipratęs ar subrendęs" kalbininkas.

100) **prievolė** —

Kai kas išvadžioja, kad prievolė esanti tik *reikmenė*. Bet Nesselmanas liudija, kad ji reiškia ir *pareiga* (Pflicht).

— Ko iš čion turi pasimokyt žodynėlio skaitytojas? Ar jam patariama čia žodis *prievolė* dviem reikšmėm vartoti kalboj? Pats aš čia pasitikėsiu ypačiai Kuršaičio žodynu ir Prūsų lietuvių kalba: tuodu žodžiu *(pareiga* ir *prievolė)* žymiai skirsiu savo rašiniuos, tą pat patarsiu daryti ir kitiems savo tautiečiams (plg. 105, 106).

101) **priparodyti** —

Priparodyti yra toks pat gyvos kalbos žodis, kaip jo siūlomi įkaitai įrodyti, išrodyti, prirodyti. Sudarymo taip pat jis yra savas: *parodyti* + *prirodyti* > *priparodyti*. Plg. ŠD. 1927, 543.

— Argumentuodamas tokiu pat būdu, galėčiau juk ir šiaip nusakyti: *prirašyti* + *parašyti*, *prisakyti* + *pasakyti*, *pameluoti* + *primeluoti*, *privežti* + *pavežti*... > *priparašyti*, *paprimeluoti*, *pripasakyti*, *pripameluoti*, *pripavežti*... Dėl šito prasimanytinio žodžio *(priparodyti)* man jau buvo tekę kitados ir su jo išradėju pasispyriuoti laikraštyje. [17] Čia žodynėlio autorius sako, kad tas žodis esąs visai gyvas mūsų žmonių kalbos padaras... Į šitą autoriaus argumentą tiek teatsakysiu: prašau aiškių duoti čia įrodymų ir operuoti savo atsakyme tikraisiais (įprastiniais) žmonių kalbos pavyzdžiais. Jei šitas žodis yra toks gyvas mūsų žmonių kalbos dalykas, tad kodėl jo nevartojo ar nežinojo nei Valančius, nei Daukantas, nei Kuršaitis, nei Duonelaitis, nei Žemaitė..? Reikėtų, kad kas ir „*priparodymo*" kilmę sugretintų su kitais mūsų tos rūšies priešdėliuotiniais žodžiais.

Žodžiais *išpažinti*, *išpažintis*, *pripažinti*, *pripažintis*, *pripažinimas*, *prisipažinti* prašysiu autorių savo aiškinime dėl įvairių priežasčių nesiremti tuo tarpu. Šitie žodžiai **(išpažinti...)** mūsų žmonių kalboje yra dabar tikrai vartojami: veiksmažodis *-žinti* be priešdėlio *pa-* beveik nevartojamas.

102) **pripildyti kuo**, pripildyti ko (?).

Kuršaitis pažįsta tik pripildyti kuo. Ar tik čia pūristai nebus per toli nuvažiavę pripilti analogija?

— Jei kas būtinai reikalauja čia visur *kõ* (kilm.), tad tikrai klysta, kaip rodo bent šie įprastinės kalbos pavyzdžiai: 1) „Ar galėtum *man šaukštu* pripildyti *šitą duobę vandens* (pievoje)? 2) *Šitą puodą*, žinoma, galėtum ir *samčiu* pripildyti *skystimo*."

Sakinyje prie žodžio *pripildyti* yra skirtini čia, kaip ir kitur, įvairūs linksniai: kas kita yra kilmininkas, kas kita įnagininkas, gali-

ninkas ir kiti kurie sakinio linksniai. Ar tikrai Kuršaitis prie šito veiksmažodžio pažįsta tiktai įnagininką visiems galams?

103) **prirodyti** —

Prirodyti nėra keistinas į įrodyti (išrodyti).

— Gaila, kad autorius šitą žodį vartoja čia be kirčio. Juk žmonių kalboj yra ir šiaip sakoma vietomis: 1) Jis čia man daug *priródė* visokių savo prekių. 2) *Prirõdyk* jam gerą mergą (berną). 3) Suėjo ir visi *rõdininkai* (patarėjai, tarėjai, reiškėjai). 4) Ką jis tau *rõdijo* (*parõdijo*, patarė...), *ródė*, *paródė*?... *Rõdyti* (*parõdyti*, *prirõdyti*) yra, žinoma, tik vok. *raten*, lenk. *radzić*, *poradzić*; *ródyti*, *paródyti*, *priródyti* mūsų kalboj savi tėra tam tikros reikšmės žodžiai. Autoriaus supratimu, vieno kito žmogaus kaltė teisme gali būt *priródoma* ar *prirõdijama*? Savo šios vietos pamókyme autorius, aišku, čia turėjo daug kalbesnis ir gyvesnis būti. Taigi ir čia turiu nutilti, nors visai negaliu su autorium sutikti.

104) **prisiųsti** (lenk.), atsiųsti (?).

— Tarp žodžių *privažiuoti* ir *atvažiuoti*, *privežti* ir *atvežti*, *prileisti* ir *atleisti*, *primesti* ir *atmesti*, *prisiųsti* ir *atsiųsti*, *pridaryti* ir *atidaryti*, *prisakyti* ir *pasakyti* arba *atsakyti*... yra, žinoma, labai daug skirtumo. Sakyti be kalbos pavyzdžių, kad žodis *prisiųsti*, kur jis vartojamas, esąs, tur būt, lenkų kalbos padaras, lyg netiktų rimtam žmogui, visuomenės mokytojui. Mūsų mókytiniai, dirbdami laikraščiuos ir žmonėse, dažnai turi prieš akis dabar, ką tardami kitiems, slavų posakius su žodžiais *prislal*, *prišliu*, *przysłać*...; jų šitą priešdėlį (*pri-*, *przy-*) tie mókytiniai ir čia kartais be reikalo savo skaitytojams brukte bruka; bet nieku būdu negalima tvirtinti be kalbos pavyzdžių, kad mes priešdėlio *pri-* šitam veiksmažodžiui visai neturim vartoti...

105) **privalėti**, privalyti (-au, -iau).

Privalyti reiškiąs tik *būti reikalingas* (= reiškią, arba esą, tik *būti ko reikalingam! R. J.*). Pav.: *aš privalau* (esu reikalingas) *tavo pagalbos*. Kur dabar yra vartojamas privalyti, esą reikia vartoti turėti (= Kur dabar tūlo vartojamas kita prasme žodis privalyti, ten reikią vartoti žodis turėti. *R. J.*). Ne: *jis privalo tai padaryti*, bet: *jis turi tai padaryti*.

— Kas kita yra *privalyti*, kas kita — *privalėti*: varyti čia iš kalbos žodis *privalėti* autoriui, šiaip ar taip, nepriderėjo. Aukštaičių paprūsėj (Šakių apskr.) ir Prūsuos yra sakoma: „Tau *neprivalėtų* duo-

neliauti (nėsi visiškas beturtis); jam čia lėtesniam *privalėjo* būti; esi gana turtingas — *neprivalai* (tau nėra reikalo, reikmenẽs...) gintis nuo bado..." Reikia tik mokėti skirti žodžiai „jam *neprivalėjo* (neprivalu buvo)" nuo „jis *neprivãlė*".

Žmonių, norinčių visai išvaryt iš kalbos žodį *privalyti*, nepažįstu dar nė vieno; apie tos rūšies žmones ligi šiolei nebuvau nė girdėjęs.

106 a) **privalomas,** priverstinis (?); **privalumas** —

Privalumas *ypatumo* reikšme jau yra Daukanto ir Valančauskio vartojamas. Tai yra lotynų kalbos *proprietas* vertinys (Daukantui *privalyti* = *priklausyti, priderėti*).

— Ar *privalomą* gali kuomet atstoti *priverstinis*, pats aš be kalbos pavyzdžio, autoriaus turimo savo galvoje, bet mano čia nematomo, nieko suprasti ir spręste spręsti negaliu. Aišku tiktai, jog iš veiksmažodžio *privalyti (-lo)* susidaro kalboje ir dalyvis *privalomas.* Kiek čia kam tinka žodis *priverstinis*, nieko neišmanau.

— Ar autorius norėtų, kad dabartinio *ypatumo* arba *savumo* (qualitas) reikšme imtų kalbos taisytojai ir mokytojai visur Daukanto *privalumą* vartoti mūsų raštuos? Daukantas, duodamas *privalumui* tam tikros *savumo (ypatumo)* reikšmės, ir žodį *privalyti* ar *privalus*, matyti, kitaip suprasdavo — vartodavo jį ne taip, kaip įpranta jį dabar vartoti iš Prūsų ir Klaipėdos krašto kalbos bendrinė mūsų kalba. Daukantas juk galėjo čia ir klysti pradžioje. Ko šios vietos „privalumu" autorius tikrai nori iš savo skaitytojo?

106 b) **priverstinas,** priverstinis.

— Sakau tam tikra reikšme: „tas dūburys buvo žemės *priverstinas* (tą dūburį labai reikėjo priversti žemės...)." Ar šitame mano sakinyje tikrai galėtų ką pataisyti autoriaus žodis *priverstinis,* labai čia abejoju: kas kita yra *priverstinas, dirbtinas, rašytinas,* kas kita — *priverstinis, dirbtinis, rašytinis.*

107) **puskarininkas,** puskarininkis.

Bet plg. Kuršaičio *pusañtrininkas, pusáuksinas, pusšaltýšius, pùsūbininkas.*

— Ko čia pamokomi skaitytojai šituo autoriaus nurodymu į Kuršaitį? Ir Kuršaitis kelis savo žodžius galėjo imti ne visai iš žmonių kalbos, kitus išsirašyt galėjo ir iš mažiau arba ne visai artimų šaltinių. Ar nepatariama čia skaitytojams, pasekus šios vietos Kuršaičiu, imt sakyti raštuos toliau ir *puskepalas, puskunigas, puskarininkas, pusrealistas...?!*

108) **rastis** (slav.), būti.

Pav., ne: *prie to kryžiaus randas ir kitas kryžius*, bet: *prie to kryžiaus yra ir kitas kryžius.*

— Žemaičių raštuos yra ir šiokių sakinėlių: „Pagaliau ir jis *rados* sveikas, tvirtas (= pasveiko, sutvirtėjo).“ Lietuvos rytuos ir šiaip yra pasakoma: „Pradeda (ima) jau ir žemuogių *rastis.*“ Autoriui reikėjo savo pastebėjime pasirūpinti ir tuo, kad skaitytojas nelaikytų kiekvieno *rastis* „slavų“ kalbos žodžiu arba jų kilmės posakiu. Autoriaus pastebėtasis sakinys žodynėly gerai pataisytas.

109) **reiškia**, vadinas.

Pav., ne: *reiškia, tu atsisakai*, bet: *vadinas, tu atsisakai.*

— Autoriui ir čia reikėjo tikslesniam būti — pažymėti, jog žodis *reiškia* tūlo mūsų rašytojo be kokio reikalo pasakomas kartais ir įterptinio žodžio „vadinas“ vietoj. Čia pat autorius galėjo pažymėti ir tai, kad žodis „reiškia“ yra galiniuotinis veiksmažodis, kad reikia sakyti: inteligentas reiškia *mókytinį*, amerikietis Amerikos *žmogų* tereiškia, kaunietis yra Kauno *žmogus*, inteligentas yra mókytinis žmogus (ne juodadarbis...)... Šitoks paaiškinimas, kiek matau iš kalbamojo žodynėlio, ir pačiam autoriui dar būtų naudingas (žr. 42...).

110) **Rymas** —

Lietuviškai „amžinasis miestas“ turi būti vadinamas Rymas (ne: Roma!) Sk. (ŠD 1927, 61).

— Autoriui ir čia bent kalbesniam reikėjo būti: iš šitų jo žodžių skaitytojas, man rodos, nematys, kodėl „amžinasis miestas“ taip teturi būti dabar vadinamas. „Romą“, šiaip ar taip, ne „pūristai kalbos taisytojai“ yra davę šių dienų raštams. Parvažiavęs iš buv. Rusijos 1918 m. į šių dienų Lietuvą, jos laikraščiuos radau jau „*Romą, Romos* atstovą, mūsų atstovą *Romai, romėnų* tautas...“. „Aušros“ laikais, rodos, „*Varšava, Maksva (Maskva), Revelis, Helsinkforsas*“ tebuvo mūsų raštuos; bet jų vietoj dabar turim „*Varšuvą, Maskvą* (ir Maskuvą, Maksvą, Moskuvą?), *Taliną, Helsinskį...*“. Kodėl vienas „Rymas“ teturėtų būtinai išlikti dabar? Pagaliau, kas čia yra kaltas, kas nekaltas, sunku man šitame savo raštely suvaikyti. Aiškiai pagaliau pasisakau: pats aš nereikalauju, kad rašomajai mūsų kalbai dabar būtinai „Rymas“ grįžtų*).

---

*) Sakyti „*rym*ėnų tautos“, kur ligi šiol buvo kalbama dažniausiai apie „*rom*ėnų (vok. romanische, rus. romanskije) tautas“, tur būt, tikrai nereikėtų. *R. J.*

111) **Saugus** —

Saugus reiškia *sargus, budrus*. *Nepavojingo* reikšme, kuria dabar saugus yra vartojamas, Daukantas (Čiūrlionienė) vartoja atvangus („saugumas" — atvanga).

— Iš rytų aukštaičių kalbos man žinomas yra šiam reikalui ir būdvardis *saugus*: „*saugi* vieta" (kurioj žmogus gali laikyti be baimės ir savo pinigus arba šiaip brangenybes. *Kup., Rok.)*. Pats aš iš savo tarmės sakau ir šiaip: jis dirba *be atvangõs* (nuolat, be pertraukos, be paliovõs, be kokio poilsio...), mūsų šuo labai *sargùs*, Jonas labai *budrùs*... Ir čia autoriaus be reikalo, man rodos, mokyta nei šio nei to skaitytojas — ne visai rimtai pasielgta su juo. Daukantas ir Čiurlionienė — labai žinomi žmonės, bet visada jais remtis ar ténkintis lyg nereikėtų.

112) **savarankiai**, savarankiškai; **savarankus**, savarankiškas.

— Autorius, tikslus ir aiškus būdamas savo darbe, turėjo čia maždaug šiaip pasakyti: „Prieveiksmio *savarankiai* ir būdvardžio *savarankus* mes savo kalboj negalim susidaryti, eidami žmonių kalbos taisyklėmis. Bet joje, mūsų kalboje, yra sakoma: jie dabar *savarañkiai* žmonės, ji dabar *savarañkė*..." Iš autoriaus teksto tūlas gali imt sámprotauti, jog žodynėlio skaitytojas, kur radęs žodį *savarankiai*, visur turįs jį taisyti daryti žodžiu „savarankiškai", o „savarankaus" vietoje reikalauti visur „savarankiško"; autoriaus pamiršta, jog mūsų tekstuos žodis *savarankus* vieno kito yra pavartojamas dabar ir *savarankio* vietoje. Žodžius *savarankiškai, -kas* autorius turėjo iliustruoti bent vienu kitu kalbos pavyzdžiu: „jo pasielgta *savarankiškai*; jo pasielgimas buvo čia, rodos, *savarankiškas* (kitų nepriklausomas...)."

113) **savastis** (hibr.), nuosavybė; **savistovis** (rus.), savarankiškas, nepriklausomas.

— Šiam reikalui man žinomu tėra du būdvardžiu: *sãvas, savà* ir *núosavis, -vė*. Iš jų sudaromu kalboj ir du artimos reikšmės daiktavardžiu — *savybė* ir *nuosavybė*. Kaip taisytinas čia yra dirbtinis žodis *savistovis*, be kokio autoriaus kalbos pavyzdžio sunku yra man kas sprendžiamai pasakyti: žodį *savistovis* bemoksliai rašytojai savo raštuose pasako, rodos, ir *savarankio*, ir *savarankiško*, ir nepriklausomo, ir nepriklausančio reikšmėmis. Žodis *savastis* yra, žinoma, taisytinas: pats aš žodžius *savastis, biaurastis*... linkęs esu taisyti paprastai, rodos, žodžiais *savybė* ir *biaurybė* (plg. 80); *savybę, biaurybę* skiriu, žinoma, nuo *savumo, biaurumo.*

114) **sekamas, sekantis,** 1) kitas, 2) šis, šitas.

Pav.: 1) *kitas posėdis* (ne: *sekantis posėdis*) *bus trečiadienį*; 2) *šie žmonės* (ne: *sekantieji žmonės*) *buvo užmušti.*

— Šitam savo reikalui linkęs esu vartoti paprastai šiuos mūsų kalbos žodžius: 1) *tolesnis* dabar iš eilės (*tol.*, kitas) posėdis bus šį trečiadienį; 2) nudėti (nušauti, nužudyti, sušaudyti...) buvo *šie* Burbulų žmonės: Antanas, Jonas ir Petras. Kad žodžiai *sekamas, sekantis* yra nevartotini kalboj, kad juodu yra visada taisytinu, to pasakyti šiais savo žodžiais nieku būdu nenorėčiau: šituodu mūsų kalbos žodžiu netinka vartoti tiktai be kokio reikalo...; juodu *(sekamas, sekantis)* taisytinu yra tik ten, kur rašytojo yra nežmoniškai pavartotu.

115) **sekti ką — sekti kuo.**

Rygiškių Jonas vartoja įnagininką su sekti, Būga (Kuršaitis, Daukantas) — galininką.

— Čia gindamasis turiu kiek pasiteisinti pirmiausia. Pats aš iš mūsų žmonių kalbos (iš kelių mūsų tarmių) su šituo *sekti* vartoju (paprastajam šito veiksmažodžio reikalui) du linksniu: 1) ji *vištą* seka; šuo *kiškį* seka (šuo steigias savo uosle patirti, kur kiškio nubėgta...); Jonai, jau žandarai *tave* seka; pasek man *pasaką*; 2) vaikeli, tu čia savo *tėveliu (tėvuku, senoliu)* būsi pasekęs; *manim* tu čia nesek; ar čia dabar *juo seksit* (jo pėdomis eisit...)?... Sakyti čia, kad aš su šituo veiksmažodžiu vartojąs tiktai įnagininką visokiam reikalui, ne du linksniu (gal.+įnag.), autoriui nereikėjo: tą dalyką jis pats lengvai galėjo sužinoti ir iš mano kalbos mokslo raštelių. Besigindamas čia nusiunčiu skaitytoją ir į savo **Linksnius ir prielinksnius** (jų vartojimą mūsų kalboje. 1928 m.).

116) **skausti,** skriausti. Bg.[1] 12.

— Kodėl autoriaus čia patariama lyg vengti žodžių *skausti, nuskausti,* pats aš visai nesuprantu: prieš didįjį karą man pačiam iš žmonių kalbos yra tekę girdėti posakių su šituo autoriaus ujamuoju žodžiu („Juk tamsta manęs *neskausi, nenuskausi*“...).

117) **skerdykla,** piovykla.

— Jei kiaules aukštaičiai paprastai *skerdžia,* tad kodėl negali būti jų gyvenamose vietose kur „skerdyklos“? Kodėl šitas aukštaičių žodis yra būtinai taisytinas bendriniuos mūsų kalbos raštuos?

118) **skunda — skundas.**

Pirmoji lytis, anksčiau įprastesnė, yra paliudyta Kuršaičio. Vadinas, buvo be reikalo išmesta mūsų per uolių kalbos taisytojų.

— Taip, Kuršaičio žodyne *skundà, -dõs* (die Anklage) tėra. Rašomojoj tarmėj (Lietuvos aukštaičių vakaruos) čia žodis *skuñdas, -dų, -dais* tėra vartojamas žmonių kalboj. Man pačiam daiktavardis *skunda, -dos* iš žmonių kalbos pirmiau nebuvo žinomas. Ir dabar, man rodos, kad toji *skundà, -dõs* (Pr.) rašomajai kalbai ne visai tinka. Ar rašomosios kalbos tarmėse tikrai kur yra ji (*skundà*) visai gyva (be Prūsų), aš vis dar kiek abejoju.

119) **slavas,** slavis, slavėnas.

— Autoriui **slavo** nereikėjo, rodos, taip griežtai „taisyti": jis ir netaisytas išliks, gali būt, gyvas mūsų raštuose. Prieš žodžius „slavis, slavėnas" pats aš nieko ypatingo neturiu, bet man pačiam ir šiaip mókytiniams dabar įprastesnis, matau, yra žodis *slãvas, -vai.*

120) **sloga,** slogos.

— Žemaičiai šito žodžio, rodos, daugiskaitą tevartoja savo kalboj (slógos, -gų). Rašomojoj kalboj ir mano tarmėj šitą vieno žmogaus ligą, rodos, *slogà* tevadina žmonės. Rytų aukštaičiai šitam ligos vardui savo „slanktù" dažniausiai ténkinas.

121) **smulkmeniškai,** išgaliaĩ.

— Apie šituodu žodžiu (apie jų vartojimą ar katro tinkamumą arba netinkamumą raštams) be autoriaus turimų galvoje kalbos pavyzdžių nieko čia spręsti negaliu. Daiktavardis *smùlkmena* man tikrai yra žinomas; iš jo gali susidaryti reikalui ir būdvardis *smulkmeniškas*... Dėl ko šitas žodis autoriaus ujamas iš bendrinės mūsų kalbos, ne visai suprantu.

122) **smurtas** —

Smurtas, Daukšos liudijimu, reiškia *pavojus.*

— Per smurtą ar smurte yra kam, žinoma, ir pavojaus, bet pats *smurtas* (plg. „Želigovskio *smurtas*") žodžio „pavojus" neatstoja: juodu nėr sinonimu. Į klausimą, ką reiškia *smurtas,* autorius savo pastebėjimu tikslaus atsakymo neduoda skaitytojui: šis ir toliau nemokės to žodžio vartoti iš jo žodynėlio.

123) **spalis,** spalių mėnuo.

Spalis sudarymo yra toks pat būdvardis (= daiktavardis? *R. J.*) kaip vasaris (plg. *gegužis*).

— Ir čia autoriaus būta neaiškaus. *Spaliù* pats aš iš savo tarmės *spãlių* šiaudelį tevadinu. Tam tikrą mėnesį (X-tąjį) mano tarmės žmonės, kol augau brendau tarp jų, spalių mėnesiu tevadindavo. Ko čia autorius nori šituo savo pažymėjimu, ar to, kad skaitytojas, radęs kur „*spalį*" raštuos, taisytų jį visur „spalių mėnesiu"?

Gegužės mėnesį mano tarmės žmonės „gegužiu“, rodos, nevadindavo pirmiau, bet dabar, turint tiek kalbos „mokytojų“, ir ten viso ko gali būti.

124) **stebėtinas** —

Stebėtiną Būga pateisina. Vadinas, nėra reikalo jo keisti nuostabiu. Bg. 56.

— Kad žodis *stebėtinas* buvo „kalbos taisytojų“ ujamas ir visur *nuostabiu* verčiamas, to ligšiol nežinojau: kas kita yra *stebėtinas*, kas kita — *nuostabus*: plg. „Ką jūs čia dabar *stẽbit*? Ką jūs čia *pastebė́jot*? *Stebėtinas* dalykas... (jį stebėti, pastebėti turime). Čia yra labai *nuostabus* (mirabilis, mirus) dalykas. Visi *stebė́jos* jo išmintim ir atsakymais. Ko jūs čia taip *nustebot, stebitės*?“...

125) **stovis, sueiga** —

— Abu šituodu žodžiu autoriui esančiu žinomu jau iš Širvydo. Abu juodu autorius savo žodynėlyje šiaip aiškina ir teisina (p. 63): „Stovis yra Širvydo darbo žodis (nukaltas nusižiūrėjus į lotynų *status)*. Sueiga, kuri yra kai kurių kalbos taisytojų ujama, yra žinoma iš Širvydo.“

Kaip kada šituodu „taisomuoju“ žodžiu tikrai dabar yra taisytinu, pats aš be kokių kalbos pavyzdžių nežinau. Pats tas vienas dalykas, kad juodu yra ir Širvydo darbo žodžiai, manęs dar nesudraudžia, nepamoko — neliepia man jų visiškai neliesti... „Aušros“ ir „Varpo“ laikais mes, neskaitę Širvydo, sakydavom, rodos, čia: „Rytoj bus vyrų sueiga“ (patys taip buvom nusikalę tą žodį iš „schod“), bet paskum iš žmonių kalbos (iš tarmių) ėmėm sakyti: „Vyrai, *kuopon*! Rytoj bus *vyrijà (výrybė)*.“ Pats aš prireikus sakau: karo *būvis (būtis)*; tokioj *būtỹ (būtyj, būtyje)* visaip atsitinka; *výrybė, vyrija, kuopa, susirinkimas*... Be kokio aiškaus kalbos teksto sunku čia kas daugiau kalbėti dėl šitų autoriaus iškeltų žodžių...

Dabartinis šitų dviejų žodžių *(stovis, sueiga)* sudarymas iš „stoti, stovėti, eiga, sueiti“ ar žodžių „sostojanije, schod, schodka“ man pačiam yra visai neįmanomas.

126) **svetingas**, vaišingas, vaišus.

— Pačiam man *svetingo*, rodos, nėra tekę vartoti raštuos, nors žodis *svetingas* tam tikra réikšme galėtų būti, žinoma, ir vartojamas (šalia „žuvingo ežero, poetingo krašto“); žodžių *vaišingas, vaišus* reikšme jis (žodis *svetingas*), žinoma, nėr vartotinas... Ir čia autoriui būtinai reikėjo aiškiais kalbos tekstais operuoti.

127) **tulas**, tūlas.

Tūlą Daukantas vartoja ir ujamąja *kai kurio* reikšme.

— Daukantas tikrosios šito žodžio reikšmės, man rodos, nežinojo: *tūlas* buvo, tur būt, svetimas tada žemaičių kalbai žodis. *Tūlas*, kaip rodo ir kalbos vadovėliai, yra *dažnas, vienas kitas, nevienas*: vartoti jį *(tūlą)* „kai kurio" reikšme neleidžia, rodos, niekur mūsų žmonių kalba ir jos vadovėliai.

128) **turtingas** —

Esą negalima sakyti: *turtingas pinigais, žodžiais.* Reikią sakyti: *piningingas, žodingas.*

— Pats aš nemoku pateisinti, radęs kur raštuos, pasakymų: „Jis turtingas *vaikais, žeme*, jo kalba turtinga *žodžiais, naujadarais...*" Lietuviai čia savo mintis labai įvairiai reiškia: jo yra daug *vaikų*; jis daug turi *žemės*, jam *vaikų* nebrangu, jo kalba labai žodinga, pilnà *naujadarų*; jis buvo labai reikalingas (jam labai reikėjo) *arklių*; ar nėsi turtingas (bagotas) *sviesto*?... Kokios savos nuomonės čia žodynėlio autorius neturi; savo žodžiais jis tik neaiškaus žmogaus arba kelių neaiškių kalbos mokytojų nuomonę pasako. Autoriui reikėjo čia ir sava nuomonė turėti: visuomenės (moksleivių...) mokytojui reik tokiame darbe ir sava nuomonė turėti; reik ir pačiam griežtesniam ar aiškesniam būti, kalbant rašte su ta visuomene. Ką čia, tikrai sakant, pasako jis skaitytojui žodžiais: „*Esą* negalima sakyti"?

129) **turtuolis** —

Turtuolio taisyklingumas neabejotinas. Bg.[1] 48.

— Pačiam man tėra žinomi čia žodžiai: *didžturtis, didžiaturtis, turtininkas, lobininkas*... Ar priesaga *-uolis* šitam reikalui tikrai tinka mums čionai (plg. *šykštuolis, jaunuolis, raguolis, varguolis...)*, pats aš kokio aiškaus patyrimo neturiu, bent nėsu girdėjęs sakant: jis žemuolis, piniguolis, protuolis, dvaruolis (= turi daug žemės...). Žodžiai *šykštuolis, šykštuklis, šykštenis, pavydenis, pavyduolis, varguolis*... šitam reikalui patys nieko griežto, rodos, nepasako.

130) **tvarinys** —

Tvarinys yra taisyklingai nukaltas (plg. Daukšos *tvãryti* — „*tverti*").

— Autorius, vadinas, čia pasako, kad šių dienų „tvarinys" esąs nukaltas iš M. Daukšos vartotojo, dabar mūsų nebevartojamojo žodžio *tvãryti.* Naujãžodžius kaltis arba šiaip juos prasimanyti iš dabar nebevartojamų kalbos žodžių pats aš kitiems nepatarčiau. Tolėliau autorius ir *tvė̃rybą* taiso — p. 68 jis rašo: *tveryba, tvė̃ryba*, kūryba. Jis, vadinas, teikdamas skaitytojui „tvarinį", duoda „tverybos" ar

„tvėrybos“ vietoje jau *kūrybą*, ne „tvarybą“ (šalia savo teikiamojo „tvarinio“). Ten pat (p. 68) autorius, jokios savo nuomonės nereikšdamas, tik pasako apie „kai kuriuos kalbos taisytojus“, kad jie nori „išmesti tverti *leidimo, kūrimo* reikšme“. Jei autorius čia skundžia ar kaltina kam tuos „taisytojus“, tad jis turėjo ir pasakyti (įvardyti) juos. Jei autorius čia kiek gina mūsų kalbos naujadarams („tvarinys“) M. Daukšos žodį *tvaryti*, tad jis turėtų, žinoma, ginti ar teikti šiam reikalui ir žodžius — *tvérti, tveria, tvėrė, tvėryba, tvaryba*... Kodėl jis to nedaro?

131) **-uotė.**

Priesagos -uotė dabar yra vengiama.

— Autorius, matyti, nori iš raštų kalbos išvaryti ir žodžius *važiuotė, vaizduotė, asmenuotė, linksniuotė* (dėl jų priesagų), nori jų vietoj, tur būt, tiktai žodžių *važiavimas, vaizdavimas, asmenavimas, linksniavimas*: jei kuri priesaga dabar yra vengiama, tad ji, rašytojų supratimu, yra nereikalinga ar nebereikalinga kalboj.

Žmonių kalboj, bent žemaičiuos, sakydavo dar K. Jaunius, skirtini yra žodžiai *važiuotė* nuo *važiavimo, šienaũtė* nuo *šienavimo*... Vókiečiai skiria žodžius *das Deklineren* nuo *die Deklination;* visiems šitiems jų žodžiams versti į lietuvių kalbą autorius čia lyg pataria toliau skaitytojui naudotis tiktai žodžiu *linksniavimas* (tiktai priesaga *-avimas*)... Ar autorius tikrai norėtų, kad moksleiviai, vengdami priesagos *-uotė*, tikrai imtų vengti toliau ir visų jų vartotinių (vadovėlinių) žodžių su priesaga *-uotė (asmenuotė, linksniuotė, vaizduotė, važiuotė...)*?

Autorius geriau būtų, man rodos, padaręs, jei savo šios vietos pastabą būtų išreiškęs žodžiais: „Priesaga *-uotė* dabar vieno kito kalbininko, pratusio taisyti mūsų raštų kalbą, yra vengiama“ (plg. „jo nekenčia, jo čia bijom“ ir „jis yra nekenčiamas, bijomas“, „šito šuns nekenčiam — šitas šuo yra mūsų nekenčiamas“, ne „šito šuns yra nekenčiama“). Autoriui savo nuomonė reikėjo čia ir aiškiau ar griežčiau išreikšti. Reikėjo savo pastaboj operuoti ir tam tikrais kalbos pavyzdžiais. Priesaga *-uotė* autoriaus pastaboj turėjo būti jungiama čia ir su keliomis kitomis artimomis priesagomis (su *-otė, -autė*... plg. *mazgõtė, nešiotė, niekotė, šienaũtė*...). Ir priesagos *-uotė, -otė, -autė*... vartotinos yra, man rodos, tik ten, kur jų vartojimas neprieštarauja žmonių kalbos taisyklėms: be reikalo vartoti jų, kaip ir kitų priesagų, nereikia nė kalbos taisinėtojams...

132) **-ūnas.**

Priesaga -ūnas yra lietuviškos kilmės. Bg.

— Yra sakoma iš senovės *Balčiūnas, karaliūnas, Stankūnas, seniūnas, Seniūnas, Mergiūnas, malū̃nas, maigū̃nas, žinū̃nas* (žiniuonis)... Kas tikrai varo, sukeldamas skaitytojams abejojimų, priesagą *-ūnas* iš bendrinės mūsų kalbos dėl jos „nelietuviškumo"? Kas varo iš kalbos *Balčiūną, seniūną, malūną, -ūnėlį...?* Ir priesaga *-ūnas* reikia mums, žinoma, visada operuoti ten, kur ji yra tikrai reikalinga žmogaus kalboje. Kodėl autorius apie šitos priesagos „lietuviškumą" tenukalba savo pastaboj?

133) **valdiškas,** valdžios.

— Šitas autoriaus taisymas ar pamokymas be kalbos pavyzdžio tiek tėra vertas, kiek mano čia pramanomasis taisymas: **lietuviškas,** lietuvių, Lietuvos; **kaimiškas,** kaimo; **miestiškas,** miesto; **ežeriškas, mediškas, žemiškas,** ežero, medžio, žemės... Be kalbos pavyzdžio čia autorius visai nieko nepasako skaitytojui: niekas negali tikrai tvirtinti, kad „valdiško" vietoje reikią kilmininkas „valdžios" tevartoti mókytinių kalboj. Tarp kilmininko ir būdvardžio su priesaga *-iškas* kalboj yra, šiaip ar taip, nemaža skirtumo.

134) **valdonas** —

Valdonas reiškia: 1) *valdovas* ir 2) *(pa)valdinys.* (Š).

— Tas *valdonas,* vadinas, puikus yra žodis: skaitytojas gali jį ir *valdõvo* ir *valdinio (pavaldinio)* reikšme vartoti. Pats aš skaitytojui, vis dėlto, čia patariu neklausyti šio žodynėlio autoriaus: žodį *valdonas* vartokit bendrinėj kalboj tik ten, kur jį patys be šio žodynėlio pagalbos tikrai galit pateisinti ir apginti nuo kalbos taisytojų ir mokytojų. Tam tikroj šio žodynėlio vietoje (p. 50) autorius pasako skaitytojui ir tai, kad *valdinio* vietoj Būga vartodavęs žodį *pavaldinys.* Kalbos mokytojas, kreipiąsis barbarizmų ir netaisyklingumų žodynėliu į paprastąją visuomenę, turi daug rimčiau su ja kalbėti savo rašte: čia reikalinga ir jo paties motyvuotinė nuomonė skaitytojui.

135) **viršenybė** —

Kalbos taisytojai liepia keisti viršenybę į pirmenybę. Bet to nereikėtų daryti. Viena, tarp tų dviejų žodžių yra reikšmės skirtumas (lot. *superioritas* ir *prioritas).* Antra, viršenybė yra vartojama Valančauskio.

— Be kalbos pavyzdžių čia ypačiai sunku man kas spręsti. Žodžių su priesaga *-enybė* iš daiktavardžių *(dangus, viršus, daiktas, daržas...)* pasidaryti raštų kalbai vis dar, rodos, nemoku. Su

ta priesaga man čia žinomi tėra keli būdvardiniai daiktavardžiai: *brangenybė, šventenybė, pirmenybė, retenybė...* Tas dalykas, kad Valančauskis (Valančiauskis, Valančius) yra vieną kitą kartą pavartojęs kam „viršenybę", man dar neparodo, jog reikia tuo žodžiu *(virš-bė)* ir dabar laisvai operuoti raštuose. Pačios būdvardinės lytys *vyresnis, viršesnis* čia, rodos, sprendžiamos reikšmės negali turėt skaitytojui. Jei žmonių kalboj daiktavardis *virš - bė* tikrai yra kur labai gyvas, jo nereikėtų nė raštuos vengti (tam tikra jo reikšme).

136) **visgi** —

Visgi **nėra** slavybė. Bg.[1] 28—9.

— Šito žodžio *(visgi)* pats aš nemoku, rodos, vartoti. Skaitytojui, norinčiam suprasti, kur šis žodis tikrai yra vartotinas raštuos, čia galiu tiktai patarti pasiskaityti po keliolika puslapių K. Jauniaus, K. Būgos rašinių, Chr. Duonelaičio raštų ir Žemaitės apsakymėlių: iš jų tikrai supras skaitytojas, kuomet kur tinka ar netinka mūsų raštams šitoji kalbos „neslavybė". Autorius turėjo čia ir pats griežtesnį savo paties žodį tarti ir operuoti pamokyme tam tikrais kalbos pavyzdžiais. Pats aš čia vartoju iš žemaičių kalbos, rodos, dažniausiai *vis dėlto* posakį.

137) **vystyti(s),** rutulti(s), plėtoti(s) (?).

— Ligi šiol nežinojau, kad žodžiai *vystyti, -tis, suvystyti,* pavartoti kur reikiant (plg. *„vystau, vystaus* vaiką, jį *vysto, -tos, suvystė..."),* yra vieno kito naujojo kalbos taisytojo taisomi ar pakeičiami žodžiais *rutulti (r - tis), plėtoti (pl - tis).* Trumpai sakant, ir čia vienas kitas žymesnis kalbos pavyzdėlis pravartu būtų turėti skaitytojui.

138) **žinoti — mokėti.**

Reikia skirti žinoti nuo mokėti. Pav., nereikia sakyti: *jis gerai žino lietuvių kalbą,* bet: *jis gerai moka lietuviškai.*

— Pats aš sakau: „šitą kelią jis gerai *žino;* j. g. *ž.* ir mūsų kalbą (jam gerai yra *žinoma* ir mūsų kalba), tik gaila, kad pats jos *nemoka;* pats aš gerai *žinau* ir japonų kalbą (žinau, kad yra atskira japonų kalba, žinau, kad yra žmonių ja kalbančių, turiu kiek ir supratimo apie ją, apie ja-nų tautą, papročius...), bet jų kalbos, pasisakau čia atvirai, *nemoku.* Kauno laikraštėlio skelbimas, kad ieškąs kas tarnaitės, *žinančios* lietuvių *kalbą,* reikia suprasti, tikrai sakant, tik vienaip: reikalinga kam tarnaitė, kuri žino, jog tikrai yra kame (kur) atskira lietuvių kalba, nors pati ji (tarnaitė) gali tos kalbos visai nemokėti. Šitoks skelbimas Kauno laikraštyje yra,

Jablonskis su savo anūkais.

žinoma, visai nereikalingas gerai mokantiems lietuviškai žmonėms: suaugę Kauno žmonės visi, šiaip ar taip, žino lietuvių kalbą, jie patys dažnai ją vienoj kitoj vietoj ir girdi, su ja susiduria, todėl žinančių tą kalbą čia, Lietuvos Kaune, nereikia nė ieškoti. Mokančių tą kalbą kaip reikiant ir Kaune, sako, esą ne daugiausia: mes ir čia esam geroki savõs kalbos tinginių pančiai.

Iš autoriaus žodžių tūlas skaitytojas galės pamanyti, kad reikią sakyti tik „*moku kalbą, poterius*"..., kad reikią visada sakyti tik „jis *žino* kelią, *žino* tą vietą, vadovėlį, aritmetiką...". Ir čia autoriaus, šiaip ar taip, labai skubėta ar tik neapsižiūrėta. Tarp žodžių *žinoti* ir *mokėti* reikšmės yra nemaža skirtumo, tik gaila, kad mūsų mókytiniai dabar daug kas savo raštuos ir kalboj eina čia vien rusų kalbos takais: nuskriausdami „mokėjimą", jie vartoja raštuos, sekdami rusų kalbos pavyzdžiu *(znaju...)*, savą žodį *žinoti* ir ten, kur apie *mokėjimą* tereikėtų kalbėti.

139) **žinovas** —

Kalbos taisytojai žinovo vietoj vartoja mokovą ir net mokėtoją. Bet Būga nebuvo toks graikštus: jis, sekdamas Daukantą, vartojo žinovą.

— Šiaip ar taip, reikia skirti *žinoti* nuo *mokėti*, *žinovas* nuo *mokovas* (*mokėtojas*, plg. 138). Šitą dalyką kiek galėdamas ir toliau čia aiškinsiu.

Nepažįstu nė vieno kalbos taisytojo, kurs *žinovo* vietoj visur reikalauja *mokovo* arba *mokėtojo*. Skirdami nuo vienas kito veiksmažodžius *gerti, gulėti, mokėti, palydėti, valgyti, žinoti...*, skirdami *gerti* nuo *valgyti, gulėti* nuo *sėdėti, mokėti* nuo *žinoti, palydėti* nuo *pavežėti*, skiriame su jais ir *gėrėją (gėrovą:* plg. „gerkit, gerkit, *gėrovėliai*"*)* nuo *valgytojo, gulėtoją (gulovą)* nuo *sėdėtojo, mokėtoją (mokovą)* nuo *žinotojo (žinovo), palydovą (lydėtoją, palydėtoją)* nuo *vežėjo* (ir *vežiko, vežiotojo...)*. Sakydamas (skirdamas posakius): „jis daug ką *moka* padaryti, kalbą jis *moka*, jis daug ką *žino*", — kaip aš galiu, tą pačią mintį reikšdamas tam tikru daiktavardžiu, sakyti, kad jis (žmogus) esąs čia visur žinotojas *(žinovas)*, ne mokėtojas *(mokovas)?! Gėrėjo (gėrovo)* juk niekas negali, ta pačia prasme kalbėdamas, *valgytoju* arba *miegotoju* vadinti. Daukantas geras buvo lietuvis, prieš jį daug kur turiu nusilenkti, bet čia juo sekti nemoku, negaliu, kaip nemoku visur kur sekti ir vyskupu Valančium, M. Daukša, K. Širvydu...: jų raštų posakiais ir šiaip kalbos pastabomis naudojuos ir seku, bet ne visur. Šio žodynėlio autorius, skirdamas

mokėjimą nuo *žinojimo* (138), turėjo, man rodos, ir *žinovą (žinotoją)* nuo *mokovo (mokėtojo)* skirti.

Neiškenčiu į galą dar mažmožio nepridėjęs. Skirtina, man rodos, jau ir „seku Daukantą" nuo „seku Daukantu". Prieš žodį „mokovas" Būga nieko, rodos, nėra rašęs, jis tik vienoj vietoj, kiek žinau, yra pasakęs rašte, kad K. Jaunius buvęs geras „senovės kalbų žinovas". Atskirų tokių žmogaus pasakymų tam tikrais apibendrinimais nereikėtų laikyti savo pamokymuose.

III.

Baigdamas šį savo kalbos dalykų straipsnį, pažymėsiu čia tik kelis jo bendresnio turinio dalykus *(A—E)*.

140) *A*. Kalbamajame žodynėly nėra jokios kalbos apie vieno kito šių dienų keistokus naujadarus, norimus šiaip ar taip įvesti į bendrinės mūsų kalbos raštus. Taip antai, žodynėlio autorius nekovoja su tokiais mūsų raštų naujadarais: *buitpieša* (biografija), *būtovė* (istorija), *daiktininkas* (realistas), *dievovė* (bažnyčia, maldykla, šventovė), *mirčiorašа* (nekrologas), *žodininkas* (formalistas)... Autorius laiko juos, matyti, nerimtu raštų dalyku, paprastuoju vieno kito prasimanymu mūsų raštams. Autorius, rasit, ir kitaip į juos žiūri.

B. Savo žodynėlyje autorius galėjo neigiamai ar abejojamai paminėti ir tokius mūsų kalbos žodžius, kaip antai: *prokalbė*, *protėvis*... (žodynėlyje jų nėra). Mūsų pačių žodžiai su priešdėliu *pro-(pra-)* ne tą mums nori paprastai pasakyti, ką juo (tuo priešdėliu) reiškiame savo žodžiuose *próšvaista (próšvaistė)*, *properša (praperšà, praparšà)*, *próvėža (pravėža)*, *protarpiais*, *prógiedrūliai*, *prãgiedrūliai (pr-uliai)*, *prórečiai*, *prarečiaĩ* (kartais, nedažnai), *prakalbà*, *prãmoga*, *prarajà*... Čia tiktų bendrinės kalbos raštams, man rodos, ypačiai tokie žodžiai, kaip antai: *sénkalbė*, *séntėvis*, *-viai*... Mums čia padėtų, be Kuršaičio žodyno, ir toki savos kalbos žodžiai: *sénkapiai*, *senkelis*, *senupis*, *sentėviai*, *senvaitis*, *senmergė*, *senbernis*... „*Anūkų ar ainių*" ir „proanūkų, proainių" vietoj pats aš iš žmonių ir raštų kalbos tevartoju paprastai žodžius *vaikaitis*, *-čiai*, *vaikų vaikai*, *vaikaičiūnas*, *-nai*.

Čia pat pastebėtina, jog vieną mūsų žmonių kalbos žodį autorius pats vartoja visai nežmoniškai. Vienoj jo žodynėlio vietoj (p. 6) pasakyta, kad amerikonas reiškiąs Amerikos čiabuvis anglas (= įsikūrusį Amerikoj gyventi anglą? *R. J.)*: autoriaus, rodos, nemokama ope-

ruoti ir mūsų kalbos „čiãbuviu“, šios pat (mūsų) vietos gyventojo vardu.

C. Autorius vietomis be reikalo, man rodos, kovoja savo rašte su mažmožiais. Taip antai, jis reikalauja, kad toliau mūsų raštų daiktavardžiams būtų vartojami ne žodžiai *diplomas* (p. 19), *dogmatas* (p. 20), bet *diploma, -mos, dogma, -mos.* Varydamas iš bendrinės rašomosios kalbos *dogmatą*, autorius, būdamas visai nuoseklus, turėjo varyti, man rodos, ir *klimatą* — reikalauti, kad toliau jo vietoj imtume „klimą“ tesakyti: tokiais savo pamokymais vargu jis čia ką laimės šių dienų raštuos. Gaila tik būtų, jei netrukus vienas mūsų fakultetas imtų kam reikiant diplomus duoti, kitas, paklaũsęs šio autoriaus, — diplomas. Į šios rūšies kalbos smulkmenas čia žodynėlio autoriui, rodos, nereikėjo kištis; įsikišus priderėjo jam bent gilesniam ir kiek nuoseklesniam būti.

D. Vietomis sunku ir suprasti, kas autoriaus norėta savo smulkmena pasakyti skaitytojui, ko jį pamoko autorius savo mažmožiu. Pavyzdžiui imu čia iš žodynėlio tik kelis jo pasakymus (1 — 5):

1) **ant gero,** geran; **ant mano atsakymo,** mano atsakymu (p. 7).

2) **dalykas tame** (rus.), mat (p. 17).

3) Draugingą paliudija Kuršaitis (p. 18).

4) Tik ką nėra rusybė (p. 67).

5) **viso,** iš viso (p. 78).

Ar autorius pataria skaitytojui, radus kur pasakymų „ant gero, ant mano atsakymo (1), viso (5)“, dėti jų vietoj visada „geran, mano atsakymu, iš viso“? Visur čia taip taisyti pats aš nieku būdu negalėčiau*).

Niekam, rodos, nė į galvą neateidavo, kad sakinyje: „Tik ką jis čia pasakys?“ — posakis tik ką (4) yra iš rusų ar kitų slavų atėjęs į įvairius mūsų kalbos sakinius... Autoriui reikėjo čia visur aiškiam tiksliam būti ir operuoti savo pamokymuos aiškiais žmonių ar raštų kalbos pavyzdžiais.

E. Į klausimus, *ką* kas *„reiškia“* ir *ko* kas nereiškia, autorius visur ar beveik visur atsako tiktai vardininku: plg. amerikietis reiškia Amerikos lietuvis (p. 6), garbė **nereiškia** *herbas* (p. 23)...

---

*) Plg.: Čia guli mano atsakymas jam; ant jo, ant to mano atsakymo, savo kepurės nedėk; viso reikalo man nepasakok; viso to nevalgyk.

Vardininką autorius ir šiaip sakiniuos kartais be reikalo vartoja: plg. **tilpti** (apie straipsnį, skelbimą), būti įdėtas (p. 67)*).

Šios rūšies sakiniuos kalbamajam žodynėliui geriau tiktų, man rodos, kiti linksniai vardininkų vietoj: 1) amerikietis reiškia Amerikos gyventoją, yra Amerikos gyventojas; 2) garbė nereiškia herbo, žodis *garbė* neturi herbo reikšmės; 3) žodis tilpti tam tikrose teksto vietose yra keistinas ar taisytinas žodžiais „būti įdėtam, b. spausdinamam, b. išspausdintam"...

Viską *(A—E)* čia suėmęs, tiek tegaliu dar pažymėti: a) šitą savo darbą autorius turėjo ne taip skubotai dirbti, b) jis savo žodynėlyje turėjo būti daug aiškesnis skaitytojams — būti jiems suprantamas pamokytojas, operuoti žodynėlyje daug dažniau aiškiaisiais raštų ir gyvaisiais žmonių kalbos pavyzdžiais (sakiniais), c) savo darbe jam reikėjo prieš akis turėti aiškus skaitytojų reikalas — su jais kalbėti žodynėlyje daug atsargiau, aiškiau, pedagogiškiau ir elgtis savo aiškinimuos mokslingiau.

Antrą kartą leisdamas šį žodynėlį, autorius, reik tikėtis, bus atsargesnis ir pasitaisys toliau bent geroką dalį šito savo darbo leidimo ydų: kalbamasis (1-asis) autoriaus žodynėlio leidimas, deja, man lyg parodo, jog autoriaus šiuo tarpu tikras skubos darbas dirbta ir kiek páiniotasi skubant jame.

Savo straipsniu, žinoma, nereikalauju, kad autorius toliau savo šios rūšies darbuose težiūrėtų, ką jam kur kalbos taisytojai priplepa...

Rygiškių Jonas.

[1928 m. „Lietuvos Aidas" NN 198, 199, 209, 215, 221, 227, 232, 238]. [18]

Kalbos dalykai.

A. Vireliūnas. *Mūsų kalbos ugdymas.* Ataspaudas iš „Švietimo Darbo" (p. 1—48). Kaunas 1925 m.

I. Šio dalyko autorius tam tikru laiku buvo didis kalbos naujadarų šalininkas. Tarp neįprastų ligišiol mokyklai ir šiaip visuomenei žodžių skaitytojas čia ras ir šiuos: 1) agna (energija), atsijas (ab-

---

*) Paaiškindamas tikrąją žodžio *tilpti* reikšmę, autorius turėjo lyg pasakyti, jog žodžiu *tilpti* čia žmogaus norėta pasakyti tai, ką mes paprastai žodžiais *įdėtam būti* pasakome. Autorius turėjo čia ar kur kitur pažymėt ir tikrąją žodžio *tilpti* reikšmę; plg. „straipsnis mūsų l-ty *netilps*" = „yra toks didelis, jog mūsų l-tis jam yra per mažas, jo negalim spausdinti..." *R. J.*

straktus, atitrauktas, -tinis), auklyba (pedagogija); būtovė (istorija), būtovininkas (istorininkas, istorikas); 6) daiktininkas, drauguoti (= draugauti?), dvikalbis; elgsenos būdas, įdarba, įdarbė (kultūra), įvardas; 11) kityba (ėjimas pakaitais, kaitaliojimasis, kaita), kūnojas (organas, padargas, įnagis...), lytelė, mokysta, mostas (gestas); 16) narija (nariai), neveika (nedarbas, neveikimas, neveiksmas), orovė (klimatas); panaša, panašia, prodžioviškas (pirminis, pirmykštis), provaikis (vaikáitis, vaiko vaikas); 22) raštuomenė (literatūra), reikšlas; 24) saiknas, savykiškas, sąsaja, sielotyrys (psichologas), skaidoti, sugintrinti (suelektrinti, suelektrizuoti), supanašinti (bendrakilmiu laikyti, bendros kilmės žodžiais laikyti, suartinti, sugretinti), suprasdinti (ką kitą pamokyti, kam kitam padėti suprasti...); 32) tariškai, tvarkovas; 34) vaidykla, veikdinti (suraginti, sužadinti, ką veikesnį daryti ar padaryti), veiksmiškas (darybinis), vyksmiškas (savaiminis, nedarybinis), visas visetas (visi daiktai, daiktų visuma?), visetiškas (visų galų, visumõs), visovė (suma?), visų daiktų visovė (v. d. suma, daiktų visuma); 42) žodininkas (žr. daiktininkas)...

Kur šitie žodžiai niekuo nepaaiškinti skliaustuose, reik jų prasmės ieškoti duotuose čia žemiau kalbos pavyzdžiuose, ištrauktuose iš kalbamojo rašinio:

1. (Tam) turėčiau padėti kur kas daugiau protinės *agnos* (14). (Senovės graikams) nebūdavo skirtumo tarp įgyjamų jausminių įvykių kalbos ir *atsijojo* galvojimo kalbos (42). Tuo tarpu pagrindinis *auklybos* dėsnis — kuo mažiausia neišaiškintų, nesuprantamų dalykų! (42)...

6. Mes turim auklėti tikrus galvotojus-*daiktininkus* (realistus), o ne *žodininkus* (formalistus, 43). (Nėr žinios), kaip jie (tie žodžiai) su taisiais sudera, „*drauguoja*" (15). Platono *dvikalbiuose* (dialoguose) nėra ne (= nė) vieno posakio, kurio nežinotų jaunikaitis, išeinąs iš gimnazijos (42). Ir vienas ir kitas *elgsenos būdas*... yra negeras daiktas (12). Tačiau vieno tokio prisižiūrėtinio mokslo neužtektų žmonių *įdarbai* plėtotis (5). Žodžiu tariant kalba yra būtina *įdarbos* sąlyga (5). Juk *įdarbės* ne tiktai įdomumas, bet ir našumas žmonijai yra kaip tiktai ne tas, kad ji visų tautų būtų ta pati, ar kuo mažiausiai skirtųsi (40).

11. Naudotis... stambinių balsių *kityba*, priesagomis... mums — negalima! (44). Pojūčių ir vaidinių tik tada žmoguje sukįla, kai ima dirginti jo juntamuosius *kūnojus* tam tikro stiprumo ir greitumo kai kurie aplinkos reiškiniai (5). Tiesa, čia naudojamasi ir... visokiomis

lytelėmis (formulomis, 21). Kalbos *mokystų* (metodikų) rašytojai sako, kad tuo būdu lavinama, pratinama (= -ami) vaikai kalbėti (18). Tatai yra lyg koks vienu *mostu* padarytas minties atvaizdas (38).

16. (Tas padaras) padarytas, prisiderinant į mūsų kūnų *narijos* ydingumą (11). (Ten) įstangumas, smarkumas pasikeičia su *neveika* (17). Gabumas pastebėti ir išskirti dalinos *panašios* (analogijos) iš daiktų ir iš jų santykių yra galingiausia priemonė žmoninei dvasiai daryti, plėsti ir jutrinti (9). Tyrimai parodę, kad mokinių, ypač jaunesniųjų, nepažįstamieji žodžiai steigiamasi pakeisti kalbos garsinėmis ar prasminėmis *panašiomis* (analogijomis, 14). [Tuos įvardus (terminus)] kadaise žmogus suprasdavo be vargo, galvodamas paprasta *panaša* (41). Visa tat dar aiškiau matyt *prodžioviškose tautose*(4). Be abejojimo, daugelis jų *provaikių* tebegyvena, kalbėdami kitomis kalbomis (24).

22. Dargi protingi pasikalbėjimai apie meną, *raštuomenę* ir k. teturi vieną tikslą, praleisti laiko (4). Tiesa, čia naudojamasi ir savotiškais, prasimanytiniais *reikšlais* (21). (Mokiniai) ima vartoti kalbos lytis kaipo atstojamus *reikšlus* (simbolus, 43).

24. Bet argi galima tarti žydų tautą gyvenant tikrai *saikną* (normalų) gyvenimą? (26). Kalba yra *savykiškas* (subjektiškas) tautos daiktas (22). (Tie žodžiai) jo atminty neturi jokių didesnių *sąsajų* (asociacijų, 42). Garsingas *sielotyrys* Vilimas Džemis sako (5...). (Turim) panagrinėti juos *skaidodami* (analizėdami, 5). Jiems dar neaišku, kad Nemuną *sugintrinus*, Lietuvos gyventojų gyvenimas kur kas labiau, negu šiandie, *priklausytų* (= pareitų) *nuo* Nemuno, ir todel nuo krašto *orovės* (28). Kai mes girdime tariant žodį „suolelis“, tai šį būtinai *supanašiname* su „suolu“ (13). (Galim) ryškiau kitą *suprasdinti* tuos skirtumėlius pagauti (22).

32. Tatai nė nereikia *tariškai* (teoriškai) kalbėti (9). Jei tariamoji kalba būtų tokia, kokios *tariškai* (teoriškai) norėtumėm, tai gal jau senai būtų praradus savo vertumą arba jo dalį (11).

34. Kalbėtojas įsidėmi, kurie žmogaus jautriausi jausmai, *vaidyklos* (teatro) *tvarkovas* (direktorius) — kad jis tenori tiek, ne brangiau mokėti už bilietą vakarui praleisti (6)*). Kiekviena tikrai įgyta atvaizdybė turi judomųjų (= judamųjų, judriųjų?) pojūčių... ramiai skatinte suskatina ir *veikdina* žmogų (42). Pavyzdžiui, turim žodžius: pilnas, pilti, -liù, pyliau, pildyti; jie turi *veiksmiškas* prasmes (= jie

---

*) Ne visai suprantamas, ne visai taisyklingas ir visas šitas sakinys. *R. J.*

yra darybinės reikšmės), o reiktų turėti ir *vyksmiškosios* prasmės (= reikėtų ir savaiminės, nedarybinės reikšmės žodžių); jos (= tos rūšies žodžių) lytys, rodos, turėtų būti šiokios: pilti, pįla, pilo (34)*). (Yra) pasakyta, kad pilnai (= visai gerai) pažinti vienas daiktas reikštų pažinti *visas visetas (visata*, 5). Toks *visetiškas* daiktas yra žmogus (5). Bet iš visų jo savybių *visovės* štai virėjas įsistebi savo tikslui tik tai, kad jo per dieną suvalgoma tiek ir tiek svarų (6).

Tarp šitos rūšies pavyzdžių yra ir tokių, kuriuose ir kalbos sintaksė kiek šlubuoja. Mes sakom: „turim veistis, prisiveisti ger*ų* gyvu*lių*, jorkš*irų*"; tad reikėtų, rodos, sakyti ir — „turim auklėtis savo reikalui tik*rų* reali*stų*, ne formali*stų*, arba daiktinin*kų*, ne žodinin*kų* (plg. sak. 6).

Dėl atskirų šio teksto naujadarų čia tiek tepažymėsiu: 1) Jei „realistui" ir „formalistui" turi geriau tikti, autoriaus supratimu, žodžiai „daiktininkas, žodininkas" (sak. 6), tad ir žodžius „*realus*, *realinė* mokykla, *formalus*, *-lybė*" jis turėjo, jei būtų suspėjęs, imt keisti žodžiais „*daiktus*, *daiktinė* mokykla, *žodus*, *žodybė*...". 2) Autorius savo tekste kalba apie elgsenos būdą, bet kalbant ką apie „eisenos, bėgsenos, rašysenos būdą" man, kažin kodėl, dar nėra tekę girdėti. 3) Žodžiu „lytelė" čia pavadintas bendrasis mūsų šių dienų kalbos žodis „formula"; bet kaip autorius pasakytų „lietuviškai", jei kaip į mus dar kada prakalbėtų, šių dienų „formelę, formutę"? 4) Jei „raštuomenė" (literatūra) turi kuo skirtis nuo „raštijos", tad kodėl tokio teturi mums užtekti skirtumo tarp tų dviejų kalbos žodžių? 5) Jei vartotinas yra tam tikram kalbamojo teksto reikalui žodis „savykiškas", tad reikėjo autoriui turėti šiam tam reikalui sudarytas ir žodis „savykas",— šio žodžio kalbamajame tekste užeiti man neteko. 6) „Psichologui" atstoti autorius vartoja žodį „sielotyrys" (su kirčiu, matyti, paskutiniame žodžio skiemenyje), bet kito tokio žodžio (su jungiamuoju balsiu *o* arba *ė* be kirčio tame balsyje) aš tuo tarpu neturiu galvoj — neatsimenu kur su juo susitikęs. 7) Žodis „suprasdinti" turi mums reikšti tai, ką pasakom ir žodžiais „darau, kad kas suprastų". Kuria čia kalbos taisykle yra autoriaus einama šitame naujadarų kalime? Mūsų „kaldinu žiedelį, tiltą statydinu" yra juk beveik „rūpinuos arba darau, kad būtų nukaltas žiedelis; viską esu padaręs,

---

*) Autorius čia turi savo akivaizdoj tokias žodžių lytis, kaip antai: *skilti, skiliu, skyliau (skelti, skeliu, skėliau)* ir *skilti, skyla, skilo*. Pirmieji žodžiai čia yra darybinės reikšmės, antrieji — vykstamosios (nedarybinės, savaiminės) reikšmės. *R. J.*

kad būtų tiltas pastatytas". 8) Pasakymas „veikdina kas žmogų" prasme „daro jį veikesnį, suragina" argi bus paimtas iš kurių nors žmonių kalbos taisyklių? Nabašninko ir čia būta, man rodos, neatsargaus arba labai skubėta. 9) Šalia dabartinio „įvardžio" (pronomen), „termino" žodžiui pakeisti, autorius vartoja (41) žodį „įvardas", nors šalia daiktavardžių „įtėvis, įsūnis, įkalnė", rodos, negalim turėti žodžių „įtėv*as*, įsūn*us*, įkaln*as*". 10) Jei „teatro direktorių" vadinsime toliau, lietuvindami tuodu žodžiu, „vaidyklos tvarkovu", tad „gimnazijos direktorių" turėtume vadinti toliau, tur būt, „žodininkų mokyklos, arba lavyklos, tvarkovu"?...

Ar šitie ir kiti tokie žodžiai prigis kuomet bendruose mūsų raštuose, tat parodys ir jau, tur būt, kiek rodo artėjanti ateitis. Pats aš nesitikiu sulauksiąs kuomet jų tikrai prigijusių mūsų raštuose.

Ir autorius vienoje kitoje savo rašinio vietoje beveik sutinka, man rodos, su mano čia išreikšta nuomone dėl tokios daugybės naujadarų. Bent vienoje savo rašinio vietoje, lyg sutikdamas su Er. Majevskiu, jis sako: „Jei tariamoji kalba būtų tokia, kokios tariškai (teoriškai) norėtumėm, tai gal jau senai būtų praradus savo vertumą arba jo dalį" (p. 11). Sutikdamas čia su citavusiu šituos Majevskio žodžius autorium, lyg pats laukčiau iš jo žodžių: „Kad mūsų kalba būtų tokia, kokios patys tariškai norėtumėm, kad jos žodžiai būtų lygiai visi tokie, kokių jai duoda „kalbos ugdytojai", tad ji, mūsų šių dienų kalba, jau seniai nebeturėtų kultūringam žmogui vertės arba bent jos dalies."

Supratę šitą dalyką, leiskime jai augti saviškai, savomis tautos taisyklėmis, kište nekiškim į ją be kokio reikalo visokių naujadarų, bent tų, kuriuos mes patys vienas vienaip, kitas kitaip, trečias trečiaip galim pramanyti, neduodami kokio tikro palengvinimo dėstomam ta kalba visuomenės dalykui.

II. Šio „kalbos ugdymo" autoriaus rūpintasi, matyti iš viso šito teksto, ypačiai įmantriais naujadarais ir posakiais. Bet, eidamas ypačiai šituo savo darbo keliu, autorius vietomis kažin kodėl nutolsta ir nuo kelių įprastinių šiaip kalbos dalykų — daro vietomis ir kiek sintaksės klaidų: labai įmantriai, ne visai taisyklingai, vartoja jis kartais mūsų kalbos linksnius ir mėgsta tárpais operuoti savo tekste, nutoldamas nuo įprastinės kalbos, įvairių svetimybių mišiniu. Ir tos rūšies pavyzdžių kiek ištrauksiu čia skaitytojui iš kalbamojo teksto; tuoj po tų ištrauktųjų sakinių duosiu skaitytojui, po savo brūkšnio, ir vieną kitą savo posakį cituotiesiems sakiniams pasitaisyti. Čia taisytini yra, man rodos, šie autoriaus teksto kalbos dalykai:

1. Vard. *Tiesa* pasakius, nė nėžinome kiek jų turį (35). — Teisybę (tiesą) pasakius, nė nesižinom kiek jų turį.

2. Norintiems *jis* (žodis) suprasti, tėra du keliu (40). — Norintiems jį (ryt. jo) suprasti du tėra keliu.

3. Taip pat visai netikęs pavyzdys sekti ir *romaniškosios tautos*, nes joms... (40). — Taip pat netinka (netikęs yra dalykas) sekti romaniškosiomis tautomis (plg. „jis yra savo *tėvu* pasekęs; ji *vištą* seka, žandarai *mane* sekė")*).

4. *Kilm.* Tačiau kai kurių visuomenių nariai kalba *tokio panašumo*, jog savo tarpe susikalba ir sudaro tautas (7). — Tų visuomenių narių kalbà tokio yra panašumo, jog, jie vienos visuomenės nariai, savo tarpe susikalba ir atskirą tautą sudaro. Tų visuomenių nariai kalba taip panašiai, jog...

5. *Galin.* Sakoma žodžių *derinimą* kaip tik ir esant tikrąja kalbos dvasia (45). — Yra sakoma, kad žodžių derinimas esąs kaip tik labai svarbus dalykas, kad iš jo esą matyti tikroji kalbos dvasia. Žodžių derinimą sako esant kaip tik svarbų kalbos mokslo dalyką (sako jį einant svarbiu mokslo dalyku...).

6. Del g. V. D-bo minčių daug kas būtų pakalbėtina, tik *ką* čia būtų per daug iš kelio (20). — Dėl jo minčių..., tik čia tas kalbėjimas toli mus iš kelio nuvestų (tik nėra reikalo apie jį kalbėti: toks iškrypimas mus...).

Vietomis kalbamajame tekste yra lyg kokio kalbos taisyklių sąmyšio. Kalbos atžvilgiu čia yra taisytini, man rodos, šie teksto sakiniai (žiūr. 7—15):

7. Tie dalykai gali būti labai įvairūs: pasakyti kam nors kitam sužinotą naujieną, perspėti kitas, ką nors ko paprašyti ir k. (3). — Kodėl čia šalia pabrauktųjų galininkų vartojamas ir mano pabrauktasis vardininkas (kitas)? Reikėtų ko vieno laikytis.

8. Gabumas pastebėti ir išskirti *dalinos panašios* (analogijos) iš daiktų ir iš jų santykių yra galingiausia priemonė žmoninei dvasiai daryti, plėsti ir jutrinti (9). — Gebėjimas (sugebėjimas) pastebėti ir išskirti šiokias tokias analogijas (?) iš daiktų... gabumas analogij*oms* pastebėti galima suvartoti ir žmonių dvasiai ugdyti(?). Man čia ir teksto mintis ne visai aiški.

---

*) Įnagin. linksnis, kaip rodo mūsų tarmės, čia nėr būtinai reikalingas.
R. J.

9. Kadangi ji (kalba) yra tautos padaras, tai ištirtina, ar tos gadynės tautiečių karta tebėra gyva tautiškai, vadinas, ar tebetaiko aplinką savo įgimtiesiems palinkimams, ar tebelavina savo protą, valią ir jausmus, ieškodami pasaulin įeiti tautiškų patogiausių sau kelių, ar, pagaliau, rūpinasi sąmoniškai kelti žmonijos įdarbą, naudodamies savo įgimtaisiais tautiškais palinkimais (9). — Žodžio „sąmoniškai" vietoje laukčiau lyg prieveiksmio „sąmoningai". Visas šitas teksto sakinys man neįmanomas; sunku jis man kaip nors ir pataisyti.

10. Rusų Petras Didisai pridarkė rusišką kalbą visokių svetimybių, kurių rusai ir *po šiai dienai* nėra visų iškuopę (10). — Lyg taisyklingesnis ir natūralesnis būtų mums sakinys: „Rusų Petras Didysis sudarkė rusiškąją (rusų) kalbą visokiomis svetimybėmis, kurių patys rusai ligšiol negali iš jos iškuopti (nuo kurių negali jos išvalyti, kurių negali iš jos išveisti...)."

11. Ir stambo balsio tvirtapradiškas priegaidėjimas su *-au-* priesaga kaip nebereikiant atvaizdžiau parodo, kad yra vyksmas ar veiksmas, kuriame įstangumas, smarkumas pasikeičia su neveika, per kurią tarytum susigriebiama naujų jėgų kitam įstangos šoriui (17). — Ir stambo balsio... ko (visų) atvaizdžiausiai (visai aiškiai) parodo...

12. Skirtumas yra tas, kad kalboj žodžių ir posakių netaupumas kenkte kenkia ir pačiam minties aiškumui, *tuo tarpu kai* šiaip jis paprastai nekenkia daromajam daiktui (18). — Žodžių ir posakių netaupumas sakinyje kenkia ir pačiam jo reikšmės aiškumui, nors šiaip jis, tas netaupumas, rodosi, nekenkia pačiam tam daiktui, apie kurį yra kalbama sakinyje (?!).

13. Atlikti kultūriniam kiekvienos tautos uždaviniui — padauginti dvasinių vertybių — padeda *klasinės* filologijos studijavimas (19). — Kodėl čia tikslo aplinkybei pavartotas vienoj vietoj naudininkas su bendratim, antroj bendratis su kilmininku, to pats aš nieku būdu negaliu čia suprasti. „Klasinis" (klasės) dalykas čia be reikalo neskiriamas nuo „klasikų (klasikinio)" dalyko.

14. Bet jei apskritai svarbu studijuot kuri nors svetimųjų kalbų, tai studijuot klasinės (= klasikų...) kalbos, pav. lotynų, lyginimui *be galo svarbiau* [= tad klasikų kalbų studijavimas kalbos lyginimams (kalboms lyginti) yra kur kas (daug) svarbesnis].

15. *Nesileidžiant* su plikažodžiu tvirtinimu ginčytis, norėčiau tik paabejoti, be visas žemės skritulio kalbas g. V. D. yra pakankamai pažinęs (20)? — Nesileisdamas į ginčus su pagrįstu vienais

žodžiais tvirtinimu, norėčiau tik paabejoti tuo, ar tikrai V. D. yra pakankamai ištyręs visas žemės rutulio kalbas (paabejoti tuo, ar V. D. tikrai moka visas ž. r. kalbas).

Rašinyje ir daugiau yra kalbos nepaprastybių. Rašinio rašytojui, matyti, rūpėjo daugiau jų iškelti skubotai aikštėn Lietuvos skaitytojams: rašant kalbėtąjį rašinį autoriui giltinė jau į akis žiūrėjo, darbas reikėjo ir tikrai skubėt dirbti. Iš jo daug šiuo tarpu nereikalaukim: pasimokykim tik atsargiau dirbti kalbos darbą toliau.

„Švietimo Darbo" redakcija, sutikusi spausdint savo skiltyse šį rašinį, turėjo aprūpinti jį skaitytojui, dažniausiai mokytojui, ir tam tikromis savo pastabomis. Mokytojas turėjo matyti, ar jo Ministerijos organas pats tikrai sutinka su visu rašinio autoriaus galvojimu apie šį naują mokyklai kalbos dalyką.

Apie kalbamąjį rašinį rašau tik dabar dėl to, kad nebuvau jo anksčiau pastebėjęs.

Rygiškių Jonas.

[1928 m. „Lietuvos Aidas" N 49].

Pasiaiškinimas.

„Sutemų" kronikoje (Nr. 25) buvo išspausdintas straipsniukas vardu „*Kalbininkų ginčas*". Jame pažymėta, kad aš „Liet. Aide" išspausdinęs *labai ilgą* Vikt. Kamantausko „*Trumpo kalbos netaisyklingumų ir barbarizmų žodynėlio*" recenziją, kad aš joje vietomis subaręs žodynėlio autorių, nors apie tą autoriaus darbą tam tikru laiku rašę daugiausia *teigiamai* beveik visi žymesnieji periodinės mūsų spaudos atstovai. Tas pats kronikos straipsneliukas pažymi, kad minėtojo žodynėlio autorius, savo nuomonei apginti, rašąs kontrrecenziją ne trumpesnę, kaip ta Ryg. Jono recenzija. „Sutemų" ten pat pasakyta, kad dabar kai-kurie *jaunieji kalbininkai* dėl vieno kito dalyko imą su savo „*buvusiu mokytoju*" skersuotis ir vienu kitu atveju nebesutinką su juo, arba šį tą saviškai padarą...

Kiek atsimenu, „Ryte" minėtojo žodynėlio pasirodymas tikrai buvo pagirtas tam tikru laiku, bet kitų pagiriamų recenzijų, jam paskirtų, man neteko skaityti; buvo ir tokių spaudos raštelių, kurie jį dėl šio to barė. Savo *ilgoje* recenzijoje žiūrėjau į jį daugiausia kaip į kokį skubos darbą. Jei kame p. Kamantauskas ginsis rašinyje, tą jo rašinį mielai perskaitysiu; vieno kito dalykėlio savo recenzijoj, kad ir ilgoj, galėjau ir nepastebėti.

Kad kurie-ne-kurie jaunieji kalbininkai ima ką rašyti nesutardami su Rygiškių Jonu, tuo stebėtis netenka: *seniai*, žinoma, paprastai visur šiuo tuo skiriasi nuo imančių stoti į jų darbą jaunuolių. Seniai pagaliau, sulaukę 65-rių metų amžiaus, paprastai kiek atsilieka gyvenime, nustoja profesorių arba šiaip mokytojų darbą dirbę mokslo įstaigose... Jei p. Kamantauskas, atsilygindamas man, kiek pataisys mano recenziją, susipykti man su juo dėl to neteks. Reikalauti, šiaip ar taip, kad tarp jaunuolių ir senių kalbininkų būtų visiška santarvė, pats aš dar nemoku.

Rygiškių Jonas.

[1928 m. „Rytas“ N 255].

1929

Keli atsitiktiniai kalbos dalykai.

Kun. Ad. Sabaliauskas pernai išspausdino „Šlovinkim Viešpatį“, tam tikrą maldyną (maldų rinkinį), parašytą, kaip sako jo recenzentas kan. J. Tumas („Liet. Aido“ Nr. 4), „inteligentėjantiems“ lietuviams — vadinas, žmonėms, virstantiems (pavirstantiems, išvirstantiems) ar tampantiems inteligentais (plg. *vokietėti*, *lenkėti*, *rusėti*, *vokietėjantiems* lietuviams, *mólėti*, *sumólėti*... kad tu *sumólėtum!*). Recenzentas pažymėtąjį maldų rinkinį labai giria mokytinei ar tik einančiai mokslus mūsų visuomenei. Teikdamas jį tiems mūsų žmonėms, kan. J. Tumas savo recenziją šiais žodžiais baigia: „Inteligentai, įsidėmėkite šią maldaknygę!“

Savo recenzijos gale kan. J. Tumas šį tą pasako ir apie išrecenzuotojo maldyno kalbą (psl. 4). Recenzijoj šiuo reikalu pasakyta: „Teologinę terminologiją autorius pavartojo pačią naująją; paprastąsias maldas —patvirtintas komisijų. Jo paties kalbai maža kiek teprikiši, kaip va: visokio pavojaus, vieton: bet kurio pavojaus, malda į Jėzaus Širdį, vieton: Jėzaus Širdies malda, kaip šv. Jono giesmė, no Jablonskio tariant.“

Skirtukus ir kitus teksto skirtumėlius kan. J. Tumas žymi, kiek matyti iš cituotojo teksto, labai saviškai: jo šitą maldyno kalbos dalyką pats kalbininkas (blusininkas) dienrašty, man rodos, visai kitaip būtų išreiškęs. Iš kan. J. Tumo žodžių reik, šiaip ar taip, manyti, kad kun. Ad. S-ko maldų terminologija tikrai yra nežinomų mums komi-

sijų patvirtinta, kad maldyno kalbai recenzentas tik kelis mažmožius gali prikišti. Radęs maldyne kun. Ad. S-ko žodžius *visoks pavojus, malda į Jėzaus Širdį*, recenzentas tiesiog pažymi skaitytojui, kad tų žodžių vietoj „inteligentėjančiam" lietuviui kun. Ad. S-kas turėjęs pasakyti tame maldyne šiuos žodžius: *bet kuris pavojus, Jėzaus Širdies malda.* Pačiu tuo pamokymu, tiesą sakant, pats aš vis dar nemoku tikėti. Pasakęs ką vadovėliuos apie pagiedojimą „*Šv. Jono* giesmės", Jablonskis niekur, rodos, nėr reikalavęs, kad čia turi būti sakomas visada tiktai kilmininkas... Kalbininkai niekur, rodos, nėr žymėję, kad „*visokio*" pavojaus ar daikto vietoj reikią sakyti paprastai maldynuose arba kituose raštuose „bet-kuris pavojus (daiktas)".

Su visu kalbamosios recenzijos kalbos dalykų pamokymu sutikti man čia, šiaip ar taip, yra labai sunku. Tam tikriems galams tiktų, kan J. Tumo pamokymui pataisyti, man rodos, ir šie posakiai:

1. Keli jo mokiniai, *pavyzdžiui (kaip antai)* Burbulinskis ir Kerėpla, nėr visai geri vaikai*). 2. Šimto litų *vietoj* jis duonos žiaunę (riekę) tegavo. Žadėjo arklį, bet arklio *vietoj (v-j* a-io) davė karvę. To sakinio *vietoj* turėsi dabar ką kita parašyti. 3. Nuvažiuok (nueik) jo *gimtinėn*, savo *būstinėn*, jo *gyvenamojon vieton*, jo *vieton*, n. *į* jo *gyvenamąją vietą*, *į* jo *vietą*, *į gimtąją* jo *vietą*... 4. Pagiedok man *šv. Jono* giesmę. Ar tebemoki *dvylikos brolių* pasaką? Jam, matau, vis ta *Maksvos (Maskvos)* kelionė rūpi, vis dar atsiliepia tas *Kauno* važiavimas (v-s į Kauną). 5. Tavo pasaka apie *tuos brolius* ilgai neišeis jam iš galvos. Važiavimas *į Kauną* pirmiau daug sunkesnis buvo. Ar ką laimėjai savo prašymu *į ministerį*, *į tą didžiąją* valdžios *įstaigą*?... Kelionė *į Vilkaviškį* (*į* V-kio *miestą)* ir dabar nėr sunki. Čia guli ir mano laiškas (atsakas, atrašas...) *į Vilkaviškį*, laiškas *į Bernotus*, l-as *Bernotui*, l-as *Bernotams*... Esmi siuvėjas *iš Palangos* (kilimo *iš P-gos*), bene turėtum darbo *(Valanč.)*. Esu *Palangos* siuvėjas, *Kauno* pirklys. Malda (kreipiantis, kreipimasis malda) *į* Jėzaus *Širdį*. 6. Čia yra *visokių* žmonių. *Visokio* čia ir darbo gali rasti žmogus. 7. Su kuo reik pakalbėti? — Pakalbėk su *bet-kuriuo* Kauno siuvėju...

Kan. J. Tumo recenzija, — turiu galvoj ypačiai tą jos dalį, kur jis apie kalbos dalykus nukalba, — yra, man rodos, skubotai ir neaiškiai parašyta. Jei autoriui teks kada mokytinėj visuomenėj su pačiu kalbos dalyku turėti reikalo — aiškinti jai tūlas mūsų kalbos mokslo

---

*) Žodžiai *kaip va* šitam sakiniui netinka. *R. J.*

dalykas, tad patariu jam dar pačiam imt rimtėliau į šį mokslo dalyką žiūrėti.

Šį straipsnelį rašydamas, esu senio Jablonskio atstovas.

Rygiškių Jonas.

[1929 m. „Lietuvos Aidas“ N 19].

1930

Laikraštinės kalbos dalykai.

Mūsų dienraščių ir šiaip laikraščių kalba eina, man rodos, vis menkyn: jų rašytojai ir „kalbos taisytojai“ lyg visai nesirūpina straipsnių kalbos dalyku arba jų kalbos taisyklėms ima naudotis tiktai kuriais-ne-kuriais svetimybių rinkiniais. Dėl tokio jų darbo tenka nukentėti mūsų kalbos žodynui ir visam jos gramatikos dalykui: kalba darosi vis mažiau įmanoma, vis svetimesnė žmonių kalbai. Pradžioj paliesiu čia, ką taisydamas, tiktai kelias dešimtis žymesnių žodyno dalykų.

Pažymėjęs kurį taisomąjį laikraštinės (daugiausia „Liet. Aido“) kalbos sakinį, po brūkšnio (po —) arba skliaustuose po netaisyklingosios ir sunkiosios sakinio dalies duosiu kiek ir savų pataisų. Be tų pataisų, kur-ne-kur duosiu neiškentęs ir vieną kitą žmonių kalbos pavyzdį.

1. Tokia ideologija neatitinka mūsų kraštui (= T. id. mūsų kraštui netinka, plg. „Kirvis kotą atitiko. Man jis netinka; man jis tinka, patinka“). 2. Ar ne laikas būtų atatinkamoms įstaigoms pavesti sutvarkymą civilinės metrikacijos (= tam tikroms įstaigoms paskirti, pavesti civilinė metrikacija (= c-nę m-ją) sutvarkyti)? 3. Jis atstovaująs perlamente vieną Paryžiaus dalį (= atst. vienai P. daliai). Plg. „Jis yra mūsų tarnas, m. atstovas, jis mums tarnauja, mums atstovauja; jis mus atstoja; gera višta ir žąsį atstoja.“ 4. Sudarančios valdžią partijos atstovauja perdaug įvairius... interesus (= gina įvairius... interesus, atstovauja p. įvairiems krašto dalykams...). 5. Kabinetas bus sudarytas šios savaitės bėgyje (žr. laikotarpy, 29). — K. b. s. šią savaitę, šioj savaitėj.

6. Prez. Moscickis padaręs bandymą sutaikinti vyriausybę su seimu. — Pr. M. pabandęs (pamėginęs) s. v. su s. 7. Darbiečių

(darbo žmonių) vyriausybė (Anglijoj, Angluos) gavo tik 13 balsų daugumą (13-kos b. d.). 8. Kiekvienai tautai privalios savybės (= būtiniai kiekvienos tautos ypatumai, savumai?...) čia reikia imti dėmesin (= turėti galvoje, r. kreipti dėmesio ir į kiekvienos tautos ypatumus..., plg. „Ir jis privalo duonos. Esi turtingas, tau neprivalu (tu neprivalai, tau nėra reikalo) duoneliauti“). 9. Abi valstybės juk yra susijungusios draugingumo ryšiais, yra draugingos (= yra bičiulės, susibičiuliavusios, artimai, glaudžiai susijusios, prisižadėjusios draugiškai gyventi, gražiai santykiauja, sutaria, sutinka...). 10. Ar tai yra konkordato pildymas iš dvasiškijos pusės (= k-to vykdymas iš dvasininkų pusės, plg.: ūkininkas, kalbininkas, girininkas, mókslininkas, tautininkas — žmogus, kurs yra ypačiai susirūpinęs tam tikru dalyku, kurs to dalyko yra ir specialistas).

11. Seimas, esą, norėtų turėti laidą (= S. norįs būti tikras, turėti garantijos, laido...), kad vyriausybė bandys reformuoti konstituciją tik per seimą. Plg. „Seimas, sako, remtų maršalo kabinetą, jei (kad) šis būtų nuosaikus...“ 12. Kompetentingose sferose pareiškiama (= esą sakoma, e. pažymima...), jog rusų tvirtinimas, esą (= tv-mas, kad) Jungtinės Amerikos Valstybės savo nota norėjusios padaryti neteisėtą spaudimą, yra visiškai neteisingas (= K. sf. esą kalbama, jog Rusai visai (visiškai) neteisingai tvirtina, kad J. A. V. savo nota norėjusios neteisingai (be reikalo) pamygti (paspausti)... 13. Jų centras ir finansiškai (= finansus) buvo sutvirtėjęs, plg. „Tėvas jau sutvirtėjo sveikatą; jau ir jis buvo protą subrendęs, koją nulūžęs...“ 14. Tautos charakteris atsispindi ir jos politiniame gyvenime, duodamas galimybės plėtotis tai linkmei (= leisdamas didėti ar tvirtėti tai linkmei, įgalindamas tą linkmę didėti, platėti, tvirtėti...). 15. Jam buvo duota galimumo (= Jį įgalino, jis buvo įgalintas, įgaliotas...) ir į užsienius važiuoti.

16. Tos sutartys nėra galutinos (= galutinės). 17. Mes gi (= o mes, juk mes...) turim savo nepriklausomą valstybę. 18. Dirbdami tie žmonės turėjo padėjėjų, kurie jiems gi (= jiems patiems, tiems patiems žmonėms) prieštaraudavo. 19. Tiktai atskirais įstatymais tuos dėsnius gyvendinant (= vykdant gyvenime, gyvendant) paaiškės, kaip jie mums išplėtoti (= kaip juos turim ūgdyti, kaip jie tenka mums ūgdyti...). Priemonės, pavartotos fašizmui įgyvendinti (=įvykdyti...), dar nieko čia nesako. 20. Jis praneša, kad svetur atliktos civilinės jungtuvės Lietuvoj esti įstatymiškomis pripažįstamos

(= esančios teisėtos, išrandamos t-os, pripažįstamos teisėtos, turinčios įstatymų galios, įstatyminės...).

21. Turėjai kiek ir juodai (= alkanai) dienai pasilikti. 22. Jie stengias pasinaudoti jaunimu, kaipo įrankiu savo politikos tikslams (= Jie st. iš jaunimo pasidaryti įrankį savo politikos tikslams ginti...). 23. Jam, kaipo mokytojui, tas žmogelis, žinoma, nepatiko (= Jam, mokytojui, tas žmogelis...). 24. Nejau (= Argi) jie dabar (L-vos įstatymai) kanoniškų teisių prisilaiko (= kanonų, -inių teisių laikosi, elgiasi kanoniškai)? 25. Čia kas tai (= kažkas, kas nors, kas...) panašu į žmonių tvirkinimą.

26. Lietuvos parlamentarizmo ir jo sudarytos valdžios bejėgiškumas... paskatino budriuosius tėvynės gynėjus, ypač kariškius (= karius, plg. karas, kuodas, karys, kuodys...), į radikalų žygį (p-no radikalų žygį žengti, padaryti...). 27. Įsteigta buvo labdaringa (= labdarių, lãbdaros) draugija. Plg. „Piktadarių gauja; vakar buvo pati šlapdraba“*)... 28. Tą nusprendimą (Tą dalyką) mes laikėm negalimu. — T. n. ir mes turėjom (tarėm, radom...) negalimą. Plg. „Tarė (sakė) mane šiokį, tarė mane tokį. Mes jį visai dorą ir beveik šventą turėjom. Mums jis visai geras rodėsi; mes ir jį visai gerą išradom, turėjom.“ 29. Laivui dviejų dienų laikotarpy (= per dvi dienas, plg. „Tris kartus per dieną valgau...“) įsakyta išvykti į Kiniją. 30. Prancūzija manė (= tarėsi, jautėsi) turinti pasirašyti sutartis su Lenkija, Čekoslovakija ir Jugoslavija.

31. Ten iškeltas procesas dėl vakar paskelbtos melagingos (=netikros, neteisingos, sumeluotinės) žinios apie Anglijos karaliaus mirtį. 32. Neišdegė (žr. 60)... 33. Nejau (= Argi) tu to nežinojai!? (žr. 24). 34. Jis buvo nudavęs didelį dantų skausmą (= Jis buvo apsimetęs, sakėsi, dėjosi, kad jam didžiai, baisiai dantį gelią, sopą..., jis dėjos dantį geliamas (sopamas), plg. „Ir jis džiaugės žirgą dovanotas“). 35. Ar daug naujakurių nėra gavę nuosavybės dokumentus (= savybės dokumentų)?

Plg. „Kiek tas savininkas turi savos (nuosavos) žemės“? Šalia „savininko“ čia yr įsigalėjęs iš seniau žmonių kalboj ir žodis „savas“: plg. „Kiek turi savos žemės“? Šalia „savininko“ reikėtų rašyti sakyti, man rodos, ir „savybė“ (ne „nuosavybė“). Rašydami čia „nuosavybė“, turėtume rašyti sakyti, gal būti, ir „nuosavininkas“. Savybę (savą daiktą) turim skirti, šiaip ar taip, nuo savumo (tam tikro ypatumo).

---

*) Žodis labdaringas turėtų reikšti „turintį viduje daug labdarių“.

Jablonskis valgydinamas gailestingosios sesutės (Palanga 1929 m.).

36. Labai keista, kad tą valstybės padėtį (= būtį, būvį, būklę...) palaiko Lenkijoj... maršalas Pilsudskis. Ar nepagerėjo naujakurių padėtis (= būvis, būtis, būklė...)? 37. Ministerių pirmininkas Celminš (= Celminis) vakar turėjo pasikalbėjimą (= kalbėjosi, pasikalbėjo...) su centro bloko vadu. 38. Ar jau pasiuntei (=išsiuntei, nusiuntei, išleidai...) savo laišką į tą jo klausimą? 39. Mes esame karšti patriotinio auklėjimo rėmėjai (= M. e. k. patriotiško a. r., mes uoliai remiame patriotišką auklėjimą...). 40. Čia laisvamaniams nėra jokio patvarkymo (lenk. potuchy, rus. ustupki...). — Čia laisvamaniai nėr dėl to pagiriami, čia jiems nė kiek nenusileidžiama?!

41. Biudžetas nebus pereikvojamas. — B. nebus perdaug eikvojamas (išeikvotas)?! 42. Mūsų dvasiškija, dvasiškiai (= dvasininkai) konkordato visai nepildo (= nevykdo, nesilaiko). 43. Ir tai pilnai (= Ir tat visai, visiškai) suprantama. 44. Studentai dalyvavo grynai politinėse (= St. d. tikrai politiškose, vienos politikos...) organizacijose. 45-a. Latviai (= Latvių, Latvijos) eksporteriai... reikalauja, kad Lenkijos muitai nepraneštų 30⁰/₀ prekių vertybės (= kad L. m. būtų nedidesni už 30⁰/₀ pr. v....). 45-b. Kancleris šiandien reichstage darys pranešimą (= K. ką praneš) dėl antrosios Haagos konferencijos (apie antrąją H. konferenciją...).

46. Tur būt, ir patiems nacionalistams aišku, kad reikalingo įstatymui pravesti (= laimėti, nubalsuoti...) balsų skaičiaus jie niekados negaus. 47. Patriotizmas yra privalomas (= būtinai reikalingas...) kiekvienam piliečiui (plg. 8). 48-a. Jis jau protiškai ir kūniškai (= protą ir kūną) buvo subrendęs (plg. 13). 48-b. Tu, reiškia (= vadinas), rytoj parvažiuosi. 49. Jis ruošėsi tada prie egzaminų (= J. mokėsi t. egzaminams, m. t. egzaminus, plg. „Turiu rytojaus pamoką mókytis, istoriją rytojaus pamokai mókytis“). 50. Jis dabar rytojaus pamoką (r. istoriją...) rengia, ruošia (= Jis mokos r. p-ką, rengia ją, jis mokos p-ką, i-ją rytojui...). Plg. „Apsiruošk (apsivalyk, apsišluok, apsišvarink, apsidorok): svečių atvažiuoja. Kur tu rengies? — Rengiuos į girią važiuoti. Vis rengės, bet neišsirengė (neprisirengė). Tėvą aprengsiu ir tada teatsitrauksiu iš čionai. Kam tu čia jį rengi (aprengi, nurengi, aprengei, nurengei...)?“

51. Tu, reiškia (= vadinas), neatvažiuosi? 52. Jis palaiko ryšius (= susižino, santykiauja...) su demokratais. Ryšy su nacionalistų susilaikymu nuo balsavimo (= Dėl nac. nebalsavimo, iš dalies d. nac. nebalsavimo...) suiro posėdis. 53. Sąryšy su Pil-

sudskio liga (= Dėl P-kio ligos, plg. 52) naujo ministerių kabineto sudarymas kiek užtruks (= naujas m-rių kabinetas vėlėliau, kiek vėliau susidarys...). 54. Į senatvę ir jis ima savarankyn eiti (= daros, randas didesnis savarankis, daros savarankesnis)..., plg. „Jis eina ilgabarzdyn, savaprotyn, savažemyn, vyryn"?! (= daros, randas didesnis ilgabarzdis, d. savaprotis, didesnis išauga vyras, jis ir už šunį šunesnis...). 55. Iš anglų (= Anglų, Anglijos) vyriausybės buvo gautas atsakymas ir į prancūzų pasiųsta (= į Prancūzų išsiųsta, nusiųsta, išleistą...) memorandumą dėl jūrų nusiginklavimo.

56. Yra gandų, kad naujakuriai parduotos žemės sąskaiton (= kad n. p. ž. vietoje...) dar miško gauną. 57. Spalių m. Latvijos išvežimas siekia 33.800.000 (= yra išvežta beveik už 33.800.000...) latų. 58. Jį („šliūbą") paskaitė netikru ir nevykusiu (= Jį tarė, rado, išrado netikrą ir nevykusį (plg. 28). 59. Partijų rietenos tik neša tautos pajėgų skaldymą(= tautos pajėgas teskaldo...). 60. Savo laiku buvo pakeltas sumanymas išversti statutą į lietuvių kalbą, bet neišdegė (1929 m. „L. A." № 287). — s. l. (prieš porą amžių) b. valstybėj sumanyta išversti statutas (s-tą) į liet. k., bet tas sumanymas laiku nebuvo įvykdytas (t. s. nieku baigėsi), plg. „Tie karklai išdegė, sudegė ir t. k. neišdegė, nesudegė." 61. Tat bus padaręs karo stovis (= k. apsaugos būvis, b. p-riusi k. aps. būtis, būklė, k. būtis, būklė). 62. Čia leidžiamas tautiškos minties (tautos) dienraštis.

NB. Taisydamas šitą dienraščio kalbos dalyką (62), turiu galvoj šiuos žmonių kalbos sakymus: ūkio (ne „ūkiškos minties") laikraštis, miesto (m. žmonių, miestiečių, miestiniai) drabužiai, m. žmonės, m. mokyklos, kalbos (mokslo) laikraštis... Šalia „tautos dienraščio" galėtų būti ir „tautininkų dienraštis" (plg. ūkininkų laikraštis, miestiečių drabužiai, ūkio l-tis, miesto dr-ai. Kalboje nėra ir, man rodos, nebus „ūkiškos, miestiškos, pirkliškos, jūriškos, giriškos, kaimiškos minties laikraščių..."). 63. Situo dalyku sėkmingai gali užsiimti tiktai išėję gyvenimo mokyklą žmonės. — Šitą darbą, dalyką gali sėkmingai dirbti, rikiuoti t. iš g. m. žm. 64. Politika užsiima (= Politiką varo, politikauja...) tik subrendę žmonės. 65. Jis užsiima ir privatine praktika (= Jis turi ir privatinės praktikos, verčias pr. pr-ka, jis ir privatišką (privatinį, pašalinį) darbą dirba).

66. Kudirkienė prieš jį bylą užvedė. — K. pradėjo su juo bylą, bylą byloti, iškėlė jam bylą, ėmė su juo bylinėtis...

67. Tuo reikalu dabar bus vedamos derybos. — T. r. d. eis derybos, dėl to reikalo (tuo reikalu) dabar jie derėsis, bus deramasi 68. S. S. S. R. mėgina vesti derybas (= derėtis, tartis...) su Mukdenu. 69. Jie nori atvesti derybas prie sėkmingo galo (1929 m. „L. A.“ № 285). — Jie nori sėkmingai derybas pabaigti, nori, kad derybos sėkmingai baigtųsi... 70. Jis dabar veda labai gerą gyvenimą (= labai gerai gyvena...). Teisme jis ir mano reikalus veda (= T. jis ir mano dalykus gina, m. dalyku jis rūpinasi, m. bylą byloja...).

71. Jau veikia komisija rašybai sutvarkyti (= J. dirba k-ja r. tv., rašybos tvarkomoji komisija, j. d. rašybos komisija, jau įsidirbus yra rašybos komisija, plg. linų minamoji mašina, tyrės maišomasis kotas (menturis) ir mašina linams minti, kotas tyrei maišyti). 72. Jie geriau moka valstybės reikalus vesti, negu mes. — Jie geriau už mus (nekaip mes, negu mes) moka valstybės reikalais (dalykais) rūpintis, valst. reikalus rikiuoti, tvarkyti... 73. Tas motoras išvysto labai didelį greitumą (= T. m. yra labai greitas, l. greitai lekia, eina, bėga). 74. Nuo ko pareina daugiausia tas jų kalbos (istorijos) nežinojimas (= k. ist. nemokėjimas)? 75. Ir jis yra didelis (didis) mūsų kalbos žinovas (=gerai moka mūsų kalbą, yra geras mūsų kalbos mokovas (mokėtojas), plg. „Gerkit, gerkit, gėrovėliai — šokit, šokit, šokėjėliai!“ Gulovas, palydovas (vagono arba traukinio palydovas), vadovas. Ir mūsų kalbą jis gerai moka; moka — yra jos mokovas; čia jis viską gerai žino, apie v. g. nusimano — to visko geriausias žinovas jis tėra).

Šito straipsnio pastebėjimais, tikiuosi, pasinaudos, kur bus reikalinga, mūsų laikraščių redaktoriai ir bendradarbiai. Tikiu, jog ir keliolikai mūsų mókytojų ar šiaip mókytinių... pravartu būtų su jais arčiau pasižinti — kada-ne-kada imti kuriais-ne-kuriais šios vietos pažymėtaisiais kalbos dalykais naudotis mokykloje ir šiaip gyvenime. Dėl šitos rūšies kalbos dalykų bus ir smulkiau, tikiuos, čia kalbama tolėliau.

Rygiškių Jonas.

[1930 m. „Kalba“ N 1, pp. 31—36].

PAPILDYMAI

Visuomenės straipsniai.

(žr. I tomą).

Amž. atm. d-ras L. Petkevičius.

Panevėžio apskrityje, Puziniškio dvarely, šiomis dienomis (rugsėjo 30 d.) mirė plačiai žinomas visoje Lietuvoje daktaras *L. Petkevičius*. Buvo tai didžio darbo, be galo geros širdies žmogus, didžiausias žmonių gydytojo paveikslas. Joniškėlio, Linkuvos, Pasvalio, Smilgių apylinkėse — tenai daugiausia darbavosi amžinojo atminimo senelis Petkevičius — nerasi žmogaus, kurs nepapasakotų dabar nebūtų, tiesiok nepaprastų dalykų apie šito žmogaus gražius darbus ir šiaipjau visokius jo gerumus. Buvo laiko, kuomet jaunoji Lietuva, beveik visa jos galvojanti dalis, — kada visa šioje pusėje buvo jai ginama, kada tos Lietuvos veikėjai buvo tiktai bepradedą svajoti apie savo laikraštėlį, kada tų jaunųjų veikėjų tebuvo saujelė, — mielai rinkdavosi amžinojo atminimo Petkevičiaus troboje, pas jį arčiaus su vienas-kitu pasižindavo, ramindavosi ir galvodavo, kaip čia kas padarius, kad kiek daugiaus nudirbus savo apleistuose dirvonuose.

A. atm. Petkevičius daktaravo daugiaus kaip 50 metų.

Reikia tikėties, kad netrukus vienas-kitas lietuvis plačiau aprašys šito nepaprasto žmogaus gyvenimą.

[1909 m. „Viltis" N 117].

V. Kudirkos egzaminas.

Šių metų sukaktuviniame „Varpe" man teko pasakyti, kad po Seinų seminarijos *V. Kudirka* įstojo į gimnaziją be egzamino. Labai galimas daiktas, kad prieš man susitinkant su Kudirka septintojoj gimnazijos klasėje reikėjo išlaikyti jam ir koks egzaminas, tik apie tą egzaminą jis nieko man, naujajam savo draugui, nesakydavo; apie tai sakau ir „Varpe".

Mokinys, išstojęs kartą iš gimnazijos, jei grįždavo po ilgesnio laiko vėl į gimnaziją, turėdavo anais laikais laikyti ir egzaminą, bet žymieji ir gerieji mokiniai būdavo egzaminuojami tik del to, kad gimnazijos taisyklės to reikalaudavo: toki mokiniai visada egzaminą išlaikydavo, jiems tie egzaminai nejučiomis praeidavo arba nevarginami ir ne-

skaudūs būdavo. Kun. J. Čėsna, apie kurį kalba dr. K. Gr. (Nr. 262), negi galėjo pats rimtai egzaminuoti iš religijos mokslo gerą savo mokinį, stojantį iš dvasinės seminarijos. Taip, sutinku, V. Kudirka buvo „kiek egzaminuojamas"; to „egzaminavimo" reikalavo ir gimnazijos taisyklės; jo tik aš nemačiau, apie jį V. Kudirka, kaip sakau savo paminėjime, tik nieko man nesakydavo. Priimdama V. Kudirką vėl į mokinių tarpą, gimnazija turėjo kur įrašyti, kad tas naujastojis mokinys buvo „laikęs ir išlaikęs egzaminus". „Keliuose draugo atsiminimuose" mano, šiaip ar taip, neatsargaus būta.

J. Jablonskis.

[1924 m. „Lietuvos Žinios" N 269].

Gegužės m. 15 dieną.

Šiemet tą dieną Draugija Lietuvai pagražinti, Dieve duok jai sveikatą, pasirūpino ir mane oran iš kambario išvežti — duoti ir man sveiku Lietuvos oru pakvėpuoti didžiosiose tos dienos iškilmėse: sveiki Lietuvos žmonės savo nepriklausomybės šventę šventė, senių aušrininkų medį sodino, pasirodė kiek tolyn nužengę nuo to, kas buvo anais laikais, minėjo senuosius sunkiuosius savo gyvenimo laikus, pažymėjo pabrėždami jaunajai kartai didžiuosius savo krašto ir savo tautos uždavinius. Taigi buvau ir aš toje šventėje. Teko joje pasimatyti su dirbusiais „Aušroje" ir del „Aušros" žmonėmis, su tais šių dienų „didvyriais", kurie kadaise yra didžiąją Lietuvos vagą varę, tą vagą, be kurios nebūtų šių dienų Lietuvos. Man, — visą žiemą išgyvenusiam vienam kambary, tiek laiko nedalyvaujančiam visuomenės darbo sūkuryje ir gyvenančiam toliau nuo visuomenės darbo žmonių, nuo šių dienų vagos varytojų, — visa tat, kas teko tą gegužės m. 15 dieną matyti ir patirti, didžiausia ir gražiausia buvo naujiena.

Esu senis pesimistas, visai nepatenkintas tuo, kas dabar darosi mūsų visuomenės gyvenime (apie tą gyvenimą spręsdavau tiktai iš skaitymų ir pasikalbėjimų su kitais žmonėmis).

Šių metų gegužės m. 15 diena, parodžiusi man dalį tos mano išorės, kurios viename taškelyje kiurksau, mane vėl ėmė daryti optimistu. Tos dienos žmonių sujudimas, įvairių žmonių ženklingas dalyvavimas didžioje šventėje, šventuose tos dienos atsiminimuose — vėl duoda vilties, kad mokame suprasti laisvės vertę ir galėsim pagaliau mokamai visuomenės darbą dirbti savo krašte.

Šventėje matyti buvo, kad tikrai turim nemaža suprantančių savo pareigas žmonių. Šventės kariuomenė rodės tikrų karžygių būrys. Kai pasakė man šventėje, kad tos šventės kariuomenė yra tiktai dalis visų mūsų krašto gynėjų, visai nustebau: man pačiam buvo pasirodę, kad į tą šventę surinkta jau visa mūsų ginklo galybė. Šalia kariuomenės, tarp švenčiančių tą šventę žmonių, pamačiau įvairiausių mūsų veikėjų, girdėtų ir negirdėtų, išgirdau pasakytų žodžiais ir nepasakytų prižadėjimų ir pasiryžimų krašto darbą dirbti; šalia tų veikėjų mačiau pulkų pulkus stojančios į darbą — jei ne tuojau, tai netrukus — mūsų jaunuomenės. Ir man, seniui, vėl rados daugiau noro dar kiek pagyventi ir pasidžiaugti tuo medžiu, kurs iš senosios „Aušros" turi išaugti laisvame mūsų krašto gyvenime.

Vyrai moters! Neleiskim nudžiūti tam medžiui, kuris taip sunku buvo sodinti ir kurį vis delto pasodino mums jau žuvę ir tebedirbą tebežūstą del jo žmonės!

Dėkui, labai dėkui ir tiems, kurie man tą brangiąją dieną tiek vilties ir, pasakysiu, kiek sveikatos davėt tolesniam mano gyvenimui.

J. Jablonskis.

[Aušros Medis, Lietuvai pagražinti Draugijos vienkartinis leidinys, 1925 m.].

Švietimo reikalai.

(žiūr. II tomą).

Panevėžio mokytojų seminarija.

„Šalt.“ 6-jame numeryje jaunieji lietuviai buvo kviečiami taisyties į Panevėžio mokytojų seminariją. Tenai buvo pasakyta, kad Lietuvai dabar mokytojai labai reikalingi, kad tų mokytojų reikia daug, kad labai gerai padarytų jaunieji lietuviai, stodami į tą seminariją ir mokydamiesi joje Lietuvos mokytojais. Tenai paminėta ir apie tai, kaip pigu toje seminarijoje mokyties, kas gali į ją stoti ir kiek maždaug reikia mokėti į ją stojant; be to, tenai pasakyta, kad tos seminarijos mokytojas, *J. Jablonskis*, esąs šiuo tarpu nesveikas ir išvažiavęs iš Panevėžio, ir todėl tiems, kurie norį sužinoti apie kitas, nepaminėtąsias tenai, įstojimo sąlygas, reikią kreiptis į pačius Panevėžio seminarijos mokinius.

Dabar galiu pranešti, kad J. Jablonskis vėl sveikas ir gyvena Panevėžyje, ir todėl visiems, kuriems rūpėtų šita seminarija, yra dabar patariama kreipties savo reikalais tiesiai į tą Panevėžio seminarijos mokytoją (jo adresas: *Panevėžys* Mokytojų seminarija. *J. Jablonskiui*).

Iš J. Jablonskio, kas nori, gali gauti ir tų programų, kuriose surašytos visos įstojamojo egzamino smulkmenos (*žiūr.* „Vilties“ priedas Nr. 5). Kas tų programų norėtų gauti, tas privalo raštelyje paminėti Jablonskiui apie savo norą ir netrukus gaus iš jo visus norimuosius paaiškinimus.

Rygiškių Jonas.

[1908 m. „Šaltinis“ N 9].

Dėl algų pakėlimo mokytojams.

Vidurinių mokyklų mokytojai jau senai skundžias gauną už savo sunkų darbą permažas algas. Apie tuos mokytojų skundus buvo daug rašyta ir rusų laikraščiuose. Bet nuo tų jų skundų jų algos didyn vis nėjo, ir mokytojais būti vis mažiau ir mažiau razdavos Rusijoje kandidatų... Rusijoje dabar yra nemaža gimnazijų ir šiaipjau vidurinių mokyklų, kuriems tiesiok trūkte trūksta mokytojų. Dabar kai-kur nebe mokytojai vietų ieško, bet vietos — mokytojų.

Šitą dalyką pabojo pagaliaus ir švietimo ministerija ir pabojusi įnešė dabar į Valstybės Dūmą sumanymą apie algų pakėlimą vidurinių mokyklų mokytojams.

Čia duodame pirmiausia kelias žineles iš rusų laikraščių apie tai, kaip ministerio sumanyta pakelti šios rųšies mokytojams algos.

Pirmoji tokio mokytojo alga, tuoj pradedant tarnauti, už 12 savaitinių pamokų būsianti metams 900 rublių. Už kitas pámokas (mokytojai duoda dabar vienoje mokykloje kartais ligi 30 pamokų kas savaitė) būsią mokama jiems metams po 75 rublius. Bet taip būsią apmokami tik tie mokytojai, kurie patįs yra išėję augštąjį mokslą. Kitiems vidurinių mokyklų mokytojams ministerio sumanymu skiriama pradžioje algos už 12 pamokų 750 rublių, už kitas pamokas — po 60 rb. Augštojo mokslo mokytojams, be to, kas penkeri metai būsią pridedama po 300 rublių viršaus, kitiems, neišėjusiems to mokslo, tik kitu keliu įgijusiems mokytojo teises, po 150 rb.

Mokytojai kas savaitė duoti tegalėsią daugiausia — 24 pamokas.

Tokiuo būdu, jei įvyktų šitas ministerijos sumanymas, mokytojas, ištarnavęs mokykloje, sakysim, dešimtį metų, jau gerokai pagyvenęs, sulaukęs, kitų vaikus bemokydamas, ir savo paties vaikų būrelio, — tegalės turėti...: 1.500 rb. algos (už 12 savaitinių pamokų) +900 rb. (už kita 12 pamokų) = 2.400 rb. Jei toks mokytojas turės pamokų mažiau, ne 24, tai ir visą algą, žinoma, ims mažesnę.

Mums teko kalbėti apie šitą švietimo ministerijos projektą su keliais vidurinių mokyklų mokytojais. Ką gi jie sako? Jie tyli, kaip papratę, dirba, niurna, bet — rėkte nerėkia. Jie sako tiktai, kad toks algų „pakėlimas" jų labai nudžiuginti negalįs: dabar visakas esą labai brangu, jų gyvenimas, ypačiai didesniuose miestuose, privaląs tiek pinigo, jog tuo algų pakėlimu jie tenkintis negalį; santaikos teisėjas, tardytojas, akčyžininkas esą valstybėje visi daug geriau aprūpinti; jiems esą nesuprantama, kodėl ministeris, kalbėdamas savo sumanyme apie algas, visiškai nekalbąs apie pensijas išsitarnavusiems savo laiką mokytojams; dabar vidurinių mokyklų mokytojai, ištarnavę 35 metus, maždaug po 600 rb. pensijos tegauną Rusijoje; iš tos pensijos, suirus, bemokant kitų vaikus, sveikatai, turį ir patįs karšinties ir savo vaikams dar ištekti pinigo mokslams eiti arba baigti.

Kai-kurie rusų laikraščiai, išgirdę apie šitą švietimo ministerijos sumanymą, tuojau ėmė jį niekinti — išranda, kad vidurinių mokyklų mokytojams tokios ministerio sumanytosios algos dabar betgi esančios permenkos ir kad pati ministerija tokiuo menkučiu algų pakėlimu mokytojams nedaug ką laimėsianti: nedaug tebūsią žmonių,

kurie, baigę augštąją mokyklą, panorėsią būti vidurinių mokyklų mokytojais.

Apie kitus ministerijos sumanymo mažmožius čia nekalbėsime. Neiškenčiame tiktai nenurodę vieno dalyko, apie kurį tyli rusų laikraščiai, bet apie kurį turėtų žinoti, kalbant Dūmoje apie šitą sumanymą, bent Lietuvos ir viso vakarų Rusijos pakraščio atstovai.

Dalykas, kuris čia mums svarbu iškelti aikštėn, yra katalikų religijos mokytojo alga: katalikų religijos mokytojas vidurinėse mokyklose ima, prieš pravoslavų religijos mokytoją, labai mažą algą — vietomis tiktai dalį to, ką ima pravoslavų religijos mokytojas. Lenkuose, kiek žinome, abu religijos mokytoju — katalikas ir pravoslavas — yra sulygintu: abu kunigu ima tenai vienodą algą. Šitas skirtumas tarp dviejų religijos mokytojų eina Lietuvoje nuo lenkmečio — nuo to meto, kada buvo pradėta čia neikti katalikų kunigai ir jų išdėstomasis mokyklose mokslas. Argi tam savotiškajam katalikų religijos neikimui ir toliau lemta bus būti kaip buvus?! Iš rusų laikraščių nematyti, kad švietimo ministerio norima jam galas padaryti.

[1909 m. „Viltis“ N 121].

Delei vadovėlių konkurso. [19]

Išskaitęs „Vilties“ № 142 apie Vadovėlių komisijos rūpesnį, neiškenčiu ir savo skatiko nepridėjęs. Rašau čia tiktai pirmąjį įspūdį, kurį man padarė komisijos paraginimas. Pilno atsakymo čia tuo tarpu nėra.

Visiškai neturime šių kalbos vadovėlių: 1, suprantamai ir gyvai parašytos savo kalbos gramatikos pradedamųjų mokyklų mokiniams, 2, gramatikos vidurinėms mokykloms, 3, skaitymų knygų — vadinamosios chrestomatijos — «trečiajam» pradedamųjų mokyklų skyriui, 4, skaitymų knygų vidurinėms mokykloms...

Be šitų vadovėlių visas kalbos mokymas tose mokyklose šiuo tarpu beveik nieku virsta arba pats save diskredituoja žmonėms ir patiems mokiniams; jei ir toliau tebereikės tenkinties lietuvių kalbos mokytojams ir jų mokiniams vien tais vadovėliais, kurie šiam tikslui dabar yra vartojami, lietuvių kalbos mokymo prestižas gali visiškai jiems sumenkėti. Čia yra tiktai periculum in mora (artimas pavojumas).

Žmonėms, kurie rašys „skaitymų knygas vidurinėms mokykloms“, reikės būtinai žinoti ir tų mokyklų lietuvių kalbos programa: nepa-

mirškit, jog vidurinės lietuvių mokyklos ligi šiol neturi nė savo programos lietuvių kalbai, ir kiekvienas kalbos mokytojas tose mokyklose yra, tik gėda sakyti, dabar tikriausias kompozitorius, ir visi tie kompozitoriai varo savo „darbą“ kiekvienas saviškai... Tą programą, kaip buvo pernai rašyta „Viltyje“, turėtų, man rodos, išdirbti pati Mokslo Draugija, pasikvietusi talkon, žinoma, tam tikrų žmonių.

Su šita programa tebėr surištas ir kitas dalykas: Mokslo Draugija turi išdirbti ir tam tikrą programą lietuvių kalbos mokytojų teisėms ingyti ir, išdirbusi ją, pasirūpinti, kad žmogus, neingijęs tų teisių, lietuvių kalbos mokyklose nemokytų... Ar šiaip ar taip, vadovėlių dalykas ir lietuvių kalbos programos čia taip yra susipainiojęs, jog *visa* reikia taisyti, išdirbti, ir reikia tat daryti, nieko nelaukiant, vienu kartu.

„Visuotinosios geografijos“, man rodos, bado dar nėra: be *atlaso* geografijos vadovėlis maža teturi vertės. Susilaukę kokio atlaso, turėtume pasirūpinti tik gražiai išsiversti iš kitų kalbų arba saviškai, žmoniškai apdirbti kokį tikrai gerą, suprantamai, įmanomai ir gyvai parašytą kitoms tautoms geografijos vadovėlį, ir tuo reikėtų pradžiai sotinties. Rūpinties, kad visuotinosios geografijos vadovėlis būtų *savų* pedagogų parašytas, man rodos, nereikėtų, bent dabar.

[Taip rašo į mus vienas žinomasis pedagogas. Skelbiame tas mintis, gerb. korespondento nesikląusę, kad dar sykį paraginus, „kad visi vidurinių mokyklų lietuvių kalbos mokytojai atsiųstų prof. E. Volteriui (Peterburg. Vas. O. 7 lin. № 2, b. 20) savo programas, pagal kurias jie moko, su įvairiais pasergėjimais“. (Žiūr. „Vilties“ № 11)].

Kaip vadovėliai reiktų rašyti, ko trūksta dabartiniams — yra tai labai sunkus klausimas. Kalbėti rimtai, *kokie* reikalingi mums vadovėliai, galėsime tiktai nusprendę, *kurie* vadovėliai dabar yra reikalingiausi. Reikalingiausi, man rodos, tie, kurie tinka ir kurių trūksta mokykloms — šių dienų mokykloms.

Galvokite, pedagogai: vadovėlių dalykas yra ir mūsų tautos atgijimo dalykas!...

[Taip užbaigia antrą savo laišką tas pats korespondentas. Ir mums nieko nebelieka bepridėti, kaip tik: pagalvoję, atsiųskite savo nuomones ar stačiai į Mokslo Draugiją (Lydos g. № 7) ar bent į kurią redakciją. Nesurinkusi gana ištikimų nuomonių ir patarimų, Vadovėlių komisija negali apskelbti konkursų. O jau būtų laikas].

[1910 m. „Viltis“ N 14].

Egzaminai vidurinėse mokyklose.

Šių metų vasario 12 (25) d. žmonių švietimo ministeris galutinai patvirtino taisykles egzaminams visose vidurinėse mokyklose — vyrų gimnazijose, mergaičių gimnazijose ir realinėse mokyklose. Visi aplinkraščiai, kuriais buvo ministerio pirmiau leidžiami visoki apie šitą dalyką paliepimai ir nurodymai, dabar, išėjus šitoms taisyklėms, ministerio nieku paverčiami: mokyklos, egzaminuodamos savo mokinius, turi dabar eiti vien šitomis taisyklėmis.

Naujos taisyklės jau išsiuntinėtos atskiroms mokyklų apygardoms; šios, jas gavusios, netruks, žinoma, paliepti jomis tesielgti, egzaminuojant mokinius, ir visas vidurines mokyklas.

Ką gi nauja įveda tomis taisyklėmis ministeris? Tiesą sakant, nieko čia nauja nėra: sutvirtintos tik senosios taisyklės, del egzaminų nebegali toliau būti nėkokių svyravimų...

Šit keli mažmožiai iš tų ministerio sutvirtintųjų taisyklių:

1) Visi mokiniai, pradedant nuo trečiosios klasės, pereiti gali į aukštesnę klasę tiktai išlaikę tam tikrus egzaminus.

Taisyklėse nurodyta, iš ko kuriose klasėse laikomi egzaminai.

2) Mokinys, kurs negali del kokios didžios priežasties laikyti pavasarį egzaminų arba pradėjęs turi juos pertraukti, gali tuos egzaminus laikyti arba pribaigti rudenį.

3) Mokiniui, kurs nė rudenį negali laikyti egzaminų, apygardos mokyklų globėjas, pedagogų tarybos prašomas, gali leisti pereiti į aukštesnę klasę ir be egzaminų; bet apygardos globėjas šitą palengvinimą tiems tegali daryti mokiniams, kurie yra per ištisus metus tikrai gerai mokęsi mokykloje.

4) Be egzaminų iš tų dalykų, iš kurių mokiniai, pradedant nuo trečiosios klasės, turi kiekvienoje klasėje *būtinai* laikyti egzaminus, pedagogų taryba gali ir kitus įvesti jiems egzaminus. Toji taryba gali įvesti, jei išras reikalingu, egzaminus ir dviejose pirmosiose mokyklų klasėse.

5) Pavasarį laikyti egzaminus gali mokinys vien iš tų dalykų, iš kurių jis gerai tam tikro mokytojo pažymėtas. Iš tų dalykų, kuriuose mokinys buvo per metus silpnokas, jis gali laikyti egzaminą tiktai rudenį, gerokai pasimokęs vasarą. Mokiniui, kurs per metus yra mokęsis silpnai, kurs moka silpnai nevieną dalyką, pedagogų taryba gali visiškai neleisti laikyti egzaminų: toks mokinys pasiliekti toj pačioje klasėje antriems metams.

Apie kitus tų egzaminų mažmožius čia nekalbėsime: tų egzaminų smulkmenos pačioms mokykloms tėra žinotinos. Neiškenčiam tik nepaminėję, kad kai-kurios mokyklos, klausiamos pernai, kaip jos pačios norėtų galutinai sutvarkyti egzaminų dalyką, buvo išreiškusios tokią nuomonę, kad, girdi, mokiniams, kurie per metus tikrai, neabejojamai gerai mokosi, reikėtų tie egzaminai dovanoti, kad reikėtų, esą, egzaminuoti tiktai vidutiniai, pusėtini arba abejojami mokiniai. Naujosiomis taisyklėmis ministerio, kaip matyti, betgi norima, kad *visi* mokiniai, — ir tie, kurie per metus yra tikrai gerai mokęsi, ir tie, kurie tik šiaip-taip, pasistumdami, per metus slinko, — kad visi jie metų gale laikytų egzaminus.

[1910 m. „Viltis" N 27].

Del „Lietuvių kalbos gramatikos".

Kalbu apie to vardo vadovėlį, išėjusį šią vasarą Vilniuje. Jo recenziją, tikiuosi, parašys „Lietuvos Mokykloje" vienas kitas lietuvių kalbos mokytojas... Vadovėliai, kurie skiriami mokyklai, reikėtų ypačiai kritikuoti mokytojų organe. Laikraščiuose, kur skiriami politikos ir visuomenės reikalams, plačiai nereikėtų del tų vadovėlių kalbėti.

Gramatikos galas buvo spausdinamas skubotai: bespausdinant nepadaryta kaip reikiant visa jos korektūra, daug yra neatitaisytų gale klaidų. Mokytojus ir mokinius, prieš vartojant gramatiką, prašau atitaisyti dar šias klaidas: [[20]]

Rygiškių Jonas.

[1919 m. „Lietuva" N 138].

Jablonskis Palangoje 1929 m. su žmona ir gailestingąja sesute.

Visuomenės straipsniai.

(žr. I tomą).

Iš margo Lietuvos gyvenimo.

Esu Lietuvoje gimęs, Lietuvoje augęs, tik ne Lietuvoje „žmogaus" metus perleidęs. Artinantis senatvei teko, vienok, Lietuvoje gyventi. Čia apsigyvenęs pažinau ir supratau nemaža iš to, kas buvo ligšiolei nepažįstama, nesuprantama. Taigi norėčiau pasidalyti ir su kitais tuo, ką esu pastebėjęs tarp savųjų. Suvesiu kelis įdomius mažmožius.

Parvažiavo į mano miestą pasiviešėti vienas mūsų daktaras, jau seniai radęs gyvenimo laimę rusų krašto padangėse. Gydytojų Lietuvoje savų žmonių trūksta, tai ir ėmiau nieko nelaukdamas kalbinti, be nepanorėtų mesti „svečių šalelę" ir grįžti į Lietuvą. „Čia yra darbo kiek reikiant, duonos užteks visai tavo šeimynai, vaikus užsiaugįsi savo krašte, pažįs jie savo žmones ir jų reikalus, čia iš jų gali susilaukti paguodos sau ir savo kraštui," — kalbėjau gydytojui. Griežtai atsisakė negalįs tuo tarpu grįžti. Palengva visa supratau: gydytojas turi tenai labai pelningą vietą (tokia vieta, tiek pelno čia sunku rasti), beto pagyvenęs Rusų gilumose apie dešimtį metų jis tikisi gausiąs senatvei... pensijėlę, su kuria ir čia, Lietuvoje, būsią ne visai sunku gyventi. Kad būčiau tiesus žmogus arba artimas to daktaro pažįstamas, tiek tebūčiau galėjęs jam atsakyti: „jei sulaukęs tos pensijos, teip ilgai pinigus krovęs sveikas kartunta grįši, pinigų, žinoma, turėsi, bet savo krašto nebepažįsi, nebesuprasi, vaikus užaugįsi ne savo žemei, tavęs Lietuva nebepažįs; ir tu jai būsi nebereikalingas." Daktaras išvažiavo... Kitą-kart jisai varu važiuodamas atitarnauti kur siunčiamas už studentų laiko stipendiją verkte verkė savo krašto.

Bevažinėdamas po Lietuvą pažinau senutį daktarą-lietuvį, apsigyvenusį dabar karšti Lietuvoje. Visą amžį žmogelis išgyveno svetima duona, rusų centruose, į savo kraštą parvažiavo gyventi tik dabar, visiškai jau suiręs, išvėsęs, išgaravęs ir pensiją, kiek žinau, įgijęs. Kas jam čia rūpi? Pavalgyti, prieš saulę pasišildyti, su tais, kurie jį lenkia, pasikalbėti, apie niekus visokius paplepėti, senovę pagirti. Jaunoji Lietuva, jos judėjimas, judėjimo tikslas, subundančios iš gilaus miego tautos idealai ir reikalai žmogeliui visiškai nerūpi, jis čia svetimiausias žmogus, gyvas numirėlis. Pažinęs jį atsiminiau ir tą

daktarą, kuriam, kaip sakiau, teko rasti rusų padangėse neieškotoji laimė. Ar teks man tas laimingasis žmogus dar kartą pamatyti, nežinau; pamatęs nebeiškęsčiau, žinoma, šito pavaikščiojančiojo numirėlio jam nepriminęs.

Šiomis dienomis teko pasimatyti su lietuviu, užimančiu Rusijoje valdininkėlio vietą. Pasilgęs savo krašto, bėdos, vargo ir nesveikatos spaudžiamas, parvažiavo žmogelis ant kelių dienų namolei: norėjo pasimatyti su jaunų dienų draugais, pakvėpuoti savo krašto oru, nors kiek užmiršti savo paprastuosius vargus negalus. Žmogelis, visiškai susilpnėjęs, nustojęs senosios energijos ir morališko pusiausvirumo, šneka tik apie Lietuvą, jos kėlėjų darbus ir idealus, bet šneka teip, kaip gal šnekėti tikriausias svajotojas, neturįs jokio po savim pamato, o žmogelio bėsama visai gerų norų, tų pačių, žinoma, norų, kuriais esanti išgrįsta ir pragaro asla. Dar pridėsiu: to žmogaus turima viename miestelyje triobelė ir poris dešimtinių žemės. Vienas jo draugas, tikras darbo žmogus, patarė jam mesti kaži-kam ir už kaži-ką svetur vergavus, apsigyventi Lietuvoje, versties kuo-nors tarp savo žmonių arba apimti kokią prieinamą vietą (buvo įteikiamos kelios tokios vietos), kur galėsiąs savo žineles, pajėgas ir gerus norus naudingai suvartoti ir pats rasti sau reikalingą pusiausvirumą. Įpratęs alkūnes trinti ir imti užtat algą, turbūt grįš ir tas iškur parėjęs ir trindamas alkūnes vėl svajos, ilsėsis, sirgs ir vargs.

Pažinau du vaikinu, baigusiu pradedamąsias mokyklas. Vienas betrindamas miesto valdyboje alkūnes užsitrina po tris rublius vadinamosios algos. Tėvai sako, kad jų sūnus „mokos ant pono", ir veža sūneliui ką galėdami iš namų, nes trimis rubliais išmisti mieste sunku. Kad sūnus išmoktų kokio naudingo darbo ar amato ir tuo verstųs paskui gyvenime, tėvai, kiek matyti, nenorėtų: kur „ponų" pyragus sulygįsi su juodadarbio žmogaus duonele! Motyna aiškiai džiaugiasi: „tik nors vienam vaikeliui nereikės sunkaus darbo dirbti!" Mano mieste prakilnesnieji darbo žmonės, apšviestesni fabrikų darbininkai, didesnieji amatininkai, verteivos, pirkliai susideda beveik visi iš žydų, lenkų (ir sulenkėjusių lietuvių), latvių, vokiečių ir rusų, taigi ir pastebėjau šitą jaunikaitį, pasirengusį nė mažiaus, nė daugiaus, kaip „miesto ponu" tapti. Jisai tiesiai sakosi mokąs tiek, jog drovu esą su tokiu mokslu darbo žmogumi pasilikti. — Antrasis jaunikaitis ne kiek skiriasi nuo šito, bet dar įdomesnis. Šit kaip pasižinau su juo. Tėvas, savaturtis „ūkininkas" (turi arti miestelio du dešimtiniu savos žemės), atvažiavo sūnumi vežinas ištolo į miestą pasikalbėti su „daug mačiusiu, daug žinančiu ponu" apie to paties sūnaus reikalus. Šiuo

tarpu „ponu“ būti man pačiam teko. Pasirodė, jog sūnus baigęs pradedamąją mokyklą norėtų „toliaus“ mokyties; tėvo norima, kad sūnus kaip-nors išsimokytų „ant kunigo, ale ant kazerno kašto“ (iždo įstanga); sūnui tinka tėvo noras, bet pats verčiaus norėtų „ant daktaro išeiti“. Nors „daug žinojau“, tačiaus turėjau pranešti, jogei vaikinas iždo įstanga nė daktaru, nė kunigu negalės patapti. Pastebėjau, jog daktarystė ir kunigystė šiuo tarpu rūpėjo mano svečiams, kaipo geri amatai, duodantieji daug pelno. Ėmiau kalbėti apie kitus amatus, apie kromus, apie pelningo darbo kokio išmokimo reikalingumą, nurodžiau kelis žinotinus pavyzdžius iš žinomųjų man amatininkų, kromininkų ir „baltesniųjų“ darbininkų gyvenimo, norėjau patarti jaunikaičiui eiti darbo keliais. Tėvas, tarytumei, sutiko su mano patarimais, tik pridūrė, ar negeriausia, vienok, būtų išmokus „lasapedus“ dirbti, nes ponai ėmę dabar daužyties jais po Lietuvą, o čia nėsą žmonių, kurie juos moka padirbti. Tėvo sumojimas ir sūnui, matyti, patiko daugiaus, ne kiti, mano nurodytieji amatai. Pasakiau, jog dviračiai dirbami tam tikrose fabrikose, tokiose fabrikose, kurių mūsų krašte nė nėra. Nepatikau, bet vargšai, nebeskėzdami teip plačiai sparnų, ir vėl ėmė su manim taikinties. Sutiko, tik nuėjo dar „tarp savęs pasikalbėti“. Po valandos turėjome susitikti ir tikrai ką -nors nuspręsti. Bet jų nebesulaukiau. Vėliaus teko girdėti, jog sūnus pristojo į valsčiaus kanceliariją, kur gauna tris rublius mėnesinės algos, pristojo tę dėlto, kad „tokį mokslą turint“ nebeverta esą darbas dirbti.

Tokius ir tolygius mažmožius, tarp ko kito, esu pastebėjęs iš margo mūsų tautos gyvenimo. Skurdu ir liūdna matyti tokie gyvenimo apsireiškimai. Anksčiaus jie man būtų neįtikimi buvę.

Pyragus, matyti, savotiškai supranta ne tiktai mūsų tautiečiai, bėgantieji svetur „vietų“ ir lengvesnės duonos ieškoti; pyragų trokšta ir mūsų „žmonės“, tarytum tyčia rūpindamiesi neatsilikti nuo savo apšviestesniųjų brolių-pabėgėlių. *A. Krapaila.*

[1903 m. „Varpas“ N 11].

Redakcijos pastabos

1. Recenzija apie Dubo Chateaubriand'ą buvo įdėta ir į 1926 metų „Švietimo Darbą" (N 6, psl. 741). „Švietimo Darbo" recenzija tesiskiria nuo čia dedamos iš „Lietuvos" tik keliais nesvarbiais mažmožiais.
2. Čia Jablonskis atsako K. Sąmajauskui dėl jo straipsnio tame pačiame „Lietuvos" numeryje „Kame rašytinas iškas?" Ten straipsnio autorius išrodinėja, kad vietoj R. Jono „Lietuv*ių* kalbos gramatikos" ir Būgos „Lietuv*ių* kalbos žodyno" reikią sakyti „Lietuv*iškos* kalbos gramatika", „Lietuv*iškos* kalbos žodynas".
3. Tame pačiame „Švietimo Darbo" numeryje sumanytame „Kalbos dalykų" skyrelyje yra dar du ilgoki Jablonskio straipsniai: J. Tumo paskaita apie Kun. J. S. Dovydaitį ir apie Valančiaus „Kristaus Sekimo" antrą leidimą. Tolimesniuose „Š. Darbo" numeriuose tas skyrelis nebebuvo toks gausus.
4. Redakcijai žinomuose raštuose Jablonskis kun. J. Čėsnos, marijonų generolo, atsistatydinimo klausimo niekur kitur nesprendžia. Prof. P. Leonas, kuris kartu su Jablonskiu buvo Marijampolės gimnazijoj, sako, kad jų kapelionas kun. Čėsna, traukdamasis iš gimnazijos, būsiąs greičiausiai norėjęs išgauti leidimą dėstyti tikybą lenkiškai, nes kun. Miliauskas, kitas marijonas, pasikvietęs pas save mokinį Leoną ir dar du jo draugus gimnazistus, kurstęs prašyti, kad tikyba būtų dėstoma lenkų kalba, jei gimnazijos vyresnybė klaustų dėl to dalyko jų noro; jis juos prikalbinėjęs ir kitus mokinius katalikus pamokyti taip sakyti. Bet gimnazijos vyresnybė mokinių noro neklaususi, nes netrukus atsiradęs kitas kunigas (Miknevičius), sutikęs dėstyti tikybą rusiškai. Pasak P. Leono, tais laikais mokiniai lietuviai buvę jau kiek susipratę, bet lenkų kalbai priešingi nebuvę.
5. V. Krėvės „Skirgailos" recenzija įdėta į šių raštų tomą IV, psl. 324; F. Kiršos „Vitolio raudos" recenzija įdėta į to paties tomo psl. 302.
6. J. Šlapelio žodyno recenzija yra įdėta ir „Lietuvoj" (N 250). „Lietuvos" recenzija skiriasi tik keliais nesvarbiais žodeliais ar sakiniais. Dedame čia „Švietimo Darbo" recenziją, peržiūrėtą paties autoriaus norėtiems leisti savo raštams (žr. I tomo prakalbą, psl. X).
7. Žiūr. IV tomo psl. 302.
8. Žiūr. žemiau čia tam pačiam 111 puslapy straipsnį «Del mūsų šių dienų „karo" ir „paliaubų"».
9. Čia minimas jo raštas („Švietimo Ministerijai") įdėtas į šių raštų II tomą, psl. 377.
10. Žr. IV tomo psl. 324.

11. 1926 m. „Švietimo Darbo“ N 1. Žr. šio tomo psl. 3.
12. Žr. šio tomo psl. 43 (recenzijoj apie Tumo „Paskaitą“).
13. Žr. šiame tome recenziją apie Tumo išleistus kun. Dovydaičio raštus (psl. 22 ir 41) ir kun. M. Vaitkaus redaguotą Valančiaus „Kristaus Sekimą“ (psl. 48).
14. Žr. šiame tome straipsnį „Keli mūsų raštų skyrybos ir stiliaus dalykai“ (psl. 93).
15. Žr. šiame tome straipsnį „Del mūsų rašytojų kalbos“ (psl. 87).
16. Žr. šiame tome straipsnį «„Blusininko“ atsakymas neblusininkui» (psl. 61) ir „Del vieno rašytojų ir kalbininkų nesusipratimo“ (psl. 78).
17. Žodį *priparodyti,* rodos, pirmas pradėjo vartoti A. Jakštas.
18. Šie pastebėjimai dėl Kamantausko žodynėlio buvo išleisti atskira knygele (Kaunas, 1929 m., 101 puslapis).
19. Šia antrašte („Delei vadovėlių konkurso“) buvo pačios „Vilties“ redakcijos parašytas straipsnis, kuriam ji suvartojo Jablonskio atsiliepimą (laiškus) į tam tikros Vadovėlių komisijos konkurso paskelbimą. Redakcijos teksto ištraukos, kurios čia duodamos dėl Jablonskio žodžių aiškumo, surinktos smulkesniu šriftu (petitu) ir padėtos tarp laužtinių skliaustelių.
20. Toliau eina 68 spaudos klaidų atitaisymas. Jos čia nededamos.

Raidinis turinio sąrašas

Jablonskio raštuose minimi vardai.

A

B

C

Č

D

E

F

G

H

Ch

I, Y

J

K

L

M

N

O

P

R

S

Š

Z

Ž

Jablonskio taisomų kalbos klaidų sąrašas.

A

B

Č

D

E, Ė

F

G

Ch

I, Į, Y

J

K

N

O

P

R

S

Š

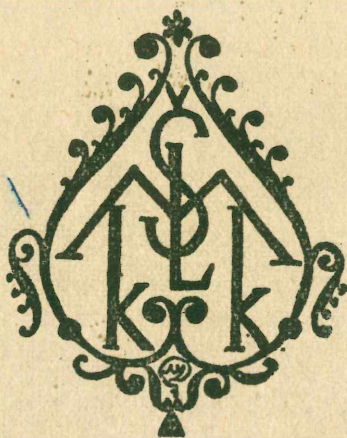
T

U

V

Z

Ž

Spaudė akcinė „Ryto“ bendrovė Klaipėdoje